

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

seçilmiş əsərləri

ÇAĞDAŞ AS
BAKI – 2012

Tərtibçi və tərcüməçi:

Eyvaz Borçalı

Ön sözün müəllifi:

Elçin,

Xalq yazıçısı

Puşkin A.S.

P92 Seçilmiş əsərləri (*şeirlər, poemalar, Yevgeni Onegin mənzum romanı*). Bakı, «Çağdaş As» nəşriyyatı, 2012, 336 səh.

Kitaba «Rus poeziyasının günəşi» Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin şeirlərindən ən gözəl nümunələr, «Baxçasaray fontanı», «Qaraçılar», «Tunc atlı» poemaları və «Yevgeni Onegin» mənzum romanı daxil edilmişdir.

P 4603010000 2012
053

© «Çağdaş As», 2012

BİR QARTAL DA HAVALANIB ZİRVƏ QAŞINDAN...

*(Tərcüməçi məsuliyyəti və
istedadı haqqında söz)*

«A.S.Puşkin və Azərbaycan» mövzusunda Azərbaycan filoloqları dissertasiyalar müdafiə etmiş, elmi monoqrafiyalar yazmışlar və bu tədqiqatların böyük əksəriyyəti sovet dönəmində aparılmışdır. Bu tədqiqatlar, ümumiyyətlə, Azərbaycanda Puşkinə və rus ədəbiyyatının başqa böyük klassiklərinə münasibət ikili səciyyə daşıyır: rəsmi-inzibati münasibət və təbii-estetik münasibət.

«Rəsmi-inzibati münasibət» dedikdə, mən hakim sovet ideologiyasının xalqlar arasında «böyük qardaş» prinsipini, bu prinsipin təhrik etdiyi ifrat təbliğatı və həmin təbliğatın süni nəticələrini nəzərdə tuturam. Məsələn, 1937-ci il Azərbaycan mətbuatını vərəqləsəniz iki əsas mövzu ilə rastlaşacaqsınız: «xalq düşmənləri»nin ifşası və Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin vəfatının 100 illik... yubileyinin bayram (!) edilməsi.

Vəfatın ildönümünün yubiley kimi təntənəli şəkildə keçirilməsi, Azərbaycan aşıqlarının Puşkinin şənini «Ay Puşkin, hey Puşkin!..» – deyə zəif və mənasız mahnılar qoşub oxuması, partiya rəhbərliyinin verdiyi komanda ilə şairlərimizin kütləvi şəkildə Puşkinə həsr olunmuş şeirlər yazması sürrealist, hətta fantasmaqorik bir təəssürat yaradır, ancaq qanlı 37-ci il tuthatutu içində hakim ideologiya belə bir təəssüratın tamam fəvqündə idi.

Yaxud 1938-ci ildə Azərbaycan hökumətinin (əslində, rəsmi ideologiyanın) qərarı ilə Biləsuvar rayonuna Puşkinin adının verilməsi, Azərbaycanın bütün bölgələrində bu adı daşıyan saysız küçələrin, parkların, kitabxanaların, məktəblərin, uşaq bağçalarının və s. yaranması böyük şairin xatirəsi ilə bağlı dediyim həmin süni, qəlp nəticələrin bariz nümunələri idi.

«Təbii-estetik münasibət» isə oxucunun sənətə verdiyi qiymətin, poeziyaya məhəbbətin və ehtiramın ifadəsi idi və Puşkini Azərbaycan oxucusuna sevdiren də məhz bu qiymət, bu məhəbbət, bu ehtiram idi.

Seçilmiş əsərləri

Məhz bu qiymətin və məhəbbətin sayəsində Azərbaycanda yüksək bədii-estetik səviyyəli tərcümələr yarandı və həmin tərcümələr, şübhəsiz ki, bizim tərcümə ədəbiyyatımızın inkişafında ciddi rol oynadı. Yaxud da, misal üçün, Ağabacı Rzayevanın Puşkinin sözlərinə yazdığı və ən gözəl romanslarımızdan biri olan «Oxuma, gözəl» romansı kimi əsərlər meydana çıxdı.

Qeyd edək ki, Puşkin hələ XIX əsrdə Azərbaycanda nəinki tanınır, onun sənəti və şəxsiyyəti, hətta Azərbaycan bədii ədəbiyyatının predmetinə çevrilmişdi – yalnız elə M.F.Axundzadənin məşhur poemasını xatırlayaq.

Yaxud da başqa bir misal: 1880-ci ildə Moskvada Puşkinə heykəl ucaldıldı, müəllifi A.M.Opekuşin olan bu heykəlin ucaldılması Rusiya imperiyasının mədəni həyatında hadisəyə çevrildi (o heykəl bu gün də Moskvanın simvollarından biridir) və Moskvadan min kilometrərlə uzaqda yerləşən Şamaxıda S.Ə.Şirvani bu hadisəyə həsr etdiyi şeirini yazdı. Heç kim Seyid Əzim kimi mötəbər bir sənətkarı məcbur etməirdi ki, Puşkinə şeir həsr etsin, bu – sənətə verilən həmin qiymətin, poeziyaya həmin məhəbbət və ehtiramın nəticəsi idi.

Yenə əlamətdar tarixi bir fakt: M.Sidqi 1899-cu ildə Puşkinin 100 illiyi münasibətilə məruzə yazdı və həmin məruzə, əgər səhv etməirəmsə, bizim ədəbiyyatşünaslığımızda klassik rus ədəbiyyatının tədqiqi ilə bağlı ilk təcrübələrdən biri idi. Burasını da qeyd edim ki, həmin məruzə ayrıca kitab şəklində də nəşr olunmuşdu.

1830-cu illərin birinci yarısında Varşava, Peterburq aristokrat salonlarının qəhrəmanı olan A.Bakıxanovun Puşkin ailəsi ilə isti münasibəti, həmin ailənin bu azərbaycanlı aristokrati necə yüksək qiymətləndirməsi barədə təsəvvür əldə etmək üçün Puşkinin anası Nadejda Osipovnanın yazdığı məktubları oxumaq kifayətdir. Puşkinin özü isə Fazil xan Şeydaya, yaxud rus ordusunun zabiti olan qarabağlı Fərhad bəyə şeirlər həsr etmişdi və onun yalnız Azərbaycanla deyil, ümumiyyətlə, Qafqazla bağlılığı rus puşkinşünaslarının əsas tədqiqat mövzularından biridir.

F.B.Köçərli, R.B.Əfəndiyev, xüsusən Abbas Səhhət kimi qələm sahibləri hələ 100 il bundan əvvəl Puşkini tərcümə və təbliğ edirdilər, sonrakı illərdə isə Mikayıl Müşfiq, Səməd Vurğun, Rəsul Rza, Mirvarid Dilbazi, Nigar Rəfibəyli, Məmməd Rahim, Osman Sarıvəlli, Mir

Mehdi Seyidzadə, Tofiq Bayram, Mikayıl Rzaquluzadə, Qasım Qasımzadə, Böyükağa Qasımzadə, Ənvər Əlibəyli, Ələkbər Ziyatay, Şəmsəddin Abbasov, Tələt Əyyubov, İsmayıl Soltan və b. Puşkin poeziyasını, demək olar ki, tam şəkildə tərcümə edərək, bizim oxuculara təqdim etmişlər. Mən bu yazıda Puşkinin nəsrini tərcümə edənləri də xatırlamaq istəyirəm: «Kapitan qızı» və «Dubrovski»ni Ənvər Məmmədخانlı, «Mərhum İvan Petroviç Belkinin hekayələri»ni Adil Əfəndiyev, «Böyük Pyotrın zəncisi»ni isə Mikayıl Rzaquluzadə dilimizə çevirmişlər.

Əlbəttə, bu tərcümələrin hamısı eyni səviyyədə deyil, onlar Puşkin yaradıcılığına məhrəm münasibətin, ehtiramın ifadəsi olsa da, hamısında Puşkin Puşkin deyil və bu da təbiidir, çünki xüsusən poeziyanı tərcümə edərkən bədii-estetik itkilərə yol verməmək, müəllif məxsusiliyini olduğu kimi qoruyub saxlamaq olduqca mürəkkəb yaradıcılıq məsələsidir, halbuki poeziyanın estetik mündərcatının ilkin dəyərlərindən biri, bəlkə də, ən başlıcası onun məxsusiliyindədir.

Digər tərəfdən isə N.Qoqolun Puşkin haqqında dediyi sözləri xatırlayaq. O, Puşkini «rus xalqının milli şairi» kimi müəyyənləşdirir və yazırdı: «Puşkinin meydana çıxması fəvqəladə bir hadisədir və ola bilsin ki, rus ruhunun yeganə hadisəsidir... Rus təbiəti, rus qəlbi, rus dili, rus səciyyəsi onun simasında optik şüşənin qabarıq səthində apaydınca görünən bir mənzərə kimi, tam saflıqla, saf bir gözəlliklə təcəssüm etmişdir».

Aydın məsələdir ki, bu dərəcədə milli bir şairi başqa bir dilə tərcümə etmək və onun bütün estetik xüsusiyyətlərini qoruyub saxlamaq, dediyim kimi, çox çətin məsələdir, necə ki, misal üçün, Vaqifi, yaxud Sabiri başqa dillərə tərcümə etmək. Buna görə də, elə bilirəm ki, böyük şairləri – böyük şairlər isə həmişə millidir! – tərcümə edərkən orijinalın tam surətini əldə etmək uzun yaradıcılıq prosesi tələb edir və elə buna görə də mən bizim görkəmli şairimiz Eyvaz Borçalının Puşkinlə bağlı tərcüməçilik fəaliyyətini yüksək qiymətləndirirəm.

Eyvazın Puşkindən tərcümələrinin hamısı, hər halda böyük əksəriyyəti əvvəllər də başqa şairlərimiz tərəfindən dilimizə çevrilib və bu cəhət dediyim həmin uzun yaradıcılıq prosesinin yeni və istedadlı ifadəsidir, eyni zamanda Eyvazın timsalında sənətkar cəsarətinin göstəricisidir.

Baxın, Səməd Vurğunun «Yevgeni Onegin» tərcüməsi bizim tərcümə ədəbiyyatımızın ən məşhur nümunələrindən biri, bəlkə də, birincisidir. Azərbaycanda, yəqin, az oxucu tapılar ki, Səməd Vurğunun 1936-cı ildə «Yevgeni Onegin»i tərcümə edib bitirdikdən sonra «Böyük şairin şərəfinə» yazdığı:

*Axıtdım alnımın inci tərini,
Yanmadım ömrümün iki ilinə.
Rusiya şeirinin şah əsərini
Çevirdim Vaqifin şirin dilinə!*

– misralarından xəbərsiz olsun.

Bu kontekstdə Səməd Vurğunun ədəbiyyatda, ictimai fikirdəki böyük nüfuzunu da yada salsaq, ondan sonra yenidən «Yevgeni Onegin»ə müraciət etmək, bu böyük poemanı yenidən Azərbaycan dilinə çevirmək, şübhəsiz ki, sənətkar cəsarəti tələb edir. Sən gərək bu poemanı elə bir ilhamla, elə bir bədii səviyyədə tərcümə edəsən, deməsinlər ki, Səməd Vurğundan sonra Eyvaz Borçalı bunu nə üçün tərcümə edib.

Və deməliyəm ki, Eyvaz Borçalı bu çətin işin öhdəsindən layiqincə gəlib.

Səməd Vurğun bu işin pioneri olub, onun kimi şöhrətli bir sənətkar ömrünün həmin iki ilində bu tərcümənin əvəzində, bəlkə də, özünün neçə-neçə orijinal poemasını, pyesini yaza bilərdi, ancaq Səməd Vurğun yalnız rus ədəbiyyatının deyil, dünya ədəbiyyatının şedevrlərindən hesab olunan bu poemanın – «Yevgeni Onegin»in tərcüməsinə üstünlük verib və ilk dəfə Azərbaycan oxucusunu bu poema ilə tanış edib.

Səməd Vurğun professional tərcüməçi deyildi və ilham bəzən onu mətnədən uzaqlaşdırırdı. Eyvaz isə eyni zamanda professional tərcüməçidir və yeri gəldikdə ilham pərisini, bir az kobud da desəm, cilovlaya bilir, görünür, elə buna görə də onun tərcüməsi orijinala daha yaxındır.

Burası da məlum məsələdir ki, «Yevgeni Onegin» kimi bir poemanı və ümumiyyətlə, Puşkin kimi bir şairi tərcümə etmək üçün həm də istedadlı şair olmalısən. Mən az qala otuz il bundan əvvəl – 1984-cü ildə Eyvazın «Dünya, məni tərkinə al» adlı şeirlər kitabını oxuduqdan

sonra, bu kitab haqqında «Borçalıdan gələn yollar» adlı bir məqalə yazmışdım və bu günlərdə həmin məqaləni tapıb oxudum. Orada belə bir fikir var: «Eyvazın poeziyası Azərbaycan dilini yaxşı bilən, bu dili sevən və bu dilin zəngin poetik imkanlarından istifadə etmək istəyən bir şairin poeziyasıdır. Onun nəinki sözlərlə işləmək, hətta səslərlə işləmək istəyi və bu zaman əldə etdiyi poetik uğurlar bu mənada bizə prinsipial, əhəmiyyətli görünür... Eyvazın obrazlar aləmində də sözü duyan, hiss edən və həmin duyğudan, hisdən yaranan estetik bir saflıq var».

Mənim üçün xoş cəhətdir ki, bir şair kimi Eyvazın bu xüsusiyyətləri illər keçsə də, qocalıb zəifləməmiş, dəyişməz qalmışdır və məhz bu xüsusiyyətlər «Yevgeni Onegin»in də, «Baxçasaray fontanı», «Qaraçılar», «Tunc atlı» kimi məşhur poemaların da, şeirlərin də yeni tərcümələrinin uğurunu müəyyənləşdirmişdir.

Tərcümənin qiyməti ondadır ki, oxuduğun cümlələrin, misraların məhz tərcümə olduğunu hiss etməyəsən və sənün ustalığın da onda olmalıdır ki, həm tekstdən kənara çıxmıyasan, həm də təbii olasan:

*Qoru məni, talismanım,
Qoru məni savaş günü,
Təqib, tövbə, təlaş günü;
Qoru məni ərməğanım.*

*Gurlayanda dörd bir yanım
Okeanda dalğalarla,
Şimşək çaxan bir rüzgarla,
Qoru məni talismanım...*

Bu məşhur şeiri mən orijinala tutuşdurdum. Puşkinin mətnidir? Bəli. Ancaq, eyni zamanda, yəqin, oxucu da mənimlə şərik olar ki, «tərcümə quruluşundan» uzaq təbii misralardır.

Mən yuxarıda A.Rzayevanın «Oxuma, gözəl» romansını xatırladım və budur, həmin şeirin yeni tərcüməsi:

*Oxuma yanımda, oxuma, gözəl!
O qəmlı Gürcüstan nəğmələrini;
Onlar yada salır, hər şeydən əzəl,
Ömrümün çox uzaq səhnələrini.*

*Neynim, oxuduğun həzin zümzümə
Elə kədərlidir, elə amansız,
Kövrək xəyalımı çəkir özünə
Aylı bir gecədə zavallı bir qız.*

*Təşnəsi olduğum o əziz xəyal
Yadımdan çıxsa da, səni görəndə –
Səsin gələn kimi canlanıb dərhal
Yenə cıvıqlanır hey yan-yörəmdə.*

*Oxuma yanımda, oxuma, gözəl,
O qəmli Gürcüstan nəğmələrini.
Onlar yada salır, hər şeydən əzəl,
Ömrümün çox uzaq səhnələrini.*

Tekst – tam Puşkin mətnidir. Eyni zamanda kədərin ifadəsində Puşkin zərifliyi, Puşkin təbiiliyi, Puşkin dilinin sadəliyi də Azərbaycan oxucusuna çatdırılıb.

Aleksandr Sergeevič Puşkin

Mən bu şeirin yeni tərcüməsini oxuculara təqdim etdim, ancaq məsələ burasındadır ki, bu şeirin əvvəlki tərcümələrindən biri elə Eyvazın özünün qələmindən çıxıb və mən bu faktı əlamətdar hesab edirəm.

Puşkinin «Seçilmiş əsərləri»nin mənim kitabxanamdakı 1988-ci il nəşrindən Eyvazın həmin tərcüməsini də oxucunun diqqətinə çatdırıram və elə bilirəm ki, bu, oxucu üçün maraqlı olar:

*Oxuma, ey gözəl, gəl, yet dadıma:
Dadlı Gürcüstanın o nəğmələri
Hardansa gətirib salır yadıma
Başqa bir həyatı, özgə bir yeri.*

*Əfsuslar olsun ki, bu sərt avazın
Nəşədir fikrimin qol-qanadına;
Aylı bir gecədə gördüyüm qızı
Axtarıb, gətirib salır yadıma.*

*Hər səni görəndə unuduram mən
O əziz xəyalı, acı həsrəti,
Sən nəğmə deyəndə gəlib yenidən
Gözlərim önündə durur qəfləti.*

*Oxuma, ey gözəl, gəl, yet dadıma:
Dərdli Gürcüstanın o nəğmələri
Hardansa gətirib salır yadıma
Başqa bir həyatı, özgə bir yeri.*

Mən yazdım ki, Eyvaz Borchalının bu şeiri ikinci dəfə və tamam başqa variantda tərcümə etməsini əlamətdar hesab edirəm. Ona görə ki, 25–30 ildən sonra yenidən eyni şeirə müraciət etmək faktı tərcüməçinin bir tərəfdən sənətkar məsuliyyətindən, axtarışlarından xəbər verirsə, digər tərəfdən də onun uzun illər boyu öz «tərcümə obyektini» ilə birgə yaşadığını göstərir. Oxucunu bilmirəm, ancaq mənim ikinci variant daha artıq xoşuma gəlir.

Puşkin Qoqolun dediyi kimi, «milli şair» idi, ancaq onun istedadı heç vəchlə milli sərhədlərə sığışmırdı, bu milli şair eyni dərəcədə də bəşəri şair idi. Bununla bərabər, orası da var ki, bir şəxsiyyət və vətəndaş kimi Puşkində də «velikorus şovinizmi» ünsürlərini müşahidə etmək mümkündür, baxmayaraq ki, bu istilah Puşkindən xeyli sonralar – XX əsrin əvvəllərində yaranıb.

Puşkinin Qafqazı sevməsində və qafqazlıları qiymətləndirməsində heç bir mübaliğə yoxdur, ancaq onun Qafqaza və ümumiyyətlə, Şərqə münasibətində rus çarizm müstəmləkəçilik əhvali-ruhiyyəsini də hiss etmək mümkündür. İndi baxın:

*Tək özüməm Qafqaz üstə, uçrum başında
Aşağıda qar altdadır, dağlar dərində:
Bir qartal da havalanıb zirvə qaşından
Dövrə vurur, cövlan edir bərabərimdə:
Qar xarlayıb, sular sızır, artır, çaxnaşır
İlk uçqunlar ləngərlənib aşır, ağnaşır.*

*Aşağıda məzlum-məzlum üzür buludlar,
Şəlalələr yelləndikcə çırpılıb daşa,
Qayaların üstən aşıb gedir birbaşa...*

Dediym həmin əhvali-ruhiyyə təhtəşüür olaraq lirik qəhrəmanı Qafqazın üstünə qaldırıb, ancaq böyük istedad elə möhtəşəm bir Qafqaz mənzərəsi yaradıb ki, o lirik qəhrəman o möhtəşəm mənzərə içində əriyib gedir və Eyvazın da poetik məharəti ondadır ki, həmin möhtəşəmliyi göstərə bilib.

Şərq mövzusu və fakturası Puşkin istedadının təbiətinə doğma idi və burada, bəlkə də, genetik yaddaşın təhtəlşüür ifadəsi öz işin görüb, hər halda Puşkin istedadı Şərq mövzularını ekzotikadan bədii kolorit səviyyəsinə qaldırmağı bacarıb.

Bu mənada onun ən koloritli əsəri, mənəcə, «Baxçasaray fontanı» poemasıdır və Eyvaz Borçalı o bədii koloriti öz tərcüməsində qoruyub saxlayıb. Poemanın elə ilk misraları oxucunu ələ alır, Xan sarayının ekzotik yox, qorxulu-hürkülü, təbii-koloritli əhvali-ruhiyyəsini, hətta mən deyərdim ki, aurasını canlandırır:

*Kəhrəba qəlyana dəm verib Gəray,
Zəhmli gözləri zillənib yerə;
Susub dövrəsində tülüngü saray,
Hazırdı tərənib qulluq göstərə.
Buyuruq gözləsə də, hərə özünə,
Sükuta qərq olan sarayda indi
Heybətli Gərayın dalğın gözündə
Aydınca oxunan qəzəbdə, kindi...*

Aleksandr Sergeevič Puşkin

Mən bu kiçik ön sözü yazarkən «Baxçasaray fontanı»nı bir daha orijinalda oxudum və Eyvazın tərcüməçi səriştəsi və istedadı bu poemanın tərcüməsində də özünü açıq-aşkar göstərir. Misal üçün, poemada kənizlərin oxuduğu «Tatar nəğməsi» var və bu nəğmənin poetik dili poemadakı nağılçının, yəni müəllifin dilindən fərqlidir – eyni təbiilikdir, ancaq nəğmə daha zərifdir, daha incə, daha həzindir.

İndi Eyvaz Borçalının tərcüməsinə diqqət edək.

Bu – kənizlərin «Tatar nəğməsi»dir:

*«Hər dərdin, ələmin, ağlamağın da
Göylər əvəzini qaytarır axır;
Əcəb bəxtəvərdir ahıl çağında
Məkkəni ziyarət eyləyən fağır.*

*Əcəb bəxtəvərdir cavan çağında
Dunay sahilində şəhid olanlar.
Çıxar qabağına cənnət bağında
Bir xoş təbəssümlə huri-qılmanlar.*

*Ondan da bəxtəvər o kəsdir ancaq
Həyatdan zövq ala, bir ləzzət dada.
Zarema... O səni qızılgülşayaq
Bəsləyib oxşaya hərəmxanada».*

Bu isə – həmin nəğmədən sonra gələn müəllif mətnidir:

*Kənizlər oxuyur. Amma bu saat
Hardadır Zarema – şux gürcü qızı?
Tərifli eşitmir, dərdlidir heyhat,
Hərəm yaraşığı, sevda ulduzu.
Elə bil palmadı çıxıb tufandan,
Başını sallayıb, büküb çiyinini;
Gəray üz döndərüb, soyuyub ondan
Heç nə də oxşayıb açmır eynini.*

Eyni nüansı biz «Yevgeni Onegin»dəki Tatyananın Oneginə yazdığı sevgi məktubunda da hiss edirik və bu yerdə mən Puşkinin dünya-görüşü ilə bağlı maraqlı bir cəhəti xüsusi qeyd etmək istəyirəm. Tatyana yalnız Puşkin yaradıcılığında deyil, ümumiyyətlə, XIX əsr rus ədəbiyyatındakı sevimli qadın qəhrəmanlardan biridir, bu mənada onu, bəlkə də, Nataşa Rastova ilə müqayisə etmək olar. Ancaq baxın, Puşkin öz qəhrəmanının məktubunu necə təqdim edir və Eyvaz da bunu necə səlist tərcümə edib:

*Hələ xəbərsizlik bir çətinlikdən:
Elin şərəfini xilas edərək,
Bizim Tatyananın məktubunu mən
Doğma dilimizə çevirim gərək.*

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin nə üçün «elin şərəfini xilas etmək» məcburiyyətində qalıb, söhbət ki, məsum bir qızın ilk sevgi məktubundan gedir? Bu nə «məktubu doğma dilimizə çevirmək» söhbətidir?

Məsələ burasındadır ki, Tatyana da XIX əsrin birinci yarısında rus kübar cəmiyyətinə mənsub başqa yaşıdları kimi «ruscanı pis bilib, ayıb sayıbdı...»

*Öz doğma yurdunda, doğma elində
Çox çətin danışıb ana dilində,
Elə məktubu da yazıb firəngcə...
... Nə etmək?..
Rusca anlatmayıb eşqini heç kəs,
Qadınlar yad dili sevib beləcə...
Öz ana dilimiz, məğrur dilimiz
Məktubda işlənmir, yatmır əlimiz.*

Və Puşkin Tatyananın məktubunu, guya, fransız dilindən tərcümə edir.

Tanış situasiyadır, deyilmi?

Əsas və mənim üçün çox qiymətli cəhət isə burasındadır ki, Puşkin öz poeziyasının qadirliyi ilə rus dilinin inkişafında, sevlməsində, o cümlədən rus kübar cəmiyyətinin tatyanaları tərəfindən sevlməsində misilsiz rol oynadı. Puşkindən sonra kübar cəmiyyətindəki həmyaşlıları çox güman ki, Tatyananın, guya, fransız dilində yazdığı həmin ilk sevgi məktubunu Puşkinin «tərcüməsində» əzbər söyləyirdi.

Eyvaz Borçalının isə bədii-estetik uğuru ondan ibarətdir ki, Aleksandr Sergeyeviç Puşkin poeziyasının qadirliyini Azərbaycan dilində bizə çatdırıb və bunun əyani təcəssümü oxucunun qarşısındakı bu kitabdır.

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

Elçin,
*Xalq yazıçısı,
Zuğulba, 13 oktyabr 2012*

ŞEİRLƏR

PORTRETİM¹

Siz məndən rəsmimi istəyirsiniz,
Amma naturadan çəkilsin səlis;
Bu saat, əzizim, bu saat, ancaq
Miniatür formada hazır olacaq.

Dəcələm, şuluğam məktəbli vaxtdan,
Ağlım da yox deyil, varımdı haqdan.
Dinib danışanda bilmirəm qəti
Əzilib-büzülmək, utanmaq nədi.

Sorbonni doktoru olsa da – kəsə
Hələ doğulmayıb elə gəvəzə.
Məni üstələyə bilsin axırda
Zəhlətökənlikdə, çığır-bağırda.

Boy-buxun sarıdan mağmınam bir az,
Məndən uzun olar ən uzundraz.
Sifətim gümrahdı, saçlarım sarı,
Başımın tacıdı sıx qıvrımları.

Küylü izdihamı sevirəm yaman,
Tamam zəhləm gedir tək-tənhalıqdan.
Yersiz mübahisə, umu-küsülər
Məni usandırır oxumaq qədər.

Ballar, tamaşalar xoş gəlir mənə,
Etiraf eyləyim, qoy deyim sənə
Daha xoş gələrdi, bəlkə də, artıq
Liseydən uzaqda olsaydım açıq.

Seçilmiş əsərləri

¹Müəllif bu şeiri fransız dilində yazıb.

Əziz dost, saydığım bu şərtlər ki var
Məni asanlıqla tanımaq olar.
Uca yaradanım yaradıb necə
İstərəm həmişə qalım eləcə.

Xalis bir şeytanam, şuluq məmnunam,
Sirdən-sifərdən də xalis meymunam.
Çox hərdəmxəyalam beyni quş kimi,
Beləyəm, belə də tanı Puşkini.

1814

KAZAK

Zülmət gecə, hər yan sağır,
Çay qırağı gözdən uzaq;
At belində ağır-ağır
Yol gedirdi igid kazak.

Şapkasını qoyubdu yan
Toza batıb tünd yapıncı;
Dizlər üstə qoşa naqan,
Yerə dəyir sərt qılıncı.

Vəfalı at ağzında gəm
Səyirdikcə yorğa-yorğa
Silkələnir birəm-birəm
Uzun yalı dalğa-dalğa.

Gəlib çatır bir guşəyə,
Süzür bomboş komaları;
Bir yol gedir sıx meşəyə,
O biri də kəndə sarı.

Fikirləşdi zirək Denis
«Məşədə qız nə gəzir, nə?
O gözəllər, heç şübhəsiz,
Yığışlıblar evlərinə».

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

İgid donlu çəkdi gəmi
Mahmızladı atı yavaş;
At şütüyüb bir ox kimi
Kəndə sarı cumdu birbaş.

Gümüşləyir göy tağında
Səmaları Ay aramsız;
Pəncərənin gabağında
Fikrə dalıb bir gözəl qız.

Gözəl qızı görən tək
Qəlb döyündü çox narahat;
Sola baxıb, sola çəkib
Pəncərəyə yan aldı at.

«Hər yan olub zil qaranlıq,
Ay da batıb buluddadı;
Koxan qızı, bir bəri çix,
Tez su gətir, suvar atı!»

«Yox, qorxuram yaxın gəlim
Gecə vaxtı gənc kişiyə;
Nə düşünür, mən nə bilim,
Çıxammaram yox, eşiyə».

«Ah, ay gözəl, insafa gəl,
Biz dost olaq cani-dildən».
«Gecə vaxtı çıxar əngəl!»
«Qorxma, canım, heç qorxma sən!»

«Koxan qızı, bil nahaqdı
Keçəridi qorxu-filan!
Gəl itirmə qızıl vaxtı,
Biz dost olaq lap mehriban!»

Atım cəlddi, tərkimə qalx,
Çapaq uzaq bir diyara;
Harda daim canbir olsaq
Bir cənnətdir bil ki, ora!»

Qız neynədi? Meyilləndi
Qorxu düşdü candan uzaq;
Koxan qızı ata mindi,
Xoşbəxt oldu igid kazak.

İlk vaxtları keçdi kefdə,
Alovlandı qəlbin közü;
Kazak sevdi iki həftə,
Üçüncüdə döndü üzü.

1814

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

GÖZ YAŞI

Oturmuşduq dünən tanış qusarla
Qədəhdə puşş güc versə də qollara
Sıxılırdım qəlbimdəki qubarla
Gözlərim də zillənmişdi yollara.

«Nə baxırsan? Gözlərini yığ daha! –
Qeyzləndi qusar dostum qəfildən –
O yolla ki, şükür olsun Allaha,
Bir dost yola salmamısan hələ sən».

Asta-asta pıçıldadım dərdimi,
Danışdıqca başım endi sinəmə;
Dedim: «Qusar, xeyirdimi, şərdimi?
Mən həsrətəm çox sevdiyim sənəmə».

Kipriyimdə gilələnən göz yaşım
Qədəhimə süzöldükcə anbaan
O qışqırdı: «Lap uşaqsan, qardaşım,
Qızdan ötrü ağlayırsan, bir utan!»

«Yetər, qusar! Ürək dözmür, daş deyil,
Sənin kimi dərd bilməzə nə varmış?
Bircə damla göz yaşıyla, onu bil,
Bir qədəhi zəhərləmək olarmış».

1815

BIĞLAR

Fəlsəfi oda

Qıyıb gözlərini diydıq bir qusar,
Qıvrım bığlarına çəkirkən tumar.
Üzdə təbəssümü tüğyan elədi;
Saqqalı tərəşli aqıl bir qoca
Başını bulayıb, dinib astaca
Bığın yiyəsinə belə söylədi:

«Hər şey bu dünyada fanidir, qusar,
Çökür səltənətlər, ötür zamanlar
Dalğanın ardınca dalğa itəntək.
De hanı Babilin qalın divarı?
Hanı Kleonun o dramları?
Zamanın çayında axıtdı fələk.

Qulağın ardına çatan bığların,
Tünd roma, şəraba batan bığların
Sevinir cavantək keflə, damaqla;
Ülgüc də tanımır, şeşə dayanır,
Xüsusi sürməylə alışıb-yanır
Qəşəng tumarlanır əllə, daraqla.

Seçilmiş əsərləri

O şeşə bıǵları əzməmək üçün
Axşamdan bükürsən yaxşıca hər gün
Şair Xvostovun odasına sən.
Qorxursan yuxuda yadından çıxa
Gecələr çevrilə burnun yastığı,
Eşirsən, burursan səhər təzədən.

Qusarlar məclisə toplaşan zaman
Axşam qonaqlığı uzanır yaman;
Qocalı, cavanlı o şən yığında
Kimin şərəfinə, ay oynaş yarı,
Vurub sındırırsan butulkaları?
Atının, gözəlin, yoxsa bıǵının?

Dəhşətli döyüşlər zamanı çatar
Mərmilər partlayar, qulaqlar batar
Sənsə çox sevdiyin yəhər belində
Ağlını itirməz, sayıq durarsan,
Əvvəl bıǵlarını eşib burarsan
Sonra da qılıncın oynar əlində.

Sevdiyin gözəllə tənha qalanda,
Eşqinin sehriylə qandallananda
Bir az darıxarsan – tutular dilin,
Məst olub qalarsan öz vərdisində;
Bir əlin gəzinər gözəl döşündə,
Eşər bıǵlarını o biri əlin.

Öyün, qusar! Amma çıxartma yaddan
Dünyada nə varsa köçür həyatdan,
Tez ötür zamanın şirin çağları,
Qırmızı yanaqlar saralır, solur,
Qara qıvrım saçlar bəmbəyaz olur,
Qocalıq gələndə yolur bıǵları».

1816

ÖZGÜRLÜK

Oda

Qaç, gizlən gözümdən təqsirli kimi,
Sən ey siterada çariça naçar!
Hardasan, hardasan çarlar qənimi,
Azadlıq aşıqı məğrur nəğməkar!
Gəl qopart çələngi, başımın üstdən,
Nazlanan liranı sərtliyə köklə
Taxtların eybini məhv eləməklə
Dünyaya azadlıq istəyirəm mən!

Şərəfli bəlalər içində özün
Cürətli himnlər tələqin etdiyin
Qallın cığırını axtarır gözüm,
Aç tutqun izini xeyrin, mərdliyin!
Yelbeyin taledən törəyib doğan
Dünya tiranları! Titrəyin zağzağ!
Siz də sözlərimə yetirib qulaq
Qalxın, çökən qullar, durun ayağa!

Heyhat! Göz gəzdirib hara baxırsan
Qamçıdı, silahdı hər addımbaşı!
Rüsvayçı qanunlar cəngində insan
Təhqirlər altında tökür göz yaşı.
Hər yanda taxtdadır zalım İqtidar –
Zülmün, köləliyin qəzəb dühası,
Şöhrət ehtirası, şan ehtirası,
Dövrədə inancdan qalın dumanlar.

Mövcud qanunlarla qüdsi hüriyyəət
Uyğun uzlaşarsa əgər ölkədə
Xalqların çəkdiyi əzəb-əziyyəət
Çarların başına enməz heç vədə.
Hamını eynilə qorusa qalxan

Seçilmiş əsərləri

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Vətəndaş əlində möhkəm qılınc da
Qoşa başlar üstə durar sonucda
Amma heç birinə bir fərq qoymadan.

Enər ədalətlə yuxarı qatdan,
Yerdə cinayəti doğrayıb tökər;
Nahaqqın izini silər həyatdan
Heç nədən qorxmayan satılmaz əllər!
Hayanda olsan da, hakim hökmdar!
Sənə qanun verir taxtı, çələngi.
Sən xalqın başında dayanan təki,
Səndən yuxarıda daim Qanun var!

Vay qara gününə o tayfaların
Qanun mürgüləyib yatırsa harda!
Amma tükənməyib xalqın, ya çarın
Qanunla hökm etmək imkanı orda,
Səni şahidliyə çağırıram mən,
Ötən tufanların iğtişasında;
Sələfin yolunda keçdin başından
Ey şanlı səhvlərin əzabkeşi sən.

Susqun xələflərin gözü önündə
Lüdovik ucalıb əcəl taxtına,
Qanlı kötük üstə çələngsiz gündə
Başı qurban gedir əhdi Satqına.
Xalqlar da, Qanun da sükuta daldı,
Cəllad baltasının parladı zatı,
Axırda zalımın bayram xaladı
Qapalı gözlərə atıldı qaldı.

Ey mütləq hökmdar, qəzəb harını,
Mən nifrət edirəm sənə, taxtına!
Az qalıb özünün, uşaqlarının
Sevinclə gördüyün ölüm vaxtına!

Oxuyub bilirlər xalqlar üzündən
Alnına yazılan qarğış-lənəti,
Təbiət eybisən, dünya dəhşəti,
Tanrıya qınaqsan yer üzündə sən!

Ulduzlar sayrışıb gecə yarıda
Qaranlıq Nevaya işıq salanda,
Rahatca yol gələn yuxu sarıdan
Baş da ağırlaşıb fikrə dalanda
Fikirli şair də salıb araya
Baxır müstəbidin tənha izinə –
Dumanda uyuyan abidəsinə,
Baxır unudulmuş bomboş saraya.

Çatır qulağına divar dalından
Qədim Kiliyanın qorxunc fəryadı;
Gözləri önündə canlanır bu an
Kalliqulanın da axır saati.
Keçir qarşısından tədbirli qurğu
O lentli, ulduzlu gizli qatillər,
Şərabla, qəzəblə bağlanan dillər,
Üzlərdə cəsarət, canlarda qorxu.

Vəfasız gözətçi susub küçədə,
Körpü endirilib səssiz-səmirsiz.
Satqınlıq ucundan zülmət gecədə
Açıb qapıları muzdlu hənirsiz.
Ey bizim günlərin üz qarası – ar!
Vəhşitək soxuldu yanıçar yurda
Şərəfsiz zərbəli bir vurhavurda
Məhv oldu o zalım taclı hökmdar!

Öyrənin, ey çarlar, neçə ki vaxt var,
Nə təltif, nə cəza, nə kin, nə qərəz,
Nə nəmli zindənda nəmli divarlar,

Seçilmiş əsərləri

Sizə çəpər deyil, ola da bilməz!
Birinci özünüz baş əyin ancaq,
Qanun sayəsində davranın artıq.
Xalqlara sərbəstlik, dinclik, rahatlıq
Olsun taxtınıza əbədi dayaq.

1817

ÇAADAYEVƏ

Sevginin, ümidin, səssiz şöhrətin
Ömrü qısa oldu, nəşəsi gödək.
Sovuşdu gəncliyin oyun söhbəti
Bir yuxu misallı sübh dumanıtək.
Di gəl ki, hələ də bir təşnə hislə
Dəf edib hər zülmün möhnətlərini,
Qərarı tükənmiş ürəyimizlə
Dinlərik Vətənin dəvətlərini.
İntizar içində gözlərik hər an
Hürriyyət deyilən müqəddəs günü,
Səbrini itirmiş adaxlı oğlan
Vüsal dəmlərini gözləyən kimi.
Neçə ki, azadlıq eşqiylə yanıb
Bir qeyrət uğrunda vurur qəlbimiz
Coşan könüllərdə sevgi tüğyanı
Vətənə həsr edək, ey dost, gərək biz.
İnan ki, doğacaq, a yoldaş, haqdı
Tale ulduzunun mehri, şəfqəti;
Rusiya oyanıb kükrəyən vaxtı
Hərçilik cüngündə mütləqiyyətin
Bizim adlarımız yazılacaqdı!

1818

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

QARAYAXA

– Təzə nə var dünyada? «Vallah, billah, heçcə nə».
– Yox, bilməmiş olmazsan, yaxşı, məndən gizləmə;
Canım, ayıb deyilmi, sən mənəm, mən səninem,
Məndən söz gizlədirsən, elə bil düşməninəm...
Bəlkə, acığın tutub: nəyə görə, söylə bir?
Tərslik eləmə, aç de, ürəyim tab eyləmir...
«Yetər, yaxamdan əl çək, bir söz bilirəm, düzdü:
Deyirlər sən axmaqsan, o da ki, köhnə sözdü...»

1817

QUŞCUĞAZ

Doğma bir adəti anıb həvəslə,
Müqəddəs sayıram qürbət diyarda;
Açıb buraxıram quşu qəfəsdən
Bu bayram günündə, nurlu baharda.

Canım rahatlanır, açılır eynim,
Naşükür deyiləm tanrıya, haşa;
Niyə gileylənim, niyə deyininim,
Azadlıq verdimsə bir yaranmışa?!

1823

YAZIKOVA

Əzəldən şirindir birliyin tamı,
Şairi şairlə yaxınlaşdırar;
Onlar kahinidir eyni ilhamın
Hamısının canında eyni yanğı var.
Onlar bir-birinə talecə yaddı
Amma simsardılar ilham sarıdan.
Ölməz Ovidinin kölgəsi haqqı
Mən sənə yaxınam, Yazıkov, inan.

Seçilmiş əsərləri

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Öz ağır əsamı salıb qoluma
Lap çoxdan çıxardım Derpt yoluna.
Gəlib baş çəkərdim səmimi-qəlbədən
Üzümə xoş baxan o kandara mən.
Qayğısız xoş günlər yaşardıq birgə,
Şirin rübabından min zövq alardım.
Geri qayıdanda düşməzdim bərkə,
Ruhən təzələnər, zəngin olardım.
Taleyim zülm etdi, şərtə məhkumam,
Sərgərdan gəzirəm, yoxdur bir komam.
Hayana əsirsə, özündənhakim
O səmtə üz tutub ora qaçaram.
Axşamlar yatanda heç bilmirəm ki,
Gözümü yuxudan harda açaram.
Təqibə vərmişəm, sürgünəm yenə,
Qanuni müddəti çəkirəm hələ.
Kəsmə ümidimi, əl uzat mənə,
Eşit çağrışımı, mərhəmət elə,
Bir vaxtlar Pyotrun qul yetirməsi
Çarın, çariçanın sevimli kəsi
Mənim ulu babam-ərəb mənşəli –
Günlər keçirsə də orda nəşəli,
Ayrılib saraydan, çıxarıb yaddan
Yelizavetanı, şirin vədləri
Üzünü döndərib zəngin həyatdan
Üz tutub yollara, keçib sədləri,
Gəlib qərar tutub bu cökəlikdə,
Gününü sürübdü xoş kölgəlikdə.
Günlərin bir günü bezikib o da
Uzaq Afrikanı gətirib yada
Təskinlik istəyib qul olan bəndə;
İndi gözləyirəm səni bu kənddə.
Mənimlə bərabər dözüb ağrım,
Durub yanındaca bax bu şalaşın
Səni qucaqlayıb basar bağrına

Canı bir, qanı bir şair qardaşın.
Sənəki tanışdır Delviqin adı,
Özün bəyənmisən bu istedadı.
İlham pərisinin çox istəklisi,
Bizim Delviqimiztək qoymaz bizi.
Bu sürgün yerində bu koma ki var,
Bizim üçlüyümüz məhşurlaşdırar.
Çaşdırıb gözətçi nəzarətini
Bir-bir təriflərik hürlük barını.
Oyadıb keçmişin eyş-işrətini,
Səslərik gəncliyin gur çağlarını.
Biz uca tutduqca şeirin adını
Qədəhlər cingildər səhərə qədər.
Gecənin can sıxan qaramatını
Şərabla, şeirlə qovarıq gedər.

1824

QURANA NƏZİRƏ

P.A.Osipovaya ithaf olunub

I

And olsun cütlərə, təkə, yalqıza,
And olsun qılınca, haqq davasına;
And olsun dan üzü doğan ulduza,
And olsun müqəddəs şam namazına.

Həç vaxt tərک etmədim mən səni darda
Bəs kimin ağlını sevdiiymçün mən
Sayəmə gətirib toxdatdım orda?
Bəs kimi gizlətdim sərvaxt təqibdən?

Seçilmiş əsərləri

Səni yandıranda səhra zilləti
Qəfil su yetirən mən olmadımı?
Ağla hökm edən gücü, qüdrəti
Dilində bitirən mən olmadımı?

Yalanı rədd edib, haqqı çağırıb
Bərkiyə-bərkiyə ucalt şanımlı.
Yetimə əl yetir, yarıt fağırı,
Məxluqat içində yay Quranımı.

II

Siz, ey Peyğəmbərin pak övrətləri,
Hərəmlər içində öz yeriniz var:
O sakit sayədə sizdən ötəri
Eyib kölgəsi də bir dəhşət olar.
Təvazö bəzəkdir ismətinizə,
Ərgən qız örpəyi yaraşır sizə.
Sidq ilə hifz edin saf qəlbinizi
Qanuni şəhvətə, həyalı həzzə;
Heç vaxt tuş gəlməyin naməhrəm gözə,
Şeytan nəzərləri süzməsin sizi.

Siz də, Peyğəmbərin şam qonaqları,
Axışıb gələndə hər gün məclisə,
Dünyəvi söhbətlə yormayın barı,
Qoymayın Peyğəmbər darıxa, bezə;
Mömin fikirlərin uçuş anları
Xoşlamır ucadan danışanları,
Xoşlamır onların boş sözlərini;
İtaət eyləyib bu adətinə
Hörmətlə yanaşın ziyafətinə
Bəd gözlə süzməyin kənizlərini.

III

Korun gəlişini sezib uzaqdan
Peyğəmbər şaşaraq tutulub qaldı;

Kor gəlir, ağına gətirmir bu an
Eybini göstərmək yanlış bir haldı.

Səmavi kitabdan sənə vəhy olan
Dikbaş tərslər üçün deyil, Peyğəmbər,
Quranı təbliğ et, arxayın dolan
Kafiri təzyiqlə teyləmə hədər.

Niyə kibirlidir insan bir belə?
Ona görəmi ki, ömrü gödəkdir?
Ona görəmi ki, bəd bəxti ilə
Dünyaya lüt gəlib, lüt gedəcəkdir.

Ona görəmi ki, Allahdı hər vaxt
Ona can verən də, canı alan da?
Ona görəmi ki, göydəndi ancaq
Yaxşılı-yamanlı qismət olan da?

Ona görəmi ki, zəhmət çəkəndə
Xeyir-dua verib bağ-bağatına?
Tarla becərəndə, meyvə əkəndə
Bərəkət qazanıb öz həyatına?

Surunu iki yol çalacaq mələk
Göylər gurultuyla yerə uçacaq.
Qardaş da qardaşın üstə gələcək,
Oğullar anadan kənar qaçacaq.

Hamı keçəcəkdir Allah önündən,
Qorxudan, dəhşətdən eybəcər halda;
Kafirlər çökəcək məhşər günündə,
Yanıb kül olacaq nəşi tonqalda.

IV

Qədimdə səninlə bir güclü məğrur
Yarışmaq istəyib, ey qadir Allah!
Bir fayda verməyib ağılsız qürur,
Köpünü almısan onun bir sabah;
Demisən aləmə həyat bəxş edib
Cəzətək ölüm də göndərirəm mən.
Qüdrətli əllərim hər yana yetib;
O yenə dönməyib öz hikkəsindən;
Deyib bəxş edirəm həyatı mən də,
Ölüm də kəsirəm cəza düşəndə;
Qüdrətdə səninlə bərabərəm mən!
Qəzəbin sözündə səslənib bu an:
Göyə dikəldirəm günəşi şərqdən,
İndi hünərin var, qaldır qürubdan.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

V

Yer hərəkətsizdir; sən ey Yaradan
Dayaqsan, dirəksən qübbəli göyə;
Uzaq saxlayırsan sudan, qurudan
Uçub üstümüzə gəlməsin deyə.

Günəşi yandırıb asdın cahandan
Yerləri, göyləri nurlatsın deyə.
Qəndil büllurunda məlhəmli kətan,
Beləcə nur səpir ətraf dövrəyə.

Şükür yaradanın, şükür özünə,
Bu cahan mülkündə şaxıyanda gün
Buludlar göndərir göyün üzünə,
Ağaclar bitirir kölgəlik üçün.

Adildi, rəhmandı ulu Yaradan
Seçib Məhəmmədə açıb Quranı:

İşığa çıxdıqca biz zaman-zaman
Çəkilib gözlərin çəni, dumanı.

VI

Heç nahaq deyil ki, yuxuda sizi
Başı qırxıqlarla savaşıda gördüm,
Qılıncı qan sızan əllərinizi
Xəndəkdə, qüllədə, ya daşda gördüm.

Odlu səhraların od övladları
Cihad çağrışına qulaq yetirin.
Halal qəniməti bölüşün yarı,
Cavan kənzləri əsir götürün.

Siz ki, qalibsiniz alqış sizlərə,
Xariqə yuxuya inanmayaraq
Döyüşdən yayındı bir para qorxaq!
Ar olsun yaraşır ürəksizlərə.

Sonradan tamsınıb qənimətlərə,
Peşman-peşman belə deyirlər:
Bizi də aparın hər bə, səfərə,
Deyin: aparmırıq, gəlməyin hədərl!

Müqəddəs savaşda şəhid olanlar
İndi bəxtiyardı cənnət bağında.
Qayğısız ləzzətə qərq olub onlar
Yoxdu intahası kef-damağın da.

VII

Oyan, ey ürkək,
Mağarana bax;
Yanır sübhədək
Müqəddəs çıraq.

Din, ey Peyğəmbər
Dinsin dualar;
Olsun dərbədər
Şeytan röyalar.
Dur salavat çək,
Kəsmə aranı;
Oxu sübhədək
O pak Quramı!

VIII

Sədəqə paylayanda imkansız səfalətə
Əlini əsirgəmə, olma xəsis, kəminsaf.
Göylər bütöv xoşlayır səxavəti hər vədə,
Gələndə məhşər günü çəkiləcək haqq-hesab.
Əməlinin haqqını bərəkətli zəmitək
Göstərdiyin səxavət üç qat artıq verəcək.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Amma sən hayıfsınıb zəhmətli qazancına
Kəsib versən nəziri dilənçinin ovcuna,
Yaxşı bil ki onda sən kəirsən öz əlini,
Heç Allah da xoşlamır xəsisin əməlini;
İtəkdir sədəqən qısdığın ruzu kimi
Yağışların yuduğu daşların tozu kimi.

IX

Yorğun səhra yolçusu gileylənir Allaha:
Kölgəliyə təşnədir, istiyə dözmür daha;
Səhranı dörd dolaşib gəzdi üç gün, üç gecə,
Toz basıb gözlərini qoymur ki bir şey seçə;
Həsərlə boylanaraq göz qoyurkən hər yana
Qəfildən xurma altda çeşmə göründü ona.

Qaç-aqaça xurmaya yetirəndə özünü
Sərin suyla islatdı qarsımış üz-gözünü;
Uzandı kölgəlikdə – ağrıları canında
Şirin yuxuya getdi eşşəyinin yanında.
Hökmü elə verdi ki, yeri-göyü Yaradan
Çoxlu-çoxlu zamanlar, illər ötdü aradan.

Yatan yorğun yolçunun oyanmaq vaxtı yetdi
Gözlərini açanda qeybdən səs eşitdi:
«Nə zamandan səhrada yatmısan belə dərin?»
Yolçu xeyli düşünüb dilləndi sərin-sərin:
«Səhərin səmasında ucadaydı Gün dünən,
Demək yatıb qalmışam səhərdən səhərəcən».

Səs dedi: «Çox yatmısan, dön özünə yaxşı bax,
Yatanda cavan idin, indi qocasan ancaq.
Xurma çoxdan çürüyüb, nişan yox gövdəsindən,
Sərin çeşmə soğulub, quruyubdu gözündən.
Səhra həməən səhradı, amma özgə büsatda;
Ağarır eşşəyinin sümükləri toz altda.

Bir anda dərdə düşüb qoca çatdı qaşını
Hönkür-hönkür ağlayıb əydi titrək başını.
Bir möcüzə baş verdi göz önündə bu zaman
Gördüyü köhnə səhra təzələndi nəgahan.
Ötən-itən canlanıb bir ayrı görkəm aldı
Sərin çeşmə çağladı, göy xurma kölgə saldı.

Qalxıb yerdən dikəldi eşşəyin sümükləri
Geyindi əyninə də ətli-canlı bir dəri;
Eşşəyi anqıranda qoca sevindi yaman,
Qaytardı cavanlığı damarda oynayan qan;
Müqəddəs duyğularla yenə sinəsi doldu,
Yenə Allah deyərək yoluna rəvan oldu.

1824

ÜZÜM

Daha vaysınmaram heç nahaq yerə
Baharla bərabər solan güllərə.
Üzüm də xoş gəlir mənə tənəkdə
Dağlardan aşağı barlı ətəkdə
Bəhrədir, sevincdir payız sərəsər,
Yetkin salxımlarda dadlı gilələr
Uzundu, şəffafdır, həm də çox qəşəng
Gəlin barmağıtək, qız barmağıtək.

1824

* * *

Sonuncu gülləri solan payızın
Xoşdu lətafətli ilkindən yazın.
Həzin duyğuları oyadıb onlar
Ayırır insanı özgə mələldən.
Bəzən həyatda da hicranlı anlar
Daha şirin olur şirin vüsaldan.

1825

BAXÇASARAY FONTANINA

Ey sevgi çeşməsi, ey canlı fontan!
Bir cüt gül gətirdim, asım yaxandan.
Vurğunam susmayan könül varına,
Bir də şairanə göz yaşlarına.

Gümüşü tozların sıçrayıb, axıb,
Tökülür üstümə sərin şəh kimi.
Çağla ürəyinlə, sevinc bulağı,
Dadım zümzümənin şirin şəhdini...

Ey sevgi çeşməsi, kədərli bulaq,
Mən də söz soruşdum buz mərmərindən:

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

Uzaq bir diyarı mədh etdi, ancaq
Susdu Mariyanın kədərlərindən...

Bu hərəmxananın solğun çırağı,
Yoxsa unutqansan elə burda da;
Mariya, Zarema nə oldu axı,
Yoxsa xəyaldılar, düşmürlər yada?

Bəlkə, təxəyyülün sönük röyası
Özünün ötəri bir xəyalını,
Könlümün o mübhəm idealını
Dumana nəqs edib, gümana yazıb?

1824

DƏNİZƏ

Əlvida, ey dəniz! Ey hürr təbiət!
Son dəfə qarşımda cövlan edirsən;
Son dəfə hüsnünlə öyünüb əlbət
Mavi dalğaları ləngərlədirsən.

Ayrılıq dəmində dinləyib kövrək
Son dəfə eşitdim səsində qəmi,
Gileyli bir dostun həzin səsitək
Həzin çağırışında gizli ələmi.

Hüduzsuz könlümün istəkli həddi!
Çox zaman meylimi sənə salmışam.
Məhrəm niyyətlərim bükəndə qəddi
Gəlib sahilində təskin olmuşam.

Sevirəm dərinə xəbər aparıb
Dibində boğulan uğultuları.
Sevirəm axşamlar qalxıb, qabarıb
Dalğalar yüyürüşə sahilə sarı.

Seçilmiş əsərləri

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Dalğalar sustalıb sakit olanda
Ləpələr üstündə şütüyür narın
Yelkənli qayığı balıqçıların.
Qəfildən kükrəyib tufan salanda
Gəmilər sürüylə batır bir anda.

Mümkün də olmadı ömürlük hələm
Bu durğun sahili buraxıb gələm.
Sevinclə, heyrətlə təzim göstərəm;
Sıra dalğaların qalxıb yalına
Orda şairanə gəzmək istərəm.

Səslədin, gözlədin, mən isə dustaq
Havayı-havayı çırpındı ürək
Qüdrətli bir eşqə heyran olaraq
Yenə uzaqlarda qaldım tənha, tək.

Nəyə heyifsilənim? İndən belə mən
Hara üz tutardım, hara gedərdim?
Kimsəsiz səhrada tənha görünən
Bircə şey könlümü valeh edərdi;

O şey bir qayadır – şöhrət türbəsi –
Uyuyub, üşüyür buz yuxularda.
Ötən zamanların bir xatirəsi –
Fateh Napoleon sönbüdü orda.

Əzablar içində uyuyur daha...
Ardınca tufanda ayrıldı bizdən
Ağlı heyran qoyan başqa bir düha.
Getdi ki kam alsın, doysun dənizdən.

Yox oldu...(hüriyyət ağladı ona)
Qoydu çələngini, könül varını.
Çalxalan, ey dəniz, başla tüğyana,
Çalxalan, yad elə nəğməkarını.

Onun canındaydı sənin surətin,
Sənə bənzəyirdi, ruhən sən idi.
Sənin tək qüdrətli, tutqun və dərin,
Heç nəyə əyilməz bir ərən idi.

Bu dünya boşaldı... Söylə bir onda
Hara apararsan sən məni, ümman?
Dünyanın taleyi birdi hər yanda.
Harda nemət varsa, bircə qırıq da
Bil ki, güdən var – durub marıqda,
Ya maarif adamı, ya da ki tiran!

Əlvida, ey dəniz! Mənim bu sinəm
Möhtəşəm hüsnünü çətin unuda!
Hələ uzun-uzun eşidəcəyəm
Axşam çağlarında uğultunu da.

Bu qayalarını, körfəzlərini,
Mavi dalğaların gur səslərini
Aparıb yayacam boş ormanlara,
Səssiz səhralara, biyabanlara.

1824

MƏSLƏHƏT

İnan mənə: jurnaldakı dəstə hünülər
Başın üstə uçuşa da, ay dost, nə qədər,
Söz kar etməz, əl çək daha nəzakətindən.
Məhəl qoyma hər həyasız vızıltıya sən.
Bundan belə zövq axtarıb, məntiq anmağın
Edə bilməz o tərslərin tərs cinsini ram.
Neynəsən də, xeyri yoxdu acıqlanmağın,
Kələk kəsər burda ancaq qəfil epigram!

1825

HƏRƏKƏT

Dünya görmüş aqıl dedi: – Yoxdu hərəkət,
Bir başqası durub gəzdi dinməz-söyləməz.
Bundan artıq bir sübut da olmazdı əlbət,
Əhsən dedi bu dolayı cavaba hər kəs.
Ey cənablar, xor baxmayın siz buna heç də.
Tamam başqa bir misalı saldı yadıma:
Axı hər gün göy üzünü gəzən Günəş də
Bir sübutdu Qalileyin tərs inadına.

1825

QIŞ YOLU

Boz dalğalı dumanları
Şəfəqiylə yarıb lay-lay,
Qəmli, məhzun talaları
Məhzun nura bələyir Ay.

Qış yolunda di gəl, ovun –
Çapır təzi troykası.
Zilə qalxıb zınqrovun
Könülsıxan yek avazı.

Yamçının da zümzüməsi
Xatırladıb doğma səsi,
Gah andırır eyş-işrəti,
Gah da dərli bir həsrəti...

Qarlı yerdi, gözdən uzaq...
Nə işıq var, nə qara dam...
Yol ağacı zolaq-zolaq,
Özgə bir şey görmür adam.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Yollar qəmli, yollar üzgün,
Baxıb, Nina, öz-özümə
Düşünürəm: səhəri gün
Qovuşaram əzizimə.

İsti ocaq qırağında
Dərdi belə qoymayacam,
Hayıl-mayıl bir çağında
Tamaşandan doymayacam.

Səssiz-səssiz vaxt axanda
Yola salıb gedənləri,
İsti ocaq qırağında
Açacağım biz səhəri.

Hələlik sə yolum uzun,
Yançım susub, yatıb yaman;
Zıncırovum – qəmli, həzin,
Ayı da ki, örtüb duman...

1826

QIŞ AXŞAMI

Sislə örtüb səmaları,
Sovurduqca tufan qarı,
Gah ulayır vəşaq kimi,
Gah ağlayır uşaq kimi,
Gah tərpedib həsir damın
Həsirini düyür yelə;
Gah da olub yol adamı,
Pəncərəni döyür elə...

Nuhdanqalma komamızsa
Həm məhzundu, həm qaranlıq.
Gözüm nənə, nə susmusan

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

Ayaq üstə yazıq-yazıq?
Usandırıb, yorub nədi,
Səni tufan uğultusu?
Yoxsa elə mürgülədir
Öz cəhrənin cığıltısı?

Gətir, içək, gözüm qarı
Gətir, içək, hanı qədəh?
Süz, ey gənclik vəfadarı,
Qoy tökülsün qəlbə fərəh.
Qürbət eldə ömür sürən
Quşcuğazdan oxu mənə;
Səhər-səhər su gətirən
Qızıcığazdan oxu mənə.

Sislə örtüb səmaları,
Sovurduqca tufan qarı,
Gah ulayır vəşaq kimi,
Gah ağlayır uşaq kimi;
Gətir, içək, gözüm qarı,
Gətir, içək, hanı qədəh?
Siz, ey gənclik vəfadarı
Qoy tökülsün qəlbə fərəh!

1825

* * *

Yadımdadır o möcüzə:
Cilvələnilib çıxdın üzə
Ani ilğım ziyasıtək,
Saf gözəllik dühasıtək.

Əlacsız qəm əzabında,
Hayın, küyün girdabında
Zərif səsin saldı səda,
Hüsnün girdi yuxuma da.

İllər ötdü, qəlb tufanı
Unutdurdu hər gümanı;
Zərif, incə səsini də,
O ilahi hüsnünü də.

Bir nəm hücrə zülmətində
Ömür keçdi yaman gündə;
Nə bir ilham, ilahiyyət,
Nə göz yaşı, nə məhəbbət...

Təzələndi qəlb yenidən,
Bir də çıxdın qarşıma sən
Ani ilğım ziyasıtək,
Saf gözəllik dühasıtək.

Heyranlıqdan daşdı ürək,
Yönə düşdü əvvəlkitək:
Həyat, ilham, ilahiyyət
Həm göz yaşı, həm məhəbbət...

1825

* * *

Ex ungue leonem¹

Bu yaxında bir şeircik vızıldadıb mən,
Çapa verib, altına da imza qoymadım.
Təlxəkcanlı jurnalist də rəy yazıb fövrən,
Çapa verib, mənim kimi gizlədib adı.
Neynək? Nə mən, nə də ki, o meydan təlxəyi
Tam gizlədə bilməmişik vacib bir şeyi:
Hərif məni tanıyıbmış caynaqlarımdan,
Mən də onu – şeşə duran qulaqlarından.

1825

¹Şir caynağıyla tanınar (latınca).

RƏFİQLƏRƏ

Bədxahlarım, mən dinmirəm hələlik daha...
Acığım da soyuyubdu tamam, deyəsən;
Amma sizi mən qoymaram gözdən uzağa,
Hansınızsa düşəcəkdə cəngimə hökmən!
Şığıdımmy – yarılacaq bağı qorxudan
Bu amansız caynağıma qəfil keçənin.
Buludlarda cövlən edən acgöz qırğı da
Belə güdür yerdə gəzən toyuq-cücəni.

1825

* * *

Qoru məni talismanım,
Qoru məni savaşı günü,
Təqib, tövbə, təlaş günü;
Qoru məni erməğanım.

Gurlayanda dörd bir yanı
Okeanda dalğalarla,
Şimşək çaxan bir rüzgarla,
Qoru məni talismanım.

Yad ellərdə bezar canım
Doğma yurddan gen düşəndə,
Hər bə alovlu əndişədə
Qoru məni talismanım.

Qoy ömürlük dərdli anım
Qalsın elə yaralıtək.
Sağ ol, ümid: uyu, dilək;
Qoru məni talismanım.

1825

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

STANSLAR

Gözləyib xeyirli, şərəfli günü
İrəli baxıram qorxu duymadan.
Şanlı Pyotrun ilkin dövrünü
Qiyamlar, edamlar qaraldıb hər an.

Qəblərə yol açıb doğru sözüylə,
Maariflə ram edib hərki-hərkini,
Dəli ovçulardan ayıq gözüylə
Ayırıb seçibdi Dolqorukini.

Mütləq hakim əli irfan yayıbdı,
Toxumtək göyərdib istəklərini;
Doğma vətəni xorlamayıbdı
Əvvəldən ucada görüb yerini.

Gah dülgər, gah alim, gah da qəhrəman,
Gah dəniz səyyahı, gah adi fəhlə
Hər yana, hər şeyə ürəyi yanan
Taxtda da çalışıb eyni fərəhlə.

Əslinlə, kökünlə fəxr elə, öyün,
Öz ulu babana oxşa hər işdə.
Səni də onuntək izləsin hər gün
Yorulmaq bilməyən kinsiz səriştə.

1826

PEYĞƏMBƏR

Ruhumu tənqidən bir yangıyla mən,
Sərgərdan gəzirkən kimsəsiz düzdə,
Yollar ayrıcında çıxdı qəfildən
Altıqanad mələk yolumun üstə;

Seçilmiş əsərləri

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Əliylə gözümə elə toxundu –
Hürkmüş bir qartalın ayıq gözütək
Açılıb gözümdə nurlandı bəbək.
Elə ki, toxundu qulaqlarıma –
Səs-küylə doldurub çəkdi tarıma:
Aydınca eşitdim göyün səsini,
Orda mələklərin süzməyini də.
Çöldə tənəklərin titrəməsini,
Suda dənələrin üzməyini də.
Hələ tərپənməmiş durduğum yerdən
Əyilib ağzıma saldı əlini;
Çəkib boğazımdan çıxartdı birdən
Günahkar dilimi, şeytan dilimi.
Ağzımın beləcə keyimmiş vaxtı
Hikmət iynəsini – ilan dilini
Gətirib dilimin yerinə taxtı.
Sonra bir qılıncla köksümü yarıb,
Titrək ürəyimi ordan çıxarıb,
Yerinə köz qoydu, alışan bir köz,
Dedi: bundan belə bu ağrıya döz.
Qaldım meyid kimi kimsəsiz düzdə.
Tanrı dilə gəldi başımın üstə:
«Oyan, ey peyğəmbər, həm gör, həm eşit, –
Mənim istəyimlə get dolan rəşid;
Sən ellər dolaşıb, dənizlər adla,
Bəşər ürəyini sözlənlə odla!»

1826

ETİRAF

Mən Sizi sevirəm – çəkdiyim əzab,
Etsə də əlimi ətəkdən qısa,
Abri itirdikcə cinlənsəm də lap,
Mən yenə düşmüşəm ayağınıza!
Düzü, yaraşmır da bu hal yaşığa,

Gərək ağıl qona indi başıma!
 Eşq imiş könlümün hər dərdi-səri
 Aşkarca görünür əlamətləri:
 Sənsiz darıxıram – tutur əsnəmə,
 Səninlə olanda – batıram qəmə.
 Könlümdən keçsə də – olmur taqətim,
 Deyəm ki, sizsiniz eşqim, möhnətim!
 Hərdən qulaq asıb, fikir verəndə,
 Bir zərif xışıltı, bir yüngül qədəm,
 Qonaq otağında nəfəs dərəndə
 Ağılımı başımdan qoparır o dəm.
 Üzümə gülsəniz – gülər ürəyim,
 Rəddiniz dərdimi çəkər tarıma;
 O incə, o solğun əllər, mələyim,
 Əvəzdi bir günlük əzablarıma.
 Əyib başınızı ədəbli, səssiz.
 Qasnaq arxasında əyləşəndə siz,
 Kənarında dayanıb, çəkib içimi
 Baxmaqdan doymuram mən uşaq kimi!..
 Hərdən də yağışlı, çiskinli gündə
 Siz başmaq seyrinə çıxanda düzə,
 Söz salıb qəlbimi deşən düyüdüdən,
 Qısqanc kədərimi açımı Sizə?
 Deyimmi o tənha göz yaşınızdan,
 Ya da o küncdəki yoldaşınızdan,
 Opoçka seyrində olmağınızdan,
 Axşam fortepiano çalmağınızdan?..
 Alina! Rəhm edin, barı bir kərə,
 Sizdən eşq ummağa haqsızam, nə qəm,
 Bəlkə də, bu qədər günaha görə
 Sizin sevginizə layiq deyiləm!
 Barı bircə dəfə yalandan baxın,
 Qaldırın könlümü eşqin dağına!
 Məni aldatmağa nə varmış, axı!..
 Özüm də razıyam aldanmağıma!

Seçilmiş əsərləri

1826

* * *

Sibir mädənləri dəriniyində
Məğrur səbrinizi hifz eləyin siz.
Hədər getməyəcək dərqli düyündə
Ağır zəhmətiniz, uca səyiniz.

Sadiq bacısıdır ümid bəlanın,
Zülmət daxmada da işıq yandırır;
Hayanda olsa da xoş gün dolanıb
Dərqli könlümüzü işıqlandırır.

Sevgi də, dostluq da verməyib ara
Zülmət tıxacları deşib keçəcək,
Uzaq sürgündəki nəm daxmalara
Mənim azad səsim yetişdiyitək.

Sökülüb düşəcəək ağır buxovlar,
Zindanlar dağılıb olacaq tar-mar;
Qarıda azadlıq güləcəək üzə
Və qılınc verəcəək qardaşlar sizə.

1827

TİLSİM

Ay süzdükcə isti-isti
Şüasını axşamüstü, –
Göy dalğalar pörtə-pörtə
Qayaları döyən yerdə
Gün keçirən müsəlmana
Bir nəşəymiş hərəmxana;
Orda bir qız nazlı-nazlı
Yaxamdan bir tilsim asdı.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

«Əsrarlı bir qüdrəti var,
Qoru, – dedi, – bu tilsimi:
Qalsın sənə qoy yadigar
Eşq havalı könlüm simi!
Yadda saxla, bil, əzizim,
Nə bələdan, nə azardan,
Nə tufandan, nə məzardan
Qoruyacaq səni tilsim!

Nə başına tökdürəcək
Zəngin Şərqdə şöhrət-şanı,
Nə qarşında çökdürəcək
Peyğəmbərə tapınanı;
Min yol qəmli görsün səni –
Alıb nə dost qucağına,
Nə də ata ocağına
Yetirəcək tilsim səni...

Ancaq qəfil bənd eləsə
Süzgün, xumar gözlər səni,
Sən də alov zənn eləsən
Qaranlıqda buz busəni,
Əziz dostum, bil ki, o vaxt
Cinayətdən, dönüklükdən,
Qəlb ağrıdan min bir yükdən
Bu tilsimim saxlayacaq!..»

Seçilmiş əsərləri

1827

BÜLBÜL VƏ GÜL

Bağın sərin yerində, gecənin toranında
Cəh-cəh vurub çağlayır bülbül gülün yanında;
Gül duyub hiss eləmir, qulaq da vermir, hətta
Yırğanıb mürgüləyir aşiqanə səs altda.

Sən də çox vəsf edirsən soyuq hüsnü, cəmalı,
Şair, hara uçursan? Ayıl, dərk et bu halı,
Qəlbini duymur o qız, açılsa da qönçətək,
Sən ha çağır, ha səslə bir cavab gəlməyəcək.

1827

ARİON

Qayıqda çox idik, yolumuz birdi
Kimi yelkənləri yönəldir, qurur,
Kimi kürəkləri dərinə vurur
Qeyrətlə, qüvvətlə avar çəkirdi.
O sakit havada, səssiz dənizdə
Gərib sinəsini sükanın üstə
Müdrək rəhbərimiz susurdu bu an.
Qəfildən başlayan qasırğa-tufan
O yüklü qayığı vurub çevirdi.
Batdı üzənlər də, rəhbərimiz də;
Sehrli bəxtimlə mən qaldım üzdə.
Götürüb sahilə atdı dalğalar
Bir qaya altında tutaraq qərar
Öz yaş paltarımı günə sərrib mən
Şeirlər deyirəm yenə ürəkdən.

1827

QIZIL VƏ XƏNCƏR

«Hər şey mənimkidi», – söylədi qızıl;
«Hər şey mənimkidi», – söylədi xəncər.
«Hər şeyi alaram», – söylədi qızıl;
«Hər şeyi çalaram», – söylədi xəncər.

1827

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

MƏLƏK

Haqqın dərğahında zərif bir mələk
Başını sallayıb şəfəq saçırdı;
Üsyankar iblis də bir qara yeltək
Dərin cəhənnəmin üstən uçurdu.

İnkər, şübhə ruhu-iblis üsyankar
Görüncə o pak ruhu, zərif mələyi
Qəlbi alovlandı qeyri-ixtiyar,
İlk dəfə duyğudan yandı ürəyi.

Dedi: «Mələklərlə yola getmədim,
Amma səni gördüm, keçdi qəlbimdən:
Göydə hər şeyə ha nifrət etmədim,
Yerdə hər şeyi ha xorlamadım mən!»

ŞAİR

1827

Neçə ki şairi çəkib gizliyə
Qurbanlıq istəmir Apollon
Şair də qapılır ümitsizliyə
Get-gəlli dünyanın qayğılarından.
Rübabı söz açmır könül varından
Mürğülü qəlbində soyuyur hissi,
Dünyanın gərəksiz övladlarından
Bəlkə də, o olur ən gərəksizi.
Amma göydə tutur vəcdə gələrək
İlahi nəğməni həssas qulağı.
Tərpənib sinədə çırpınır ürək
Diksinib oyanmış qartal sayacağı.
Qayğıdan usanıb tənqiyən gündə
Şayiədən, qeybətdən gen dolanır tək
Xalqın büt saydığı bəndə önündə

Seçilmiş əsərləri

Yalmanıb baş əymir başqalarıtək.
Dolanda ürəyi, qulağı səslə
Kəskin təlatümlü həyəcan ilə
Baş alıb teylənir vəhşi həvəslə,
Səssiz meşələrə, səssiz sahilə.

1827

* * *

Ay bahar, ay bahar, a sevgi dəmi,
Gəlişin ağrısıdır, sızır sinəmi;
Canımda, qanımda həzin həyəcan
Dalğınlıq, üzgünlük oyadır hər an;
Ruhuma yad olur keflər-damaqlar,
Çağlayan, parlayan həyatda nə var
Hamısı könlümə sitəm yetirir,
Sıxıntı gətirir, qüسسə gətirir.

1827

ANÇAR

Sısqa, cılız çöl düzündə,
Od ələyən günün altda
Ançar bitib – Yer üzündə
Yeganədir kainatda.

Bitirəndə onu çöllər
Salıb təşnə vədəsinə;
Su yerinə verib zəhər
Yeridibdir gövdəsinə.

Qabığından sızan zəhər
Qızmar altda yanır, solur;
Axşamçağı boz gilələr
Donub qara qətran olur.

Yaxın gəlmir quş, ya pələng;
Başı üstdən ara-sıra
Qara yellər yellənərək
Əsib gedir uzaqlara.

Hərdən-hərdən ona sarı
Bulud gəlir, yağış tökür;
Yuyunduqca budaqları,
Zəhər axıb quma çökür.

Bir hökmlü insan isə
Gizlətməyib şəkərini,
Ançar bitən həmin düzə
Göndərdi öz nöqərinə.

Üzüyola o bəndə də
Tezəcə yola rəvan oldu.
Geri dönüb gələndə də
Gətirdiyi qətran oldu.

Amma yaman qəhərliydi,
Tər töküdü, buz kimi tər;
Axı qətran zəhərliydi,
Üzölmüşdü yazıq nöqər.

Tənginəfəs bir çağında
Çadır altı vurub ləngər,
Hökmdarın qabağında
Yerə çöküb öldü nöqər.

Hökmdarsa o zəhərlə
Sürtüb zağlı yaraqları,
Ölüm saçdı hədələrlə
Qonşulara, uzaqlara.

Seçilmiş əsərləri

ÇİÇƏK

Bir kitabda rayihəsiz,
Quru çiçək gördüm bu gün.
Çulğaladı qəlbimi hiss,
Tüğyan etdi könüm bütün.

Harda, haçan açıb görən?
Kim çıxıbdı ilk uğura?
Kim olubdu onu dərən?
Nədən ötrü qoyub bura?

Bir xoşvüsal xatirəsi,
Ya ayrılıq nişanıdır?
Ya sahibi tənha gəzib,
Tənhalığın bir anıdır?

O cavan da, o pəri də
Hardadı bəs? Sevib kimi?
Solub, bəlkə, özləri də
Bu tanınmaz çiçək kimi.

1828

* * *

Oxuma yanımda, oxuma, gözəl
O qəmli Gürcüstan nəğmələrini;
Onlar yada salır, hər şeydən əzəl,
Ömrümün çox uzaq səhnələrini.

Neynim, oxuduğun həzin zümzümə
Elə kədərlidir, elə amansız,
Kövrək xəyalımı çəkir özünə
Aylı bir gecədə zavallı bir qız.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Təşnəsi olduğum o əziz xəyal
Yadımdan çıxsa da səni görəndə –
Səsin gələn kimi canlanıb dərhal
Yenə cəlvələnir hey yan-yörəmdə.

Oxuma yanımda, oxuma, gözəl,
O qəmli Gürcüstan nəğmələrini.
Onlar yada salır, hər şeydən əzəl,
Ömrümün çox uzaq səhnələrini.

1828

SUDA BOĞULMUŞ

Yüyrüşərək evə sarı
Balıqçının uşaqları
küy saldılar: «Dədə! Dədə!
ölü düşüb torumuza...»
Dilxor ata gəldi hədə:
«Başınızı qoyum duza,
Goplamayın, qırışmallar,
Eşidərlər, qarışarlar!

Məhkəmə də tutub xəbər,
Dərimizə saman təpər;
Qurtarmaram mən canımı,
Arvad, gətir kaftanı
Gedim görüm nə edirəm;
Ölü hanı?» «Odur, orda!»
Qaçıb onu gördü bu dəm
Yaş qum üstə açıq torda.

Gün altında qalıb şişib
Çox eybəcər hala düşüb;
Göyərirdi xallı-xallı
Kimdir görən bu zavallı?

Seçilmiş əsərləri

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Balıqçıymış, bəlkə, naçar,
Udub onu gur dalğalar.
Tacirdirmi, – malı talan,
Canı qəsdə qurban olan.

Mujikə nə? Fürsət gəzir,
Həm boylanır, həm tələsir;
Əl uzadıb ayağına
Dartdı çayın qırağına;
Yarğan üstən atdı çaya,
Ölü yenə batdı çaya;
Axar suya qərq olunca
Getdi məzar, xaç dalınca.

Batdı çayda yenə axdı,
Yırğalandı sanki sağdı;
Mujik baxdı gözündə çən
Meyit gözdən itənəcən.
Sonra dedi : «Qırışmallar,
Hərənizə bir kömbə var.
Gedək verim, susun daha,
Yoxsa tutub çırparam ha!»

Həmin axşam qopdu tufan
Çay da daşıb etdi tüğyan;
Dar komada söndü çıraq,
Yatışdılar arvad uşaq.
Mujikinsə artdı dərdi,
Bir-bir süzüb o hərəni
Susa-susa qulaq verdi:
Kimsə döyür pəncərəni.

«Kimsən orda? Nə var belə?»
«Yol azmışam qonaq elə».
«Gecə vaxtı hansı xain

Göndəribdi səni, Kain?
Yerim yoxdur, komam dardı!»
Taxtdan enib əl apardı
Taqqıldayan pəncərəyə,
Açıb görsün nə var deyə.

Gördü doğub, ay buludda
Yırğalanır adda-budda;
Qənsərinə gəldi bu an
Tanış meyit lümlüt, üryan
Əllərini yana salıb
Açıq gözlər donub qalıb.
Qara-qara xərçənglər də
Sinəsinə çəkib pərdə.

Süzüb müdhiş mənzərəni,
Çəkib örtüdü pəncərəni.
«Görüm səni partdıyasan»
Deyib oldu lap harasan.
Bütün gecə fikrə getdi
Çox şeyləri xəyal etdi;
Amma yenə tanış dəni
Döydü qapı, pəncərəni.

O zamandan şayiə qalıb,
Hər tərəfə səda salıb;
Guya hər il həməən vaxtda
Qopur yenə boran, şaxta.
Bədbəxt mujik sübhə qədər
Güdüb pusur bənd-bərəni;
Lüt meyit də peydər-peydər
Döyür qapı pəncərəni.

1828

* * *

Quzğun dedi quzğuna:
«Yem dəyməyib ağzıma,
Acam, indi neyləyək,
Harda nahar eyləyək?»

Dindi o biri quzğun:
«Dada gələcək ağzın;
O yanda bir söyüd var.
Yanında da meyit var.

Kim vurub? Niyə vurub?
Taleyini kim burub?
Bilir şahini, atı,
Bir də qəşəng arvadı.

Şahini uçub getdi,
Atı qatilə yetdi;
Yar gözləyir arvadı,
Öləni yox! Bəd zət!

1828

SEZGİ

Başımın üstündə qara buludlar
Yenə toparlanıb səssiz-səmirsiz.
Fəlakət gəzdirən fələk qibtəkar
Yenə hədələyir məni izbəiz;
Necə bitəcəkdir bunun axırı,
Taleyə nifrətmi bəsləyəcəyəm?
Yoxsa gəncliyimin fəxri, vüqarı
Səbri, dəyanəti səsləyəcəyəm!

Hay-küylü həyatdan bezib yorulub,
Susub gözləyirəm gələn tufanı;

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Bəlkə, bu bələdan yana burulub
Yenə tapacağam sakit limanı.
Qəlbimə damdıqca mən sezirəm ki,
Dəhşətli ayrılıq mütləq gələcək.
Odur ki bu başdan tələsirəm ki,
Sən dəfə əlini sıxım, ey mələk.

Sakitsən, bilənsən sən öz yerini
Ay ürəkə mələyim söylə – bağışla
Ya qaldır, ya endir kirpiklərini,
Kədərli, qüssəli, həzin baxışla.
Xatirən hicranın bükər qəddini
Yaşadar qəlbimdə daim əbədi
Gənclik illərinin şücaətini,
Gücü, dəyanəti, vəcdi, ləzzəti.

1829

DOSTLARA

Mən yaltaq deyiləm, inanın, dostlar,
Çara təriflərim gəlir sinədən,
Hissimi cürətlə eyləyib aşkar
Qəlbimin diliylə danışırım mən.

Namusla idarə etdiyi üçün
Sadəcə, sevmişəm bir məhəbbətlə;
Çökmüş Rusiyanı dirçəltdi bütün
Savaşla, ümidlə, min bir zəhmətlə.

Gənclik çilgınlığı olsa da onda
Səltənət taxtında amansız deyil.
Bir cəza verirsə, açıq-əyanda
Gizləndə yanır da, imansız deyil.

Sürgündə yaşadım neçə ilimi,
Ayrılıq yaşadım əzizlər ilə;
Uzatdı mənə də öz çar əlini,
Bu gün bir yerdəyəm mən sizlər ilə.

Coşqun ilhamıma hörmət bəslədi,
Çıxdı azadlığa fikrim, diləyim
Məni bu sevgiyə hissım səslədi
Bəs necə mən ona tərif deməyim?

Yaltaq bir məxluqdur, xisləti şeytan
Fəlakət mədhiylə çarı çaşdırar
Onun say-heabsız hüquqlarından
Təkcə mərhəməti məhdudlaşdırar.

Deyər: nifrət yağdır sən xalqa sarı
Dinən təbiətin ağzına daş vur!
O deyər: hər yanda maarifin barı
Pozğunluq qaynağı, üsyan ruhudur.

Bədbəxtdir ölkə də, tacıdarı da,
Dövrədə tək qullar, yaltaqlar olsa,
Göylərin sevdiyi nəğməkarın da
Gözləri yollara dikilib qalsa.

1828

* * *

Ötən əsrlərin dərinliyində
Ətrafa çilənən gur fontanların
O dadlı, ləzzətli, sərinliyində
Kefini açardı şair xanların.

Yalmana-yalmana mahir diliylə
Müdrək kəlamları elə çözüdü
Məclisin sarpına sanki əliylə
Həmayıl düzüdü, təsbəh düzüdü.

Sədi övladları – dilli, dilavər,
Kırımı xoşlayıb hər qışı, yayı;
Onların qoşduğu sayısız şeirlər
Heyran eləyibdi Baxçasarayı.

Naxışlı İrəvan xalılaritək
İlməli olubdu hekayətləri;
Bəzəkli sözlərdən alıb bərbəzək
Qoca Gəray xanın ziyafətləri.

Amma bircə nəfər ürəyi həssas
Ağıllı, kamallı müdrik sehrbaz
Ağla gətirməyib hələ dünyada
Bir ciddi cəhdlə çalışıb o da.

Kişisi heybətli, saçlı, saqqallı,
Qadını qənirsiz huri misallı
O sirlə ölkənin şairlər itək
Belə məharətlə uydursun qəşəng.

1828

ŞAIR VƏ KÜTLƏ

İlhamlı liranın telləri üstə
Gəzdirə-gəzdirə dalğın əlini
Şair şeir deyir bir açıq düzdə;
Dünyadan xəbərsiz insan selinin
Anlaqsız marağı donubdu üzdə.

Dinləyib deyindir qara camaat:
«Bu niyə qışqırır? Nədir bu fəryad?
Niyə qulaqları dəng edir nahaq?
Haraya səsleyib çağırır bizi?
Nədir öyrətdiyi haray salaraq,
Bu niyə ağrıdır ürəyimizi?»

Seçilmiş əsərləri

Mahir sehrkardır, fikir verin siz
Elə bil küləkdi ağzında şeir,
Sözü də küləkdi barsız, bəhərsiz,
Onun dediyindən bizə nə xeyir?

Şair – Sus! Ey düşüncəsiz, ey korazehin!
Günəmuzd qulsunuz – ehtiyac qulu!
Mənə gərək deyil yersiz tənbehin,
Sən qurdsan, deyilsən səmalar oğlu
Hər yanda, hər şeydə xeyir güdürsən.
Bütü də çəkiylə qiymət edirsən,
Əlinlə ölçürsən onda olanı,
Gözünlə görmürsən... onun üçün də
Ondan qiymətlidi soba tiyanı
Xörək bişirirsən, çünki içində.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Qara camaat – Göylərin sevdiyi bir sərvətsənsə sən,
İlahi elçisi, bir qüdrətsənsə sən
Bizim xeyrimizə sərf et vergini
Düzəlt qəlbimizi, çıxart çirkini.
Kibrli, hiyləgər ürəksizlərik,
Naşükür bəndəyik, gərəksizlərik.
Soyuq məxluqlarıq, ürəyi axta
Böhtan yağdırırıq küncdə-bucaqda
Bizdə yuva salıb eyib qüsurlar
Əgər sənin bizə yaxınlığın var,
Buyur cəsarətlə bizə yol göstər,
Səninlə bir gedək axıra qədər.

Şair – Rədd olun başımdan, sizlə nə işim
Asudə şairəm niyə dəyişim?
Pozğunluq eləyin, daşlaşın azı,
Dirçəltməz sizləri rübab avazı.
Ruhuma yadsınız iyərənc tabuttək
Qaradır kininiz qara buludtək

Qırğınlar törədib axmaqlığınızı,
Qırmanclar, baltalar, zindanlar cılız
Daha bəs deyilmi, ağılsız qullar
Sizin şəhərlərdə hər cür zibildən
Daha təmizlənilir küçələr, yollar
Kahinlər unudub, yoxsa qəfildən
Xidməti, mehrabı, qurbalıq yeri
Sizlərdən alıbdı süpürgələri
Güzəran xətrinə döyüşçün deyil,
Tamahın ardınca yürüşçün deyil
Azad ilham üçün doğulmuşuq biz
Duayla, nəğməylə dinir qəlbimiz.

1828

QAFQAZ

Tək özüməm Qafqaz üstə, uçrum başında
Aşağıda qar altdadır, dağlar dərində:
Bir qartal da havalanıb zirvə qaşından
Dövrə vurur, cövlan edir bərabərimdə:
Qar xarlayıb, sular sızır, artır, çaxnaşır
İlk uçunlar ləngərlənib aşır, ağnaşır.

Aşağıda məzlum-məzlum üzür buludlar,
Şəlalələr yelləndikcə çırpılıb daşa,
Qayaların üstən aşıb gedir birbaşa.
Çılpaq kollar arasında göyərir otlar;
Oralardan o yandasa açır ürəyi
Meşələrin quş cəh-cəhi, maral sürəyi.

Dağlar boyu yuva salıb daşlarda insan,
Sərt cığırla keçib gedir qoyun sürüsü,
Çül-çiçəkli düzlərədir çobanın üzü;
Şütüyərək Araqva da axır hərasan.

Seçilmiş əsərləri

Terekinsə çırpındığı qorxunc dərədə
Məqam güdür fağır atlı keçid-bərədə.

Sevincindən çay özünü yırtır bayaqdan;
Elə bil ki, şikar görmüş pələngdi, şirdi,
Səsi, ünü ulartıdı, haray-həşirdi;
Döyünür ki, qopub çıxı qəfəs yataqdan.
Amma nahaq! Nə qisməti, nə yem payı var,
Sıxıb onu iki yandan sital qayalar...

1829

DƏLİBAŞ

Yastı dağlar dalında
Qopdu atışma, təlaş...
Ön tərənin yalında
At oynatdı dəlibaş.

Ey dəlibaş, sel gəlir,
Oda atma özünü;
Çıxar işin əngəli –
Süngü dələr köksünü.

Kazak, cumma dalınca,
Çəkin yeltək gedəndən.
Ət atdımı qılınca,
Başın gedər bədəndən.

Birdən qızışdı savaşı,
Ərzə qışqırıq saldı
Süngüləndi dəlibaş
Kazak da başsız qaldı.

1829

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

* * *

Osmanlıyla edib cəng,
Xeyli xətər yetirdim;
Döyüsdən xatirətək
Bir qamçı da gətirdim.

Evdə divardan asıb
Balalaykamla qoşa,
İlboyu – qışı, yazı
Edəcəyəm tamaşa.

Arvadıma sevgimi
Gizlətmirəm damcı da.
Onu düşünən kimi
Yada düşür qamçı da.

1829

* * *

Mən sizi sevirdim: eh, kim bilir, kim, –
Bəlkə də, sönməyib hələ o eşqim.
Sizə qəm yetirmək istəməyib mən,
Eşqimdən əl üzdüüm daha bu gündən.
Mən sizi sevirdim: ümitsiz, həzin,
Qısqana-qısqana, həm ürkək-ürkək;
Mən sizi sevirdim: Allah eləsin,
Sizi bir özgəsi sevsin mənimtək!

1829

ÇƏKMƏÇİ

Bir dəfə bir çəkməçi bir şəklə baxırdı,
Baxıb, baxıb, çəkmədə nöqsan tapdı axırda;
Rəssam fırça götürüb, tez səhvini düzəltdi,
Çəkməçi həvəslənib, sözünə davam etdi:

Seçilmiş əsərləri

«Mənə elə gəlir ki, sifət əyridir bir az,
Sinəsi çox açıqdı, belə üryanlıq olmaz...»
Bu məqamda Apelles kəsdi onun sözünü:
«Gəl, çəkmədən o yana yorma, ay dost, özünü!»

Çoxdandır nəzərimdə bir aşnam var baməzə;
Hər ağzını açanda, alsa da ciddi görkəm,
Nədən başı çıxdığı bəlli deyil heç kəsə.
Di gəl, dünya barədə fikir yürüdür möhkəm;
Hünəri var – söz desin çəkmə haqda bircə dəm!

1829

YOL ŞİKAYƏTLƏRİ

Bu nə gündü, nə həyatdı
Kibitkada, arabada;
Gah piyada, gah da atlı,
Gah da karet xarabada?

Bəlkə, elə obamızdan,
Doğma ata komamızdan
Lap uzaqda yolum üstə
Zalım əcəl durub qəsdə.

Tapdanaram dağda, düzdə,
Təkər altda, daşlar üstə;
Ya ovulmuş bir yarğanda,
Ya körpüdən at qorxanda.

Ya bir vəba tutar məni,
Şaxta buza qatar məni.
Ya dartanda əlil naşı
Şlaqbaum əzər başı.

Ya bıçaqlar yolçu əcəm
Sıx meşədə, ya bir tində.

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

Ya həsrətdən gəbərəcəm
Hayandasa qarantində.

Hələ çoxlu ac qarına
Pəhriz tutub yanacağam.
Həsrət qalib öz yarımə
Dombalanı anacağam?

Özgə şeydi, hanı barı
Küçə boyu o kef-damaq!
Bekar vaxtı əziz yarı,
Doğma kəndi xatırlamaq.

Özgə şeydi rom, ya araq,
Gecə – yuxu, şəhər də – çay.
Özgə şeydi evdə olmaq
Tərpən, yamçı, haydı, haray!

1829

KAZBEKDƏ MONASTR

Kazbek, bir çıraqdır göydən asdığıın
Sıra dağlar üstə şahənə çadır;
Şəfəqi yayılıb hər yana çatır.
Buludlar ardında o monastrın
Aydın görünməyi müşkül olsa da,
Elə bil gəmidir üzür səmada.

Vurğunu olduğum ey uzaq sahil!
Nə olar əlvida söyləyib qəfil
Düzlərdən ayrıləm, düşəm hicrətə;
Qalxam səmalara bu xoş çağımda
Buludlar ardında bir nəm hücrədə
Gizlənəm Allahın qonşuluğunda.

1829

Seçilmiş əsərləri

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Yel.N.UŞAKOVAYA

Əzəldən oxşayıb ürəyinizi
Təbiət ərköyün böyüdüb sizi.
Hər gün etdiyimiz şanlı təriflər
Sizə boş görünür mədhlər qədər.
Çox yaxşı bilirsiniz bunu əzəldən
Yan keçmək çətindir siztək gözəldən.
O xumar baxışla Armidasınız;
O incə qamətlə Silfidasınız;
Qönçə qızıl güldür qönçə dodaqlar
Rəngdə də o güllə uyğunluğu var.
Adicə hay-küydür qarşında yalnız
Şeirlə, nəsrə yazdıqlarımız.
Amma gözəlliyi yad etdikcə biz
Gizlincə çırpınır ürəklərimiz.
Qoşub bu şeirimi səmimi-qəlbədən
Sizin bu alboma köçürürəm mən.
Nə bilim axırı nə olacaqdır
Bəlkə, yadınıza düşdü çox asan
Presni düzünün çəpərsiz vaxtı
Sizi vəsf eləyib bu şeiri yazan.

1829

Y.A.POLTORATSKAYAYA

Tanrı əfv eləsə, dönməsə bizdən,
Mən də asılmasam hansısa tində,
Gəlib qarşınızda diz çökərəm mən
Ukrayna gilası kölgəliyində.

1829

ƏLAMƏTLƏR

Mən sizə gəlirdim: canlı yuxular
Qaynaya-qaynaya çapdı dalımca.

Ay da sağ tərəfdə alışıb par-par
Müşayiət elədi məni yolumca...

Geri qayıdırdım: ayrı yuxular...
Bu vurğun könlümə səpdi qüssə-qəm
Ay da sol tərəfdə bağlayıb qubar
Müşayiət elədi üzündə ələm.

Səssiz bir guşədə uzun zamanlar
Şair də xəyala qərq olur dərin
Görünür, qəribə uyğunluğu var
Könül duyğusuyla əlamətlərin.

1829

QIŞ SƏHƏRİ

Şaxtalı, günəşli xariqə bir gün!
Gözündən tökülür hələ də mürgün,
Oyan, ey gözəlim, vaxt yetib artıq
Ləzzətli yuxudan ayır gözünü,
Şimal ulduzutək göstər özünü,
Doğan Avroranın görüşünə çıx!

Yada sal, neynirdi dünənki boran
Örtmüşdü göyləri qatı bir duman,
Toranlıq içindən sarı ləkətək
Ay da çilənirdi qəmli, qüssəli,
Sənsə oturmuşdun dalğın, qüssəli,
Bu günsə... dur boylan, çıx çölə baş çək.

Masmavi, dumduru göylərin altda
Möhtəşəm ilməli xalı büsatda
Sərilib günəşdə parıldayır qar;
Qaralır uzaqda şəffaf meşələr,
Yaşıl küknarlarsa olub təzə-tər,
Çay da buz altında axır biqərar.

Seçilmiş əsərləri

İşığa qərq olub kəhrəba otaq,
Gurlayır sobada qalanan ocaq;
Könüldən keçir ki uzanıb qəşəng
Xəyala dalasan, fikrə gedəsən;
Amma yox, bəlkə də, xahiş edəsən
Atlar hazırlana, qoşula xizək.

Şütüyüb üstülə sürüşkən qarın
Dalıb yüyürüşünə yüyrek atların
Ziyarət eləyək bomboş çölləri,
Dolaşaq, əziz dost, doyunca barı
İndi üryan qalan sıx ormanları,
Bir də çox sevdiyim o sahilləri.

1829

OLEQİN QALXANI

Slavyanın drujinası sənə bərabər
Konstantin şəhərinə varid olanda
Ey savaşqan cəsur varyaq! Bir qalib əsgər
Şanlı zəfər bayrağını yellədən anda
Rusiyanın şöhrətini qaldırıb göyə
Tərs yunana utanc, qorxu, qaxınc edərək
Sən öz polad qalxanını, görk olsun deyə,
Çarqıradın qapısına mıxladın bərk-bərk.

Qan-qadalı düşmənçilik qopdu yenidən
Biz yenidən təkrarladıq keçdiyin yolu;
Həmləmizdən, hədəmizdən çaşanda düşmən
Təntənəylə haqlayanda biz İstanbulu
Cəngə cuman ordumuzu çaşdırdı yaman
Torpaq altda nərildəyən ruhun çalxanıb;
Əllərimiz İstanbula yetişən zaman
Qəfil kəsdi qarşımızı köhnə qalxanın.

1829

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

* * *

Yer üzündə, kasıb sadə
Bir cəngavər yaşayardı.
Üzdən sakit görünsə də
Canda sağlam ruhu vardı.

Ağlagəlməz bir xəyalat
Görünmüşdü gözlərinə.
Ürəyinə çöküb rahat
Toxunmuşdu hislərinə.

Cənevrəyə gedən zaman
Xaç üstündə görüb haman
Qız Məryəmin simasını –
Xristosun anasını.

O gündən də yanıbdı can
Göz qoymayıb heç bir kəsə,
Uzaq gəzib qadınlardan
İstəməyib kəlmə kəsə.

Əl atmayıb heç üzünə,
Qalxmayıbdı pərdə zireh;
Boynuna şərf əvəzinə
Dolayıbdı zünnar-təsbeh.

İstəməyib dönüb qula
İbadətlə dua verə.
Nə Ataya, nə Oğula,
Nə müqəddəs ruha görə.

Xəyal surət qarşısında
Keçiribdi gecələri.
Axıtdığı göz yaşında
Yuyunubdu qəm-kədəri.

Seçilmiş əsərləri

Saf eşqinə qulaq asdı
Sevgi dolu mərd canına
«Ave, Mater Dei» yazdı
Al qanıyla qalxanına.

Fələstində boz səhrada
Cəngə çıxan cəngavərlər
Xanımları salıb yada
Səslədilər birər-birər:

«Lumen soelum, sancta, Rozal!»
Deyib şövlə hayqıranda
Müsəlmanlar dabanbasa
Pərən oldu dörd bir yada.

Qayıdarkən öz qəsrinə
Ömür sürdü çox pərişan
Dönüb özü öz əsirinə
Nakam getdi bu dünyadan.

Görəndə ki can üstədi –
Füsrət güdən paxıl şeytan
Qapıb aparmaq istədi
Çıxan canı yubanmadan.

Qapanıb öz dünyasına
Haqq yolunu azıb guya;
Xristosun anasına
Göz qoyubdu yazıq guya.

Xəbər tutub Məryəm ana
Qəhmər çıxıb tezcə ona;
Yol göstərib haqq yanına –
Əbədiyyət məkanına.

1829

EPIQRAM (*Bulqarinə*)

Bir polyak olmağın dərd deyil heç də;
Lehdi Kostyuşko, lap Mitskeviç də!
İstəsən tatar ol, ondan barın sən,
Bir eyib görmürəm, düzünə qalsa;
Eybi yox – soykökün cuhud da olsa;
Dərd budu – sən Vidok Fiqlyarinsən.

1830

TƏPƏGÖZ

Ağlımı, nitqimi birdən itirib,
Bacara bilmirəm daha özümlə:
Mən sizə baxıram bircə gözümlə.
Əgər bu səhnədə bəxtim gətirib,
Yüz gözüm olsaydı, dərdimmi vardı,
Yüzü də birlikdə sizə baxardı.

1830

ƏSLİM-NƏSLİM

Bir yığın rus canlı cızması axta
Öz qələm dostunu ələ salaraq,
Mənə kübar deyir lağnan qıraqda;
Di buyur, o boyda cəfəngliyə bax.
Mən ki, nə zabitəm, nə assessoram,
Nə də dvoryanam mal-mülk tanıyam,
Nə akademikəm, nə professoram,
Dostlar, mən adi bir rus meşşanıyam.

Zamanın gərdişi aydındır, əlbət
Hər şey tərsinədir, buna sözüm yox.

Bizdə yeniləşib nəsil-nəcabəd,
Yeni olduqca da məşhurdu lap çox.
Qocalıb, qartıyıb, tökülüb gedən
(Həm də bədbəxtlikdən tək deyil tamam)
Qədim boyarların nəslindənəm mən,
Dostlar, mən adicə xırda meşşanam.

Babam blin satıb alver etməyib,
Çarın çəkməsini silməyib bərk-bərk;
Saray keşişiyə xora getməyib,
Muzdur da olmayıb knyazlığadək.
O vaxt Avstriya drujinasından
Qaçan bir əsgər də olmayıb babam.
Kübarlıq düşürmü mənə azından?
Allaha şükür ki, adi meşşanam.

Raça, ulu babam, qolunda tutar
Şanlı Nevskiyə xidmət edibdi;
Onun nəslinə də axır zamanlar
IV İvandan aman yetibdi.
Çarlara lap yaxın olub Puşkinlər,
Ruslar polyaklarla dartışan zaman
Onlardan neçəsi göstərib hünər
Bilib Nijqorodlu o məşhur meşşan.

Yatırıb, ram edib fitnə-qiyamı
Döyüş havasında od-alovları,
Vərəqlər yayanda elliklə hamı
Taxta çağıranda Romanovları.
Buna əl qoymuşuq o zaman biz də;
Onlar da göstərib bizə ehtiram –
Hərdənbir bilinib lap qədrimiz də
Bilinib ... amma ki, mən bir meşşanam.

Tərslik nəslimizə nələr etməyib,
Babamın babası tərs olub yaman;

Pyotra ağ olub, yola getməyib,
O da astırıbdı dar ağacından.
Bu örnək bir dərstdir, xəbərdir, xasdı,
Heç vaxt mübahisə sevmir hökmdar
Yakov Dolqoruki xoşbəxt knyazdı,
Ağıllı tədbirli meşşanlığı var.

Saray Petergofda qiyam qopan gün
Babam da Minintək sonacan getdi.
Üçüncü Pyotru devirmək üçün;
O zaman Orlovlar şərəfə getdi,
Babam göndərildi qalaya dustaq,
Əvvəlki tərslikdən qalmadı nişan;
Get-gedə nəslimiz oldu yupyumşaq
Mən də ki, doğuldum adi bir meşşan.

Gerbli möhürümlə döndərib heçə
Dəfn etdim bir qalaq şanlı fərmanı;
Yeni zatları da almayıb vecə
Susdurdum damarda qarışıq qanı.
Adicə Puşkinəm, Musin deyiləm,
Savadlı kəlləyəm, mən söz qoşanam;
Varlı deyiləm ki, taxta əyiləm,
Mən özüm böyüyəm, özüm meşşanam.

P.S. Coşub öz evində Fiqlyarın təbi,
Guya ki, alıblar bir şüşə roma
Babam Hannıbalı – qara ərəbi,
Sonra sahib çıxıb sükançı ona;

Həmin sükançı ki, onun səyiylə
Artdı, genişləndi torpaqlarımız;
Səltənət gücləndi hökmü, rəyiylə,
Üzdü gəmilərdə bayraqlarımız.

Sükançı babama öyrədib ədəb
O da çalışdıqca işi saz olub,
Bir uyğun qiymətə alınan ərəb
Çarın dövrəsində alınmaz olub.

Bir ata kimiydi Hannibala çar
Çesmen girdabında dağ gəmilərin
Dəstəylə alışıb batdığı vaxtlar
Ömründə ilk dəfə çöküb Navarin.

Təbli Fiqlyarın dəbli zatıyla
Məni meşşan sayır dvoryan silkdə
Osa ailəsi, məşhur adıyla
Məşhur dvoryandı...Messanskidə.

1830

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

ƏFSUN

Əgər, doğrudursa, yalan deyilsə,
Sağlar gecə vaxtı uyuyan zaman
Ayın şəfəqləri enib səmadan,
Qəbir daşlarına nur ələyirsə;
Əgər, doğrudan da, söküb sipəri,
Səssiz qəbirlərdən çıxırsa ruhlar,
Leylini səsləyib könlümdə qubar
Deyirəm: ey canım, bəri gəl, bəri.

Görün gözlərimə, yarın xəyalı,
Ayrılıq dəmində olduğun kimi,
Üzündə əzabın axır mələli,
Soyuq qış günündə solduğun kimi.
Gəl uzaq ulduztək işıqlat yeri,
Bir zərif səs olsan, xəlif meh olsan,
Ya bir vahiməli görənək olsan,
Mənə fərq eləməz: bəri gəl, bəri.

Durub səsləməklə demirəm qəti,
Sənə qəsd edəni qınayım, sancım.
Ya şübhə dərdi, möhnəti,
Ya qəbrə gömülən əsrarı açım.
İstəyim budur ki, deyəm, ey pəri,
Məni soyutmayıb qüssə-qəm hələ,
Səni əvvəlkitək sevirəm hələ,
Varlığım sənindir, bəri gəl, bəri.

1830

* * *

Neynirsən, nə var ki, sənə adımdan?
Bir uzaq dalğanın həzin səsitək,
Bir qalın meşənin zümzüməsitək
İtib gedəcəkdir, çıxıb yadından.

Naxışı bəzəkli məzar daşında
Dili anlaşılmaz xatirələrtək
Adın izləri də solub gedəcək
Yaddaş dəftərinin mənzil başında.

Nə gərək? Onsuz da unutturacaq
Bu zərif anları, bu pak anları;
Könlünün təptəzə həyəcanları
Çatanda canında yeni bir ocaq.

Qəmli günlərində gətirib yada,
Sən çağır bu adı – qəlbində qubar;
De ki: bir ürəkdə xoş xatirəm var,
Bir könül yaşadır məni dünyada.

1830

Seçilmiş əsərləri

CAVAB

Tanıdım, kahinim, tanıdım sizi!
Bir imza atmamış göndərsəniz də
İlməsi naxışlı bu namənizi;
Tanıdım, örtülü hər şux təhnizdə.
İşvəli salamdən, haqdan-nahaqdan
Gülməli görünən yersiz qınaqdan
Canlı kəlmələrin gözəlliyindən,
Bütün deyimlərin özəlliyindən.
Dönüb təkrar-təkrar oxuduqca mən,
Səbirsiz bir nida qopur sinəmdən:
Vaxtdı! Moskvaya! Elə bu saat!
Bu məhzun şəhərdə sönükdü həyat.
Ürəklər daş kimi, dillər soyuqdu,
Burda cananların duyğusu yoxdur;
Gözəl Presniyə yaddı buralar,
Nə ilham pərisi, nə hurisi var.

1830

* * *

Hərdən darıxdıqca durub gəzinib,
Rübabı dindirib, əylənmişəm mən;
Daşan duyğuların nazlı səsini
Tək ona etibar eyləmişəm mən.

Amma bu məqamda səsin gəlincə
Rübabı sakitcə susdurmuşam mən.
Səsin havalanıb lap yüksəlincə
Donub yerimdəcə süst durmuşam mən.

Qəfil sellər kimi, vüsaldan ötrü
Tökmüşəm gözümün qoralarını.
Məlhəmtək ovudub səsinin ətri
Kövrək vicdanımın yaralarını.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Sən yenə ruhani, ali diləklə
Mənə əl uzadıb gəl-gəl deyirsən;
Kövrək səsindəki həzin ürəklə
Coşqun xəyalımı ram eləyirsən.

Qəlbindən qəlbinə alov süzülüb,
Şair rədd eləyib zülmət dünyanı;
Mələk arfasına qulaq kəsilib,
Müqəddəs dəhşətə tuş gəlib canı.

1830

CİNLƏR

Boz səmada olub çapar,
Uçur, qaçır boz buludlar;
Hərdən yarıb ay onları,
İşıqladır uçan qarı.
Getdiyim at arabası
Zəng çaldıqca pərdə-pərdə,
Adamı lap qara basır
Gecə vaxtı yad çöllərdə.

«Nə durmusan, sür, ey yamçı!»
«Ağa, atlar düşüb heydən,
Güc qalmayıb bircə damcı;
Qar ələyir gözə göydən.
Düz dünyanı tutubdu qar,
Qar altında itib yollar.
Çaşdırıblar, deyən, bizi,
Cinlər alıb dövrəmizi.

Odur orda oynayaraq,
Biri mənə tüpürür bax!
Quyruğunu edib çatı
Dəhmərləyir bu xam atı.

Seçilmiş əsərləri

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Heç çəkinib eləməyir,
Gəlib keçir lap qabağa
Gözlərindən od ələyir,
Sonra cumur qaranlığa».

Boz səmada olub çapar,
Uçur, qaçır boz buludlar;
Hərdən yarıb ay onları
İşıqladır uçan qarı.
Hey qalmayıb bizdə daha,
Zıncırov da susdu... aha!
At şəhləndi... «Orda nə var?»
«Ya kötükdü, ya canavar».

Çoxaldıqca uğultular,
Fıncırışır həssas atlar;
Odur o cin keçdi düzü,
Qaranlıqda yanır gözü.
Atlar yenə dəbərdir,
Zəng də dindi pərdə-pərdə.
Görürəm ki, birər-birər
Cinlər artır ağ çöllərdə.

Axışırılar yassar-yassar,
Ayın üzü tutqun, kövrək;
Səpələnib dağılıblar
Cinlər xəzan yarpağitək.
Dallarından qovanmı var,
Nədəndi bu sızıltılar?
Domovoyun vayıdımı,
Ya ifritə toyudumu?

Boz səmada olub çapar,
Uçur, qaçır boz buludlar;
Hərdən yarıb ay onları
İşıqladır uçan qarı.

İntəhasız ucalıqda
Bax cinlərin sürəyinə.
Ulartılı bu cığ-vığda
Od qoyurlar ürəyimə.

1830

YUXUM QAÇAN GECƏ YAZILMIŞ ŞEİR

Yuxum qaçıb, şamım sönüb,
Zülmət gecə zülmə dönüb;
Sükut yağır yerbəyerdən,
Təkcə saat dinir hərdən.
İnləmələr, iniltilər,
Ürəksixan hənirtilər,
Süst həyatın təlaşları...
Nə deyirsiz, deyin barı,
Nədir bu süst pıçıltılar?
Bir tənbehmi, qınaq mı var?
Yoxsa məndə günahmı var
İtirilmiş günüm üçün?
Nə qurmusuz mənim üçün?
Nə vəd edir sabahkı gün?
Bilmək, qanmaq istəyirəm,
Sizdən mənə gözləyirəm...

1830

ƏKS-SƏDA

İstər meşəlikdə vəhşi ulasın,
İstər şeypur dinib, göylər gurlasın;
İstər mahnı deyən qəşəng bir qızın
qopsun nidası,
Hava boşluğunda doğur ansızın
səndə sədası.

Seçilmiş əsərləri

Sən qulaq kəsilib göyün hayına,
Tufan həmləsinə, dalğa layına,
Kənddə çobanın da hay-harayına
cavab verirsən.
Amma cavab almaq düşmür payına;
Şair, görürsən?
Sən də bu cürsən?

1831

RUSİYAYA BÖHTAN ATANLARA

Xalq adından danışan bəlağət hərisləri,
Nə hay-küydü salıbsız, qınayrsız bizləri?!
Rusiyanı bir belə təhdidə səbəb nədir?
Yoxsa sizi cinlədən Litvadakı rəxnədir?
Buraxın bu qeybəti, işin məğzinə varın
Bu çoxdankı bəhsidir doğma slavyanların.
Ailə söhbətidir, bir kələfdir çox qəliz,
Tale ölçüb-biçəni siz çözə bilməzsiz!

Arada ədavət var,
Dartışır bu tayfalar.
Tükənmir çəkişməmiz,
Gah onlar çökür, gah biz.
Hələ gözləyək görək
Kim dözümlü gətirəcək
Belə qeyri-bərabər
Bu bəhsə sona qədər,
Sadə rus, ya lovğa leh?
Durun dözümlü siz hələ!

Slavyan çaylarımı tökülüb birləşəcək
Rusların dənizinə,
Ya dəniz quruyub itəcək yer üzündə?
Budur əsas məsələ.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Daha bəsdir əl çəkin! Hələ heç kim sizlərdən
O qanlı lövhələri keçirməyib nəzərdən
Siz başa düşməzsiz, sizə məchuldur, yaddır
Ailə düşmənliliyi tamam özgə fəsaddır,
Kremlə Praqa susublar, gəlmir soraq,
Mənasız cəsarətə şirikirsiz siz nahaq.

Bizə nifrət edirsiniz,
Səbəb nədir? Deyin siz!

Yoxsa ona görə ki siz əsirkən önündə
O həyasız məxluqun sırtıq iradəsinə
Hünərlə gərdik sinə
Alışan Moskvanın ən xarabə günündə
Qanımızla sizi də qurtardıq o bəladan.
Avropaya hüriyyət, sülh gətirdi bizim qan
Hədə-qorxu gəlirkən hər gün məmləkətlərə
Biz qərq etdik o bütü dibi görünməz yerə
Siz sözdə qorxursunuz, işdə o hünər hanı?
Yoxsa yatmış bilirsiz qosqoca pəhləvanı?
Güc qalmayıb götürsün İzmayıl süngüsünü,
Bəlkə, saymırlar daha rus çarının sözünü?
Bəlkə, sayımız azdır? Permdən Tavridaya,
Soyuq qayalı Findən alovlu Kolxidaya,
Sarsılmış Kremlədən möhkəm Çin səddinəcən
Keçilməz yollar keçən
Bu boyda rus torpağı rus əzmi, hünərilə
Dəbərrib parlamazmı polad süngülərilə?!
Di gedin toparlayın, bəlağət hərisləri,
Göndərin oğulları, göndərin gəlsin bəri;
Onlara yad olmayan qəbirlər dövrəsində
Hər kəsə yer tapılar Rusiya çevrəsində.

1831

Seçilmiş əsərləri

* * *

Ziyarət elədim gəlib yenidən,
Ömrün iki ili çölündə bitən
Sürgün olunduğum bu yerləri mən.
Artıq on il keçib indi o vaxtdan,
Çox şeylər dəyişib, dönüb həyatda.
Olub qanunlara, haqqa əyilən
Mən də dəyişmişəm, həməən deyiləm.
Tərpədir könlümü olub keçənlər,
Mənə elə gəlir, elə bu axşam
Bu tanış meşəni dörd dolanmışam.
Bu da nikbətli ev – dərd daşdığıım,
Yazıq dəyəm ilə bir yaşadığım...
Qarı çoxdan köçüb, səslənmir daha
Divar arxasında ağır qədəmi,
Güdmür nəzəri də gəlib-gedəni.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Meşəli təpədə hərdən oturub,
Gölə baxa-baxa dinməzcə durub,
Söhbət eləyirdim bir vaxt xəyalən
Başqa sahildəki ləpələrlə mən...
Geniş bir göl idi – mavi düzənli,
Kəhraba zəmili, yaşıl çəmənli;
Üzür bir balıqçı mavi sulara,
Üzür arxasınca dartdığı tor da.
Yastı sahillərdə kəndlər yanbayan,
Onlardan o yana pərli dəyirman;
Az qalır pərləri əyilib düşə...
Babamın mülkünün ləp kənarından
Yazın yağışından, qışın qarından
Oyulmuş bir yol da dırmanır döşə.
Yolun qırağında üç şam ağacı,
Biri aralıdı, uzaqdı... ancaq
İkisi qoşadı – sanki cüt bacı.

Hər ordan ötəndə mən at belində,
 Yaşıl iynələri xışıldaşaraq
 Məni salamlayır doğma dilində.
 İndi bu səfər də həmin o yerdə
 Çıxdı qabağıma o şamlar bir də.
 Elə həmin kidi yaşıl üzləri,
 Elə həmin kidi tanış səsləri.
 Amma lap yanında qoca köklərin
 (Haçansa tərtemiz, bomboş yerlərin)
 Təzə pöhrələri qalxıb boy atıb,
 Ana kölgəsində balatək yatıb,
 O yaşıl ailə kolluq yaradıb.
 O biri dostları durub aralı,
 Qoca subaylartək qəlbi yaralı.
 Boşdu ətrafı da həmişəkitək.
 Salam cavan nəsil!
 Boyun mübarək!
 İlk dəfə gördüyüm yaşıl pöhrələr!
 Sabah da verəcək, yəqin, bəhrələr,
 Qüdrətli boyunuz boy göstərəndə,
 Bu qoca şamları kölgənizdə siz
 Yolçunun gözündən gizləyəcəksiz,
 Yəqin olmayacam dünyada mən də.
 Qoy, onda nəvəm də zülmət gecədə
 Dostlar məclisindən geri dönərkən,
 Sizlərin yanından gəlib keçəndə
 Dinləyib sizləri, qəlbi dinərkən
 Bir an xatırlayıb yad etsin məni.

1835

BULUD

Tufanın qovduğu sonuncu bulud!
 Tək-tənha dolanıb səmada məbud,
 Tək sənsən qəlblərə kədər gətirən,
 Tək sənsən xoş günə xətər yetirən.

Səçilmis əsərləri

İndicə göyləri dolandığıntək
Dolandı boynuna qəzəbli şimşək;
Gurultu qopardı sirlı növrağın,
Yağışla suladın təşnə torpağı.

Bəsdı, gızlən daha! Bitdı o an da,
Torpaq cana gəldı, ötdü tufan da.
Ağacda yarpağı oxşayan külək
Səni süst səmadan sürgün edəcək.

1835

* * *

Allah eləməsin, ağılı itirəm,
Ondansa əlimə torba götürəm,
Gəzəm dilənçitək mən ac-yalavac.
Deməyin, üstündə əsir-yesirəm,
Vaxt olur ağıldan elə bezirəm,
Ondan ayrılaram, olsa bir əlac.

Məni tək başıma buraxan olsa,
Üstündən atıllam, lap yarığın olsa,
Teylənib cumaram qalın ormana!
Qızdırma içində mahnı deyərəm,
Özümü unudub sərsəmləyərəm, –
Xəyalım bükülər min bir gümana!

Könlümcə dinləyib dalğaları da,
Olub yer üzünün bəxtiyarı da,
Kimsəsiz göyləri seyrə dalaram.
Özü öz ağılıyla oturub duran,
O çöllər şumlayan, meşələr qıran
Tufantək qüdrətli, güclü olaram.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Amma bir iş var ki, ağılı itirsən,
Onda sən vəbadan daha betərsən, –
Tutub ağzıbirə qoyarlar səni.
Çəkib bağlayarlar zənciri bərk-bərk,
Qəfəsdə saxlanan yazıq vəhşitək
Əylənci olarsan gəlib-gedənin.

Gecə eşitdiyın bülbül səsi yox,
Cavan meşələrin şən nəğməsi yox,
Didər qulağını küt bir inilti,
Tükünü ürpədər dost qışqırığı,
Keşikçi söyüşü, yad fıstırığı
Bir qandal səsləri, bir də cingilti...

1833

* * *

Dünən axşam yanımdan
Biganə getdi Leyla.
Dedim: «Getmə, bir dayan!»
Etiraz etdi Leyla:
«Nədən ötrü mən qalım?
Ağarıb saç-saqqalın».
Ədalı istehzaya
Cavab verdim çox saya:
«Hər şeyin bir vaxtı var,
Dünən əsmər müşk olan
Bir gün də kafur olar!»
Gülüb yersiz sözümə,
Belə dedi üzümə:
«Yadında qalsın bu da:
Müşk gəlinə gərəkdə,
Kafur isə – tabuta».

1836

Seçilmiş əsərləri

* * *

Exegi monumentum¹

Bir abidə ucaltmışam haqdan özümə,
Hüzurunda el yolunu basmaz ot, alaq.
Şax vüqarla boy göstərir göylər üzünə,
Aleksandr sütunundan qəlbi qalxaraq.

Tamam kamal ölmərəm yox! – gömülsə cismim,
Çıxan canım rübabımda qalacaq diri.
Bürüyəcək dünyaları şöhrətim, ismim,
Var olunca yer üzünün bircə şairi.

Boydan-boya Rusiyanı gəzəcək adım,
Öz dilində dindirəcək məni hər ulus.
Dindirəcək slavyanın məğrur övladı,
Şımalı fin, çöllü kalmık, yabanı tunquz.

Çoxlarına xoş gələcəm hələ cahanda,
Xoş duyğular oyatmışam, axı, sözümlə.
Hürriyyəti vəsf eləyib zalım zamanda,
Mərhəmətə səsləmişəm zülmü əzmlə.

İtaət qıl, ey ilhamım, tanrı deyənə,
Nə bəddən qorx, nə yamandan – haqq da istəmə.
Tərifə də, böhtana da qalıb biganə,
Bəhsə girib ağıl səydən ağıl gözləmə.

1836

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

¹Bir abidə ucaltmışam (latınca).

POEMALAR

BAXÇASARAY FONTANI

*Çoxları mənimtək ziyarət edib
Bu gözəl fontanı bir ayrı vaxtda;
Kimi dünyasını dəyişib gedib,
Kimi səfərdədir hələ uzaqda.*

Sədi

Kəhrəba qəlyana dəm verib Gəray,
Zəhmli gözləri zillənib yerə;
Susub dövrəsində tülüngü saray,
Hazırdı tərپənib qulluq göstərə.
Buyruq gözləsə də hərə özündə,
Sükuta qər q olan sarayda indi
Heybətli Gərayın dalğın gözündə
Aydınca oxunan qəzəbdı, kindi.
Birdən öfkələnib məğrur hökmdar
Əlini yuxarı qaldıran zaman
Yaltaqlar sivişib çıxdı saraydan.

* * *

İndi tək özüdür xanımında;
Yüngüllük duyduqca yorğun canında
Bulanıb durulan o sərt bənizdə
Aşkarca sezdirir həyəcanını;
Beləcə əks edir dalğın dəniz də
Dolu buludların boz karvanını.

* * *

Bəs məğrur könlünü qabardan nədir?
Fikrində tufanlar qopardan nədir?
Bəlkə, rusla cəngə yenə əl atsın?
Ya gedib Polşada qayda yaratsın?

Seyilmis əsərləri

Qəlbini yandıran qanlı qisasını?
Yoxsa ordudakı özgə avazını?
Bəlkə, dağlılardan çəkinir bir az?
Yəqin, Genuya da fitnəsiz olmaz?
Yox! Şöhrət deyildir dərdi, məlalı,
Qolu gücdən düşüb, başqadır halı;
Savaştan uzaqdı fikri, xəyalı.

Xəyanət yol tapıb, yoxsa hərəmə,
Cinayət cıdırı yetib kərəmə?
Bəlkə, könül verib sevib kafəri
Burda əsarətdə olan bir pəri?

* * *

Yox, düşə bilməzlər özgə xəyala
Ürkək hərəmləri zalım Gərayın
Qəmli sükutunda qəmli sarayın.
Sayıq mühafizin, gizli qoruğun
Əlindən bezikib düşdükcə yorğun,
Bilməzlər dönüklük, xəyanət nədir;
Zindanda saxlanan gözəl mələklər
Elə zindanda da saralıb gedir:
Ərəb ellərində güllər-çiçəklər
Şüşələr altında eyzən belədir.
Dönüb dəyişdikcə aylar, fəsillər
Xəbərsiz, ətərsiz ötüşən illər
Aparır gəncliyi, səadəti də.
Günlər bir-birinə bənzəyir hər gün,
Zamanın axarı sakitcə, ölgün.
Sütlükdə keçirir hərəm ömrünü,
Çox zaman az olur nəşəli günü.
Libas dəyişməklə gündə nə qədər
Aldadır özünü cavan hərəmlər.
Hərdən əylənirlər susub bir vədə,
Hərdən qoşulurlar şirin söhbətə.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Büllur şirranların saldıği səsde
 Şaxlı ağacların kölgəsindəcə
 Gəzirlər sakitcə, dəstəbədəstə.
 Düşüb dallarınca bir zalım xacə
 Qısqanc nəzərlərlə süzür kənardan,
 İzləyir onları hər saat, hər an.
 İntizam yaradır öz səyi ilə;
 Müqəddəs Quranın ayəsi belə
 Vecinə deyildir çox zaman onun;
 Xanın istəyidir yeganə qanun
 O qədər sürtülüb, daşdandı üzü,
 Eyninə almayır hər ağır sözü,
 Təhqiri, tənbehi, qanı-qarğışı,
 Açıq həqarəti, gizli baxışı.
 Çılpaq zarafatı, yaxşı-yamanı,
 Ürkək nəzərləri, ahu-amanı;
 İstər əsir olsun, istərsə azad,
 Dəyişib girsə də gündə min dona,
 Qadının xisləti tanışdır ona;
 Nə açıq yalvarış, nə səssiz imdad
 Onun daş qəlbinə gətirməz iman,
 İtib qadınlara inamı çoxdan.

* * *

Günün isti vaxtı qopanda qızmar
 İpək tellərini yayıb gərdənə,
 Çimməyə gedəndə bu əsir qızlar,
 Çağlayan çeşmənin suyu hər dönə
 Pörtən hüsnləri sərinlədərdi;
 Xacə də bir addım qalmayıb geri
 Biganə-biganə gendən güdərdi
 Üryan dəstəsini bu gözəllərin.
 Asta adımlarla qarı pusmağı.
 Şöngüyə-şöngüyə lap sübhə qədər
 Hərəm söhbətinə qulaq asmağı.

Seyilmis əsərləri

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Ayağı gəzsə də xalılar üstə,
Daim yataqdadır qulaq da, göz də.
Çəkir diqqətini gələn nəfəslər,
Xırdaca tərپəniş, xırdaca səslər;
Vay onun halına, kiminsə adı
Yuxulu-yuxulu dilindən qaça;
Yaxud da kiməsə məhrəm bir qadın
Sırrını söyləyə, eybini aç!

* * *

Nə dərddir çuğlayıb Gərayı birdən?
Əlində çubuğu sö-nüb fikirdən!
Xacə də qorxudan titrəyib əsir,
Dayanıb qapıda əmrə müntəzir.
Fikirli-fikirli qalxır hökmdar,
Açılır üzünə lay-lay qapılar;
Üz tutur özünün məhrəm yerinə,
Gedir ki, baş çəksin hərəmlərinə.
Onlarsa gözləyir, qayğıdan azad.
Fəvvarə önündə qurulub büsat:
Əyləşib yumuşacıq xalılar üstə,
Çağlayan çeşməni dövrələyiblər.
Bir uşaq sevinci çarpır hər üzdə,
Hovuzda balığı seyr eləyirlər.
Biri məzələnib, qəsdən bu ara
Qızıl sırğasını salır sulara;
Ortada dolanıb şərab paylayan
Əsir kə-nizlər də ruhlanıb bu an
Bir şərqi oxuyur şux ehtirasla,
Dolur hərəmxana şirin avazla:

Tatar nəğməsi

1

*«Hər dərdin, ələmin, ağlamağın da
Göylər əvəzini qaytarır axır;
Əcəb bəxtəvər-di ahıl çağında
Məkkəni ziyarət eyləyə-n fağır.*

2

*Əcəb bəxtəvərdir cavan çağında
Dunay sahilində şəhid olanlar.
Çıxar qabağına cənnət bağında
Bir xoş təbəssümlə huri-qılmanlar.*

3

*Ondan da bəxtəvər o kəsdir ancaq
Həyatdan zövq ala, bir ləzzət dada.
Zarema, o səni qızılgülsayaq
Bəsləyib oxşaya hərəmxanada».*

* * *

Kənizlər oxuyur. Amma bu saat
Hardadır Zarema – şux gürcü qızı?
Tərifı eşitmir, dərdlidir heyhat,
Hərəm yaraşığı, sevda ulduzu.
Elə bil palmadı çıxıb tufandan,
Başını sallayıb, büküb çiyinini;
Gəray üz döndərib, soyuyub ondan
Heç nə də oxşayıb açmır eynini.

* * *

Gəray dönük çıxıb. Amma, ey nigar,
Bu hüsnü-camalda sənə taymı var?
Zanbağı andıran alnının üstən
Hörüb dolamısan tellərini sən.
Gündüzdən aydındır, gecədən qara,
Canalan gözlərin dəyər canlara.
Səsindən savayı, de, kimin səsi
İstəklər coşanda qəlb duyan olar?
Busəndən savayı kimin busəsi
Belə təşnə olar, odlayan olar?
Eşqinlə çırpınıb döyünən ürək
Ayrı bir lətafət gəzməsin gərək!
Amma knyaz qızı – polşalı pəri
Bu hərəmxanaya düşəndən bəri

Seçilmiş əsərləri

Qəlbi daşa dönüb zalım Gərayın,
Daha əvvəlkitək baxmır hüsnünə;
Gecə soyuq-soyuq gəzir sarayı,
Tək-tənha dolanır, qalıb pis günə.

* * *

Bu qərib göyləri, bu yad diyarı
Bu yaxın günlərdə görüb Mariya.
Öz doğma elində ötüb baharı,
Firavan bir həyat sürüb Mariya.
Onunla fəxr edib ağsaçlı ata,
Onu öz sevinci bilib dünyada;
Elə əzizmiş ki, qızının xətri,
Hər sözü qanunmuş qocadan ötrü;
Bircə təmənnayla baxıb həyata;
Qızı xoşbəxt ola, ağ günə çata!
Ondan uzaq ola ani kədər də,
Könlü bulanmaya zərrə qədər də.
Öz qızlıq vaxtını ər evində də
Anıb xatırlaya, hələ bir vədə
Qayğısız yaşanan o şən günləri,
Ani yuxu kimi ötən günləri,
O vaxt çox mülayim xisləti vardı,
Hər şeyi hər kəsi heyran qoyardı;

Mavi gözlərinin xumar şəfqəti,
Könüllər oxşayan qədd-qaməti.
Təbiətin ona verdiklərini
Özü də bəzərdi, bilib yerini;
Sehrli arfanı səsləndirərdi,
Evdə məclisləri süsləndirərdi;
Onda Mariyanın eşqiylə gəzən
Varlılar var idi, nə qədər desən!
Dəli, divanəydi görün cavanlar
Aşkarca vurulub gizli yananlar;

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

Onunsa qəlbinə düşməmişdi dən,
Qəlbi xəbərsizdi hələ sevgidən.
Atası evində meydan sarayda
Başına toplayıb rəfiqələri
Günlər keçirərdi hayda, harayda,
Olmazdı dünyada bir dərdi-səri...

* * *

Sonrası nə oldu? Azğın tatarlar
Sel kimi yürüdü Polşanın üstə;
Yaxdı, qabağına çıxan hər nə var –
Zəmini tarlada, çəməni düzdə!
Yaman günə qalıb hərbin üzündən
Gül açan bir diyar batdı gözündən;
Şənlik sona yetdi, sevinc tükəndi,
Kəsafət bürüdü meşəni, kəndi.
Möhtəşəm sarayın yaman çağında
Susdu Mariyanın öz otağı da.
Saray kilsəsində çoxdan uyuyan
Soyuq qəbirlərlə doluydu hər yan:
Bir yeni türbə də qalxdı qıyqacı
Üstündə knyazın möhürü, tacı;
Ata qəbirdədir, əsir düşüb qız,
Varislik eləyib knyaz mülkünə
Ağır yük altında zəif bir xırsız
Talanmış ölkəni qoyur pis günə.

Heyhat! Knyaz qızı Baxçasarayda
Ünyetməz qəsrə də əsarətdədir.
Ağlayıb sızlamaq verməyir fayda,
Dərd-qəmin içində saralıb gedir;
İqbalı qaraya rəhm edib Gəray;
Acı göz yaşları, qışqırıq, haray,
Bitib-tükənməyən beziklik qada
Şirin yuxusunu qaçırdığından

Seçilmiş əsərləri

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Təkəə ondan ötrü hərəmxanada
Ağır qaydaları yumşaldıbdı xan.
Daha qaşqabaqlı hərəm ağası
Nə gecə, nə gündüz kəsir yanını,
Yataq otağına olsa qalxası,
Ona yol göstərib sıxmır canını;
Daha həddi yoxdur, kəc baxışları
Yönəltsin bircə yol o qıza sarı.
Pünhanı hamamda çimdiyi zaman
Təkəə qaravaşdı onunla birgə;
Xanın özü belə çəkinir ondan,
İstəmir ovqatı təlx ola, ürkə;
İmkan da verilib hərəmxanada
Qalıb tək yaşasın ucqar otaqda.
Sanırsan, ilahi varlıqdır o da,
Yayınıb gizlənir tənha bucaqda.
Orda qəndil yanır hər gecə gündə
Müqəddəs Məryəmin şəkli önündə;
Həsətli bir qəlbə fərəh yetirən,
Məzlum təvəkkülə iman gətirən
Bir niskil dolanır o lal sükutda;
Orda yada salıb doğma yerləri
Bir könül çırpınır sinənin altda.
Orda tək otaqda duyğulanaraq
Göz yaşı axıdır nə vaxtdan bəri,
Paxıl rəfiqələr gözündən uzaq
Bu dəmdə hər yanı min rəngə çalır,
Adamın ağlını başından alır.
Salamat qalmağı möcüzə olan
O müqəddəs guşə, müqəddəs məkan.
Pozğun bir mühitdə vəcdə gələrək
Beləcə yolunu azan bir ürək
Qoruyub hifz edir özündə təmiz,
İlahi bir duyğu, ilahi bir hiss...

* * *

Kölgəyə bürünür düşən gecədən
Füsunkar Kırımın çəməni, çölü,
Sərin dəfnə altda dinləyirəm mən
Uzaqda çağlayıb ötən bülbülü;
Ulduz halayını yarıb laybalay
Buludsuz səmada boylananda ay
Şəfəqlər çiləyib tökür hər yana,
Həzinlik gətirir çölə, ormana.
Bəyaz çadrasıyla örtüb üzünü,
Küçədən-küçəyə təpib özünü
Kölgələr sürünür Baxçasarayda;
Tatar övrətləri edibdir qayda:
İş-gücü qurtarıb boşalan vədə
Bu evdən o evə qaçır söhbətə.
Susub saray əhli, kəsib səs-səmir,
Şipşirin yuxuda yatır hərəmlər;
Hər yana baş çəkib, yoxlayıb bir-bir,
Əmin-arxayındır xacə bəxtəvər;
Budur, o da yatıb, uyuyub artıq,
Amma yuxuda da tapmır rahatlıq;
Qorxur ki, qəfildən kimsə orada
Dönüklük eləyə, fəsad yarada;
Didir qulağını fısıldaşmalar,
Ona elə gəlir: pıçıldaşan var;
Diksinib yuxudan ayılır sərsəm,
Qalxıb qulağını şəkləyir bu dəm...
Amma sükutdaydı hər tərəf, hər yan,
Təkcə fontanların zümzüməsiydi
Mərmər zindanlardan süzüb-çağlayan;
Bir də qızıl gülə könül bağlayan
Şeyda bülbüllərin şirin səsiydi.
Xacə xeyli susub güdsə də sonu,
Yuxusu güc gəlib yatırdı onu.

Seçilmiş əsərləri

* * *

Nə xoşdur gecənin qaranlıq hüsni,
Dəbdəbəli Şərfin ləzzət anları!
Nə şirin keçirir vaxtın özünü,
Ulu Peyğəmbərə tapınanları!

Necə ləzzətlidir evlər, ocaqlar,
Könüllər oxşayan bağçalar, bağlar;
Ayın işığına işiq yandıran
Qorxusuz-hürküsz hərəmxanalar,
İlhamı coşdurub alovlandıran
Dopdolu sükutdur, dopdolu əsrar!
Övrətlər yatışib, təkə bir nəfər
Qısıb nəfəsini qalxır yataqdan;
Qapını tələsik açıb bir təhər
Asta addımlarla çıxır otaqdan...
Nə görsə yaxşısı, baxıb uzaqdan?
Qaranlıq dəhlizdə, quru yerdəcə
Uzanıb qarşıda ağsaçlı xacə;
Qorxdı: duyuyq düşə, qalxa ansızın,
Ürəyi daşdandı bu imansızın!
Qorxunu-hürkünü qovub canından,
Ruh kimi sivişib ötdü yanından.

* * *

Bir qapı önündə toxdayan zaman
Şaşqınlıq içində titrək əlləri
Toxundu kilidə... keçib içəri,
Susdu, gördüyünə heyranlığından.
Ordakı qəndilin tənha şöləsi,
Kədərli kivotun nurlu haləsi,
Müqəddəs Məryəmin həzin çöhrəsi –
Eşqin, məhəbbətin müqəddəs rəmzi –
O xacın özü də, ey gürcü qızı,
Doğma duyğuları oyatdı səndə;

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Ötən günlərinin gəlib hamısı
 Bir yerdə çırpındı kövrək sinəndə.
 Budur, qarşındadır, ucqar otaqda
 Yatır knyaz qızı nazlı yataqda;
 Bakirə yuxunun hərərətindən
 Titrəyən yanaqlar sanki yanırlar.
 Axan göz yaşının izləri dən-dən
 Bayğın təbəssümlə aydınlanırlar.
 Yağışdan əyilən güllər, çəmənlər
 Belə aydınlanır ay çilənəndə
 Elə bil yuxuda uyuyan mələk,
 Cənnət övladıdı, göydən enərək.
 Baxıb əsir qızın bu əhvalına,
 Göz yaşını axıdıb yanır halına...
 Heyhat! Zaremaya nə oldu birdən?
 Çırpındı sinəsi dərdədən, kədərdən;
 Özündən xəbərsiz büküldü dizlər,
 Yalvardı: «Amandı, lütfünü göstər!»
 Onun tərpənişi, ahı, amanı
 Oyatdı yuxudan şirin yatanı.
 Qalxdı knyaz qızı yuxulu, ürəkək,
 Gördü ki, diz çöküb məchul bir mələk...
 Həyəcan içində titrək əliylə
 Onu dik qaldırıb, şirin diliylə
 Soruşdu: «Sən kimsən, bu gecə vaxtı
 Sən niyə burdasan, nə ağlamaqdı?»
 «Yanına gəldim ki, yalvarım, deyim:
 Günü-gündən bəd gəlir doğan sabahım;
 Sənin əlindədir indi taleyim,
 Sənsən ümid yerim, axır pənahım...
 Səfalı dövrənim olub bir zaman,
 Günü-gündən qayğısız, günü-gündən qəşəng.
 Səadət kölgətək otür yanımdan,
 Məhv olub gedirəm. Dinlə sonadək.

* * *

Qoy deyim, danışım, yerli yerində;
Doğuldum burda yox, çox-çox uzaqda.
O ötən çağlarda gördüklərim də
Hopub yaddaşıma, qalır bu vaxta.
Göylərə baş çəkən yamyaşıl dağlar,
Dağlarda çağlayan çaylar, bulaqlar,
Keçilməz meşələr, aşılmaz sədlər,
Bir ayrı qaydalar, ayrı adətlər...
Amma nədən ötrü, bilmədim barı,
Niyə tərək elədim doğma diyarı?
Yalnız göy dənizdi yadımda qalan,
Bir də yelkən üstə boyu ucalan...

O vaxtdan yad oldu mənə qəm-kədər,
Bir qorxu bilmədim bu günə qədər;
Dadıb ləzzətini hər ötən anın,
Süsləndim qoynunda hərəmxananın
Eşqin ilk dadını gözlədi ürək,
Axır ki çin oldu o gizli istək.
Gəray da darıxıb eyş-işrət üçün
Son qoyub savaşa, qanlı fənaya,
Qəfil basqınları tərgidib bütün
Yenidən üz qoydu hərəmxanaya.
Gəlib hüzurunda durduq hamımız,
İntizar içində gözlədi hər qız;
Nurlu baxışları dayandı məndə,
Yanına çağırıdı...həmən o gündən
Eyni heyranlıqla vurdu qəlbimiz,
Aramsız səadət tapdıq ikimiz;
Böhtan nə, şübhə nə, qısqanclıq nədi,
Heç bircə kərə də bilmədik qəti;
Gen gəzdik öfkəli, yersiz əzabdan;
Amma sən gözünə görünən andan
Dəyişib, Mariya, özgədir halı,

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Qara niyyətlidi fikri, xəyalı;
Yamanca dönübdür Gərayın üzü,
Eşitmək istəmir dediyim sözü;
Doydurub könlünü qəlbin möhnəti,
Kəsib aramızda olan ülfəti,
Mən yaxşı bilirəm indi, əlbəttə,
Sənin suçun yoxdu bu cinayətdə;
Nə isə, qulaq as, qənirsizəm mən
Gördüyün bu boyda hərəmxanada
Bütün övrətləri gətirsən yada,
Təkcə sən rəqibim ola bilərsən.
Sevib sevlmək üçün doğulmuşam mən,
Sənsə mənim qədər sevə bilməzsən;
Bu soyuq hüsnünlə olub gərəyi
Yerindən oynatma qəlbi kövrəyi
Qaytar Gərayımı, bil ki, özün də
Yanır öpüşləri hələ üzümdə.
O mənə and içib, peyman bağlayıb,
Arzuya, ümidə güman saxlayıb.
Mənimlə bölüşüb hər düşüncəni,
Onun dönüklüyü məhv edər məni...
Dərdimi yağdırıb indi gözümdən,
Önündə diz çöküb yalvarıram mən:
Qaytar sevincimi, dincliyimi sən
Qaytar Gərayımı, çıxma sözümdən;
Gəray mənimkidir, onda gözüm var,
Gözləri qamaşib, amma səninlə.
Təhqirin, xahişin, kəsalətinlə –
Nəyinlə istəsən, onunla qaytar;
Gəl and iç... (Doğrusu, Qurana görə
Xanın kənziləri dövrəsində mən
Unutdum dinimi, getdi hədəərə;
Anamın məhzəbi, dini əzəldən
Sənin dinindəndi) and iç o dinə,
Qaytar Gərayımı əzəl həddinə...

Seçilmiş əsərləri

Əgər əvəzində bir şey istəsən,
Qulaq as, Qafqazda doğulmuşam mən,
Qəşəng xəncərim var, peşkəşdi sənə».

* * *

O deyib yox oldu, bu qaldı yalqız,
Ürək də etmədi düşsün dalınca.
Anlaya bilmədi günahsız bir qız
İztirab yaşadan bir eşqi bunca.
Amma mənasını sezdi birtəhər,
Çöküb boğazına tıxandı qəhər;
Hansı göz yaşları, hansı and-aman
Onu xilas edər rüsvayçılıqdan?
Onu nə gözləyir sabah, biri gün?
Yəni doğrudanmı acı ömrünün
Qalan günlərini bakirə bir qız
Oynaşlıq edəcək arsız-abırsız?
Təki gəlməyəydi, Allah, o çağı,
Tənha yaşadığı tənha otağı
Gəray əbədilik unudaydı kaş,
Ya da vaxtsız əcəl gələydi bir baş,
Başının üstündə qanad gərəydi,
Kədərli günlərə xitam verəydi.
Onda Mariyanın olmazdı dərdi
Bu qəmli dünyadan məmnun gedərdi.
Ömrünün qiymətli ləhzələri də
Tükənib, qurtarıb, qalıb geridə;
Qalıb neynəyəcək bu boş dünyada?
Vədəsi tamamdır, başlanıb səfər;
Məhrəm təbəssümlə yetib imdada,
Yolunu gözləyib çağırır göylər!

* * *

Günlər ötüb getdi. Mariya həqir
Bir göz qırpımında tapşırıb canı,

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

Bir yeni mələktək nura qərq edir
 Çoxdan dilədiyi özgə dünyanı.
 Bəs necə baş verib bu qəfil ölüm?
 Səbəbi çarəsiz əsarətdir, ya
 Bir ayrı xəstəlik, bir ayrı zülüm?
 Kim bilir? Axır ki, yoxdu Mariya!
 Boşalıb, boş qalıb zəhmli saray,
 Onu tərk eləyib yenə də Gəray,
 Dəli tatarları yığıb bir yerə
 Yenə hücum çəkib qonşu ellərə;
 Yenə qan çanağı susayıb qana,
 Qəfil basqılarla dönüb tufana,
 Amma ürəyinin gizlinlərində
 Ayrı alovları indi dərinədə,
 Məşum döyüş vaxtı kəsilir aman,
 Çəkib qılıncını qaldıran zaman
 Qəfildən duruxur... tənghiir sinə,
 Rəngi avazıyır sanki qorxudan
 Baxır dəli kimi yan-yörəsinə;
 Nəsə pıçıldayıb deyir özündən,
 Odlu göz yaşları axır gözündən.

* * *

Xan daha görünmür hərəmxanada,
 Salıb nəzərindən, gətirmir yada;
 Daş qəlbli xacənin nəzəri altda,
 Əzab iztiraba məhkum həyatda
 Övrətlər qocalıb gedir orada,
 Yoxdu gürcü qızı, gəzmir arada.
 Müti mühafizlər həm kar, həm qaba,
 Onu qamarlayıb atıb girdaba.
 Məhzun knyaz qızı ölən o gecə
 Bunun da əzabı bitib beləcə.
 Təqsiri nə təhər olsa da belə,
 Cəzası dəhşətdir, sığışmır dilə!

Seçilmiş əsərləri

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

* * *

Gəray hər tərəfi yaxıb yandırıb,
Talayıb Qafqaza yaxın elləri;
Neçə rus kəndini alovlandırır
Dönüb Tavridaya, qayıdıb geri;
Yazıq Mariyanın xatirəsitək
Mərmərdən bir fontan tikdirib qəşəng;
Saraydan aralı, tənha bir tində
Müsəlman hilallı xaç var üstündə
(Cəsarət rəmzidir, sanırsan əlbət,
Amma cahillikdən doğur bu qələt).
Üstəki yazını bu günə qədər
Aşıda bilməyib rəhmsiz illər;
Bizə yad yazıdan o biri üzdə
Sızan su tökülüb mərmərin üstə
Soyuq göz yaşıtək axır durmadan,
Axır damcı-damcı, susmur heç zaman.
Beləcə ağlayıb yas tutur ana
Döyüşdə vurulan şəhid oğluna.
Sonralar eşidib həmin diyarda
Keçmişin bu qəmli əhvalatını
Həmin abidəni görən qızlar da
«Göz yaşı fontanı» qoyub adını.

* * *

Nəhayət, ayrılıb, qorub şimaldan,
Məclisi hay-küylü o cah-cəlalın,
Ziyarət elədim Baxçasarayı;
Dərin mürgüdəydi qəsri Gərayın.
Dəhlizdən-dəhlizə keçidlər aşdım,
Dalğın otaqları gəzib dolaşdım.
Ellərin bəlası dəlisov tatar
Burda keflər çəkib çox-çox qabaqlar.
Qarətlər toplayıb hər savaşından,
Artan cah-cəlalı aşıb başından;

Hifz edib özündə o xoş çağları
 Bomboş yataqları, yaşıl bağları;
 Açıb qızılgüllər, çağlayır sular,
 Qıvrım tənəklərin özgə hüsnü var;
 Zərləri bərq vuran divarlar üstə
 Köhnə qəfəslərdən o biri üzdə
 Əlində kəhrəba təsbeh oynadan
 Cavanca övrətlər baxıb aynadan
 Ömrü bada verib ah-zar içində;
 Özüm seyr elədim ordan keçəndə
 Bütün hakimlərin axır məkanı
 Sükuta qərq olmuş bir qəbiristan!
 Qəbirlər üstündəki otun, daşın da
 Mərmərdən yonulu tac var başında.
 Sanırsan taleyin nəsihətləri
 Aydınca dindirir rəvayətləri.
 Hanı hərəmxana? Xanlar hardadı?
 Hər tərəf sükutda, qəm-qubardadı.
 Hər şey dəyişildi... dondu əhvalım,
 Gəzdi uzaqları fikrim, xəyalım.
 Güllərin nəfəsi, fontanın səsi
 Apardı ağlımı, çırpındı ürək;
 Dalğın saray boyu bir qız kölgəsi
 Gözlərim önündə səkdi süzərək;

* * *

Kimin kölgəsiydi, dostlar, siz deyin,
 O vədə gördüyüm o zərif camal?
 Düşüb addım-addım məni izləyən
 O labüd görüntü, qır-saqqız xəyal?
 Bəlkə, Mariyanın ruhudu elə,
 Görünüb könlümü yaxırdı oda?
 Bəlkə, Zaremaydı, qısqanlıq ilə
 Gəzirdi kimsəsiz hərəmxanada?

Seçilmiş əsərləri

* * *

Elə onunkutək aydın bir nəzər,
Ondan da təbii, aydın bir hüsn
Mənim yadımdadır bu günə qədər;
Yandırır könlümü sürgündə hüzn;
Bəsdı, ey divanə, yetər, zarıma
Oynatma yerindən yersiz həsrəti!
Bədbəxt bir sevginin rüyalarına
Azımı ödəmişən ağır qiyməti?
Ayıl, dərdli məhbus, özünü dinlə,
Çoxmu öpəmişən zəncirləri sən?
Aləmə səs salan şeirlərinlə
Çoxmu deyəcəksən divanəlikdən?

* * *

Ey gözəl Salgirin xoş sahilləri,
İlham aşiqiyəm, dinclik hərisi,
Unudub şöhrəti, eşqi, ənbəri,
Gəlib görəcəyəm yenidən sizi.
Sirli xatiratla dolu varını
Könlüm aradıqca dağ yamacında,
Süzüb Tavrıdanın dalğalarını
Doyumsuz gözlərin doyar acından.
Gözümü oxşayan sehrlı diyar,
Əcəb sığınmalı gözəlliyin var!
Canlıdır meşəli dərələr, dağlar,
Yaqut kəhrəbalı tənəkli bağlar!
Kölgəli qovaqlar, çağlayan sular
Yolçunun ruhunu çəkir özünə;
Sübhçağı at üstə çapan yolçular
Dağlardan enəndə sahil düzünə,
Qarşı mənzerəni süzüb yerində
Heyrətdən quruyub sanki şaşarlar;
Sular Ayıdağın həndəvərində
Çırpınıb, səslənib, yaşıllaşırlar...

1821–1822

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

QARAÇILAR

Küylü qaraçılar dəstəbədəstə
Bessarab boyunca köç eyləyirlər;
Bu gün də əylənib bir çayın üstə
Cırıq çadırlarda gecələyirlər;
Xoşdu hürlük kimi bu xoş diyarın
Səması altında rahat uyumaq.
Yanları xalçalı arabaların
Çarxları yanında qalanıb ocaq;
Axşam qazanını asıbdı külfət,
Atları otlayır açıq çəməndə;
Yatır əl ayısı arxayın, sərbəst,
Çadır arxasında, bir azca gəndə;
Gəlib yetişdikcə köçün möhləti,
Düzün ortasında qaynayır hər yan;
Sabahkı uğura hazır külfətin
Səfər qayğıları aşır başından.
Bürüyüb ətrafı zindanın səsi,
Qadın zümzüməsi, uşaq naləsi!..
Mürgülü bir sükut enib səmadan
Taboru aramla çuğlayan zaman
Çölün sükutunu bıçaqtək kəsir
Təkcə it hürüşü, at kişnəməsi...
Qalanan ocaqlar səngiyib artıq,
Çuğlayıb hər yanı dinclik, rahatlıq.
Ay da göy üzündə bərq vura-vura
Uyuyan taboru bələyir nura.
Çadırın birində yatmır bir qoca,
Hələ hənirlidir çatdığı ocaq;
İsinə-isinə elə ordaca,
Oturub axşamdan boylanır hələ
Gecə toranına bürünən çölə;
Onun ərgən qızı, ərköyün qızı
Başında azadlıq, hürlük havası

Seçilmiş əsərləri

Gəzib dolaşmağa çıxıbdı çölə;
İndi gəlməliidi... gəlməyib hələ.
Gecədən çox keçib, amma nə fayda,
Bir azdan səmada itəcək ay da...
Soyuyub axşamdan çəkilən xörək,
Zemfira bu vaxta gələydi gərək.

Nəhayət, qız gəlir. Həm də bu zaman
Gəlir qarəsınca bir cavan oğlan.
Di gəl ki, qocaya yaddır bu gələn;
Qız deyir: ay ata, qəbul et qəlbən,
Qonaq gətirmişəm bu oğlanı mən,
Rastıma çıxıbdı orda, o düzdə
Dedim gecələsin bu gecə bizdə;
Bizimtək qaraçı olmaq istəyir,
Onu divan güdür, qanun izləyir;
İstəyirəm olum dostu, həyanı,
Adı Alkodur, yaxından tanı.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Qoca – Lap candan razıyam. Hələlik, oğlan,
Bizimlə çadırdə dincəl, rahatlan,
Səhər sonrasını özün bilərsən;
Həmişəlik qalsan, sənle hər vədə
Hazıram bölüşüm duz-çörəyi mən.
Təki alışasan sən də get-gedə
Sərkərdən həyata, kasıb qismətə.
Səhər dan yerinə düşəndə sədə
Yola düzələrik bir arabada;
Könlüncə sənət seç, öyrən fəndləri;
Dəmir döy, nəğmə de, getsən, ya da
Əldə ayı gəzdir dolaş kəndləri.

Aleko – Qalırım.

Zemfira – O mənim, mənim olacaq;
Bizi kim ayırıb, ayırı salacaq?

Ta gecdir... hər yanı bürüyübdü çən,
Təptəzə ay doğub göyün üzündə,
Daş kimi asılıb yuxu gözümdən...

Hava işıqlanıb. Durub astaca
Çadırın başına dolanır qoca.
«Zemfira, qalx, oyan, gün doğur artıq,
Vaxtdır, ey qonağım, sən də çölə çıx.
Tərpənin, uşaqlar, o isti yerdən...»
Camaat bayıra axışıb birdən
Sökdü çadırları, verib qol-qola;
Yüklü arabalar rahlandı yola.
Hay-küylü tayfanın gur izdihamı
Səs-səsə verəndə tərpendi hamı.
Belində yükləri yortdu ulaqlar,
Aşırma səbətdə körpə uşaqlar,
Onların ardınca yaşlı qocalar,
Kişilər, arvadlar, qardaş-bacılar.
Qışqırıq, hay-haray tutdu hər yanı,
Qaraçı avazı, mahnı giryanı...
Qayğılı qocalar, vecsiz uşaqlar,
Yuxa əyinlərdə əlvən yamaqlar;
Təkər cığiltısı, ayı nərəsi,
Ayrı bir aləmdi indi hərəsi;
İtlərin hürüşü, zingiltiləri,
Tuluq zurnasının cingiltiləri.
Nizamsız olsa da qaynar həyatda
Bizlərə cılızdı, bizlərə yaddı,
Səpilib çöllərə, axır səllimi,
Qulların yeknəsək nəğməsi kimi.

Yanında Zemfira – qaragöz yarı
Baxır məhzun-məhzun boşalan düzə.
Kəsdirə bilmir ki, nədəndir barı
Qəlbini çuğlayan bu gizli qüssə.

Seçilmiş əsərləri

İndi ki, sərbəstdi, azaddı o da
Ürəkdən sevdiyi bu gen dünyada,
Şəfəqlər çiləyir Günəş göylərdən
Hər tərəf al-əlvan nura boyanır.
Bəs nədir qəlbini belə göynədən,
Nəyin həsrətilə alışıb-yanır?

Tanrı quşu bilməz qada,
Qayğıları dərd eləməz.
Zəhmət çəkib bu dünyada
Yuva qurub, yurd eləməz.

Uzun-uzun gecələri
Mürgüləyir budaq üstə.
Qarşılıyıb al səhəri
Cəh-cəh vurur dağda, düzdə

Yaz dolanar, yay ötüşər,
Payız gələr, çən gətirər.
Yağış yağar, yarpaq düşər
Könüllərə qəm gətirər.

İnsanları çəkib dara,
Çuğlayanda qüssə-kədə,ər,
Quşlar uçar uzaqlara,
Geri dönməz yaza qədə,ər.

Qayğısız quş kimi dolandı hər gün
Sərkərdan Aleko – köçəri, sürgün.
Özünə bir yerdə yuva qurmadı,
Nəyəsə isnişib orda durmadı.
Ağzı hara döndü, yollandı getdi,
Çatdığı məkanı yatacaq etdi.
Səhər oyananda yığıb yükünü,
Tanrıya tapşırırdı açılan günü

Həyatın sınağı, yolun çətini
 Sarsıda bilməyib kəsalətini;
 Aparıb ardınca bu uğursuzu
 Sehrli şöhrətin uzaq ulduzu.
 Vaxt olub əyləncə, ehtişam düzən
 Qəfildən rastına çıxıbdı bəzən.
 Vaxt olub başında şimşəklər çaxıb
 Buludlar toqquşub, yağışlar yağıb;
 Hava aydın olsun, ya da tufanlı;
 Alıb mürgüsünü əmin-amanlı;
 Beləcə yaşayıb, bilib ötəri,
 Vecinə almayıb qəza-qədəri.
 Amma ürəyində neçə zamandı
 Nə hislər dolanıb, Allah, amandı!
 Kükrəyib daşdıqca qəlbində hislər
 Qoyub sinəsinə əzablı izlər
 İndisə uyuyub, səngiyib nədir?
 Onlar oyanacaq: hələ dayan bir!

Zemfira – Ay dost, heç gəlirmi hərdən arına?
 Peşman olursanmı atdıqlarına?

Aleko – Mən nəyi atmışam?

Zemfira – Özün bilirsən:
 Elini, obanı, şəhərləri... sən...

Aleko – Nəyə hayıfınıb, nəyə yanasan?
 Gözlərin önünə gətir sən bir an
 Xəfə şəhərlərin əsarətini,
 Orda yığın-yığın yaşayan insan
 Dadmır çəmənlərin tərəvətini.
 Sevgidən utanıb qaçır adamlar,
 Alınır, satılır orda ixtiyar;
 Bütlərin önündə kütlə baş əyir,
 Pul-para diləyir, zəncir diləyir.

Mən nəyi atmışam? Xəyanətləri,
Yalançı, uydurma, pis adətləri,
Kütlənin həyasız təqiblərini,
Gizli böhtanların açıq şərini.

Zemfira – Amma o yerlərdə şənlik izləri
Al-əlvan xalılı böyük saraylar,
Min bir əyləncəli kef məclisləri,
Zəngin qiyafəli gözəllər də var!

Aleko – Şəhər şənliyinin harası xoşdu?
Məhəbbət yoxdusa, şənlik də boşdu!
Gözəllər deyirsən... sən Yer üzündə
Onlardan gözəlsən mənim gözümdə
Zəngin qiyafəsiz, zər-zibasız da!
Təki sən dəyişmə öz aramızda,
Bircə diləyim var, bir məni dinlə:
İstərəm bölüşüm tək cə səninlə
Asudə vaxtımı, məhəbbətimi,
Sürgün iqbalımı axıra kimi!

Qoca – Görürəm, sevirsən bizi ürəkdən,
Zənginlər içində doğulsan da sən;
Amma naz-nemətə öyrənən bir kəs
Bizdəki hürlüyü hər vaxt bəyənməz.
İndi aramızda bir rəvayət var:
Nəyinsə üstündə qəzəblənən çar
Cənubdan birini bir vaxt teyləyib,
Bizim tərəflərə sürgün eyləyib.
Adı bir təhərdi, qəlizdi yaman,
Əvvəllər bilirdim, çıxıb yadımdan;
Yaşı çox olsa da, ruhən cavanmış
Təmiz qəlbi varmış, çox mehribanmış;
Olub mahnılara fitri həvəsi,
Axar sular kimi çağlayıb səsi;
Dunay sahilində sürüb ömrünü,

Hamı əzizləyib, xoş keçib günü:
 Heç kəsin könlünə dəyməyib qəti,
 Hamıya xoş gəlib sözü, söhbəti;
 Qocalıb düşəndə əldən-ayaqdan,
 Əsla seçilməyib körpə uşaqdan;
 Eldən hörmət görüb, qalmayıb naçar,
 Ona ov ovlayıb, balıq tutublar.
 Qışda axar sular buz bağlayanda,
 Qeydinə qalıblar qarda, tufanda.
 Qalın kürk veriblər bürünsün deyə,
 Geyinib, arada görünsün deyə
 Əziz tutduqları qəribə qonaq
 Uyuşa bilməyib heç vədə ancaq
 Uyuşa bilməyib bu hürr dünyada
 Kasıb güzərana, köçkün həyata.
 Dərdindən əriyib, saralıb, solub,
 Hərdən deyərmiş ki, bir xətam olub;
 Tanrı qəzəbinə gəldim o vaxtdan,
 İndi də cəzamı çəkirəm haqdan.
 Bir nicat axtarıb, gəzib xəyalı;
 Dunay sahilində köçkün olalı
 Acı göz yaşları axıdıb hər gün;
 Vəsiyyətləyib biçarə sürgün:
 Canımdan çıxanda axır nəfəsim
 Burda qazsanız da qəbir yerimi,
 Qoymayın qürbətdə qalıb göynəsin –
 Cənuba köçürün sümüklərimi;
 Vətəndir qəribin dərdi, möhnəti
 Öləndən sonra da bitmir həsrəti!

Seçilmiş əsərləri

Aleko – Nəslimin nəsibi budur, nəhayət,
 Roma, ey sədası qüdrətli dövlət!
 Tanrı nəğməkarı, eşq nəğməkarı
 Şan-şöhrət nə imiş? Bir anlıq barı
 Nəsildən-nəslə yaşayıb yadda

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Məzardan püskürən vəsfın səsidir,
Yoxsa ki, tüstülü bir çadır altı
Vəhşi qaraçının hekayəsidir?

İki yaz ötübüdür. Dinc izdihamla,
Həmin qaraçılar eyni nizamla
Hər yanı dolanıb xoş üz görürlər,
Rahatlıq tapırlar, ömür sürürlər.
Mədəni həyatın buxovlarından
Aleko bezikib, çiyrinib yaman.
Yaşayır onlartək sərbəst köçəri,
Hər şeyi dərd edib salmır içəri;
Həmin ki ailə yatıb canına,
Alışib onların güzəranına;
Bəyənib, xoşlayıb hər axşamçağı
Heyranlıq içində rahat yatmağı.
Sevib bu xilqətin hürlük hissini,
Kasıb dillərinin cingiltisini;
Doğma kahısından didərgin ayı
Onun çadırında qalmır havayı
Qıllı qonağını edib oyuncaq,
Gəzdirir yollarda kəndlər boyunca;
Moldav həyətləri düşüb təlaşa,
Axışib oyuna qılır tamaşa.
Ayı ağır-ağır gəzib rəqs edir,
Hərdən təngə gəlib, zənciri didir.
Bu vaxt adamların yarıb səfini,
Qoca aram-aram döyür dəfini.
Aleko oxuyur, qopur çal-çağır,
Zemfira hərlənib ianə yığır.
Beləcə dolanıb gündəbəgündə
Üçü də cəm olub, axşam düşəndə
Bir xiffət çəkməyib yemək sarıdan,
Horra bişirirlər sütül darıdan.
Sonra yorğun qoca uzanıb yatır,
Qaranlıq sükuta qərq olur çadır.

Qoca xoşallanıb bir yaz günündə
Özünü isidir açılısın donu;
Qızı mahnı deyir, yürük önündə
Rəngi avazıyıb pərt Alekonun.

Zemfira – Ay qoca ər, zalım ər,
Dağla məni, kəs məni
Nə od-alov, nə xəncər
Qorxuda bilməz məni.

Zəhləm gedir, a kaftar,
Nifrət edirəm sənə.
Mənim ayrı yarım var,
Ölürəm sənə-sənə.

Aleko – Kiri. Bir ara ver, bezdim səşindən,
Vəhşi mahnıları xoşlamıram mən.

Zemfira – Məni doğra, ya odda,
Heç nə demərəm sənə.
İstədiyin o ad da
Pünhan qalacaq yenə.

Eşqində dəyanətli
Bir gəncdi sözlü-sovlu:
Bahardan tərəvətli,
Yaydan odlu-alovlu.

Səssiz gecə, göy çəmən,
Sarıldıq yar yarına.
Gülüşdük də ürəkdən
Sənin çal saçlarına.

Aleko – Zemfira! Sus, doydum lap xirtdəyədək...

Zemfira – Əcəb anlamısan mahnımı demək?

Aleko – Zemfira!

Zemfira – Açığı, var ixtiyarım!
Sənin barəndədir oxuduqlarım!

(*Oxuya-oxuya gedir: «Ay qoca ər, zalım ər...»*)

Qoca – Yaşşı yadımdadır bu mahnı hələ
Bizim zəmanədən qoşulub belə
Çoxdandır oxuyub arada dəm-dəm,
Onun avazına əylənir aləm.
Kaqul çöllərində köç eyləyərkən
Bunu oxuyardı qış vaxtı hərdən
Mənim Mariulam gecə uzununu,
Yırğaya-yırğaya körpə qızını;
Günbəgün əriyib, qaralıb zaman
Keçmişin çox şeyi çıxıb yadımdan.
Amma o şux mahnı həpüb bu gün də
Qalıb yaddaşımın dərinliyində.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Bir sükut çökübdür cənub düzünə,
Ay da bəzək vurub göyün üzünə;
Zemfira qocanı oyadıb deyir:
«Atacan, qulaq ver Alekoya bir.
Dəhşətə gəlmişəm, qorxuram yaman,
Yuxuda zarıyır, inləyir hər an».
Toxunub eləmə, sən dayan lal-kar
Rusların belə bir rəvayəti var:
Dərin yuxudaykən gecələr insan,
Çökür yaxasına ruh adlı şeytan.
Bir də varıb gedir doğunca səhər,
Sən otur yanında, toxta bir qədər.

Zemfira – Odu bax, adımı çağırır, ata!

Qoca – Yazıq səni gəzir yuxusunda da;
Ona bu dünyadan sən qiymətli sən.

Zemfira – Onun sevgisindən çiyrinmişəm mən,
Sıxılır, sərbəstlik istəyir canım.

Mən ondan bezmişəm... daha nə danım...
Hələ bir qulaq ver, fikri hardadı,
İndi də çağırır başqa bir adı.

Qoca – Kimi?

Zemfira – Eşidirsən? Boğur xırıltı,
Dəhşət qıcılıtdan bağrım yarıldı.
Qoy gedib oyadım...

Qoca – Qovma sən nahaq,
Özü gedəcəkdir o şeytan qonaq.

Zemfira – Çevrildi, dikəldi, oyanıb daha!
O məni səsləyir, çağırır, aha...
Ata, sən rahatlan, sağ ol, mən gedim.

Aleko – Hardaydın?

Zemfira – Atamın yanında idim
Deyəsən, yuxuda hansısa şeytan
Sənə əzab verib, incitdi yaman.
İnləyir zarıyır əl-qol atırdın,
Yuxulu-yuxulu diş qıcıdırdın;
Qorxuya düşmüşdüm sən çağıranda.

Aleko – Yuxuda mən səni görürdüm onda,
Görürdüm... nə isə olub arada,
Görürdüm... min cürə qara-qura da.

Zemfira – Şeytan yuxulara fikir vermə çox.

Aleko – Eh... mənim heç nəyə inamım yox,
Nə şirin vədlərə, nə yuxulara,
Sənin qəlbinə də heç bircə para...

Qoca – Nədir ürəyini bunca dağlayan,
Niyə ah çəkirsən, a çılğın cavan?
Burda sərbəstlik var, aydın səma var.

Hüsnüylə sevilir burda qadınlar;
Məhv olub gedərsən ağlama hədə.

Aleko – O məni istəmir heç zərrə qədər.

Qoca – O hələ uşaqdır, ay dost, ovun bir,
Yersiz darıxmağın divanəlikdir.
Tərgit dərddli-dərdli ağır sevməyi,
Şuxluğu xoşlayır qadın ürəyi;
Boylan, nəzər yetir əngin səmaya,
Fikir ver, sərbəstcə dolanan aya;
Bu başdan o başa dövr eləyir o,
Hər yana eyni cür nur çiləyir o.
Hansı bir buludun keçsə dalına
Onu qərq eləyir cah-cəlalına.
Odur ey, bir ayrı buluda axdı,
Orda da çox uzun qalmaqdadır.
Ona yer göstərib uca göylərdə,
Kim deyə bilər ki, dayan bu yerdə.
Kim hökm eləyib qəlbinə qızın,
Deyər birini sev, dönmə ansızın!
Sev onu.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Aleko – Doyumsuz bir eşqi vardı
Mənə də şəfqətlə mehir salardı.
Uzun gecələri kimsəsiz düzdə,
Başını söykərdi sinəmin üstə.
Uşaq şuxluğuyla dil-dil ötərdi,
Şirin busələri baldan betərdi.
Qovardı başımdan bəd fikirləri,
Mən də unudardım hər dərdi-səri.
Axırı nə oldu? Kiməsə uyub,
Yox, daha Zemfiram məndən soyuyub.

Qoca – Yaxın dur, Aleko, qulaq as mənə,
Başıma gələni danışım sənə.

Özü də lap çoxdan olubdu bu hal,
Hələ yanamırdı Dunayı moskal
(Görürsən, Aleko, xəyala daldım
Yenə dərdlərimi yadıma saldım).
Yamanca qorxurduq o vaxt sultandan,
Oyun oynayırdı bizimlə zaman.
Akkerman qalada oturan paşa
Bucağa hakimdi ordan birbaşa.
O vaxt cavan idim qaynar ürəkli,
Başımda sevdalar min bir diləkli;
Hələ saçlarıma düşməmişdi dən,
Gözəllər içində bir gözəl vardı,
Gün kimi parlayıb, şölə saçardı;
Ona könül verib sevdim ürəkdən
Heyif, cavanlığım tez sona yetdi,
Axan ulduz kimi parladı getdi.
Amma umsuq edib bəzən adamı,
Daha tez ötürmüş sevgi əyyamı.
Mariulla məni ömürlük deyil,
Sevib əzizlədi yalnız bircə il.

Seçilmiş əsərləri

Bir dəfə Kaqulda axşam çağında
Bir köçə rast gəldim çay qırağında
Gəlib yanımızda çadır saldılar,
İki gün bizimlə qonşu oldular.
Yığışib getdilər üçüncü gecə;
Xəbərim olmayıb yatmışam necə
Sübhçağı yuxudan qalxanda hamı,
Yanımda görmədim Mariulamı.
Çağırdım, axtardım, gəzdim hər yanı,
Sən demə o gecə, o köç zamanı
Onlara qoşulub qaçıb gedibdi,
Körpə qızını da zəlil edibdi;
Zemfira anasız ağladı zar-zar,
Özüm də ağladım bilaixtiyar.

Mən bütün qızlardan çiyərəndim onda,
Heç kəsə göz qoyub sevmədim sonda.
Tək gəzib dolanıb elə o gündən
Vaxtımı heç kəslə bölüşmədim mən.

Aleko – Dərhal dallarınca qaçmadın niyə?
Nədən sən onlara divan qurmadın?
Xəncəri köksünə sancmadın niyə?
Vəhşi yağmacının, dönük arvadın?

Qoca – Nə lazım? Cavanlıq quşdan azaddı,
Mümkünmü sevgini zorla saxlamaq?!
Səadət növbəylə verilən zətdi,
Getdimi geriyə qayıtmır ancaq.

Aleko – Mən elə deyiləm. Sona yetmədən,
Haqqımdan imtina eləmərəm mən.
Barı heç olmasa hayıf alaram,
Sonra ürəyimcə rahat olaram.
Dəniz kənarında görşəm düşməni
Lap yatmış olsa da kim saxlar məni?
And olsun zərrəcə rəhm eləmərəm,
Bir təpik vuraram tək bircə kərəm,
Dalğalar qoynunda məhv olub gedər;
Boğulub gözümdən itənə qədər.
Mən ləzzət alaram hay-harayından,
Şirinlik dadaram acı payından.

Gənc qaraçı – Tək bircə busə də bəxş et, dilbərim.

Zemfira – Daha vədəm bitib, qısqancdı ərim.

Gənc qaraçı – Tək bircə busə də... uzansın ancaq!

Zemfira – Ərim gələ bilər, bəsdı ayrılacaq!

Gənc qaraçı – Di yaxşı, nə zaman görüşək birdə?

Zemfira – Bu gün ay batanda... həmin ki yerdə
Təpənin dalında, məzar başında

Gənc qaraçı – Arxayın salırsan məni yalandan...

Zemfira – Odur gəlir di qaç! Gələcək inan!

Aleko yatmışdı, amma huşunda
Dolaşığı fikirlər gəzdi başında.
Qışqırır yuxudan oyandı sərsəm,
Əl atıb yanını yoxladı bu dəm.
Qısqançlıq içində tərləyən əli
Yorğanın altında boşa keçəli,
Gördü yarı yoxdu yeri soyuqdu,
Dikəlib yerində xeyli duruxdu;
Şübhəli bir qorxu keçdi canından
Gah isti, gah soyuq tər axdı ondan.
Atılıb çadırdan eşiyə sarı,
Axtarıb dolaşdı arabaları.
Susub uyumuşdu çöllər sükutda,
Tutqun görünürdü ay da buludda;
Təkcə ulduzların zəif şöləsi
Azca bəlırdirdi şəhdə bir izi.
Təpəyə yollanan o məşum izdən
Yarışıb, bilmədi neynəsin hirsdən.

Yolun kənarında xeyli uzaqda
Ağaran bir məzar görüb qabaqda,
Qəlbinə damanlar üzdü canını.
Ayaq heydən düşdü, çəkdi yanını;
Dodağı titrədi, əsdi dizləri
Bu nədi, yuxumu görür gözləri?
Budur, lap yaxında iki kölgə var,
Rüsvay etdikləri məzar başında
Durub xısın-xısın pıçıladaşirlar.

Seçilmiş əsərləri

1-ci səs – Vaxtdı!

2-ci səs – Dayan!

1-ci səs – Yetər, vaxtdı, əzizim!

2-ci səs – Yox, dayan hələ gözləyək sübhədək!

1-ci səs – Vaxtdı! Yetər daha!

2-ci səs – Ay eşqi ürkək!

Bir az da.

1-ci səs – Sən məni məhv edəcəksən.

2-ci səs – Bir az da...

1-ci səs – Oyanıb görsə ki, yoxam.

Ərim oyun açar...

Aleko – Çoxdan oyağam,
Hara? Tələsməyin hər ikiniz də,
Əcəb yeriniz var bu qəbrin üstə!

Zemfira – Sən qaç qurtar, ey dost, qaç qurtar!

Aleko – Dayan!
Hara tələsirsən, a qəşəng oğlan?
Di uzan?

(*Bıçağı köksünə sancır.*)

Zemfira – Öldürə bilərsən, Aleko, burax.
Qana bələnmisən, bir özünə bax
Gör hələ neynədin, neynədin?

Aleko – Heç nə,
Al onun eşqiylə nəfəs al yenə.

Zemfira – Yox, yox, yetər daha, heç qorxmuram mən,
Bezib yorulmuşam hədələrimdən,
Qatil xislətinə nifrət edirəm.

Aleko – Buyur sən də gəbər, ayrılma ondan

(*Qətlə yetirir.*)

Zemfira – Qoy olsun, ölərəm eşqin ucundan!

Şəfəqdən alışıb, yanır gündoğan,
Əlində bıçağı pal-paltarı qan
Aleko oturub məzar daşında,
Təpə arxasında yoxuş başında.
Önündə meyitlər sərilib yerə,
Qatilin görkəmi – dəhşət mənzərə.
Onu dövrələyib verib baş-başa,
Fəqir qaraçılar düşüb təlaşa;
Qadınlar növbəylə (ağır hüznə)
Keçib meyitlərin öpüb üzündən.
Susub qoca ata bir yanda təkçə,
Məhv olan qızını seyr elədikcə.
Yeyirdi içini ovunmaz kədər,
Məzar hazır oldu, keçdi bir qədər,
Hamının üzündən dərd yağa-yağa,
Gənclər tapşırıldı soyuq torpağa.
Aleko kənardan baxıb susaraq,
Qəbirə atılarda son ovuc torpaq
Yavaşca əyildi... və birdən-birə
Daş üstən yığılıb sərildi yerə.

Qoca yaxın gəlib dedi astadan:
«Gəl bizi tərək elə, ey məğrur insan!
Biz qayda bilməyən çöllü kəslərik,
İşgəncə vermərik, asıb kəsmərik.
Adətimiz deyil qana qan almaq,
Nə də qatil ilə bir yerdə qalmaq.
Sənə qismət deyil biz tək yaşamaq
Hürlüyü özünçün sevirsən ancaq.
Səsin dəhşət olar bizlərə şəksiz,
Çəkəngən olsaq da, safdı qəlbimiz.
Sən yaman zalımsan, yaman da qoçaq,
İşin avand olsun, çıx get, ayrılacaq!»

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

O deyib qurtardı. Küy sala-sala
Qaraçı dəstəsi düzəldi yola
Dəhşətli dərədən uzaqlaşdılar,
Sonra gözdən itib, düzü aşdılar.
Tək bircə araba qalmışdı düzdə,
Kasıb xalısı da salınıb üstə...
Hərdən belə olur sərt qış qabağı,
Dumanlı-çiskinli bir səhərçağı
Ləngiyib gecikən durna qatarı
Tərpənib uçanda cənuba sarı,
Hansısa yorulub düşsə tutardan,
Gülləyə tuş gəlib enir qatardan,
Qalır yer üzündə kədərli-qəmli,
Qanadı bükülü, gözləri nəmli.
Qaranlıq çökəndə həmin o gecə
Həmin araba da qaldı eləcə.
Yanında bir kimsə nə ocaq çatdı,
Nə də sübhə kimi uyudu yatdı.

Epiloq

Burda sehləyib könlümü birdən,
Çözdü yaddaşımı şeir şahpərim.
Sıyrılıb dumanlı xatirələrdən,
Canlandı gözümdə ötən günlərim.
Burda döyüş gedib neçə sənələr
Ruslar İstanbula sədd qoyub qəti
Cüt başlı qartal da indiyə qədər
Yaşadır özündə şanlı şöhrəti.
Qədim düşərgələr həndəvərində
Həmin bu yerlərə bir səfərimdə
Rast gəldim bir məhzun köç qatarına,
O həqir hürlüyün övladlarına,
Düşüb arxasınca qaraçıların,
Gəzdim hər yanını bu xoş diyarın.

Yavan yemlərini bölüşüb daddım,
Ocaq başlarında yuxu da yatdım.
Xoşladım hər axşam seyir zamanı
Dinən mahnılarda duyulmaz dadı
Unuda bilmədim Mariulanı,
Dilimdən düşmədi o zərif adı.

Siz ey təbiətin fağır zatları,
Sizin də bəxtiniz yoxmuş həyatda.
Ağır yuxuların ağır qatları
Yaşayır köçəri çadırlar altda.
Köçkün dəhlizlərdə köçkün güzəran
Yayına bilməyib dərddən bələdan.
Bürüyüb hər yanı məşum ehtiras
Taleyin hökmünə çarə tapılmaz.

1824

Seçilmiş əsərləri

TUNC ATLI

Bu hekayədə təsvir olunan əhvalat həqiqətə əsaslanır. Daşqının təfərrüatı o zamankı jurnallardan götürülüb. Maraqlananlar V.N.Brexin tərtib etdiyi məlumatla tanışdura bilər.

GİRİŞ

Kimsəsiz sahilə dayanmışdı tək,
Böyük fikirlərlə doluydu ürək.
Uzaq dalğalara baxıb dururdu,
Çay da yaymalanıb ləngər vururdu.
Tək, tənha bir qayıq üzürdü çayda;
Arabir qaralan komalar vardı
Çamurlu, mamırlı hər iki tayda;
Fəğir çuxonlular kasıb yaşardı.
Bir də meşə vardı, qalın bir meşə
Duman da həsrətdi üzü günəşə.

Osa düşünürdü burda beləcə:
Meydan oxuyarıq daha İsveçə.
Müştəbeh qonşunun acığına biz
Şəhər salmalıyıq burda qənirsiz.
Qoca təbiətin hökmüdür bu haqq;
Burdan Avropaya pəncərə açıb,
Ayağı dənizdə möhkəm dayanaq.
Onda yan ötənlər bəri burular,
Bayraqlar bizlərə müsafir olar,
Bir məclis qurarıq, keflər durular.

Yüz il gəlib keçdi, həmin o yerdə
Cavanca bir şəhər qalxıb ucaldı.
Məğrur görkəmilə məğrur sehrdə

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Şimal ellərini heyrətə saldı;
Təbiətin ögey övladı olan
Bir finli tək-tənha burda bir zaman
Yastı sahillərdən torlar atardı,
Bəlırsız sular da balıq tutardı.
İndi o sahillər gəlibdi cana
Saraylar, qüllələr durub yan-yana.
Ərzin hər yanından gələn gəmilər
Bu zəngin limana qonaq gəlirlər.
Nəhəng körpüləri alıb çiyinə,
Qranit geyinib Neva əyninə.
Qalib keçmişlərdə kədərli çağlar,
Örtüb adaları yamyaşıl bağlar;
Bu kiçik, möhtəşəm paytaxt önündə
Qocaman Moskva saralıb-solub:
Cavan çarıçanın gəldiyi gündən
Ərini itirən çarıça olub.

Pyotrun əsəri, sevirəm səni,
O zərif hüsnündə ciddi cərgəni.
Sevirəm Nevanın şah ləngərini,
Qranit döşəli sahillərini,
Sevirəm səfini küçələrinin,
Çuqun çəpərində naxış zövqünü,
Fikirli, xəyallı gecələrinin
Şəffaf toranını, aysız şövqünü.
Elə ki, otaqda əyləşib yalqız
Yazıb oxuyaram qəndil, çıraqsız,
Bomboş küçələrdə uyuyub aşkar
Aydınca görünür nəhəng binalar.
Sivri qülləsi də Admirallığın
Qovub qaranlığı, yayır işığı.
Ayırub gecəyə yarımca saat
Fəcrdən-fəcrə dövr edir həyat.
Sevirəm qışının bəmbəyazını,

Seçilmiş əsərləri

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Durğun havasını, sərt ayazını.
Nevada şütüyən xizəklərini,
Gülyanaq qızların qəşənglərini;
Hay-küylü ballarda söz-söhbətləri,
Qayğısız ötüşən ziyafətləri.
Köpüklü qədəhlər aşıb daşanda,
Punşun alovları fısıldaşanda.
Sevirəm döyüşgən əyləncələrin
Marsovo poledə çılgınlığını,
Süvari, piyada min-min əsgərin
Yeknəsək görünən qəşəng tığını.
Sevirəm nizamlı cərgələrində
Qələbə nişanlı bayraqları da,
Dəlmə-deşik olub neçə yerindən
Başlarda bərq vuran papaqları da.
Sevirəm mən səni, ey hərbi paytaxt,
Hər qəsrin göylərə od ələyəndə.
Bir də oğul doğub çarıca bir vaxt
Onu çar evinə bəxş eləyəndə.
Yaxud da Rusiya qarı düşməne
Dov gəlib başlaya yeni təntənə;
Neva da sındırıb gömgöy buzları,
Axıdıb apara dənizə sarı,
Ürəkdən sevinə belə xoş günə.

Pyotrun şəhəri, alış, parla, yan
Daim Rusiyatək sarsılmaz dayan.
Uzlaşsın səninlə daha tərtəmiz
O məğlub təbiət, o məğlub dəniz.
Köhnə ədavəti, qart qovğaları
Unutsun biryolluq fin dalğaları,
Qayım yuxusunu Pyotrun onlar,
Daha nahaq yerə qoy pozmasınlar!

Dəhşətli vaxt vardı, həməni bu yerdə,
Hələ təptəzədir xatirələr də...

Elə o zamankı bir hekayəti,
Dostlar, sizin üçün gəlin nəql edim,
Kədərli olacaq amma söhbətim.

Birinci hissə

Səması bulaşığı Petroqradı
Noyabr nəfəsli payız haqladı.
Atıb dalğaları hər qırağında
Qranit hasarın üstünə kimi,
Neva çırpınırdı öz yatağında
Döşəyi narahat bir xəstə kimi.
Gecədən çox keçib, axşamdan bəri
Vıy-vıy vıyıldayır külək sərsəri,
Yağış döyəcləyir pəncərələri.
Çıxıb qonaqlıqdan cavan Yevgeni
Gəlib öz evinə çatmışdı yeni.
Bu adla çağıra qəhrəmanımı
Yamanca xoş gəlir çəkir qanımı.
Keçmiş zamanlarda dəbdə olsa da,
Bir vaxtlar parlayıb səda salsa da,
Qələmim tanıyır çoxdan bu adı,
Bizə gərək deyil ləqəbi-zadı.
Bir vaxt Karamzinin qələmi altda
Səslənib dost-doğma bir xatirətdə,
İndisə aləmlə unudulubdu,
Gəlib Kolonnada məskun olubdu.
Hardasa işləyir, məmurdu, ancaq
Məşhur əyanlardan dolanır uzaq,
Nə qəmə qər qolub, gedir dərinə,
Nə də yas saxlayır ölənlərinə.

Nə isə... Yevgeni evinə çatdı,
Çırpıb şinelini, soyunub yatdı,
Uzandı, gözünə yuxu getmədi,

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Fikirlər, xəyallar sona yetmədi.
Nəydi düşündüyü? Nəydi andığı?
Bəlkə, kasıblıqdı, anıb yandıği?
Kimsədən asılı olmamaq üçün
Gərəkdi qeyrətlə çalışa hər gün.
Bəxtinə kasıblıq yazıbdı tale,
Pulu, kamalı da qısıbdı tale.
Axı bu dünyada elələri var
Əfəl avaradı, ağılı dayazdı,
Di gəl ki, yaşayır xoşbəxt, bəxtiyar,
Daim damağı çağ, kefi də sazdı
O isə çalışır... iki il olar;
Hava da səngimir, qabarır sular –
Yəqin, qaldırıblar tunc körpüləri,
O tayda qalıbdır sevdiiyi pəri.
Anıb Paraşanı yadına saldı,
Sonra köks ötürüb xəyala daldı:
«Evlənsin? Yox niyə? Tapıb düppədüz,
Doğrudu, toy etmək bir az çətindi,
Nə olsun? İşləyər gecəbəgündüz,
Hələ ki, sağlamdı, gənçdi, mətindi,
Gecəli-gündüzlü qəsdinə durar,
Alıb Paraşanı rahlayar orda,
İllər ötüşdükcə bir gün axırda
Torpaq da istəyər alar yerini
Verər Paraşaya ev işlərini;
Beləcə düşündü: Hələ arada
Paraşa göz olar uşaqlara da,
Əl-ələ yaşayıb qarırıyırq biz,
Sonra dəfn eləyər nəvələrimiz...»

Belə çözlədi bütün gecəni
Kədərli könlündən gəlib-keçəni:
Bir az yavaşya ulayan külək,
Yağış pəncərəni döyməyə bərk-bərk;

Çəkib apardıqca onu bu hislər
 Yumulub qapandı yuxulu gözlər;
 Çöldəki gecənin çəni seyrəldi,
 Qarşından bozumtul, solğun gün gəldi...
 Çox dəhşətli bir gün!
 Həmin o gecə
 Neva şığısa da dənizə sarı
 Dov gələ bilmədi dəlisov gücə,
 Tufan, qabağına qatdı suları
 Neva sahilinə səhərə yaxın
 Adamlar axışdı hey axın-axın
 Baxdılar suların dağ dalğasına,
 Sonra da çırpılıb dağılmasına;
 Küləklə qabağı kəsilən Neva
 Qəzəbdən hikkədən qaynadı daşdı;
 Əlləri körfəzdən üzülən Neva
 Dönüb adaların üstündən aşdı.
 Rüzgarsa getdikcə şiddətlənirdi,
 Neva kükrəyirdi, hiddətlənirdi
 Qazantək qaynayıb, aşıb-daşaraq
 Birdən vəhşi kimi azğınlaşaraq
 Atılıb yerindən cumdu şəhərə;
 Qaçdı qabağından qarşıya çıxan,
 Canını birtəhər qurtardı hərə;
 Bir göz qırpımında boşaldı hər yan.
 Yerindən oynadıb dəmir çəpəri,
 Basdı axan sular zirzəmiləri.
 Üzən Petropol da qurbağa kimi
 Qaldı su içində qurşağa kimi.

Hər yandan yeriyib nərə çəkərək
 Sular pəncərədən girir oğrutək.
 Qayıqlar şütüyür burnu qabaqda,
 Lay sular altında qalır piştaxta.
 Uçulan komalar, damlar, dirəklər

Seçilmiş əsərləri

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Tacir mallarıyla dolu xörəklər,
Kasıb bəndələrin olub-qopanı
Uçan körpülərin çürük tavanı,
Ovulmuş məzardan çıxan tabutlar
Üzür küçələrdə qatarbaqatar.
Allahın qəzəbi xalqın gözündə,
Hər şey batıb gedir suyun üzündə.
Onu hardan alsın sabah camaat,
Yoxsa qətl gəlib, yoxdu bir nicat?
O dəhşətli ildə hələ o zaman
Sağ idi rəhmətlik adil hökmran.
Təlaşlı-təlaşlı çıxıb eyvana
Kədərlə söylədi o yana-yana:
«Tanrı qəzasıyla çarlar bacarmaz»,
Hüzünlü gözləri qıyıldı bir az;
Baxdı fəlakətə, baxdı çar-naçar
Göllənib qalıbdı nə qədər meydan,
Axında seçilmir küçələr çaydan;
Axıb meydanlara tökülür hər çay,
Kədərli adətək görünür saray.
Çarın buyruğuyla bir nəfər tək
Yaxınlı, uzaqlı küçələrdəki
Sadiq generallar yarıb daşqını,
Getdi xilas etsin min-min çaşqını.
Sellərdən qoparıb qurtarsın barı
Qorxudan evində boğulanları.

Pyotr meydanında, həmin o vaxtda
Təzə tikilmişdi bir ev qıraqda;
Onun qənşərində, qapı önündə
Pəncələr irəli, pillə üstündə
İki şir dayanıb-keşikçi şirlər,
Baxanda deyirsən canlıdı mərmər...
Birin belində oturub səfil,
Əllər sinəsində xaçdı elə bil.

Oturub Yevgeni, baş da açıqdır
 Dəhşətdən özünün rəngi qaçıbdır.
 Qorxusu yox idi özündən yana;
 Eşitmir, dalğalar cumduqca ona
 Ayağı altına çırpır özünü,
 Yağış qırmanclayıb döyür üzünü;
 Donuq gözlərindən dərd yağa-yağa
 Yevgeni boylanıb baxır uzağa.
 O yanda dənizin dərinliyindən
 Qabarıb dağ kimi qalxır dalğalar,
 Sonra çiliklənilib tökülür dən-dən;
 Hayqırır coşduqca tufanlı rüzgar,
 Nə qədər qırıntı üzür sulara,
 Allah, özün saxla! Görünür, orda
 Bir söyüd, bir çəpər, bir köhnə daxma;
 Allah, bu bəlanı yaxın buraxma.
 Daxmada yaşayan bir qarı, bir qız –
 Onun Paraşası – könlünün yarı! –
 Selabın ağzında qalıb həyansız,
 Yazıq yuxudamı görür bunları?
 Yoxsa ki, ömür-gün bir boş yuxudu,
 Göylərin yerlərlə dilxoşluğudu?
 Sanki pərçimlənilib soyuq mərmərə
 Sanki sehrlənib, düşəmmir yerə.
 Su basıb-bürüyüb düzü, dünyanı,
 Hayana çevrilir sudur hər yanı!
 Bir də qarşısında arxası bəri
 Qəzəbli Nevaya uzalı əli
 Durur əzəmətlə yarıb gözləri,
 Tunc atın belində bütün heykəli.

Seçilmiş əsərləri

İkinci hissə

Doyub törətdiyi dağıntılardan,
 Nəhayət, səngiyib düşüb tutardan,

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Əzəl yatağına dönərkən geri
Baxıb seyr eləyir qənimətləri.
Amma saymazyanə keçir yanından,
Cani də belədir, keçib canından
Azğın dəstəsiylə soxulub kəndə
Rastına əməlli bir ov düşəndə
Çalıb azğın-azğın doğrayır, tökür,
Dağıdır, talayır, sındırır, sökür;
Orda zor, burda zor çərən-çərəkə,
Qışqırıq, hıçqırıq, söyüş, mərəkə!..
Axırda soyğunun ağırlığından
Qorxub təqiblərin yangırlığından,
Dönüb qaranəfəs qaçırılar geri,
Yolda tökülsə də götürdükləri.

Su sendi, açıldı döşəmə yollar
Tələsdi Yevgeni üzündə qubar.
Könlündə bir ümid, gözündə hürkü
Başqaydı səngiyən Nevanın görkü
Hələ təntənəsi yatmayıb aşkar,
Hələ dalğalar da qaynaşırdılar.
Sanki söndürməyib hələ közünü,
Köpüklər örtübdü onun üzünü;
Neva tövşüyürdü narahat kimi,
Döyüşdən indicə çıxan at kimi.
Yevgeni baxanda bir qayıq gördü
Sevincək sahilə doğru yüyürdü;
Tezcə bərəçini bəri səslədi,
Qayğısız qayıqçı ucuz istədi;
Danışıb cəmisini on qəpik pula,
Dalğalar belində düşdülər yola.

O mahir avarçı qoşa avarla
Bir xeyli çırpışdı gur dalğalarla;
Dalğalar dəydikcə qarın-qarına,
Sürüşüb onların aralarına

Az qalır qər q olsun dərində qayıq;
Nəhayət, sahilə göründü qayıq.
Biçarə Yevgeni tez görsün deyə
Yüürüb tərildi tanış küçəyə;
Baxdı, tanımadı. Bu qəmli gündə
Dəhşətli mənzərə durdu önündə.
Hər yan basırıqdı, hər yan töküntü,
Bu yan dağıntıdı, o yan söküntü.
Qarşıya gələnı devirib, yıxıb,
Dözməyib evlərin çoxu tufana.
Küçələr elə bil döyüşdən çıxıb,
Meyidlər sərilib qalıb yan-yana.
Özünü yetirib Yevgeni bu dəm
Qəfil götürüldü yel kimi sərsəm.
Onu gözləyirdi qarşıda fələk
Bir məchul müjdəli bağı namətək.
Nə canda hey qalıb, nə dizdə taqət,
Şəhər kənarına çatdı, nəhayət;
Axır ki, gözünə göründü körfəz,
Göründü o ev də... Niyə durdu bəs?
Geriyyə yollandı, qayıtdı bir də,
Boylandı, yeridi... bitdi səbir də:
Bax bu həmin söyüd, bu evin yeri,
Yuyub aparıbdı sellər çəpəri,
Darvaza cəhənnəm, ev özü hanı?
Qara xülyalarla alışdı canı.
Deyinə-deyinə vurnuxdu durdu,
Qəfildən əlini alnına vurdu:
Vaysınıb bir dəli qəhqəhə çəkdi;
Şəhərin üstünə qaranlıq çökdü;
Amma səksəkəli bu şəhər əhli
Yuxuya getmədi bir xeyli müddət.
Sanma bu haləti çox da fərəhli,
Gündüzkü bəladan gedirdi söhbət.
Elə ki, üfüqdən boylandı səhər,

Seçilmiş əsərləri

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Yorğun buludları yaran şəfəqlər
Sustalmış paytaxtın üstə alışıdı;
Dünənki bələdan iz qalmamışdı.
Şəfəqlə örtülüb, gedib yamanlıq,
Hər şey qaydasına düşübdü artıq.
Küçələr boşalıb, dəyişib həyat,
Laqeyid-laqeyid kəcir camaat.
Yuyub aparsa da, sellər malını,
Diribaş sövdakar pözmur halını.
Açır zirzəmini, bilir ki, sabah
Dəyən zərərləri xalqdan çıxacaq.
Bütün həyətlərdə artıq nə ki var,
Qalan qayıqları aparırdılar
Neva sahilində bu dərd-bələni
İstəkli şairi haqqı-tələnin
Xvostov vəsf edib yerli-yerində
Özünün ölümsüz sətirlərində.

Zavallı Yevgenim, o baxtı qara
Dözməyib dəhşətli sarsıntılara
Sanki havalanıb. Yoxdu qərarı
Əsən küləklərin, coşan Nevanın
Tükləri ürpədən uğultuları
Dinir qulağında o binəvanın.
Qorxunc fikirlərdən xəyalı çaşır,
Dinib danışmadan gəzib dolaşır;
Hansısa yuxuya yazıq ram oldu,
Həftələr dolandı, ay tamam oldu,
Evə qayıtmadı o taleyi bəd,
Evin yiyəsi də bitəndə müddət
Kırayə işinə verməyib ara,
Kasıb bir şairi götürdü ora.
Şələ-şüləsinin dalınca belə
Getməyib Yevgeni yad oldu elə,
Dolandı küçədə, gəzdi dalanda
Axşamlar yer tapıb yatdı limanda.

Kim nə uzatdısa pəncərələrdən
Onunla doyurdu qarnını hərdən
Yırtılıb töküldü əynində paltar,
Onu daşa basdı dəcəl uşaqlar;
Gülüb arxasınca hırıldaşanda
Belə anlaşılmaz qovğada, darda,
Özünü itirib yolu çaşanda
Bərk-bərk qamçıladı faytonçular da
Çevrilib heç kəsə heç nə demirdi,
Sanki tənələri hiss eləmirdi
İçini çuğlayan lal həyəcanlar
Keyidib etmişdi yazığı lal-kar.
Beləcə keçirdi günü, güzarı,
Bilmirdin insandı, ya başqa canlı.
Nə ondan, nə bundan, bəs nəydi barı,
Ya quru xəyaldı insan mizanlı?
Neva limanında yatmışdı bir gün,
Sürünüb gedirdi yay ölgün-ölgün,
Havada çişkinli külək əsirdi,
Payızın nəfəsi məqam gəzirdi.
Bözumlu bir dalğa qalxıb, qabarıb
Liman körpüsündə fəğan qoparıb
İltifatı qırıq laqeyd hakimin
Önündə yalvaran dilənçi kimi
Deyinib, döyünüb, köpüklənirdi,
Sürşək pillələrdə ləpiklənirdi.
Biçarə yuxudan oyanan zaman
Hava bulaşıqdı, tutqundu yaman;
Yağış səpələyir, külək inləyir,
Gecənin zülməti susub dinləyir
Uzaq keşikçinin haray səsini,
Bir də Yevgeninin diksinməsini...
Elə ki, yuxudan tamam oyandı,
Dünənki dəhşəti anıb dayandı.
Yerindən durdu ki, gəzsin bir qədər

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Qəfildən dayanıb susdu mükəddər.
Sakitcə göz qoydu dörd bir yanına,
Dəhşətli bir qorxu çökdü canına.
Gördü bir binanın önündə, düzdə
Çöküb vahiməli pəncələr üstə
Qoşa şir dayanıb – keşikçi şirlər,
Baxanda deyirsən canlıdı mərmər.
Qaranlıq içində, bir az o yanda
Dörd yanı çəpərli uca qayada
Əlini yellədib havada labüd,
Tunc atın belində oturmuşdu büt.

Yevgeni diksindi. Susdu bir qədər,
Nurlandı beynində qara fikirlər.
Gətirib yadına ötən zamanı,
Coşan dalğaları, qopan tufanı
Tanıdı sel basan bu yerləri də
Tanıdı meydanda o şirləri də.
Tanıdı zülmətdə tunc kölgəsilə
Adını göylərə qaldıranı da –
Bir məşum uğursuz iradəsilə
Şəhəri selabda saldıranı da...
Dəhşətdir, fəcidir civar çənində!
Hələ alınıdakı hikmətə bir bax!
Nə qüdrət gizlənilib güclü tənində,
Sən hələ atdakı himmətə bir bax!
Məğrur at, hayana uçursan diltəng,
Ayağın hayanda yerə dəyəcək?
Ey tale hakimi! Bu cür alovla
Yolu uçurum üstən saldırmadınmı?
Yüksək səviyyədə, dəmir cilovla
Rusiyanı şahə qaldırmadınmı?

Bütün ətəyində olub pərvanə
Hərlənib, fırlandı yazıq divanə.
O yarı dünyaya hökmdar olan

Ürkək nəzərini çəkdiyi zaman
 Sinəsi qısıldı. Təntidiyindən
 Soyuq barmaqlığa qoydu üzünü.
 Yorğun gözlərini bürüyəndə çən
 Alovlar içində gördü özünü.
 Hirs vurdu beyninə, tutuldu rəngi,
 Süzdü məğrur-məğrur susan nəhəngi,
 Dişini dişinə bərk-bərk sıxaraq,
 Kinli pıçılıyla əsdi, titrədi,
 «Xariqə yaradan! Görərik!» – dedi.
 Və birdən yel kimi qopub yerindən
 Ötdükcə şəhərin küçələrindən
 Ona elə gəldi: belə rəftarı
 Bir qeyzə gətirib heybətli çarı
 Döndərib üzünü özünə sarı...
 Kimsəsiz meydanda olub pələsəng,
 Hürküdən teylənib qaçdıqca diltəng,
 Ardınca dördnala bir at çapırdı,
 Sanki göy gurlayıb, tufan qopurdu.
 Bələnib nuruna saralan ayın,
 Qaldırıb əlini əmin, arxayın,
 Teylənib arxadan çapır Tunc Atlı,
 Altında kəhəri şimşək qanadlı;
 Havalı biçərə həmin gecəni
 Hara ayaq basıb, hara can atdı,
 Cıdırı çevirib bomboş küçəni,
 Çapdı arxasınca onun Tunc Atlı.

Elə o zamandan istər-istəməz
 Yolu o meydandan düşəndə hərdən,
 Üzündə çəşqınlıq, qulağında səs,
 Qəlbi qısıldıqca səksəkələrdən,
 Sanki ağrısını azaltsın deyər
 Sinəsi üstünə sıxıb qolunu,
 Nimdaş kartuzunu qaldırıb göyə,
 Utanıb kənardan salır yolunu.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Dəniz kənarından görünən ada
Kədərli səhnələr gətirir yada:
Vaxt olur, gecikib axşama qalan
Bir qərrib balıqçı torlu-tilovlu,
Burda ocaq çatır başı alovlu.
Bəzən bazar günü məmurun biri
Özünə seyrangah seçib bu yeri
Kiçik bir qayıqla bura yan alır,
Kimsəsiz adanın seyrinə dalır;
Orda nə ot bitib, nə də özgə bar,
Sular çağlayanda coşan dalğalar
Bir köhnə daxmanı söküb dağıdıb,
Qaralan kol kimi bura axıdıb;
O köhnə daxmanı keçən baharda
Dartıb aparıblar iri gəmidə.
Meyidi tapılıb köhnə kandarda
Mənim o havalı biçarəmin də
Allah rızasına qazılıb məzar,
Onu dəfn eləyib orda adamlar.

1833

YEVGENİ ONEGİN

mənzum roman

**P tri de vanit  II avait encore plus de
cette esp ce d'orgueil qui fait avouer avec
la m me indiff rence les bonnes comme les
mauvaises actions, suite d'un sentiment de
Sup riorit , peut- tre imaginaire.**

Tir  d'une lettre pa rticuli re

Təpədən dırnaĝa  ohr t düşkünü olmaĝıyla
yanaşı, üstəlik onda elə bir t ş xx s də
vardı ki,  z yaxşısını da, yamanını da eyni
bigan likl  boynuna alırdı, bəlkə də, bu
onun hamıdan üstünlük x lyasından irəli gəlirdi.

Bir  axsi məktubdan (fransızca)

Seçilmiş  s rl ri

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

*Demədim oxuyub aləm əylənə;
Dostluğa diqqəti xoşladığımdan
İstədim bir töhfə yetirim sənə,
Həm də layiq olsun həmin ərməğan.
Yaraşsın diləyi müqəddəs, ulu
O gözəl qəlbinə, o saf qəlbinə,
Həm aydın, həm canlı şəriyyət dolu
O uca qayəli sərraf qəlbinə.
Belə olmalıymış elə əzəldən
Meyilli, mehrli əllərinlə sən
Sadə el dilində, məğzi əzəli,
Bu yarıqüssəli, yarıməzəli
Əlvan fəsilləri qəbul et məndən.
Naşı çağlarımda səmimi qəblə,
Yuxumu qaçıran bir rəvan təblə
Süzülüb, düzülüb ağ varaqlara
Soyuq bir ağulla kəsdirdiklərim,
Salıb ürəyimə gəzdirdiklərim.*

BİRİNCİ FƏSİL

Yaşamağa da tələsir, duymağa da uçunur.

Kn.Vyazemski

I

«Ən dürüst əxlaqdır abrı, isməti,
Mənim xəstə əmim ağır çağında
Canı cəfasına hörmət gözlədi,
Olmadı kimdənsə umacağı da.
Onun bu örnəyi dərdsi qalana,
Necə sıxıntıdır, ya Rəbb, insana
Xəstənin yanını kəsdirib durmaq,
Gecəli-gündüzlü boynunu burmaq;
Ən rəzil riyadır belə saatda
Naziynan oynayıb bir yarımcanın,
Vaxtında yetirib dava-dərmanın,
Yastıq düzəldərək başının altda,
Üzdə köks ötürüb qəlbə deyəsən:
Nə vaxt gedəcəksən cəhənnəmə sən!»

Seçilmiş əsərləri

II

Belə düşünürdü şuluq bir cavan –
Tozlu poçt yolunun yel süvarisi.
Zevəsin hökmüylə olmuşdu haqdan
Bütün doğmaların tək cə varisi.
Ruslan və Lüdmila heyranı dostlar!
Romanda bir yeni qəhrəmanım var,
İndi izin verin, müqəddiməsiz
Onu təqdim edim, tanış olun siz;
Onəgin mehriban dostumdu gerçək,
Doğulub Nevanın sahillərində.
Bəlkə, ey oxucum, günün birində

Orda parlamısan sən də onuntək;
Mən də keçirmişəm orda ömür-gün,
Amma zərərlidir şimal mənimçün.

III

Mərdanə yaşayıb məmur atası
Daim borc içində sürüb ömrünü.
Hər ildə üç dəfə bal verib azı
Axır müflisləşib günün bir günü,
Uşağı hifz edib tanrı sayəsi,
Əvvəl Madam¹ olub onun dayəsi,
Sonra Müsyö² gəlib, göz olub hər an,
Mehriban Yevgeni şuluqmuş yaman;
Amma Müsyö Labbe³, o fağır firəng
Uşağa əziyyət verməyib qəti.
Hər şeyi qılıqla, xoşla öyrədib,
Quru nəsihətlə eyləməyib dəng.
Hərdən şitlik üstə tənbehlər edib,
Sonra Yay bağına aparıb gedib.

IV

Elə ki, Yevgeni boy verib qalxdı,
Gəncliyin çılğınlıq çağına yetdi,
Başında sevdalar oynayan vaxtı
Müsyönu qapıdan qovdular getdi.
Axır nəсіб oldu ona azadlıq,
Saçını son dəbdə vurdurub, artıq
London dəndisi tək geydi əynini,
Kübarlar aləmi açdı eynini:
Danışıb yazmağı firəng dilində
Mükəmməl bilirdi əzəl binadan,

Aleksandr Sergeyevič Puşkin

¹Madam – xanım (fransızca)

²Mösyö – cənab (fransızca)

³Mösyö Labbe – cənab Abbat (katolik keşiş)

Mazurka rəqsini oynayıb asan
Əsla qısılmazdı təzim gələndə.
Özgə nə lazımdı? Dedilər; oğlan
Həm çox ağıllıdır, çox da mehriban.

V

Çalışıb bir təhər hərə bir söylə
Nəyisə, necəsə öyrənmişik biz.
Allaha şükür ki, bu tərbiyəylə
Çox da çətin deyil seçilməyimiz.
Bizim Oneginə göz qoyub hərə;
Çoxunun çox ciddi rəyinə görə
Ağıllı oğlandı, amma pedantdı,
Binadan bəxtəvər bir istedadı.
Rahatca qoşulub hər növ söhbətə
Hər şeydən, hər yandan söz də salardı;
Susub çox ağıllı görkəm alardı
Mühüm məsələlər çözlən vədə.
Qəfildən həcvlər deməyi vardı,
Kübar qadınları heyran qoyardı.

Seçilmiş əsərləri

VI

Latın dəbdən düşüb, qalmayıb izi,
Sizə lap düzünü qoy deyim barı;
Onun latıncadan olan bilgisi
Yetər ki, ayırsın epiqrafları.
Yuvenal¹ barədə danışıb qızsın,
Məktubun sonunda bir vale² yazsın,
Baş-ayaq olsa da gətirsin yada
Bir-iki misramı Eneidadan³.

¹*Yuvenal* – Qədim Roma satiriki

²*Vale* – sağ ol, hələlik (latınca)

³«*Eneida*» – Roma şairi Vergilinin poeması

Gözünü dünyaya açandan bəri
Həvəsi olmayıb tarix dərsinə,
Dünyanın ardıcıl yaşam tərzinə.
Di gəl ki, ən qədim lətifələri
Romuldan başlayıb bu günə qədər
Yadında saxlayıb, söyləyir əzbər.

VII

Elə bir hissi də yoxdu ürəkdə
Ömrü həsr eləyə, düşüncə heydən.
Nə qədər çalışıb cəhd eləsək də
Ayıra bilmirdi yambı xoreydən¹.
Pislərdi Homeri, həm Feokriti²,
Amma oxuyardı Adam Smiti³.
Bir ad çıxarmışdı aləmdə gerçək
Çox dərin bilikli iqtisadçıtək.
Bilirdi nə sayaq yaranır dövlət,
Nə yolla varlanır artır axırda.
Adicə ərzağın varsa daxılda,
Çox da gərək deyil qızıldan sərvət:
Onu atası da çətin duyurdu,
Odur ki torpağı girov qoyurdu.

VIII

Daha nə bilirdi, hardadı vaxtım,
Deyim sadalayım mən asta-asta.
Tək bircə elmdə kəsmişdi baxtı,
Əsl dahi idi, əsl də usta.
Lap körpə çağından dadmışdı qəti
Əzablı, nəşəli, zərif zilləti,
Həzin bir həsrətdə keçib günləri,

¹*Yamb, xorey* – rus şeir ölçüləri

²*Feokrit* – Qədim Yunan şairi (e.ə.II əsr)

³*Adam Smit* – məşhur ingilis iqtisadçısı

Çəkib varlığını nazlı bir pəri.
Həmin o pəri ki, vəcdə gələrək
Onu vəsf etmişdi bir vaxt Nazon¹ da.
Hayıf ki, ömrünün qaynar yazında
İztirab içində dayanıb ürək
Doğma İtaliyadan, doğma elindən
Uzaq Moldovanın ucqar çölündə.

IX

.....
.....
.....

X

Çox erkən öyrənib riyakarlığı,
Qısqanc nəzərlərlə məqam güdməyi;
Vaysına-vaysına bir pak varlığı
Fikrindən döndərib kama yetməyi.
Bir ayrı aləmdə qeydə qalmağı,
Məğrur görünməyi, müti olmağı.
Dalğınca dayanıb susmaqları var,
Dinəndə ağzından alovlar saçar,
Könül məktubları yazır asanca!
Birinin eşqindən olub divanə,
Birinin dərdindən çəkər zəbanə
Özünü unudub, azıbdı ancaq
Qırğı nəzərlərlə həzin hisləri,
Bəzən də yalandan dolub gözləri.

XI

Mahir ustasıdır şux zarafatla
Sadə könülləri heyran etməyin;
Məzlum görkəm alıb çox ehtiyatla

Seçilmiş əsərləri

¹Nazon – Roma şairi, «Eşq sənəti» poemasının müəllif. Yazdığı sərt şeirlərə görə Dunay çayı tərəflərə sürgün edilmişdi.

Şirin dillər töküb məqam güdməyin.
Ürəklər rıqqətlə yumşalan vaxtı
Qələbə çalmaqda yeyindi baxtı.
Vaxtında tərənib bir ayrı üzlə
Nəvaziş umaraq ağilla, hislə
Yalvara-yalvara cavab gözləyər;
Eşidib ürəyin ilkin səsinə
Yenə dilə tutub o kimsəsini,
Xəlvəti görüşə vədə istəyər,
Sonra da çəkilib xəlvət guşəyə
Ona dərs öyrədib dalar nəşəyə!

XII

Çox ipə yatmayan nazəninləri
Çox asan tovlayıb salıb təlaşa;
Görəndə rəqiblər daraldır yeri,
Onların məhvinə keçir birbaşa.
Hədyanlar yağdırıb zəhərlər tökür,
Gizli torlar qurub bir əncam çəkir;
Dünyadan xəbərsiz bəxtəvər ərlər,
Onunla dostsunuz axıra qədər!
Göstərib daima səmimi rəftar,
Onu əzizləyib qəlbinə girdi
Məkrli Foblasın¹ köhnə şagirdi:
Dəyyuslar dəyyusu o qoca kaftar
Razıdır özündən, öz arvadından,
Bir də evindəki xörək dadından.

XIII, XIV

.....
.....
.....
.....

¹Foblas – XVIII əsr fransız yazıçısı Live de Kuvrenin əsərlərinin baş qəhrəmanı, ömrünü sevgi macəralarına həsr etmişdir.

XV

Vaxt olur, qalxmamış hələ yataqdan
Döyür qapısını ismarıç, soraq.
Nədir? Dəvətdimi? Doğrusu haqdan
Üç evdən çağrılıb axşama qonaq.
Birində bayramdı, o birində bal,
Hansına gedəcək bizim qırışmal?
Hardan başlayacaq? Bir fərqimi var?
Həmsinə baş çəkib yetirmək olar.
Səhər libasını geyib əyninə,
Başına keçirir gen bolivarı,
Gedir ki, dolaşib gəzsin bulvarı;
Ordakı genişlik xoşdu eyninə,
Gəzir, breqeti¹ zəng çalanacan,
Naharın vaxtına az qalanacan.

XVI

Axşam toranında minib xizəyə,
«Haydı! Haydı!» – deyib qışqırır bərkdən.
Gümüşü qar tozu dönür bəzəyə
Qunduz yaxalığı öpən küləkdə.
Talona tələsir boranda, qarda,
Bilir ki, gözləyir Kaverin² orda.
Özünü yetirib salır salona,
Şərab tıxacları uçur tavana.
Düzülüb süfrəyə qanlı rostbiflər,
Gəlir tryufli də – gənclik zinəti,
Strasburq piroqu – ağız ləzzəti
Firəng mətbəxiylə durulur keflər;
Limburq pendiriylə qızıl ananas
Araya gələndə düşür basabas.

Seçilmiş əsərləri

¹*Breqet* – fransız mühəndisi Bregetin icad etdiyi çox dəqiq işləyən cib saati

²*Kaverin* – Puşkinin dostu

XVII

Hələ bir bakal da vurmaq istəyir
Yaxşı sinirməkçün yağlı kotleti.
Sayıq breqetsə zəng çalıb deyir
Başlanma vaxtıdır təzə baletin.
Teatra çox yaman qaydalar qoyan,
Aktrisa görəndə bir ləzzət duyan,
O sirli-soraqlı arxa səhnənin
Fəxri vətəndaşı bizim Onegin,
Çaparaq yollandı birbaş teatra.
Azad nəfəs alır bu yerdə hər kəs,
Hərənin könlündə bir ayrı həvəs
Nə Fedra¹ tanıyır, nə Kleopatra²,
Qışqırıb səsləyir təkcə Monnanı³,
(Özünü göstərir coşduqca qanı.)

XVIII

Sehrli diyardı sənət aləmi!
Ötən sənələrdə orda parladı
Hüriyyət aşıqı Fonvizin kimi
Ulu satiranın mahir ustadı.
Zəki Knyajnin⁴ də orda ucaldı,
Ozerov⁵ qüdrəti vəlvələ saldı,
Xalqın göndərdiyi gur alqışları
Semyonova⁶ ilə bölüşdü yarı.
O böyük Kornelin⁷ sənət dünyası

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

¹Fedra – Rasinin eyniadlı əsərinin qəhrəmanı

²Kleopatra – tərcümə olunmuş səhnə əsərinin qəhrəmanı, əslində, qədim misir padşahı

³Monna – Rus dramaturqu Ozerovun «Finqal» pyesinin qəhrəmanı

⁴Knyajnin – o dövrün tanınmış faciə, məzhəkə yazarı

⁵Ozerov – sentimental faciələr müəllifi

⁶Semyonova – o dövrün məşhur aktrisası

⁷Kornel – rus tərcüməçisi

Katenin¹ diliylə canlandı bir də,
Sancıb iynələdi o gör-götürdə
Küylü Şaxovskoyun² hər komediyası.
Orda Didlo³ özü yetdi şöhrətə,
Orda günlər gördüm mən də bir vədə.

XIX

Hardasız? Necəsiz? Ey ilahələr!
Hay verin könlümün həzin səsinə.
Sizlərin yerinə gələn özgülər
Siz ola bildimi siz əvəzinə?
Eşidə billəmmi sizin o xoru?
Varmı səhnəmizin öz Terpsixoru⁴?
Baxam heyranlıqla, böyük həvəsənən
Ürəkdən edilən uçuşlara mən.
Yoxsa ki, lorneti işə salanda
Bir tanış görməyib tanış səhnədə
Dözməyib bu sayaq ağır möhnətə
Biganə əyləşib şənlik zalında
Əsnəyə-əsnəyə sükuta dalım;
Olub keçənləri hey yada salım?

XX

Teatr dopdolu, lojalar əlvan,
Qaynaşır camaat sıx cərgələrdə.
İntizar içində gözləyir hər yan,
Birdən qırçın-qırçın çəkilir pərdə.
Uçur İstomina⁵ xəfif hüsndə
Hurilər, mələklər əhatəsində.

¹Katenin – şair, tənqidçi

²Şaxovskoy – dramaturq, teatr xadimi

³Didlo – məhşur baletmeyster

⁴Terpsixora – yunan mifologiyasında rəqs ilahəsi

⁵İstomina – o dövrün tanınmış balerinası

Tək ayaq üstündə durub usluca
Elə fırlanır ki, az qalır uça.
Yerindən atlanıb sıçrayır qəfil,
Havadan yapışib süzdükcə süzür,
Tük kimi yellənir, tük kimi üzür
Eolun¹ ağzından qopub elə bil.
Bükülüb, açılıb dövr elədikcə
Ayağı ayağa çırpır çevikcə.

XXI

Hamı əl çalan vaxt gəldi Onegin
Ayaqlar tapdayıb sədd yara-yara.
Qıyqacı boylanıb üzündə təmkin
Tuşladı lorneti yad qadınlara.
Bütün yarusları keçirib gözdən
Gördüyü libasdan, gördüyü üzdən
Heç biri döşünə yatmadı qəti
Tanış kişilərə təzim elədi.
Dalğın nəzərlərlə göz gəzdirərək
Ağlı bu səhnədən heç nə kəsmədi
Üzünü çevirib möhkəm əsnədi.
Dedi: «Vaxtdı, hamı dəyişsin gərək
Çox baxdım, çox dözdüm baletlərə mən,
Axır Didlonun da bezdim üzündən».

XXII

Amurlar, əfilər qrimli üzdə
Məzə verə-verə atışır hələ.
Yorğun lakeylər də kürkləri üstə
Qapının ağzında yatışır hələ.
Asqıraq, öskürək kəsməyib hələ,
Hayçılar, küyçülər bezməyib hələ;

¹Eol – Külək allahı

Tamam səngiməyib tappılıtları,
Yanır içərinin, çölün fanarı.
Çırpınıb belindən tökür qarını
Qoşquda üşüyüb donduqca atlar.
Ocaq qırağında faytonçu zatlar
Söyüb yamanlayır ağalarını.
Bu dəmdə Onegin çıxır ki, zaldan
Gedib şıq geyinsin, qalmasın baldan.

XXIII

Tənha otağında olan hər şeyi
Dəqiq təsvir üçün əlim geyiştir;
Dəblər yetirməsi, dəblər örnəyi
Gündə neçə dəfə libas dəyiştir.
Qazanc götürməkçün London özünə,
Taxta əvəzinə, piy əvəzinə
Baltikdən bu yana atdığı nə var,
Fürsətdən yarınıb satdığı nə var
Hamısı burdadır. Həris zövqləri
Doydurub əylədən zinət naminə,
Əlinə düşəni sərvət naminə
Paris də göndərir o üzdən bəri.
Alıb doldurubdur otağı çoxdan
On səkkiz yaşında filosof oğlan.

XXIV

Masada mis qablar, çinilər fərli
Oymalı büllurda zərif ətirilər:
Tsareqrad qəlyanı-kəhrəba zərli,
Baxanda adamı valeh edirlər.
Əyələr, daraqlar xalis poladdan
Qayçının bir növü çıxmayıb yaddan,
Fırçalar dırnaqdan, dişdən öteri,
Otuzdan artıqdır növü, qədəri.

Seçilmiş əsərləri

Möhtərəm Qrimi¹ hörmətli Russo,
Anlaya bilməyib bir belə şərtlə:
Dırnaq təmizləyib nə cəsərtlə
Bəlağət çılğını qarşısında o.
Amma haqsız olub (qoy deyim barı)
Hürriyyət aşiqi, haqq tərəfdarı.

XXV

İş-güclə yanaşı, istəsə hər kim
Hələ dırnağın da qeydinə qalar.
Adətdi insana amansız hakim,
Zamanla boş bəhsin nə mənası var?
Onegin ikinci Çadayevidi² lap,
Qısqanc qınaqlara gətirməyib tab,
Geyimdə, keçimdə əsl pedantdır.
Amma aramızda həm də frantdır³.
Ayna qabağında durub üç saat
Təpədən dırnağa güzgülənərək
Yüngül təbiətli şux Veneratək⁴
Otaqdan çıxanda olur masqarad.
Baxanlar deyir ki, görün bu nədir,
Kişi paltarında bir ilahədir.

XXVI

Dəbdəki ən yeni geyimlər ilə
Yetik nəzərləri mütləq güdərdim,
Ariflər önündə gətirib dilə
Onun libasını təsvir edərdim.

¹M. Qrim – XVIII əsr fransız yazıçısı

²Çadayevid – əslində, Çadayevid, Puşkinin yaxın dostu. Qeyri-adi şıq geyimi ilə məşhur idi.

³Frant – modabaz (bir növ stilyaqa)

⁴Venera – Roma mifologiyasında Eşq ilahəsi

Əlbəttə, gərəkdir yetə qüdrətim,
Təsvir eləməkdi mənim sənətim.
Amma əvəzini çətindir tapmaq,
Yoxdur dilimizdə pantolon, frak.
Baxanda özüm də görürəm ki, mən
Əcnəbi sözlərlə bəzənib yazım,
Üzr diləməkdi son iltimasım,
Qaçə bilməmişəm yad kəlmələrdən.
Amma ötən çağlar ayıq olmuşam
Akadem lüğətə nəzər salmışam.

XXVII

İndi qarşımızda məqsəd bu deyil,
Yaxşısı budur ki, tələsək bala;
Odur Oneginim uçur elə bil,
Yamçı karetini çapır dördnala.
Bəzəkli karetdə qoşa fanarlar,
Süzdükçə qar üstə nəşəli nurlar,
Səssiz küçələrdə bərq verə-verə,
Sanki göy qurşağı sərilir yerə.
Cəlallı bir evdə tərپənir pərdə
Qəndillər qatarla alışıb yanır,
Ətrafın zülməti nura boyanır,
Kölgələr sayrışır pəncərələrdə.
Şənlənir dəb güdən şux bəxtəvərlər,
Qəribə xislətli xanımlar, ərլər.

XXVIII

Dəhlizə çatınca bizim qəhrəman
Pırtlaşıq saçına əl gəzdirərək,
Fəğır qapıçını saya salmadan
Mərmər pillələri şütüdü oxtək.
Salon ağzınacan dolubdu sıx-sıx,
Küylü musiqi də səngiyib artıq.

Mazurka rəqsinə keçibdi hamı,
Basıb sıxışdırır adam adamı.
Mahmızlar toqquşub səslənən zaman
Süzüb oynadıqca zərif ayaqlar
Odlu baxışlarda artır maraqlar.
Dinən kamanların hayqırtısından
Batır xanımların pıçılıtları,
Qısqanlı, qəməzəli giley-güzarı.

XXIX

Nəşəli günlərdə neçə il qabaq
Balların dəlisi olmuşam mən də.
Orda könül verib ürək açaraq
Məktub ötürürsən fürsət düşəndə.
Könlümdən keçir ki, möhtərəm ərlər
Bir xidmət göstərim sizə mötəbər.
Dinləyin, xəbərdar eyləyib sizi,
Açmaq istəyirəm gözlərinizi.
Analar, sizə də iltimasım var:
Gözdən buraxmayın qızları qəti,
Hədəfdə gəzdirin daim lorneti,
Allah göstərməsin... yoxsa gec olar.
Bunu o səbəbdən yazıram ki, mən
Çoxdan əl çəkmişəm belə işlərdən.

XXX

Növ-növ işrətlərə uyan zamanlar,
Heyif ki, ömrümü vermişəm yelə.
Zədə vurmasaydı əxlaqa onlar
Sevərdim balları, sevərdim hələ.
Adi tünlüyə də xoş gəlir deyə
Vurğunam nəşəli, çılgın gəncliyə,
Ağıllı geyinən qadınları da,
Zərif ayaqları, addımları da!

Bizim Rusiyanı soraqla axtar
Qaməti şümşadtək, yerışı naznaz
Üç cüt göz oxşayan ayaq tanılmaz.
Amma xatirimdə bircəciyi var,
Əksi çəkilməyib gözümdən hələ,
Titrədir qəlbimi yuxuda belə.

XXXI

Onları hayanda, ya hansı çağlar
Unuda bilərsən, sən ey divanə?
Ax şümşad ayaqlar, zərif ayaqlar!
Harda yaz çiçəyi əzirsiz yenə?
Şərqi səfəsində süslənən sizlər
Kədərli şimalda qoymayıb izlər.
Könlünüz doymayıb kamdan, murazdan,
Əlvən xalılarla zərif təmasdan.
Heç elə olubmu könlüm unuda,
Unuda sizdəki qədri, qiyməti,
Tərif, alqışı, şanı, şöhrəti,
Ata yurdunu da, məhkumluğu da?
Güllü çəmənlərdə izləriniztək
Gənclik səadətim yox oldu gerçək.

XXXII

Xoşdu Diananın¹ sinəsi, köksü,
Xoşdu Floranın² odlu yanağı;
Amma məndən ötrü artıqdır, düzü,
Bizim Terpsixorun şümşad ayağı.
Baxıb arxasınca axan gözlərə
Mükafat vəd edir, bəlkə, min kərə.
Çəkib apardıqca fikri, xəyalı,
İstəklər artır əlvən boyalı.

¹Diana – Roma mifologiyasında Ay və Ov ilahəsi

²Flora – gül-çiçək ilahəsi

Vurğunam, Elvina, düşmüşəm oda,
Süfrənin altından gizli süzəndə,
Yamyaşıl çəməndə səssiz gəzəndə,
Qışda buxarının qabağında da
Parketli zalların aynasında da
Dənizin qranit qayasında da.

XXXIII

Dəniz kənarında tufandan qabaq
Həsəd aparmağım çıxmır yadımdan.
Bəxtəvər dalğalar qatarlaşaraq
Gəlib ayağına çökürdü hər an!
Şütüyüb onlarla sahilə sarı,
Öpmək istəyirdim gül ayaqları.
Belə əzablarla heç vaxt, heç vədə
O odlu, alovlu gəncliyimdə də
Belə iztirabla ummamışam mən
Öpəm Armidanın¹ bal dodağından,
Öpəm gül qoxuyan al yanağından,
Öpəm gül kimicə titrək əlindən.
Heç vaxt eşq atəşim belə çaxmayıb,
Belə yandırmayıb, belə yaxmayıb!

XXXIV

Əziz xatirədir ömrün o günü!
Həzin xəyallara dalaraq hərdən
Tutanda bəxtəvər bir üzəngini
Əlimdə sanıram o ayağı mən.
Yenidən canlanır xəyal dünyası,
Yenidən qaynadır o xoş təması
Solğun ürəyimdə soyuyan qanı,
Yenidən oyadır eşqi, hicranı.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

¹Armida – Tokvato Tissonun «Azad edilmiş Qüds» poemasının baş qəhrəmanı

Kəvəzə rübabı susdur, zarıma,
Şöhrətə mindirmə məğrurları sən,
Ona layiq deyil sevib ürəkdən
Onların eşqiylə yazdıqlarıma,
Sözü də, gözü də sehrli mələk
Aldadır adamı... ayaqları tək.

XXXV

Bəs hanı Onegin? Qayıdır baldan,
Gedir yuxusunu alsın yataqda.
Baraban səsindən tər pənir hər yan,
Küylü Peterburq da oyanıb çoxdan.
Tacirlər, çərçilər ayaq üstədir,
Sürücü çaparaq birjaya gedir.
Qaçır südçü qadın əlində güyüm,
Başlanır səhərin bu xoş hay-küyü.
Tüstülər burulub qalxır bacadan –
Mavi dirəkləri soyuq şəhərin,
Açılır örtüyü mənzərələrin.
Papağı kağızdan çörəkçi alman
Gələn müştərinin çəkib nazını
Neçə yol açıldı vasisdasını¹.

XXXVI

Balın hay-küyündən bezib yorulan
Əyləncə övladı, zinət övladı
Səhəri gecəylə səhv salıb bu an
Rahatca uyuyur, bal yuxudadı.
Bir də oyanacaq gün əyiləndə
Hazırdı həyatı əvvəlki yəndə –
Günlər ehtişamlı ömrü yeknəsək,
Sabah da keçəcək lap dünənki tək.

¹Vasisdas – alman sözüdür, mağaza sahibi alman olduğundan qapının yuxarı hissəsində açılıb-örtülən kiçik pəncərə belə adlanırdı.

Bu cavan ömrünün bu hürr çağında
Könlünə oxşayan əyləncələrdən
Asan qazandığı saysız zəfərdən
Bəxtiyar oldumu Yevgeni, sonda?
Əbəsmi ötürüb keflərdə günü,
Əritdi havalı, gümrah ömrünü?

XXXVII

Yox, erkən soyudu canında hislər,
Hay-küylü aləmdə dəyişdi halı;
Daha əvvəlki tək göyçək bənizlər
Çəkib aparmadı fikri xəyalı;
Bezdirirdi könlünü əhdə dönüklük,
Dostluq da, dostlar da oldu ağır yük;
Təzəcə tapdığı baş ağrısından
Hər yeyib-içəndə keflənən zaman
Ağzından od saçıb hər zamankı tək
Tikanlı atmaca yağdırmağıyla,
Hamının önündə şax durmağıyla
Həmişə havalı gəzsə də gerçək
Axır tənqə gəlib soyudu birdən
Qılıncdan, qurşundan, yağlı küfrdən.

XXXVIII

Qəribə bir mərəz yayılıb yaman,
Əlac tapılmayıb hələ andıra;
İngilis dilində splin¹ olan,
Rusca ad qazanıb: adi xandra!
O məlum mərəzə yoluxub heçdən
Özünə qapanıb sıxıldı içdən.
Qurşun gəzdirsə də bəzən arada,
Şükür, əl atmadı intihara da.

¹Splin – iç sıxıntısı, qara xülya

Çayl Harold kimi dalğınca gəzdi;
Nə məclis havası, nə dedi-qodu,
Nə də gözəllərin gözünün odu
Könlünü açmadı, dünyadan bezdi,
Heç nə toxunmadı hissənə daha,
Heç nə görünmədi gözünə daha.

XXXIX, XL, XLI

.....
.....
.....

XLII

Kübar aləminin şux gözəlləri!
O sizi tərək etdi hər kəsdən qabaq;
Doğrusu, bu çağın şirin dilləri,
Ədalı söhbəti can sıxır ancaq;
Bəzi xanımların coşan ilhamı
Dilə gətirsə də Seyi¹, Bentamı²,
Onların sadələvh elmi lisanı
Çərlədib bezdirir qulaq asanı.
Qüsursuz olsa da, amma özləri
Elə ağıllıdı, əzəmətlidi,
Elə bakirədi, lətafətlidi,
Elə sayıqdı ki, ayıq gözləri
Hər kişi yanlayıb fəth edə bilməz,
Çəkər yaxasına splin Mərəz.

XLIII

Ey hərdən gecikib gecəyə qalan
Peterburq körpüsü qalxana qədər

Seçilmiş əsərləri

¹Sey – fransız iqtisadçısı

²Bentam – ingilis yazıçısı, hüquqçu

Səssiz küçələrdə pələsəng olan
İşvəli gözəllər, nazlı gözəllər,
Sizi də tərək etdi bizim Yevgeni.
Eys-ışrət dönüyü həzin Yevgeni
Evinə qapanıb tək-tənha qaldı,
Əsnəyib əlinə qələm də aldı.
Yazmaq istəsə də, əzablı zəhmət
Döşünə yatmadı könlü bulandı
Söz də qələmindən uzaq dolandı,
Yan ala bilmədi o mülkə xəlvət!
Ta rəva bilmirəm yazıb yozmağı,
Özüm də mənsubam o mülkə axı.

XLIV

Yenə bekarçılıq gəldi aramla,
Taladı könlünü, yardı bağırını;
Bir gün də oturdu xoş bir məramla,
Bəlkə, mənimsəyə özgə aqlını!
Bir yığın kitabı düzüb rəflərə,
Oxudu, oxudu, amma hədəərə;
Birində qüssə var, birində boş laf,
Birində məna yox, birində insaf;
Hamısı qatlanıb qalıb yarıda;
Köhnələr köhnəlib mətləbi sağır,
Təzənin üzündən köhnəlik yağır,
Atdı qadınlar tək kitabları da.
Dözmədi rəflərə səbri, qərarı,
Matəm pərdəsiylə örtüdü onları.

XLV

Kübar aləminin şərtli yükündən
Onuntək ayrılıb qopub, nəhayət,
Dostlaşdım onunla o günlərdə mən;
Xoşuma gəlirdi ondakı xislət
Dərin xəyallara dalmağı ilə

Təkrarsız qəribə olmağı ilə;
Ağlı çox itiydi, soyuqdur ancaq,
Mən yaman hirsliydim, o qaraqabaq;
Aşılıq elmini bilsək də belə,
Bizə qəsd eləyib sıxdı bu həyat,
Odlu könlümüzdə söndü hər büsat;
Ömrün al günəşi doğmamış hələ
Durub gözləyirmiş qarşıda bizi
O kor Fortunayla¹ bənzər qərəzi

XLVI

Yaşayan, düşünən heç bir insanın
Qəlbində nifrəti olmaya bilməz.
Ötəni, itəni qəlbən duyanın
Gözləri yaşarıb dolmaya bilməz.
Beləsi, kim bilir, hələ, bəlkə də,
Valeh olmayacaq heç vaxt, heç vədə;
Didəcək qəlbini peşmançılıq,
Bunlarsa həmişə həddindən artıq
Şişşirin dad verir xoş söhbətlərə;
Danışıq tərzindən şaşsam da əvvəl,
Tədricən alışıb qalmadım məəttəl,
Hələ bəyəndim də mən buna görə
Məzəsi zəhərlə yarıbayarı
Yazdığı qəzəbli epigramları.

XLVII

İsti yay günləri çıxıb güzara
Neva sahilində bəyaz gecələr,
Baxıb Dianasız ayna sulara,
Xəyala qapılıb səhərə qədər.
Sevdalı, romanlı illəri anıb,
Ötən sevgimizlə alışıb, yanıb,

Seçilmiş əsərləri

¹Fortuna – Roma mifologiyasında Xoşbəxtlik və Tale ilahəsi

Xəyalda sevgilər, qəlbdə ehtisaz
Olardıq yenə də qayğısız, həssas.
Heç doydum bilmədən, hava yerinə
Məşənin ətrini içər, içərdik,
Xəyala qoşulub yenə köçərdik
Cavan ömrümüzün ilk illərinə
Ayağı taxtalı mürgülü dustaq
Zindandan meşəyə köç edən sayaq.

XVIII

Peşmanlıq qəlbimi çuğlayıb yaman;
Bir şair özünü rəsm etdiyi tək
Boylanır Yevgeni dalğın, pərişan,
Qranit hasara dirsəklənərək
Hər yan sükutdadır, səs gəlir hərdən
Təkcə gözətçilər dəyişən yerdən.
Bir də uzaqdakı Milonnayadan¹
Təkər taqqıltısı qopur nagağan.
Avarlı bir qayıq səssiz üzərək
Mürgülü suları yarıb gedirdi,
Bizi sehləyib məftun edirdi.
Uzaq bir şərqi, bir də bir tütək
Amma gecə vaxtı şirindi min qat
Tarkvato oktavı çalan nəqarət.

XLIX

Adriya dənizi, Brenta² nəhri!
Sizinlə görüşüb yetəcək kama.
Susub dinlədikcə sizdəki sehri,
Yenidən gələcək könlüm ilhama!
Müqəddəs səsiniz çəkib dəruni
Daim Apollonun³ nəvələrini.

¹Milonnaya – Peterburqda küçə adı

²Brenta – Adriatik dənizinə tökülən çay

³Apollon – Yunan mifologiyasında Günəş allahı, incəsənət hamisi

Məğrur mirasından mərd Albionu¹
Taniyib sevəcək doğmatək onu.
Həzz alıb İtaliya gecələrindən
Gah dilsiz görünən, gah da dilavər
Venesiya qızıyla üzüb bəxtəvər
Bir ləzzət duyacaq könlüm dərinədən.
O qız səslənəcək qəlbim telində
Petrarka² dilində, sevgi dilində.

L

Gəlib çıxacaq mı azad günlərim?
Vaxtda! Vaxtda! – deyib haray çəkirəm.
Əl edib, səsləyib ağ yelkənləri
Hava gözləyirəm, ümid əkirəm.
Hər səmtə yan olan əngin dənizdə
Fırtına cübbəli dalğalar üstə
Ruhuma qərəzli süst təbiətdən
Haçan baş götürüb gedəcəyəm mən?
Vaxt çatıb, qalmasın arzum ürəkdə
Gedim Afrikamda bürünüm oda
Toranlı Rusiyam düşdükcə yada
Xoşdu köks ötürüb qəribsəməkdə.
Ordadı əzabım, eşqim, diləyim,
Orda dəfn olunub vurgun ürəyim.

LI

Onegin özü də qoşulub mənə,
Gəzmək istəyirdi qərib elləri.
Tale tərs üzünü göstərdi yenə
Biz də ayrı düşdük uzun illəri.
O zaman atası getdi rəhmətə,
Axışdı borclular, qopdu şəbədə.

¹Albion – İngiltərənin qədim adı

²Petrarka – XIV əsr İtaliya şairi

Hərənin ağzından gəldi bir avaz;
Onegin hamını dinləyib həssas,
Dedi-qodulara dözməyib sonda
Öz qismət payından olaraq razı
Borclara paylayıb qalan mirası,
Elə bir itki də görməyib bunda;
Bəlkə də, qəlbinə damıbmış qabaq,
Bilirmiş əmisi mərhum olacaq.

LII

Qəfil üzə çıxdı batan gəmisi,
Bu qəfil xəbəri yetirdi darğa
Ölüm ayağında yatan əmisi,
Çağırır onunla hallaşmağa.
O qəmli məktubu oxuyan kimi
Görüşə səslədi dərd Onegini.
Çapdı poçt yolunun yüyrək atını
Əvvəlcə əsnəyib çözdü yadını,
Puldan, vardan ötrü əl atdı fəndə
Nə sayaq ah çəkib qoşsun yalanı
(Belə başlamışdım mən də romanı)
Özünü yetirib girəndə kəndə
Gördü masa üstə qoyulan qoca
Torpağın payıdır durub hazırca.

LIII

Yevgeni sıyrılib atdan düşəndə
Gördü həyət dolu bir izdiham var;
Axışb gəlmişdi dost da, düşmən də
Yas güdüb hüznə maraqlananlar;
Mərhumu tapşırıb soyuq torpağa.
Keşislər, qonaqlar cumdu arağa,
Sonra dağıldılar məmnun, mötəbər,
Guya ki, çox böyük bir iş gördülər.

O gündən kəndçidir sadə, səmimi,
Həzırca sahibdir Onegin ağa
Zavodu, meşəyə, suya, torpağa –
Dünənki israfçı, qayda qənimi.
İndi sevinir ki, nə yaxşı olub
Nəyəsə dəyişib əvvəlki yolu.

LIV

Əvvəl gözlərinə təzə göründü,
O tənha tarlalar, nəğməli irmaq
Boz, sərin meşəlik səhrə büründü,
İki gün oxşadı könlünü ancaq.
Amma üçüncü gün yoruldu gözlər
Könlünü açmadı tarlalar, düzlər;
Hərəsi bir cürə mürgü gətirdi,
Təzə tapdığını yenə itirdi;
Aydınca sezdi ki, bir həzin axşam
Küçəsiz, saraysız olsa da bu kənd,
Qumarsız, haraysız olsa da bu kənd,
Bunun özündə də darıxır adam,
Düşüb arxasınca güdür sıxıntı,
Elə bil kölgədi, sadıq qadını.

LV

Hay-küydən aralı sakit bir kənddə
Rahət həyat üçün doğulmuşdum mənə
Orda qanandlanıb yetəndə həddə
Daha canlı qopur nəğmə ürəkdən.
Bekar vaxtlarımın məsum çağında
Yaşayıb kimsəsiz göl qırağında
Hər gün oyanıram sökülməmiş dan
Şirin ləzzət alıb bekarçılıqdan.
Hər gün far niente¹ qanundur mənə:

¹Far niente – bekarlıq

Oxuyub yuxuma haram qatmıram,
Ötəri şöhrətə əl uzatmıram,
Beləcə keçirib, salmayıb yönə
Ötürdüm boşuna bir vaxt günləri,
O barsız-bəhərsiz bədbəxt günləri.

LVI

Kənd yeri, məhəbbət, tarla, gül-çiçək,
Bir də veyl-veyl gəzib dolanmaq!
Sizlərə vurğundu sinəmdə ürək,
Yoxdu xislətimdə nəyisə danmaq.
Hazıram deyim ki, çox-çox ənvəldən
Fərqli adamlarıq Oneginlə mən.
Qoy daha uydurma, böhtan naşiri
Ya qeyri oxucu – naşının biri,
Allahsız yalanı vird eləməsin,
Oxşar cizgiləri tutuşduraraq,
O vüqar şairi Lord Bayron sayaq,
Özünün əksini yazıb deməsin
Guya özümüzdən başqasını biz
Yarada bilmərik belə bənzərsiz.

LVII

Bunu da söyləyim, gəlmişkən yeri;
Xülya aşiqidi bütün şairlər.
Vaxt olub yuxuda gördüyüm pəri
Çöküb yaddaşıma, sonra bir səhər
İlhamım çağlayıb oyadıb onu,
Sevgiyə çevrilib yuxunun sonu.
Beləcə vəsf oldu ayrı yazıda
Salgir¹ sahilinin əsir qızı da.
Ey əziz dostlarım, indi hamımız

¹Salgir – Kırmda çay adı

Arada söz salıb həmin şeirdən
Sual yağdırırsız siz mənə hərdən:
«Kimdi rübabın inlədən o qız?
Qısqanc gözəllərin arasında sən
O şeiri hansına həsr eləmişən?»

LVIII

«Kimin baxışları tərpedib təbi,
Oxşayıb könlünü o zərif nəfəs?
De kimdi şeirinin gizli mətləbi,
Kimdi o göylərə qaldırdığın kəs?»
Heçcə kim, a dostlar, vallah, heçcə kim,
Mənə qəm yetirib daima eşqim.
Çılğın təlaşlarla, əndişələrlə
Xoşbəxt o kəsdir ki, xoşbəxt hünərlə
Eşqini gizlədib qafiyələrdə
Düşüb Petrarcanın yoluyla gedir,
Saçmalı sözləri sıxıb bərkidir,
Ovudur könlünü sehrli pərdə,
Onu şöhrətə də yetirir ilham;
Mənsə öz eşqimdə fərsiz olmuşam.

LIX

Ötüb sevgi dəmi, dəyişib durum,
Ovlayıb könlümü ilham pərisi.
İndi axtarıram yığıb uydurum
Ağıllı fikirlə sehrli hissi.
Yazıram, ürəkdə yoxdu bir qənim,
Hər sətir başında cızdır qələmim
Ya qadın ayağı, ya qadın üzü –
Xəyala qapılıb yol çəkmir gözü.
Ümid bəsləyərək soyuyan külə
Göz yaşı axıdıb yanmıram daha.
Sönüb gedəsidi bu gün-sabaha
Könlümün tufanı yatıb sahilə.

Bir ayrı aləmə artıq hazıram:
İyirmi beş fəsilli dastan yazıram.

LX

Forma da seçmişəm həmin dastana,
Adı da hazırkı qəhrəmanımın.
Hələlik təzəcə yetirdim sona
Birinci fəslini bu romanımın.
Mən onu diqqətlə keçirib gözdən
Bir çox təzadların vaz keçdim üstən:
Özüm istəmirəm pozub düzəldəm
Senzorun borcunu ödərəm hər dəm.
Girəvə düşmüşkən öc əllərinə
Tökülsün üstünə qoy jurnalistlər.
Ləngimə, ey yeni doğulan əsər,
Yeri get Nevanın sahillərinə!
Qazan zəhmət haqqı-şöhrət payımı:
Dedi-qoduların hay-harayını!

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

İKİNCİ FƏSİL

*O rus!..
Hor!¹
O Русь!²*

I

Çox gözəl yer idi, gözəl də məkan
İndi Oneginin darıxdığı kənd.
Burda ömür sürüb hər cür zövq alan
Şükran olmalıdı göylərə hərçənd.
Bir çay kənarında kənddən qıraqda
Dağlarla qorunub yeldə, sazaqda
Durur ağa evi, durur vüqarla;
Bir yanı çəməndi, bir yanı tarla.
Ondan o yanlara göz işlədikcə
Al-əlvan boyalı kəndlər görünür,
Çiçəkli çəmənlər tutmur sürünü.
Dəhlizə bitişik, amma dedikcə
Sonu görünməyən baxımsız bir bağ –
Dalğın kimsələrə rahat sığıncaq.

II

Tikilib ucalıb öz qaydasında
Möhtəşəm görünən qəsr kəşanə;
Möhkəmdir, rahatdır zövq aynasında
Ağıllı keçmişə uyğun nişanə.
Hər yanda yan-yana rahat otaqlar,
Qəşəng sobalarda min bir naxış var.
Qonaq otağı da bərli-bəzəkli,
Bütün divarlarda çarların şəkli.
Düzü, heç bilmirəm nədən ötrü bəs
Bunlar köhnəlibdi bizim dövrdə

Seçilmiş əsərləri

¹Ey kənd! (Horatsi)

²Ey Rusiya!

Köhnə səliqə də, təzə tövr də
Mənim dostum üçün heç fərq eləməz:
Dəbli salonların hansında görsək,
Hazırdı üzündə daima əsnək.

III

Qaldığı otağın köhnə yiyəsi
Qırx il pəncərədə milçək döyübdü.
Səbri daralanda bəhanə gəzib,
Xidmətçi qadını bərkdən söyübdü.
Otaqda döşəmə – adi palıddan,
Masa, bir cüt dolab, bir yumşaq divan.
Mürəkkəb ləkəsi yoxdu heç yanda,
Bir-bir dolabları açıb baxanda
Birindən məxaric dəftəri tapdı,
Birində içkilər qatarbaqatar,
Alma suyu ilə dolu bardaqlar.
Bir köhnə təqvim də bir növ kitabdı,
Heç nə oxumayıb ondan savayı,
İşin çoxluğundan olmayıb hayı.

IV

Tək qalıb o boyda mal-mülk yerində
Vaxtını birtəhər keçirsin deyə,
Yevgeni düşünüb günün birində
Təzə qayda qoydu köhnə şənliyə.
Gəzib başdan-başa hicra diyarı,
Bu ağıl yiyəsi ağır biyarı
Yüngülcə tövcüylə əvəz elədi;
Qullar da sevinib rəhmət dilədi.
Eşidib biləndə bu əhvalatı
Daim qazanc güdən, məsrəf qoruyan
Bir yaxın qonşusu alındı yaman.
Biri də üzündə hiylə ovqatı

Axşam qonşusuyla həmrəy olaraq
Dedi: təhlükədir bizə bu sarsaq!

V

Əvvəllər axışib gələn qonaqlar
Sonralar döndərdi dönərgəsini;
Yollarda qazalaq səslənən vaxtlar
Hazırca saxlanan don ürgəsini
Minib, dal qapıdan yeltək uçardı,
Gələn qonaqlardan belə qaçardı.
Hər kəs də bunları açıqca sezdi,
Təhqirə dözməyib dostluğu kəsdi.
Axır belə oldu yekun qənaət
«Tərbiyə görməyib bu xanəxarab,
Qırmızı çaxırdı içdiyi şərab,
Yelli farmazondu¹, buna nə adət.
Öpmək də bacarmır xanım əlini,
«Hə», «yox»la bildirir «xeyr», «bəli»ni.

VI

Gəldi at belində həməən o vədə
Öz doğma kəndinə bir mülkədar da.
O da rəvac verdi hər cür söhbətə,
Yaxın qonşularda, yad qonşularda.
Vladimir Lenski – adı, soyadı –
Təpədən dırnağa Hettingen² zət!
Vardı yaraşıqlı boyu, buxunu,
Həm də şair idi, Kantın³ vurğunu.
Kənardan baxana qəribə gələn

Seçilmiş əsərləri

¹*Farmazon* – «Frank-masson» sözünün təhrif olunmuş formasıdır və burada üsyankar, Allahsız mənasında işlədilir.

²*Hettingen* – Almaniya şəhəri. XVIII–XIX əsrlərdə burada ruslar da təhsil alırdılar.

³*Kant* – alman filosofu İmmanuel Kant (1724–1804)

Azad düşüncəydi, azad xəyallar
Onu Almaniyadan gətirdiyi bar.
Bir də çiyinəcən axıb tökülən
Qapqara saçları daim tumardı,
Ruhutək alovlu nitqi də vardı.

VII

Düşdüyü aləmin pozğunluğundan
Hələ solmamışdı ömrünün yazı;
Könlünü açırdı onun hər zaman
Dostların salamı, qızların nazı.
Ürəyi tərtemiz, sadə bir avam,
Ümidlə yaşayır hələ bu adam.
Dünyanın bərq vuran yeni cəlalı
Çıxarıb başından ağı-kamalı.
Hələ nə qədər ki, gənçdi, subaydı,
Şirin xəyallara dalıb dəruni,
Süsləyib qəlbinin şübhələrini,
Ömrün mənasını tapmaca saydı.
Başını sındırıb hədərcə yerə
Güman da bəslədi möcüzələrə.

VIII

Qəlbdən inanır ki, sevdiyi pəri
Onunla vüsala yetəcək bir gün;
Qəlbən inanır ki, o can-ciyəri
Həsrətlə yolunu gözləyir hər gün
Qəlbən inanır ki, pozmaz ilqarı,
Namusu yolunda hazır dostları
Onun tərəfini saxlayıb durar,
Böhtan çanağını vurub sındırır.
Hələ inanır ki, bu qəlbi kövrək
Çoxdu yer üzündə dost müqəddəslər;
Taleyin seçdiyi həmin o kəslər

Haçansa şəfqətli nurlar səpərək
Qəlblərə mərhəmət nəqş edəcəkdir,
Dünyaya sədaqət bəxş edəcəkdir.

IX

Saf eşqi yolunda çəkdiyi hər dağ,
Təəssüflər, hiddətlər üzdü canını.
Amma xoşbəxtlikdən yanıb-yaxılmaq
Çox erkən qaynatdı onun qanını.
Gəzdi rübabıyla, gəzdi dünyanı,
Hötelər, Şillələr süzən səmanı
Süzdükcə, daddıqca söz ovqatından
Könlü alovlandı sənət odundan.
Qələmə sarılıb günün birində
O ulu sənətin təzə övladı
İlham pərisini utandırmadı;
Qoruyub saxladı nəğmələrində
Bakirə xəyalın şux vüsətini,
Sadə gözəlliyin şəriyyətini.

X

Eşqini vəsf edir eşqin küləsi;
Aydındı şeirində sözlər, fikirlər
Sadədil bir qızın saf düşüncəsi,
Məsum bir körpənin yuxusu qədər.
Oxuyan yanında, duyan yanında
O səssiz göylərin xiyabanında
Əsrar ilahəsi həsrətli Ay tək
Aydındı şeirində həsrətli ahəng.
Vəsf edib söz açdı hər nəğməsində
Sisli üfüqlərdə xəyalı güldən,
Göz yaşı tökdüyü uzaq bir eldən;
On səkkiz yaşında dərdli səsində
Həsrət çilalandı, iqbal duyuldu,
Ömrünün özü də saraldı, soldu.

XI

Tək bircə Yevgeni bu çöllük yerdə
Götür-qoy elədi çox nemətləri.
Könlünə yatmadı yaxın kəndlərdə
Qonşu ağaların ziyafətləri.
Hərənin öz simsar adamlarından,
Şərabdan, biçindən, it damlarından
Ağıllı-ağıllı danışmaqları
Onu sövq etmədi bir misqal barı.
Nə dərin zəkalı saz duyğusuyla,
Nə könül oxşayan bir şeriyyəti,
Nə ağıl tərpedən kəskin söhbəti
Nə də zarafatın dadı-duzuyla.
Sandı ki, can alan zəvcələri də
Ağılda onlarda qalmır geridə.

XII

Lenski hər yerdə zər-zibasıyla
Hazır adaxlı tək qəbul edildi.
Məlum kənd adəti, kənd qaydasıyla
Hərə öz qızına gözaltı bildi
Bu yarırus əsilli təzə qonşunu;
Hamı qonaqlığa çağırırdı onu;
Hara ayaq bassa, o yerdə xəlvət
Subaylıq üstünə gələrdi söhbət.
Dunya çay süzərdi üzündə həya,
Kimsə pıçıltıyla deyərdi ona:
«Dunya, ayıq tərpen, göz qoy oğlana!»
Gitara gələrdi sonra ortaya,
Dunya çığıldardı (Allah, amansan!):
«Gəl ey gözüm nuru, kəşənəmdə yan!»

XIII

Amma Lenskinin yoxdu marağı,
Nikahın yükündən aralı durdu;

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Qəlbən Oneginlə tanış olmağı
Ürəkdən istəyib üstün tuturdu.
Tanışlıq elə də çəkmədi uzun.
Dalğayla qayanın, alovla buzun,
Şeirlə nəsrin arası qədər
Olsa da arada aşılmaz çəpər
Əvvəl xasiyyətdə uymadılar heç;
Amma açıldıqca gizli qatları,
Hər gün yəhərləyib kəhər atları
Sürəyə çıxmaqdan doymadılar heç
(Boynuma alım ki), çox vədə insan
Bab tapıb dost olub bekarçılıqdan.

XIV

Məhv olub inanclar, dəyişib maraq,
Daha o dostluq da yoxdu arada;
Özündən özgəni sıfır sayaraq,
Özünü tam vahid bilir hər adam.
Tutub gözümüzü Napoleonluq,
Cütayaq məxluquq, neçə milyonluq.
Sığışa bilmirik öz hikkəmizə
Çox gülünc görünür duyğular bizə.
Tək bircə Yevgeni fərqlənir bir az;
Hamını tanıyır, duyur yaxından,
Zəhləsi getsə də amma çoxundan
(Bəli, istisnasız bir qanun olmaz!)
Arada seçərək bəzi kəsləri,
Uzaqdan uzağa hörmət göstərir.

XV

Alovlu şairin hər söhbətinə
Soyuq təbəssümlə qulaq asardı.
Coşan Lenskinin söz vüsətinə
Qəlbində bir ayrı məna yozardı.

Hələ bərkiməmiş alaçiy sözlər,
Daima od saçan ilhamlı gözlər
Onun nəzərində məzəli idi,
Bir ayrı yenilik, təzəlik idi:
Sözünü kəsməyib düşünərdi ki,
Hökmünü mənsiz də verəcək zaman,
Qoy hələ yaşasın qəlbində iman,
İnsanın dünyaya bəxtəvər təkisi;
Bu odlu-alovlu uydurmaları
Gəncliyi xətrinə əfv edək barı.

XVI

Ciddi mübahisə yaranıb hərdən
Baş alıb gedərdi aralarında
Ötən nəsillərdə, qəbilələrdə
Kimilər kim olubdu sıralarında.
Yaxşılı, yamanlı elmin töhfəsi,
Batil etiqadı, batil bəhrəsi,
Səssiz qəbirlərdə ömürlük əsrar?
Ömrün gərdisini dəyişən qərar
Bir-bir çözülərdi, Lenski aşkar
Çoşğuluq içində sərsəmləyərdi,
Şimal dastanından əzbər deyərdi.
Dili bilməsə də, qalıb çar-naçar
Lütfkar Yevgeni, o qəlbi incə
Qulaq kəsilərdi alovlu gəncə.

XVII

Di gəl ki, ən çox da eşqin havası
Qatırdı başını dərvişlərimin.
Cəngindən qurtarıb bal ehtirasın
Hərdən söhbət açar qəmli Onegin
Bəzən köks ötürüb heyifsilənərdi;
Dadıb ayrılanlar nə bəxtəvərdi!

Ondan da bəxtəvər o kəslər di ki,
Bir duyğu dadmayıb bu hislər tək i,
Hicranla soyudub eşqi canında.
Nifrinlə uyudub kini, qərəzi
Əsnəmək olubdu əsl mərəzi
Xanımı yanında, dostu yanında;
Məkrdən qısqanıb öz iqbalıni,
Etibar etməyib ata malını.

XVIII

Eşqin alovları söndükcə canda
Bir xəlvət küçəyə çəkilib hərdən
Sevdalı günlərdən söhbət açanda
Biz doya bilmirik xatirələrdən.
İndi o duyğular gülünc olsa da,
Sevgi tüğyanları salınır yada.
Çözüb danışdıqca titrək anları
Danışan dillərdə həyəcanları
Susub dinləyirik, ləzzət duyaraq.
Kömaya qaralı şikəst bir qoca
Qulaq şəkləyərək sakit, üsluca
Ləpabiğ gəncləri dinləyən sayaq.
Beləcə xəlvətə çəkir bizləri
Sönən sevdaların gizli hisləri.

XIX

Eşqindən alışıb yanan bir gənci
Yanlayıb səmimi bir söhbətə çək,
Düşməni, sevgisi, qəmi, sevinci –
Qəlbində nə varsa, açıb tökəcək.
Onəgin olsa da eşqin şikəsti,
Dostu dinləməkdi mərəsi, qəsd i.
Etiraf eşqiylə yumub gözünü,
Budur, açıb-tökür şair özünü.

Sadələvh, səmimi, saf vicdanını
Qoyub ortalığa, etdikcə üryan,
Yevgeni öyrənib bildi çox asan
Alovlu şairin eşq dastanını.
Çox zəngin duyğulu o saf hekayət
Bizlərə lap çoxdan bəllidi qayət.

XX

Ah, necə sevirmiş o qaragünlü,
Daha sevən yoxdu biz yaşda belə.
Təkcə şairlərin divanə könlü
Bu dəli sevdaya məhkummuş hələ.
Hər yerdə, hər zaman eyni xəyalat,
Arzudan, diləkdən yeganə imdad.
Hər yerdə, hər zaman eyni kədər, qəm,
Nə ürək soyudan uzaq bir aləm,
Nə uzun illərin ayrılıqları
Nə ilhama gəlib yazdığı anlar,
Nə qərib ellərdə ərşi-əlanlar,
Nə məclis hay-küyü, nə elmin barı
Söndürə bilmədi, olub həyanı,
Bakirlik odunda alışan canı.

XXI

Olqaya vurulub valeh olanda
Hələ yetkinliyə təzə yetirdi.
Qızcığaz oyundan ləzzət alanda
Ona məftunluqla diqqət edirdi.
Sərin pəlidliğin kölgəliyində
Qoşulub onunla oynardı gündə.
Məmnun atalar da görüb müxtəsər
Onları indidən bəlgələdilər.
Gözəllik içində süslənən bu qız
Hər bir nemətini dadıb dünyanın,

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Böyüdü yanında ata-ananın.
Sanki çəmənlikdə gizlənib yalnız
Böyüyüb boylandı incigülütək,
Nə bir arı gördü, nə bir kəpənək.

XXII

Şairə töhfəydi bu gənc yaşında
Nəşəli röyanın ilkin haləsi.
Sevib süsləndikcə onu huşunda
Qopdu ürəyinin ilkin naləsi.
Ay qızıl oyunlar, əfv edin barı;
O gündən xoşlayıb sıx ormanları
Səssiz tənhalıqda qaçdı yuxusu,
Sevdi gecələri, ayı, ulduzu...
Eşqin hər üzünü dadıb həyatda
Bir vaxtlar beləcə biz də gəzmişik
Bəzən gözümdən yaş da süzmüşük
Göylərin qəndili o Ayın altda...
Daha dəyişmişik, dönüb zamana,
Tutqun fanar kimi baxırıq ona.

XXIII

Olqa həm ismətli, həm sözəbaxan,
Həm də gülərdü al səhər kimi.
Bir şair ömrütək sadəlik yağan
Hüsnü də şirindi busələr kimi.
Gözləri şəhlədi göylər sayağı,
Yerişi, duruşu, əli, ayağı,
Səsinin ahəngi, xoş təbəssümü,
Kətan hörüklərin zərif düzümü...
Hər hansı romanı götürüb açsan
Orda rast gələrsən bu surətə sən;
Özüm də sevirdim onu əvvəldən,
Sonralar könlümü bıkdırdı yaman;

Seçilmiş əsərləri

İndi, ey oxucum, izin ver lütfən,
Böyük bacısından söhbət açım mən.

XXIV

Adı Tatyanaadı böyük bacının.
Gələn hər səhifə gətirsin soraq;
İndisə götürüb ilham xaçını
Qalan varlıqları qutsallaşdıraraq;
Dilə yatımlıdı, xoşa gələndi,
Hamı tanıyandı, hamı biləndi;
Dillər əzbəri tək sevilən bu ad
Yaşadır özündə min bir xatirat.
Gərək hamılıqla etiraf edək;
Zövqümüz kasaddı adqoydularda
(Hələ mən şeirdən demirəm burda);
Həmişə maarifdən uzaq gəzərək
Öyrənib bilməklə aramız azdı,
Qandığımız tək cə işvədi, nazdı.

XXV

Əl-qərəz, Tatyana deyilən pəri
Nə öz bacısının gözəlliyilə
Oxşaya bilmədi baxan gözləri
Nə də al yanağın təzəliyiylə.
Qəm-qüssə içində susur hər zaman,
Məşə maralı tək ürkəkdi yaman.
Dünyada heç nəyin fərqində deyil,
Doğma ocaqda da yaddı elə bil.
Kənarda dolanıb qəm-qübar ilə,
Nə ata sığalı istəyib könlü,
Nə də anasına isnişib yönlü.
Atılıb düşməyib uşaqlar ilə:
Çox vaxt bütün günü bu qəribə qız
Pəncərə önündə susubdu yalqız.

XXVI

Dalğınlıq ovqatı beşik yaşından
Olub rəfiqəsi, sevgili yarı.
Xəyallar yağdırıb töküb başından
Doldurub kənddəki bekar vaxtları.
Bir iynə görməyib zərif barmağı,
Olmayıb kətana naxış vurmağı.
Nə üskük gəzdirib üyülmək bilib,
Nə qasnaq üstünə əyilmək bilib.
Köhnə adətidir qoca dünyanın
Gəlincik gəzdirən hər körpə uşaq
Hökmlü olmağa göstərib marağ
Yaşadır beləcə ədəb-ərkanı.
Deyib təkrar edir hər oyun günü
Anadan eşidib götürdüyünü.

XXVII

Tatyana əlinə heç vaxt, heç vədə
Gəlincik almayıb bu yaşda belə,
Nə şəhər qeybəti, nə dəb barədə
Söhbət aparmayıb gəlincik ilə.
Uşaq dəcəlliyi yad olub ona,
Qorxulu nağıllar dad olub ona;
Qışın zil qaranlıq gecələrində
Onu sehləyib daha dərinədə.
Olqanın qolundan tutub bir ara
Aparıb çəməndə gəzdirsən deyə;
Qonşu körpələrin yanında dayə
Tatyana qarışmazdı bu oyunlara.
Nə səsə, nə küyə həvəsi vardı,
Əyləncə könlünü darıxdırardı.

XXVIII

Yamanca xoşlanır çıxıb eyvana
Baxıb seyr eləsin sökülən danı;

Şəfəq çilədikcə üfük hər yana
Çəkilir göylərdən ulduz karvanı.
Əsir sərin-sərin səhər yelləri,
Nurladır dünyanı işıq selləri;
Günlər asta-asta doğur beləcə.
Qışda da uzanan qaranlıq gecə
Ərzin yarısına sayə salanda
Dumana bürünən ay işığında
Doymayıb gözünün ayışığından
Tənbəl Şərq hələ də yatıb qalanda
Bizim Tatyananı tərpedir vərdiş,
Oyanır otaqda şamlar sönməmiş.

XXIX

Romanlar çox erkən cəzb etdi onu;
Hər şeydə hər zaman gəldi karına;
Ürəkdən vurulub sevdi Russonu,
Uydu Riçardsonun¹ yalanlarına;
Mehriban atası safdı nəsilə,
Gecikib qalmışdı ötən əsrdə.
Əlinə bir kitab götürməsə də
Ziyan da görməzdə onda heç vədə;
Kitabı oynucaq bilər həyatda
Fərqi nə varmazdı heç zaman qəti
Hansı gizləndədi qızın diqqəti,
Nədir mürgüləyən yastığı altda.
Halal arvadısa onun əksidir,
O da Riçardsonun divanəsidir.

XXX

Elə bilməyin ki, o, Riçardsonu
Sevibdi – oxuyub qandığı üçün.
Yaxud da ürəkdə Qrandissonu
Lovlasdan irəli sandığı üçün.

Aleksandr Sergeyevich Puşkin

¹Riçardson – XVIII əsr ingilis yazıçısı

Başqa şey tərpedib onun ruhunu,
Uzaq moskvalı yaxın qohumu
Alina xanımdan eşitdikləri,
Qalıb yaddaşında illərdən bəri.
Alina onlardan bəhs edən zaman
İndiki əriylə adaxlı idi,
Amma özgəsinə qəlb bağlı idi.
Könlünə daha çox yatan o oğlan
Qrandinson tək məşhur frantdı,
Həm qumar düşkünü, həm də serjantdı.

XXXI

Həmin frant kimi geyib özü də
Özünə yaraşan dəbdə gəzgilər.
Amma soruşmayıb ondan cüzi də
Başına tac qoyub kəbin kəsdilər.
Qızın bu dərđini dağıtmaq üçün
Əri də ağıllı tərənib bir gün
Onu kəndlərinə aparıb getdi,
Bir Allah bilir ki, o nələr etdi.
Ağladı, sızladı, nicat dilədi,
Əvvəlcə istədi boşansın ərdən,
Həyətdə-bacada iş görüb hərdən
Sonra yavaş-yavaş vərđiş elədi,
Beləydi göylərdən gələn göstəriş,
Bəxtin əvəzidir adətlə vərđiş.

XXXII

Ovunmaz dərđini ovutdu vərđiş,
Həyətlə əlləşdi, haqqa tapındı,
Çox uzun çəkmədi, dəyişdi gərđiş,
Açdı gözlərini sirlə tapıntı;
Hərdən işarası düşünən zaman
Sirlə bir kələfin tutub ucundan
Öyrəndi əriylə davranmağı da –

Seçilmiş əsərləri

Mütləq hakim olmaq yıxar dağı da!
Günlər qaydasında yetdi tamama,
At minib iş üstə tarlaya çıxdı,
Qışa hazırlaşdı, göbələk yığdı,
Güddü ev xərcini, getdi hamama,
Hırlənib döydü də xidmətçiləri,
Olmadı bunlardan ərin xəbəri.

XXXIII

Vaxt olub, söz ilə qaynayan qanı
Axıb albomuna nazəninlərin.
Polina çağırıb Proskovyanı,
Uzadıb kəlməni o sərin-sərin.
Korset gəzdiribdi daraçıq, qəşəng,
Hərdən rus N-nı, firəng N-i tək
Burnunda deməkdən ləzzət alardı,
Amma tez dəyişdi ömrünün ardı.
Korseti, albomu atdı bir yana,
Şeir dəftərçəsi saraldı, soldu;
Əvvəlki Selina Akulka oldu,
Yadına düşmədi xanım Alina.
Nəhayət, tükəndi ipək sandıqdan,
Xalata, ləçəyi tikdi pambıqdan.

XXXIV

Ərsə arvadını xoşlayıb bərkdən,
Gördüyü işlərə qarışmazdı heç.
Hər şeydə inanıb ona ürəkdən,
Yeyərdi, içərdi, gəzərdi bivec.
Beləcə arxayın ömür sürərdi;
Hərdən axşamüstü bir də görərdin
Mehriban qonşular, ədalı dostlar
Onlara yığışib olur bəxtiyar.
Hərə bir tərəfdən başlayır sözə,
Bir az qeybət qırar, bir az gülüşər

Olan dərdlərini yarı bölüşər.
Sonra qonaqlara Olqa çay süzər;
Bu şam yeməyiylə məclis bitərdi,
Qonaqlar dağılıb evə gədərdi.

XXXV

Keçmişdən yadigar adət-ənənə
Saxlanır bu evdə işlərdən bəri,
Maslennitsa vaxtı bayram şəninə
Düzülür süfrəyə rus blinləri.
Pəhriz saxlayaraq ildə iki yol
Yumru yelləncəkdə yellənib bol-bol,
Yallı gedərdilər, qol açardılar,
Mahnı deyə-deyə fal açardılar.
Troitsa¹ günündə gedib kilsədə
Əsnəyib dinlərkən həzin avazı
Üç damcı yaş tökər hərə ən azı:
Kvas da istəyir könül bu vədə;
Elə ki, açılır süfrə mübarək,
Rütbə sırasıyla paylanır xörək.

XXXVI

Qocalıb, qarıdı onlar bu sayıq,
Beləcə də yapıldı ömrün yapısı;
Ərinin sonrasını bəd gəldi ancaq
Açıldı üzünə qəbrin qapısı;
Tərk etdi dünyanı nahardan qabaq,
Oldu qonşular da bu dərddə ortaq.
Arvadı, uşağı çox ağladılar,
Matəm keçirdilər, yas saxladılar;
Bu yaxşı ağanı dəfn edən zaman
Dəm verib gözlərin axan yaşına
Belə yazdırdılar sinə daşına:

Seçilmiş əsərləri

¹Troitsa – xristianlarda dini bayram

*«Dmitri Larindi burda uyuyan,
Briqadir olubdu sağkən həyatda,
İndisə dincəlidir bu daşın altda».*

XXXVII

Vladimir Lenski dönüb, nəhayət,
Öz ata yurduna qayıdan vaxtı
Qonşunun qəbrini etdi ziyarət;
Dərindən ah çəkib, gözünu sıxdı,
Ürəyi qısıldı, xeyli dinmədi
Bir azdan «Poor Jorik» – deyib inlədi:
«Onun qucağında boy atmışam mən
Oçakov medalın oynatmışam mən
Lap körpə vaxtımdan düşüb sevdaya,
Bizimlə bağlıydı vuran ürəyi,
O günə tanrıdan möhlət diləyib
Gözaltı etmişdi məni Olqaya».
Burda Vladimir kövrəlib dərhal,
Mərhumun ruhuna qoşdu madriqal¹.

XXXVIII

Bu dəm yada düşdü ata, anası,
Keçib qəm yazılı daşlara baxdı.
Mədərsah dövrünün məzar havası
Qəlbini sıxdıqca gözdən yaş axdı.
Əfsuslar olsun ki, vədəsiz həyat
Ömür yollarında qurub min būsət
Fələyin hökmüylə gizlin güdərək
Yetkin nəsiləri biçir zəmi tək.
Arası kəsilmir axan bu ömrün...
Demə ki, nəslimiz durub qalacaq,
O da babaları yola salacaq.
Sonra öz vədəmiz yetəcək bir gün,
Bu körpə nəvələr, körpə mələklər
Dünyadan bizi də köçürəcəklər.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

¹*Madriqal* – mədh xarakterli qısa şeir

XXXIX

Hələ vaxt var ikən tutub zamanı,
Kef çəkin həyatda, məst olun, dostlar!
Çoxdan anlamışam mənsə dünyanı,
Bu fani aləmdə öz məramım var;
İlğim xəyallara göz yummuşam mən,
Di gəl ki, könlümü tərpədir hərdən
Uzaqdan uzağa kövrək ümidlər:
Bu qısa ömürdən qalmasa əsər
Qorxuram öləndə böyük dərd ola;
Yaşayıb yazmıram tərif eşqinə,
Könlümdən keçir ki, qəmli püşkümə
Məşhurluq düşəydi bəxtə, iqbala:
Vəfalı dost kimi bir səs olaydı,
Məni xatırlayıb yada salaydı.

XL

Nə vaxtsa, kimisə tərpədə o da;
Alışa taleyim hifz edən közlər,
Qeybə çəkilməyə, bəlkə, dünyada
Yazdığım qitələr, qoşduğum sözlər,
Kim bilir, bəlkə də (xoşca ümidir),
Nə vaxtsa, hardasa cahil bir həqir
Mübarək şəklimi görüb deyəcək:
«Nə yaman şairmiş bu ömrü gödək!»
Sən ey aşiq olub Aonidlərə¹,
Ötəri şeirimi yadda saxlayan,
Şair çələngimi sevib yoxlayan,
İzzətli əlinin lütfünə görə
Təşəkkür edirəm indidən sənə,
Təşəkkür edirəm mən dönə-dönə!

Seçilmiş əsərləri

¹Aonidlər – Yunan mifologiyasına görə incəsənətə hamilik edən allahlar

ÜÇÜNCÜ FƏSİL

Elle était fille, elle était amoureuse.

Malfilatre¹

«Hara uçunursan? A şair fələk!»
– Əlvida, Onegin, tələsirəm mən.
«Tutub saxlamıram, bir söylə görək
Harda keçirirsən axşamları sən?»
– Larinlər evində – «Çox qəribədir.
Bağışla, heyifin gəlmirmi nədir,
Orda öldürəsən hər axşamını?
– Zərrə də! – «Anlamaz sayma hamını,
Mən burdan görürəm orda nələr var;
Əvvəla, (qulaq as, düzmü deyirəm?)
Adi rus ocağı, sadə bir aləm,
Çox hörmət görsə də orda qonaqlar,
Bir bax söhbətlərin mövzusu nədi,
Yağışdı, kətandı, bir də töylədi...»

II

– Mən bunda elə bir bəla görmürəm
«Adamı təng edir, bəla bundadır».
– Kübar məclisində tükənir zəhləm,
Sadə ev sinəmə daha çox yatır,
Orda ... – «Şairliyi başladı yenə!
Di bəsdir. Ay canım, Allah eşqinə,
Gedirsən? Çox heyif, amma bircə dəm,
Qulaq as, Lenski, gör nə deyirəm.
Sənin Fillidanı² görmək olarmı?
Gəlsin hədəfinə fikrin, qələmin.
Onunla bağlıdır dərdin, ələmin
Bir baxım bunlara dəyəri varmı?»

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

¹Bir cavan qız idi, eşqə mübtəla. (Mal Filatır – Fr.)

²Fillida – sentimental şeirlərdə çox rast gəlinən qız adı

– Ələ salırsan? – «Yox, yox» – lap qəşəng,
Gədək qarşırlar əziz qonaqtək.

III

Yeni bir tanışlıq ehtirasıyla
Dostlar çapa-çapa varıb getdilər.
Qədim adətlərin el qaydasıyla
Onlara hər sayaq qulluq etdilər.
Əzəldən ənənə dəbdə bu yerdə,
Gəldi mürəbbələr nəlbəkilərdə.
Ortada dördümlü mərsinli cürdək,
Ağzı da mum ilə bağlanıb qəşəng.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

IV

Ən kəsə bir yolla çapıb dördnala,
İndi də geriyə qayıdır onlar.
Xəlvəti dinləyib biz bala-bala
Görək nə danışır bu qəhrəmanlar
– Nə olub, Onegin? Nədir bu əsnək?
– Vərdişdi, Lenski! – Mən bilən, gərək
Belədə çox dərin bir qayğın ola?
– Yox, yox, işində ol, fikir ver yola,
Hər yan qaranlıqdı, gecə yaradı.
Səyirt, Andryuşa, yaxşı bax önə,
Qoy, yeri gəlmişkən, söyləyim sənə,
Larina çox sadə, gözəl qarıdı;
Amma qorxuram ki bu yollar boyu
Başıma iş açar o mərsin suyu.

Seçilmiş əsərləri

V

«Tatyana hansıydı o qızların bəs?»
– İçəri girəndə kədərli, halsız
Svetlana sayacağı lal, qaradınməz,
Pəncərə önündə durmuşdu yalqız.
«Nə əcəb kiçiyə vurulmusan sən?»
– Necə ki? – «Seçərdi o birini mən
Sənin tək bir şair olsaydım əgər,
Yoxdu bu həyatdan Olqada əsər,
Donuqdur Vandikin Madonnası¹.
O səfeh göydəki səfeh ay kimi
Yanaq qırmızıdı, sifət dəyirmi...»
Fəğır Vladimir fikrə gedərək
Hərdən danışsa da, əsla dönmədi,
Sonra bütün yolu susub dinmədi.

VI

Larinlər evinə ilk gəlidiyi gün
Ordaca hamının könlünə yatdı.
Deyib danışmaqda pərgar Onegin
Hər gələn qonşuda bir zənn oyatdı.
Baş aldı gümanlar, düzüb qoşmalar
Gah orda, gah burda xısınlaşmalar.
Zarafat-zarafat, iman yandırır
Onu Tatyana ilə nişanlandırır
Toya hazırlıqdan söz açıb biri
Təkidlə, israrla lap basdı küyə,
Dəbdəki üzükdən olmayıb deyə
Hələlik toyları salınıb geri.
Amma Lenskinin toyuna çoxdan
Larinlər evində verilib fərman.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

¹Vandikin Madonnası – XVII əsr holland rəssamı Van Deykin çəkdiyi madonna

VII

Fağır Tatyananı dəng edib hər gün
Tamam bezdirsə də dedi-qodular,
Könlünə yol açan gizli duyğudan
Bir az sevindi də qeyri-ixtiyar.
Onu qaibanə güdən fikirdən
Vurğunluq zamanı yetişdi birdən.
Səpilən dənləri eyzən bu sayaq
Baharda göyərdir isinən torpaq.
Çoxdan alışmışdı xəyala istək,
Bir ləzzət umurdu o qaragünlü,
Tale qismətinə təşnəydi könlü.
Sinədə çırpınıb döyünən ürək
Həsərlə bir ümid bəsləyirdi hey,
Kiminsə yolunu gözləyirdi hey.

VIII

Məqamı yetişdi... açıldı gözü;
Dedi: gözlədiyim özüdür ki, var!
Qatıb bir-birinə gecə-gündüzü
Ondandı gördüyü şirin yuxular.
Sehrli bir qüvvəylə bu yer üzündə
Hər şey ondan deyir qızın gözündə.
Daha laqeyiddi çaya, ırmağa,
Qulluqçu gözündə sadıq marağa
Özünə qapanıb eşqin heyində
Evdən o yanlara ayaq basmayıb,
Gedən söhbətə də qulaq asmayıb,
Lənətlər yağdırır öz ürəyində
Qəfil qonaqların veyl çağına,
Çox uzun-uzadı oturmağına.

IX

Götürüb diqqətlə bir də oxuyur
Canına yayılan xoş romanları.

Hər yeni varaqda heyranlıq duyub
Su kimi içirdi ağ yalanları.
Xəyalən yetir də xoşbəxt bir günə
Dirildib gətirir gözü önünə
Aşiq Yuliyanı, məşuq Volmarı.
Həm Malek Adeli, həm də Lenarı.
İztirab içində zəlil Verteri¹
Yaxud da qənirsiz Qrandinsonu,
İndi kim oxusa, yatırdar onu.
Di gəl ki, bizim bu xəyalpərvərin
Can evi bu sayaq qonaqla dolur
Hamısı qovuşub Onegin olur.

X

Sevib bəyəndiyi müəllifləri
Bir-bir oxuduqca dönür ovqatı.
Tatyana özündə haçandan bəri
Yuliya, Delfina, Klarisadı,
İndisə dolanıb gəzir meşədə
Həmdəmi kitabdı sakit guşədə.
Çoxdan gəzdiyini tapıb kitabda
Ordakı yanğı da, şirin əzab da
Sanki özünüdür, odur məhbubu.
Özgənin qəmiylə ah çəkib hərdən,
Özünü unudub deyir əzbərdən
Ünlü qəhrəmana şanlı məktubu.
Bizim qəhrəmansa, hər kimdi adda,
Əsla Qrandison deyil həyatda.

XI

Öz yazı tərzinə verib xoş ahəng
Sənətkar söz üstə yıxıb canını.
Əsl kamilliyin nümunəsi tək
Bizə təqdim edib qəhrəmanını.

¹Verter – Hötenin «Gənc Verterin iztirabları» romanının baş qəhrəmanı

Haqsız təqiblərə ürcah olana
Ədib həyan olub, yetirib şana,
Həssas ürək verib, ağıl bəxş edib,
Görkü göz oxşayan surət nəqş edib;
Saf eşqin oduna bələyib onu,
Eləyib daima eşqinə heyran;
Qurban getməyə də hazır qəhrəman
Sonuncu fəsilin yetəndə sonu
Şər də cəzalanıb həmişəki tək,
Toxunub xeyirə layiq bir çələng.

XII

Başlar dumanlanıb bizim zamanda,
Mərifət dərində mürgü döyürük.
Eybi, qəbahəti, hətta romanda
Başa çıxardırıq, sevib, öyürük.
İngilis şeirinin ehtizazları
Qatıb yuxusunu ərgən qızların.
Görün Tatyananın məbədi kimdir,
Əbədi Cuhudla, xəyallı Vampir.
Qüssədi səhəri, qəmdi axşamı
Vurulub Melmot tək qaraqabağa
Sboqar əsrərə, Korsar¹ sarsağa;
Budur Lord Bayronun coşğun ilhamı
Dərdli xəyalata uğradıb onu,
Tükənmir bu xudbin mərəzin sonu.

XIII

Yetməzmi, a dostlar, qatdım başımı?
Bəlkə, buyruq gəldi bir gün səmadan
Mən də şairliyin atdım daşımı,
Tərpəndi içimdə bir yeni şeytan.
Bəlkə də, baxmayıb Febin² sözünə,

¹Korsar – Bayronun eyniadlı poemasının qəhrəmanı, dəniz qulduru

²Feb – yunan mifologiyasında Günəş allahı, incəsənət hamisi

Alçalıb enəcəm nəsrin düzünə,
Qədimi üslubda yazdığım roman
Bəlkə də, verəcək fəcrimə fərman.
Daha qələmim də yamanlıqların
Verdiyi əzabdan söz açmayacaq;
Sadə bir külfətdən yetirib soraq,
Təzə nəql edəcək köhnə təkrarı.
Yazacaq rusların eşq röyasından,
Əski əxlaqların öz dünyasından.

XIV

Nəql edib dindirim öz lisanında
Ata-babaları, dostu, yarı da.
Köhnə çökəklikdə irmaq yanında
Sözləşib görüşən uşaqları da;
Qısqanclıq odundan əzab çəkəni,
Nəmli gözlərinə həsrət çökəni,
Vüsəl yollarında yarışdıraram,
Küsdürüb təzədən barışdıraram.
Sonra çatdıraram nikah tacına.
Burda məşuqəmi salıb yadıma,
Önündə diz çöküb eşqin adına
Nə sözlər gəlibdi dilim ucuna,
Nələr danışmışam, söyləmişəm mən,
Artıq əl çəkmişəm o vərmişimdən.

XV

Gözəlim Tatyana, gözüm Tatyana,
Mən də ağlayıram sənin halına;
Uyub dilindəki dəbli hədyana;
Bəxtini tapşırdın qansız zalıma.
Səni məhv edəcək bu eşqin közü
İşaran ümiddən qamaşıb gözün
Səadət umursan, fərəh gəzirsən,
Sən az kələyini özün kəsirsən.

Düşüb arxasınca çılğın diləyin
Sehrli bir zəhər içirsən gündə,
Sığıncaq axtarıb təxəyyülündə
Görüşə tələsir təşnə ürəyin.
Hər yanda, hər yerdə mənzil başında
O məsum ovsunçun durur qarşında.

XVI

Qüسسə içindədir vaxtının çoxu,
Qovur Tatyanaı eşqin həsrəti;
Bağda da haqlayır gözünü yuxu,
Durub tərərənməyə qalmır taqəti.
Sinəsi qalxdımı-artır qübarı,
Alovu qarşıdır gül yanaqları.
Nəfəsi tərləyib donur dodaqda,
Gözlər ayışdıqca batır qulaq da...
Elə ki, göyləri örtür qaranlıq
Ay da keşikçi tək dolanıb gəzir,
Qopur bülbülün də şaqraq nəğməsi,
Çökür gözlərinə bir nigaranlıq.
Yuxusu qaçdıqca güdüb qayəni,
Tatyana söhbətə çəkir dayəni.

XVII

«Dayə, yuxum gəlmir, bürküdür yaman,
Gəl, aç pəncərəni, getmə yanımdan».
– Tanya, nə olubdu? – «Sıxılır bu can,
Bir danış keçmişdən, öz əyyamından».
Tanya nə danışım daha bu yaşda?
Hanı, nə qalıb ki, ağılda, huşda
Danışam əsrarlı qəzəl-qədərdən
O çinli, pərili əfsanələrdən.
Hamısı çıxıbdı daha yadımdan,
Qocalıq yamanca təpib dərimi,

Tamam unutmasam bildiklərimi.
«Yaxşı, söhbət elə öz həyatından,
Dövrən neçə keçib sizin zamanda,
Sevib vurulmağın olubmu onda?»

XVIII

– Tanya, boşla getsin, söylətmə hədə,
Bizlər xəbərsizdik eşqdən, sevdadan.
Rəhmətlik qayınanam bilsəydi əgər
Götürüm salardı məni dünyadan.
«Bəs necə bağlandı sənin nikahın?»
– Buyruğu beləymiş qadir Allahın,
On üç yaşındaydım elçi gələndə
Məndən də kiçikdi yar olan bəndə.
Heç Vanyam bilmədi ağrı-acımı,
Elçi iki həftə elədi minnət,
Xeyir-dua verdi atam, nəhayət.
Ağlada-ağlada hörüb saçımı,
Keşiş şərqiylə kənd adamları
Aparıb getdilər kilsəyə sarı.

XIX

Sonra gətirdilər bir yad ocağa...
Sən ki, dinləmirsən, a dalğın mələk...
«Ah, dayə, dərd məni az qalır boğa,
Sıxıntı çəkməkdən bulanır ürək
Az qalır ağlayıb bərkdən hönkürəm».
– Ay bala, naxoşsan, belə görürəm,
Allah özü olsun dərdinə kömək,
Könlün nə istəyir buyur, gətirək.
Müqəddəs su səpim qoy bir üzünə...
Od tutub yanırısan. – «Xəstə deyiləm,
Dayə, vurulmuşam mən taleyi kəm».
– Allahın yar olsun, bir gəl özünə

Dayəsi qəlbindən qan sıza-sıza,
Çəlimsiz əliylə xaç çəkir qıza.

XX

Yanğılı-yanğılı «Mən vurulmuşam!»
Deyib pıçıldadı Tanya yenidən.
– Can bala, naxoşsan, vallah, bu axşam:
– Dayə, burax məni, divanəyəm mən ...
Aysa xumar-xumar baxırdı göydən,
Şəfəqlər süzülüb axırda göydən
Dərdli Tatyananın dərdi üstünə,
Həşəm saçlarına, solğun hüsnünə,
Bir də gözlərindən axan yaşlara.
Durub qarşısında dayəsi titrək,
Əynində sırıqlı, başında ləçək,
Baxır qəmli-qəmli çatıq qaşlara.
Gecənin bu vaxtı məst olub aydan
Susub mürğü vurur ətrafda hər yan.

XXI

Tatyana dalsa da ayın seyrinə,
Ürək səfərdəydi uzaq, lap uzaq.
Qəfil fikir gəldi onun beyninə;
«Dayə, yetər daha, məni tək burax,
Kağız-qələm gətir qoy gedənədək,
Bir az masanı da gətir bəri çək.
Mən tez yatacağam, bağışla lütfən...»
Nəhayət, Tatyana təkdi yenidən
Sakit yatağında dirsəklənərək
Yazıb dürr axıdır söz yaddaşından,
Çıxmır Yevgeni də bir an başından...
Götür-qoy etmədi yazılan dilək,
Məhəbbət püskürən məktubdu hazır...
Tatyana! Kimədi bu odlu yazı?

XXII

Əlçatmız gözəllər görmüşəm ki, mən,
Qış kimi soyuqdu, təmizdi, amma
Nə aman biləndi, nə sözə gələn,
Təpədən dırnağa əsrar, müəmma...
Heyrət eləmişəm ərđəmlərinə,
Dəblərə bükülü hər dəmlərinə;
Doğrusu, onlardan uzaq gəzmişəm,
Qaşları üstündə özüm sezmişəm
Cəhənnəm möhürlü bir yazı da var:
«Ömürlük sən məndən ümidini kəs!»
Ölər ki, bir duyğu təlqin eləməz.
Adam hürkütməkdən fərəh duyurlar.
Kim bilir, bəlkə də, beləsinə sən
Neva sahilində çox rast gəlmisən.

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

XXIII

Müti divanələr arasında mən
Qənzəsi iştahlı nazlar görmüşəm,
Ahlara uymayıb, qaçıb tərifdən,
Mənliyi laqeyd olubdu hər dəm.
Məkrilər gizlənib çox-çox dərinədə
Onların dəhşətli xislətlərində.
Əvvəlcə hürküdüb sərt davranışla,
Sonra üzr istəyib deyir – bağışla;
Guya ki, bilməyib, guya ki, çaşıb,
Fərqinə varmayıb nədəndi söhbət;
Elə zərif olur səsində rəğbət
İnamcıl aşıq də, gözü qamaşıb,
Bir də təzələyir əzəl nəfsini,
Qaçır arxasınca məşuqəsinin.

XXIV

Nədir, Tatyananın nə günahı var?
Gözündən səmimi sadəlik yağır.
Dilinə gəlməyib hələ yalanlar,
Seçdiyi xəyala ümidlə baxır.
Onun sevgisində sünilik hanı?
Duyğular içində alışır canı.
Elə səmimidir, elə sadədil,
Göydən göndərilib ona elə bil
Çılğın təxəyyülü, odlu ürəyi,
Zərif tellər ilə eşqinə bağlı
Canlı iradəsi, ərköyün ağı;
Daha nə qaldı ki, olsun gərəyi?
Yüngüllük eləsə eşqində bu qız
Onu doğurdanmı bağışlamazsınız?

XXV

Ölçüb-biçən olur yosma xanımlar,
Daim hazırdılar məkrli məşqə;
Amma Tatyananın saf ürəyi var
Körpə uşaq kimi bağlıdı eşqə.
Heç demir: saxlayaq, sonraya qalsın,
Eşqin şiddəti də artıb çoxalsın.
Heç demir: aşıqə tor ataq, ancaq
Əvvəl qürurunu yüngülcə sancaq,
Bir qırıq ümidlə dolanıb gəzsin.
Qısqanclıq göstərib yaxaq odlara
Səbri, qərarı da çəkilsin dara,
Amma qoymayaq ki, axırda bezsin.
Qandaldan qurtulub uzaq qaçmasın,
Gedib özgəsinə qucaq açmasın.

XXVI

Hələ xəbərsizlik bir çətinlikdən:
Elin şərəfini xilas edərək,

Seçilmiş əsərləri

Bizim Tatyananın məktubunu mən
Doğma dilimizə çevirim gərək.
Ruscanı pis bilib, ayıb sayıbdı
Bizim jurnalları oxumayıbdı.
Öz doğma yurdunda, doğma elində
Çox çətin danışıb ana dilində,
Elə məktubu da yazıb firəngcə...
Nə etmək! Olmayıb canında həvəs,
Rusca anlatmayıb eşqini heç kəs,
Qadınlar yad dili sevib beləcə ...
Öz ana dilimiz, məğrur dilimiz
Məktubda işlənmir, yatmır əlimiz.

XXVII

Çoxları istəyib (mənə yəqindi)
Qadınlar məcburən rusca oxusun.
Çətin ki, kiminsə əlində indi
«Blaqonamerennıy» («Xoş niyyət») olsun!
Sizə üz tuturam, a şair dostlar,
Bunda sizlərin də çox günahı var,
Düçar olduğunuz eşqin möhnəti
Şeirilər yazdırıb sizə xəlvəti.
Bəlkə də, çoxları heç yetərincə
Bizim rus dilini bilmədiyindən.
Bilib öhdəsindən gəlmədiyindən
Təhriflər eləyib çox zərif, incə...
Odur ki, onları bu hal çaşdırıb,
Yad dili döndərib doğmalaşdırıb.

XXVIII

Allah eləməsin, məni bu fələk
Rast sala nə bağda, nə bir dəhlizdə
Ya akademikə – başında təsək,
Ya bir sarışallı seminaristlə!

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Sevmirəm sevdiyim rus dilindəki
Təbəssüm bilməyən dodaqlar tək
Xətasız, nöqsansız sərfi, nəhvi mən.
Kim bilir, bəlkə də, bədbəxtliyimdən
Dövrən dəyişəcək, zaman yetəcək
Təzə dil öyrədən jurnal həvəsli
Naz-naz gözəllərin bu təzə nəslə,
Bizə sərfli, nəhvli dil öyrədəcək.
Mənsə davam edib köhnə işimə,
Sadiq qalacağam öz keçmişimə.

XXIX

Necə qığıldayıb danışsa pəltək
Nöqsanlı nitqində yanlış tələffüz
Yerimdən oynadıb həmişəki tək
Yenə tərpədəcək könlümü, sözsüz.
Məndə hünər hanı tövbələməyə,
Xoşdu qallisizim¹ hələ ürəyə,
Xoşdu gəncliyin də günahı gerçək.
Lap Boqdanoviçin² şeirləritək.
Bunlar kifayətədi, vaxtdı mən gedim,
Məşğul olmalıyam, bu günlər, yəqin,
Yazdığı məktubla öz gözəlimin.
Axı söz vermişəm, daha nə edim?
İmtina edərdim, bilirəm ki, mən
Parninin³ üslubu düşübdü dəbdən.

XXX

Məclislər aşiqi, qəm nəğməkarı
Sənə işim düşüb iltifat ilə.
Yanımda olsaydın bu günlər barı
Bir az zəhmət verib tutardım dilə.

¹Qallisizm – fransız dilindən təhrif olunmuş sözlər

²Boqdanoviç – XVIII əsr rus şairi

³Parni – XVIII əsrdə aşıqanə şeirlər müəllifi olan fransız şairi

Məhəbbət adlanan bir ehtirasın
Alovu içində qovrulan qızın
Dərdli məktubunu alıb əlimdən
Özün çevirəydin əcəm dilindən.
Öz halal haqqımı verərdim sənə...
Ona tərifləri yadırgayaraq
Qəmli qayalıqda nəşə duyaraq
Tək-tənha dolanıb düşünür yenə
Finlər diyarının səması altda
Mənim dərdimi də eşitmir hətta.

XXXI

Budur, Tatyananın məktubunu mən
Sevib qoruyuram müqəddəs kimi.
Doymaq da bilmirəm vird eləməkdən.
Yatır ürəyimə şirin dərs kimi,
Ona kim öyrədib bu incəliyi,
Sözün axarına öyrəncəliyi?
Qəlbin hər sözünü gətirib dilə
Nur saçan hədyanlar hardandı belə?
Həm xələl gətirir, həm də cəzb edir...
Anlaya bilmirəm, sözə pərçiməm,
Hazırdı yarımçıq, zəif tərcüməm
Təbii bir şəklin solğun əksidir.
Sanki Freyşitsdən¹ verir sorağı
Tələbə qızların ürkək barmağı.

Tatyananın Oneginə məktubu

Mən sizə yazıram – nə var ki, qəliz?
Daha bundan artıq nə deyə billəm?
İxtiyar sizindir, dodaq büzsəniz
Haqlı cəzam olar, yanıb tökülləm.

¹Freyşits – Veberin XIX əsrdə yazdığı «Sehrli qız» operasının almanca adı

Amma bilirəm ki, kor bəxtimə siz
 Yanıb bircə qırıq rəhm eləsəniz
 Məni bu halımla tək qoymazsınız.
 Susmaq istəyirdim əvvəlcə yalnız;
 Amma inanın ki, bəlkə, heç vədə
 Belə açılmazdı arada pərdə.
 Dolanıb gəzdikcə öz kəndimizi,
 Həftədə bircə yol görsəydim sizi,
 Nəsibim olsaydı tanış döngədə
 Qulaq kəsilərək sizin söhbətə,
 Arada könlümcə bir söz andırıb,
 Sonra xəyalımı alovlandırıb,
 Gecəli-gündüzlü susub həmişə
 Ümid bəsləyərdim yeni görüşə.
 Amma deyirlər ki, qaraqabaqsız,
 Kənddə darıxırsız kefsiz-damaqsız.
 Neynəyək sadədir bizlərdə dövrən,
 Sizi görməyə də şadıq hər zaman
 Bizim bu yerlərə niyə gəldiniz?
 Çoxdan unudulmuş bu ucqar kənddə
 Görüb tanımadım mən sizi, şəksiz,
 Düşməzdi könlüm də bir belə bəndə.
 Bakirə könlümün döyüntüsünü,
 Qoy yalan olmasın, deyim düzünü
 Özüm ram eləyib, özüm saxlayıb,
 Bir özgə adama könül bağlayıb,
 Qadınlıq mehrimi ona salardım,
 Bir xoş fəzilətli ana olardım.

Yox, yox!.. Özgəsinə bu dünyada mən
 Bağlana bilməzdim heç vaxt könlüdən!
 Göylərin əmridir, qopsa da aləm,
 Sənin olmalıyam, mən səninkiyəm;
 Səni görmək üçün hər gün, hər axşam
 Bir ömrü bütövcə girov qoymuşam.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Səni göndərib ki, göylər hakimi
Himayəm olasan məzara kimi.
Gözə görünmədən kəsilib qənim
Yuxuma girmisən neçə yol mənim.
Baxışın canımı odlara salıb,
Səsinin sədası könlümdə qalıb.
İndi dediklərim olsa da çoxdan,
İlk dəfə qapıdan girdiyin zaman
Üzünü görən tək dondum yerimdə,
Yuxum təzələndi nəzərlərimdə.
Od tutub alışdı, yandı yanaqlar,
Dedim: yuxumdakı özüdür ki, var!
Səni eşitdiyim düzdümü, söylə,
Sən söhbət etdikcə bir şirin söylə
Mən də kasıblara kömək dururdum,
Şirin dualarla ovundururdum.
Qəlbləri titrədən dərddən, ələmdən
Özün deyildinmi həmin o dəmdə,
Özün deyildinmi, ey əziz xəyal,
Şəffaf qaranlıqda tapıb xoş macal,
Ötəri parlayıb, görünüb bir an
Başımın üstündə səssiz dayanan?
Mehri məhəbbətlə pıçıldayaraq
Yandırdın könlümdə ümiddən çıraq.
De kimsən? Mələksən, yoxsa vaxt pusan
Məkrli, hiyləli bir ovsunçusan?
Gəl qutar canımı bu şübhələrdən,
Bəlkə, təcrübəsiz, saf ürəklə mən
Hissə qarılışam havayı yerdən?..
Nə olur olacaq, qoy olsun yenə!
Mən öz taleyimi tapşırdım sənə
Hər gün yalvarıram mən gözü yaşlı,
Yetiş köməyim ol, qoyma təlaşlı;
Təsəvvür elə ki, yoxdu həyanım.

Fikirdən qoruyub ağlım da başda,
Qalsam məhv olaram burda, bu yaşda
Səni gözləyirəm. Bircə baxışla
Ümitsiz könlümə ümid bağışla.
Ya ağır yuxunu yarıda saxla,
Ya da tənbeh elə haqlı qınaqla!

Məktubu bitirdim. Təkrar etməyə
Abrımdan utandım, ayıbdı deyə.
Qərəz, bel bağlayıb qeyrətinizə
Özümü əmanət edirəm sizə...

XXXII

Tatyana qovrulur ah zar içində,
Titrəyir məktubu titrək əlində;
Zərfin yapışqanlı zərif küncü də
Quruyur yağıdan pörtmüş dilində;
Başı ağırlaşıb çiyinə düşüb,
Nazik köynəyi də asta sürüşüb
Qənirsiz çiyindən enir aşağı;
Sönüb öləziyir ayın işığı
Göydən söküldükcə ulduz pətəyi;
O yanda düzənlər sıyrılır çəndən,
Çay da gümüşlənir baxanda gəndən,
Oyadır kəndlini çoban tütəyi.
Səhərdir, gün qalxır göyün tərkinə,
Mənim Tatyanaımsa varmır fərqi.

XXXIII

Oturan yerdəcə sallanıb başı,
Günün doğduğunu hələ duymayıb;
Xəyalı hardasa gedib dolaşır,
Hələ məktuba da möhür qoymayıb.
Qoca Filipyevna asta bir tərzdə
Ona çay gətirir məcməyi üstə.

«Vaxtdı, mənim balam, tərپən yataqdan
Aha, oyaqsanmış, gözəlim, çoxdan!
Xəstə zad deyilsən, gümrəhsən daha,
Mənim sərçə balam, mənim naz balam,
İçimi yeyirdim dünən az qala,
Yamanca qorxmışdum, şükür Allaha,
Axşamkı möhnətdən qalmayıb əsər,
İndi al yanağın lələyə bənzər».

XXXIV

– Ah, dayə, lütf elə, köməyimə çat.
«Buyur, canım-gözüm, nə diləyirsən...»
– Ağına gəlməsin başqa şübhə, zad...
Amma bu sözümlü yerə salma sən.
«Ay Allah saxlasın bəladan səni!»
– Yaxşı, xəlvətə sal, göndər nəvəni
Gəlib bu məktubu yetirsin ona...
Bizə təzəliknən qonşu olana...
Həm də yaxşı-yaxşı tapşır uşağa
Bir söz qaçırmasın orda ağzından,
Mənim adımlı da çəkməsin, aman!
«Hansına? A canım sənə sadağa!
Qocalıb getmişəm, məndə huşmu var,
Yadımda qalmır ki, hamı qonşular».

XXXV

– Huşsuzluq eləmə, qulaq as mağıl!
«Qınama, ay canım, tükənib heyim,
Daha qocalmışam, korşalıb ağıl,
Bir vaxtlar var idi – məndəki beyin
Karına gəlirdi ağalarımın...»
– Of, necə anladım mən bu qarını?
Dayə, ağınlı heç yoxlamıram mən,
Deyirəm, məktubu aparsın nəvən
Versin Oneginə... bax budur sözümlü.

«Hirs-lən-mə, qoy baxım görüm neyləyim,
Vallah, bir bələdı mənim keyliyim,
Yenə nə oldu ki, ağardı üzün?»
– Heç nə, dayə canı, çaşdırma məni,
Sən yeri tezcənə göndər nəvəni.

XXXVI

Aradan gün keçdi, cavab gəlmədi,
Səs-soraq çıxmadı o biri gün də;
Tatyana neynəsin, özü bilmədi,
Gözü yolda qalıb, əli üzündə.
Gələndə Olqanın pərəstişkarı,
Onu dilə tutdu dayəmiz qarı:
«Dostunuz görünmür, harda qalıb bə?
Bir söz deyəcəkdi ona sahibə».
Tatyana hirsindən titrəyib əsdi;
Lenski cavabı ləngitməyərək,
Dedi ki, bu günə yetirsin gərək;
Yəqin, poçt gecikir, o ləngiməzdi.
İnciyib eyhamlı sözlərə görə
Tatyana gözünü zilləyir yerə.

XXXVII

Qaranlıq çökmüşdü, qosqoca mizdə
Axşam samovarı dızıldayırdı;
Zərli çin çayniki dəmkəşin üstə
Buğlana-buğlana ətir yayırdı.
Olqa fincanları yan-yana düzdü,
Sonra hamısına rəngli çay süzdü;
Bir oğlan uşağı gəlib bu ara
Qaymaq da payladı oturanlara.
Dərdli Tatyana qalanıb oda,
Pəncərə önündə durub baxırdı;
Fikirli-fikirli gözlər axırdı;

Nəfəsi toxunan soyuq aynada
Zərif barmağıyla venzel cızırdı,
Məhrəm bir istəklə O.Y. yazırdı.

XXXVIII

Fikirdən xəyalda üzülüb canı,
İntizar çəkməkdən donub gözləri;
Qəfil tappılıtdan qurudu qanı,
Get-gedə çoxaldı ayaq səsləri,
Yevgeni at üstə girdi həyəətə,
Tatyana «of» deyib qaçdı xəlvətə.
Dəhlizdən dəhlizə keçib kölgə tək,
Özünü eyvana atdı ütələk:
Ordan da həyəətə, həyətdən bağa,
Keçib körpüləri, tər çəmənləri.
Sındıra-sındıra yasəmənləri
Ürək də etmirdi geri baxmağa.
Nəfəsi təngidi, tükəndi taqət,
Çayın kənarına çatdı, nəhayət...

XXXIX

Skamya üstünə yaxıb özünü
«Yevgeni burdadı!» – deyib sevindi.
«Allah, necə yozub görən sözümü,
Biləydim, arxamca gəlirmi indi?»
Amma nə eşidən, nə də gələn var,
Bağda nəğmə deyir xidmətçi qızlar;
Tapşırıq belədi ağalarından
(Bir gilə itməsin bağın barından,
Yığılsın birbəbir hər kolun dəni
Gərək qol çırməsın, hamı yarışsın,
Nəğmə deyə-deyə başlar qarışsın,
Yığıb topladığı giləmeyvəni,
Ağzına atmasın kimsə dərəndə;
Bu da bir hoqqadı bu kənd yerində!)

Qızların nəğməsi

Qızlar, qızlar, nazlılar,
Nazları avazlılar,
Tərpənin halay quraq,
Oxuyaq cəh-cəh vuraq;
Açmayaq çox sirləri,
Dilləri qənd eləyək;
İgidləri, ərleri
Səsləyib bənd eləyək.
Ürəklənilib bir qoçaq
Qoşulsa bu halaya,
Tezcə qaçıb dağılaq,
Şuluq salaq araya;
Tutaq onu yaxşıca,
Moruğa, gilənara.
Deyək, haydı, ay qoçaq,
Oğlan hara, qız hara?
Eşidib nəğməmizi,
Yüyürüb güdmə bizi.
Tora düşən quş olma,
Sən qızlara qoşulma!

XL

Tatyana qızların şaqraq səsinə
Qulaq kəsilsə də biganə, dalğın,
Gözləyir toxtayıb gəlsin özünə,
Gözləyir azalsın ürəkdə yanğı;
Amma barmaqları da titrəyib-əsir,
Yanan yanaqlarda gizilti gəzir;
Səbri daraldıqca artır intizar
Bir ayrı şiddətlə yanır yanaqlar
Bir dəcəl məktəbli açıb ovcunu
Bir göz qırpımında qamarlayan tək
Beləcə çırpınır xallı kəpənək;

Seçilmiş əsərləri

Kolluqda gizlənib güdən ovçunu
Payız şumluğunda görüb uzaqdan
Beləcə döyükür köməksiz dovşan.

XLI

Köksünü ötürüb durdu, nəhayət,
Bayaq oturduğu o skamyadan.
Hələ səngiməyib canında şiddət
Xiyaban tərəfə burulan zaman
Birdən Yevgeninin qaynar gözləri
Onu elə çaxdı, əsdi dizləri;
Şaşırıb dayandı, düşdü tərərdən,
Tərpənə bilmədi durduğu yerdən;
Bu qəfil görüşün sonu bu axşam
Bu yerdə yarımçıq qalır, a dostlar.
Daha nə həvəsim, nə taqətim var,
Bu uzun söhbətdən bərk yorulmuşam;
Gedim bir azacıq dolanım düzdə,
Sonra qayıdaram bu mətləb üstə.

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

DÖRDÜNCÜ FƏSİL

La morale est dans la nature de chose

Necker¹

I, II, III, IV, V, VI, VII

Nə qədər az sevsək qadınları biz
O qədər asanca xoşa gəlirik.
Elə bununla da onları, şəxsiz,
Məkrli torlara sala bilirik.
Bəzən soyuqqanlı pozğun bir kələk
Şöhrətə mindirir sevda elmitək
Sevməyə-sevməyə ləzzət almağı,
Özündən dəm vurub, zurna çalmağı.
Mötəbər sayılan belə əyləncə
Mötəbər tərifli babalar sayaq
Qoca meymunlara layiqdi ancaq
Lovelaslar² dövrü də ötübdü, məncə,
Qızılı dabanlı başmaqlar kimi
Möhtərəm pəriklər, xoş vaxtlar kimi.

VIII

Kim qəlbən istər ki, olub riyakar
Bir şeyi min cürə təkrar eyləsin.
Hamının bildiyi o şeylər ki, var,
Onları israrla iqrar eyləsin;
Hansısa bir qızın on üç yaşında
Xəyal inanclar yoxkən başında
Onu öz yanından vurub dağıtmaq
Saysız etirazlar doğurur ancaq.
Kimləri bezdirib yormur dünyada
Dualar, qorxular, andlar, amanlar,

Seçilmiş əsərləri

¹Əxlaq hər kəsin, hər şeyin iç üzündədir (*Nekker – Fr.*)

²*Lovelas* – Riçardsonun «Klarissa Qarlou» əsərinin qəhrəmanı

Uzun məktublarda şəklər, gümanlar,
Şayiələr, üzüklər, göz yaşı, qada.
Analar, xalalar nəzarətləri
Bir də ki, ərlərin zay ülfətləri!

IX

Elə Yevgeni də düşünür belə
Gəncliyin özü tək coşub çağlayan
Çılğın ehtiraslar dönərək selə
Yolundan azdırıb, sapdırıb yaman.
Ərköyün böyüdüb onu bu həyat.
Birindən ürəyi sınıbsa heyhat,
Başqa birisinin olub heyranı:
Arzudan, istəkdən üzülüb canı;
Üzülüb bəzən də asan uğurdan.
Dinləyib qəlbinin döyüntüsünü,
Saxta gülüslərlə örtüb üzünü,
Bezikib, yorulub əsnəyən zaman
Butalı dövrünü döndərib heçə,
Ömrün səkkiz ili ötüb beləcə!

X

Tez-tez vurulmağı tərgidib çoxdan,
Gününü keçirir səbrin gücünə;
Kimsə rədd eləsə düşməyir ruhdan,
Dönük çıxanı da almır vecinə,
Bir gözəl görəndə könlünə yatan,
Tapır da, artır da hayıfınsımdan.
Onların sevgisi, hirs, acığı
Bir azca yadında qalır, açığı;
Elə bil hər şeyə biganə qonaq
Gəlir axşam-axşam vist¹ oynamağa.

¹Vist – kart oyunu

Oyun bitən kimi qalxıb ayağa
Yollanıb evinə qaçır çaparaq.
Rahatca uyuyub yatır ölümək,
Bilmir sabah axşam hara gedəcək.

XI

Elə ki, Tanyanın gizli məktubu
Gəlib Yevgeninin əlinə çatdı,
Bir qız ürəyinin zərif üslubu
Qəlbində nə qədər rıqqət oyatdı.
Canlandı gözündə qızın xəyalı,
O solğun camalı, o məyus halı,
Olub keçənləri yadına saldı,
Elə bil bir şirin yuxuya daldı.
Bəlkə də, hislərin əzəl şiddəti
Bir anlıq olsa da aldı kamını;
Amma ki, o qızın saf inamını
Kəməndə salmağı rəva bilmədi.
Deyirəm, indi də uçaq o bağa
Bir gözəl görüşə şahid olmağa.

XII

Üz-üzə dayanıb susdular yalnız,
Sonra yaxınlaşıb dindi Onegin;
Daha gizlətməyin, siz yazmısınız,
Oxudum naməni, dinlədim gərgin
Günahsız bir eşqin qəm-qübarını,
Sadədil bir qızın eşq izharını.
Xoşlandım sizdəki səmimilikdən,
Canıma yayılıb keçdi ilikdən;
Uyumuş hisləri oyatdı gerçək.
Mən sizi tərifdən uzağam qəti,
Səmimi söhbətin yoxdu qiyməti.
Səmimi olaraq mən də sizintək
Açıq etirafla üz tutub sizə,
Verirəm özümü mühakimənizə.

XIII

Ev-eşik eşqiylə məhdud çevrəyə
Salmaq istəsəydim əgər özümü,
Qismətin hökmüylə ər olum deyə
Ailə qursaydım, yumub gözümü,
Əsiri olsaydım külfət şəklimin
Bir an düşünmədən, sözsüz ki, yəqin,
Gəlin sorağına çıxıb havayı
Nişanlı gəzməzdim sizdən savayı.
Tamam mədhiyyəsiz deyərəm bu dəm,
Tapsaydım əvvəlki idealımı,
Tək sizə bağlayıb xoş iqbalımı
Tək sizi seçərdim ömrümə həmdəm.
Tək sizi bilərək ən ali nemət,
Mən xoşbəxt olardım ... yetsəydi qüdrət!

XIV

Amma mən zövq üçün yaranmamışam,
Könlüm biganədi, yaddı səfaya.
Sizdəki kamillik, hədsiz ehtiram,
Yox, layiq deyiləm sizin vəfaya.
Qəlbimdə nə qədər sevsəm də gerçək,
Bir gün də soyuyub üzüm dönəcək
İnanın (vicdanla deyirəm), ancaq
Ailə qursaq da əzab olacaq.
Ağlar günləriniz olacaq onda,
Axan göz yaşından kövrəlməyəcək
Sinəmdə daş kimi bərkiyən ürək
Özünüz düşünün, bir görün sonda
Nə güllər bəsləyib Himeney¹ bizə,
Yəqin, bəs edəcək puç ömrümüzə!

¹Himeney – yunan mifologiyasında Nikah allahı

XV

Varmı bir ailə bu yer üzündə
Ola bundan betər, bundan da bərbad,
Nalayıq, nainsaf bir ər üzündən
Gecəli-gündüzlü dərd çəkə arvad.
Ərsə qiymətini bilib arvadın
(hələ bir söyə də bəxti, həyatı!)
Daim qaş-qabağı yernən sürünə,
Daim soyuq gəzə, qısqanc görünə
Boynuma alım ki, beləyəm mən də.
Bunumu gəzdiniz bir xoş diləklə,
Atəşli, alovlu, təmiz ürəklə
Mənə məktub yazıb könül verəndə?
Bunumu yazıbdı bəxtiniz sizə,
Bunumu qıyıbdı qismətinizə.

XVI

«Geriyə qayıtmır nə xəyal, nə vaxt,
Dəyişə bilmərəm daha qəlbimi.
Mən sizi sevirəm, sevirəm ancaq
Doğma qardaş kimi, yaxın dost kimi.
Dinləyin sözümü hirssiz, acıqsız,
İstəyi istəklə dəyişir hər qız;
Ağac da belədir, düşən yarpağı
Yenidən göyərdir hər bahar çağı,
Görünür, beləymiş hökmü göylərin,
Yenə də kimisə sevəcəksiniz,
Amma özünüzü ələ alın siz
Hər yetən mənimtək anlamaz dərin;
Bilin ki, sədaqət olsa da sizlik,
Fəlakət yaradır təcrübəsizlik.

XVII

Tatyana toplayıb, sıxıb özünü
Heç nə anlamadan, gözündə məlal,

Susub Yevgeninin quru vəzini
Göz yaşı içində dinlədi bihal.
Yevgeni qurtarıb əl verən zaman
Tatyana, bəlkə də, özü duymadan
Uzanan o əli qəfildən aldı,
Başını sallayıb aşığı saldı.
Bostan qırağıyla döndülər geri;
Qınaya bilməzdi hər hansı bəndə
Onları beləcə qoşa görəndə
Bu kənd yerinin də əzəldən bəri
Sərbəstlik haqqı var xoşbəxt, mübarək,
Məğrur Moskvanın özündəki tək.

XVIII

Oxucum, mənimlə razılaş ki, sən
Dərdli Tatyana ilə dostumuz bu gün
Həm gözəl davrandı, həm də ürəkdən.
İlk dəfə deyil ki, bu hal onunçün,
Göstərə qəlbinin böyüklüyünü;
Amma inan ki, qaradır günü
Qəlbi qaraların şəbədəsindən,
Neçə yara alır neçə kəsimdən.
Birdi yaxın dostu, yad düşməni də.
(Bəlkə də, eynidir əslində onlar);
Həyatda hər kəsin bir düşməni var
Allah, özün saxla sən dost dənindən!
Həzər bu dostların həzər əlindən!
Onları boş yerə yad etmirəm mən.

XIX

Bəs necə? Beləcə uyuduram mən
Qara fikirləri, boş xəyalları;
Amma çıxarmayıb mötərizədən
Ötəri deyirəm bəzi halları.

Nə çardağ gopçusu var olub çoxdan
Nə onun atdığı iynəli böhtan,
Nə kübar libaslı qaragüruhlar
Onu alqışlayıb, çəpik vurublar.
Nə meydan həcvi var, mənasız, duzsuz
Nə kübar əxlaqlı bir xoş məclisdə
Qondarma təbəssüm qondarma üzdə
Yüz dəfə oxuyub onu dostunuz,
Bir dost ki, dayaqdı, arxadı nəhəng,
Sizi də çox sevir ... öz doğması tək.

XX

Hı! Hı! ey oxucu, ey nəcib bəndə,
Sağdımı, safdımı qohum əqrəban?
Xətrin istəyirsə dayanma gəndə
İzin ver, danışım, eşit ağzımdan
Deyim nə deməkdi əsl doğmalar.
Qohum söylədiyin adamlar ki var
Gərək oxşayasan, əziz tutasan,
Ömründən ömrünə ömür qatasan,
Elin adətincə hər milad günü
Ziyarət eyləyib qonaq gedəsən,
Ya da ki, poçt ilə təbrik edəsən,
İlin qalan vaxtı kəsilib ünü
Nə nigaran qalsın, nə yuxu qatsın,
Qərək günlərini Allah uzatsın.

XXI

Türfə gözəlliyin saf məhəbbəti
Qohumdan dostdan da sağlamdı, mərddi.
Tufanlar qopsa da səngimir qəti,
Bu eşqə haqqınız dəyişməz şərtdi.
Amma dəblərin də qasırgası var,
Deyir öz sözünü həyatda rüzgar;

Kübar aləminin qeybət selləri
Qərq edir tük kimi yüngül gülləri.
Üstəlik, gərəkdir kişinin sözü
Namuslu, qeyrətli qadınlar üçün
Ötərli sayılsın daima, hər gün.
Bəzən də vəfalı bir yarın üzü
Bir göz qırpımında dönür nigahan
Eşqi də yerindən oynadır şeytan.

XXII

Kimə inanasan? Kimi sevəsən?
Varmı bir nəfər ki, düzilqar ola?
Kimdi ölçümüzü axtarıb gəzən
Bir sözü, bir işi qoyanda yola?
Varmı haqqımızda böhtan yaymayan?
Varmı əzizləyib bizdən doymayan?
Varmı eybimizi örtüb gizləyən?
Varmı bir kimsə ki, adam bezməyə?
Xəyallar içində çırpınan xilqət,
Xəyalət ilğımdı, başqa şey deyil.
Ancaq özünü sev, öz qədrini bil,
Hədəərə getməsin çəkdiyən zəhmət.
Möhtərəm oxucum, sən də ayıq ol,
Yoxdu bundan artıq ləyaqətli yol!

XXIII

Görüşün sonrası nə oldu barı?
Heyhat, çətin deyil bunu anlamaq.
Dəlisov bir eşqin iztirabları
Ziyadə şiddətlə yandırdı ancaq.
Kədər təşnəsinin yorub canını,
Nəşəsiz ehtiras sordu qanını.
Tatyana saralıb yandı, töküldü,
Gecələr yuxusu ərşə çəkildi.

Üzün yaraşığı təbessüm itdi,
Hələ ləzzətini təzə daddığı
Ömür gümrəhliyi, can rahatlığı
Bir quru səs kimi yox oldu getdi.
Tufan libasını belə geyinər
Hələ təzə-təzə açılan səhər.

XXIV

Hayıf, Tatyananın sönür çırağı,
Sarılar çöhrəsi, kəsilir ünü.
Yoxdu heç nəyə də meyli, marağı
Titrədib tərptəmir heç nə könlünü.
İndi qonşular da çıxıb pərvüqar
Başların bulayıb pıçıldaşırlar:
«Yetib ərlik vaxtı, darıxır yazıq!»
Yetər, bu söhbəti dəyişək artıq.
Verib təxəyyülə nəşəli vüsət
Xoşbəxt bir sevgini gətirək yada.
Amma, əzizlərim, qalmayıb o da,
Yaman sıxışdırır məni mərhəmət,
Daha məzur tutun, neynəyim ki, mən
Sevirəm Tanyanı belə ürəkdən.

XXV

Vladimir Olqanın gözəl hüsnünə
Daha bərk bağlanıb heyran qalırdı.
Yanmayıb özünün əsir gününə
Şirin əsarətdən ləzzət alırdı.
Daim bir-birinə rast düşərdilər,
Qızın ayağında dərdləşərdilər.
Lap səhər ertədən verib əl-ələ
Bağda gəzərdilər belədən belə.
Vladimir həmişə ismət güdərdi,
Olmazdı abırlı yanaşmağından.

Arada Olqanın qımışmağından
Bir az ürəklənər, cürət edərdi.
Qızın saçlarına barmaq salardı,
Ya da ətəyindən busə alardı.

XXVI

Bəzən hərdən-hərdən düşəndə yeri
Oxuyur Olqaya abırlı roman.
Guya təbiətdə hər gizli sirri
Müəllif çox bilir Şatobriandan¹.
Arada çevirib neçə varağı
(Belə sayıqlama hədyanlar axı
Adamın abırını alır üzündən),
Qızarıb tezcə də ötür üstündən
Belə davranışın çoxdu misalı.
Bəzən də təklənib gözdən iraqda
Şahmat oynayırırlar asudə vaxtda.
Lenski dərinədən xəyala dalıb
Çaşır, öz topunu top ədasıyla
Götürür özünün piyadasıyla.

XXVII

Evə qayıtdımı, evdə də belə,
Fikrində Olqayla oturub durur.
Qəşəng albomunu götürüb ələ
Qəşəng səliqəylə bər-bəzək vurur.
Kənddən mənzərələr uyduyub çəkir,
Kənarda məbədi, başdaşı, qəbir
Ya da rübab üstə cızıb göyərçin
Qələmlə rəngləyib bəzəyib ifçin.
Bəzən də xatirə vərəqlərində
Əvvəldən seçilmiş, əvvəldən hazır
Ürəyi tərpedən şeirlər yazır.

¹Şatobrian – XIX əsr fransız yazıçısı

Beləcə albomun imza yerində
Qalır istəklərin lal xatirəsi,
Uzun illər boyu silinmir izi.

XXVIII

Siz də bələdsiniz, xəbəriniz var
Qəza qızlarının albomlarından
Onları bir ucdan yazıb pozublar
Yaxın rəfiqələr hey zaman-zaman.
Dostluğa sədaqət rəmzi olaraq
Ölçüsüz şeirlə dolub hər varaq.
Hərdən sındırılıb qolu, qanadı,
Hərdən uzadılıb uzun-uzadı.
Birinci vərəqi oxuyun hələ:
«Quecrerez – vous sur ces tablettes¹
İmza da qoyulub: t.a.v.Annette;
Sonuncu vərəqdə yazılıb belə:
«Varsa daha artıq sevən bir kəsin,
Yazıb məndən sonra bəyan eyləsin!»

XXIX

Burda görərsiniz tutub hər yanı
Qoşa ürək şəkli, məşəl, çiçəklər.
Burda oxuyarsız əhdü-peymanı
«Mən səndən dönmərəm ölənə qədər!»
Görərsiz hansısa bir hərbi şair
Şeir vızıldadıb eşqinə dair.
Boynuma alım ki, mən də hazıram,
Belə albomlara mən də yazıram.
Amma ürəyimdə əminəm qəti,
Burda yazacağım bir cəfəng hədyan
Hardasa, haçansa oxunan zaman

Seçilmiş əsərləri

¹Quecrerez – vous sur ces tablettes – «Siz bu vərəqlərdə nə yazmısınız?»

Çəkər xoşməramlı nəzər-diqqəti
Ağına-bozuna baxmayıb tamam,
Məğzinə varmazlar, nə goplamışam.

XXX

Siz ey şeytan izli kitabxanadan
Hər yana dağılıb, düşüb dərbədən,
Qafiyəbazların qəlbin qanadan
Möhtəşəm albomlar, saysız cilidlər,
Siz ey Tolstoyun¹ fırçası ilə,
Yaxud Baratinski² dühası ilə
Belə qəşəng-qəşəng bəzənən kəsim,
Allah üstünüzə odlar ələsin!
Vaxt olur, gəlırsız gözəl bir xanım
Mənə Jn-quarto³ təqdim edəndə
İynəli bir həcv dəbərİR məndə
Hirsimdən titrəyir alışır canım
Acığım təpəmə vurur dübara,
Buyur mədhiyyə yaz indi bunlara!

XXXI

Təkcə mədhiyyələr yazmır Lenski
Şəxsi albomuna cavan Olqanın.
Heç vaxt ümidini üzür Lenski
Qələmi eşqiylə alışır onun.
Olqa barəsində nəyi eşitsə
Tələsik dəftərə köçürür kəsə.
Canlı həqiqəti bəyan edərək.
Axır elegiyalar⁴ bir qəmli çaytək.

Aleksandr Sergeyevich Puşkin

¹F.P.Tolstoy – Puşkinin müasiri, rəssam

²Baratinski – rus şairi, Puşkinin müasiri

³Jn-quarto – böyük kitab formatının adı

⁴Elegiya – qəmginlik və kədər oyadan lirik şeir

İlhamlı Yazıkov, hər nə deyirsən,
Sən də beləcəsen könlün çəşanda.
Duyğular qəlbində aşıb daşanda
Kim bilir heç kimi vəsf eləyirsən.
Amma bu qiymətli elegiyalardan
Sənin öz bəxtini yazacaq zaman.

XXXII

Sakit! Eşidirsən qopan qiyamı?
Atmağı buyurur münəqqid bizə
Çılız çələngini elegiyanın.
Qafiyə düşkünü dostlara isə
Qışqırıb deyir ki, «Yorulduq axı,
Qurtarın boşuna qırıldamağı.
Yetər ağlamsınıb göz yaşı tökmək,
Ötən zamanların dərđini çəkmək...»
– Sən nişan verməklə haqlısan qəti
Borunu, üzlüyü, xəncəri¹ bizə.
Deyirsən can verib hər kəlməmizə,
Dirildək hər yanda ölü sərvəti.
Düzdümü? Qətiyyəən olmayın naçar,
«Qayıdın qəsidə yazın, ağalar,

XXXIII

Qüdrətli illərdə yazdıqları tək
Hər zaman təzədir köhnə qaydalar».
– Təkcə təm-təraqılı qəsidə gərək,
Ay dost, ağ eləmə, bir fərqi mi var?
Xatırla nə deyib köhnə satirik!
«Bir özgə xülyalı» hiyləgər lirik
Sənə doğurdanmı xoşdu dərindən
Ölövay qafiyə düşkünlərindən?

¹*Boru, üzlük (yəni maska) və xəncər* – klassik şeirdə və rəssamlıqda faciə rəmzi idi. Puşkin ehtimal edir ki, elegiyaya qarşı etirazını bildiren «ciddi münəqqid» şairlərə yalnız faciə yazmağı təklif edəcək.

Elegiya üstündə havayı yanma,
Onun içi boşdu, məğzi bıcağı,
Amma qəsidənin eşqi ucadı...»
Burda mübahisə mümkündür, amma
Susub, iki əsrin arasını mən
Vurmaq istəmirəm heç nahaq yerdən.

XXXIV

Şəninə əbədi şöhrət sayaraq,
Coşandı qəlbinin burulğanları,
Vladimir qəsidə yazırdı, ancaq
Heç vaxt oxumazdı Olqa onları.
Görəsən, şairlər görüb yarını
Oxuya bilirmi yazdıqlarını?
Ağlaşan kəslərə, deyirlər, heç vaxt
Olmur bundan artıq böyük mükafat.
Doğrudan, məsuddu, xoşbəxtdi o kəs
Yanlayıb şeirinin səbəbkarını,
Dinlədə bilibse könül varını,
Hanı sevən üçün özgə bir əvəz.
Məsuddu, lap elə yarı həyatda
Tamam özgəsiylə gəzirsə, hətta.

XXXV

Xəyalın barına uyumlu qəmi
Ələyib keçirib sevən ürəkdən
Yalnız gəncliyimin könül həmdəmi
O qoca dəyəmə oxuyuram mən.
Bir də nahar vaxtı qurtaran zaman
Yarışıb söhbətə gələn qonşudan
Yazığı qısnayıb küncə çəkirəm,
Dərdimi danışmış zəhlə tökürəm.
Vaxt olur (zarafat qalsın bir yana),
Qəmdən, qafiyədən üzgün düşəndə

Gedib göl üstünə, dayanıb gendə
Vəhşi ördəkləri yığiram cana;
Mən şeir dedikcə bərk ürküşürlər,
İsti yerlərindən perik düşürlər.

XXXVI, XXXVII

Bəs Onegin necə? Yeridi, dostlar,
Bir az səbir eləyin, açıq söyləyim.
Günü necə keçir, necədir rüzgar
Sizə bircə-bircə bəyan eyləyim.
Anaxoret olub tənhalıq güdən
Yay vaxtı oyanıb saat yeddidən
Yollanıb gedərdi üzü yuxarı,
Dağın ətəyində bir çaya sarı.
Gülnar¹ nəğməkarı məlum şairtək
Bu taydan o taya üzüb keçərdi,
Qayıdıb bir fincan qəhvə içərdi,
Gallespont² saydığı çay üstə qəşəng
Jurnal oxuyardı... qurtaran kimi
Durub geyinərdi...

XXXVIII, XXXIX

Gəzinti, qıraət, daş kimi yuxu,
Meşə kölgəliyi, çay zümzüməsi
Bir qaragözlüyə bəslənən duyğu,
Bir bəyazüzlünün şirin busəsi.
Yəhərli, yüyənli, qaçağan bir at,
Hicra bir guşədə sakit bir həyat,
Süfrədə ağ şərab, göydə ağ bulud,
Tənhalıq, ayrılıq, bir də lal sükut,
Budur Oneginin əsl həyatı;

¹*Gülnar şairi* – Bayronun «Korsar» poemasının qəhrəmanıdır. Bayron yaxşı üzgüçü idi, bir dəfə Dardanel boğazını üzüb keçmişdi.

²*Gallespont* – Qədim yunanların Dardanel boğazına verdiyi ad

Özündən xəbərsiz bağlanıb ona
Qızıl yay günləri qalsın bir yana,
Heç ayrı vaxtda da çəkilmir adı;
Unudub dostları, küylü şəhəri
Bir də könülsıxan əyləncələri.

XL

Bizim şimal yayı cənub qışından
O qədər seçilmir, desək düzünü.
Elə bil şəbehdir yaranışından
Olmayıb doyunca görək üzünü;
Artıq payız gəlib göynən sürünür,
Günəş də səmada az-az görünür,
Getdikcə günlər də hər gün qısalır
Yaşıl ormanların rəngi sozalır.
Ağaclar soyunub üryanlaşırlar.
Bürüyür hər yanı çölün dumanı,
Köçəri quşların kövrək karvanı
Üz tutub cənuba, dağlar aşırırlar,
Qüssəli bir mövsüm gəlir uzaqdan,
Noyabr qapını kəsdirib çoxdan.

XLI

Günəş boy verdikcə soyuq torandan
Sükuta qərq olur bomboş tarlalar.
Çıxıb yol üstünə ov güdür bu an
Yanında qancığı bir ac canavar.
Birdən duyuc düşüb fıncırır kəhər,
Atlı da özünü yığıb birtəhər
Səyirdir atını dağlara sarı.
Çölə çıxarmayıb daha malları
Pəyədə saxlayır çoban da yalnız.
Daha tütəyi də salmır səs-səda
Çəkib cəhrəsini kasıb daxmada
İplik əyirdikcə oxuyur bir qız.
Yapır, ətrafına şölə salaraq
Uzun gecələrin həmdəmi çıraq.

XLII

Budur, şaqıldıyıb gələn şaxtalar
Çöllərin əyninə gümüş don biçir.
(Hazır qafiyədir burda ilk bahar,
Buyur, ey oxucum, sınaqdan keçir!)
Buz örtük geyinən çay da get-gedə
Bənzəyir tərtemiz dəbli parketə.
Dəcəl uşaqların xizəklərindən
Üstünə iz düşür neçə yerindən.
Qaçıb əvvəlki tək üzmək istəyən
Qırmızı pəncəli bir gombul qaz da
Çıxır buz üstünə ehmallı, asta.
Sürüşüb yıxılır... göydənsə dən-dən
Burulub, bükülüb səpilən ilk qar
Yerdə ulduz-ulduz bərq vurur par-par.

XLIII

Haraya çıxasan? Neynəmək olar
Bu ucqar guşədə belə zamanda?
Gözlər də yorulur qeyri-ixtiyar
Kəndin təbiəti yekrəng olanda.
Belə sərt çöllərdə atmı çapasan?
Nalı möhkəm atı haradan tapasan?
Yazıq kəhərlərin nalı da laxdır,
Buz üstə ilişib yıxılacaqdır.
Otur kitab oxu boş damın altda
Pradt¹, W.Scott², bəs etsin gərək.
İstəmirsən? Buyur hesabını çək,
İçkiyə qurşanıb hirsindən çatda,
Uzun gecələri ötür birtəhər,
Qışını yola ver bahara qədər!

Seçilmiş əsərləri

¹Pradt – fransız yazıçısı

²Valter Skott – görkəmli ingilis yazıçısı

XLIV

Çayl Harold olub bir sayaq o da,
Onegin meyil etmir özgə marağa.
Sübh tezdən yuyunub bumbuz vannada
Sonra bütün günü çıxmır qırağa.
Yüz ölçüb bir biçən adam günündə
Əlində küt kiyi bilyard önündə
Qovur iki şarı belədən belə
Vaxtını səhərdən sovurur yelə.
Yevgeni yorulub axşam düşəndə
Bilyardı, kiyi də atır kənara.
Süfrədə hazırdır birgə nahara.
Lenski çaparaq yetəndə kəndə
Düşür troykadan, görüşür dostlar,
Buxarı önündə başlanır nahar!

XLV

Hörmətli, İzzətli qonaqdır deyə
Şairin şəninə edilib əta,
Bumbuz şüşələrdə gəlir süfrəyə
Dul Kliko şərabı, ya da Moeta.
Köpüklər fısqırıb tıxacı atır,
Elə bil çağlayan İpokrenadı¹.
(Məftunu olmuşam onun bir zaman
Məzəli duyğular oyatdığından.)
Dostlar, yadımızdan çıxmamış olar
Sonuncu sikkəmi əsirgəmədən
Hər vaxt xərcləmişəm ondan ötrü mən.
Qəlbi sehləyib coşdurmağı var.
Duzlu zarafatlar, mübahisələr,
Şeir də demişəm səhərə qəpər!

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

¹İpokrena – yunan mifologiyasında Qelikon dağından axan ilham çeşməsi

XLVI

Mədəni qıçqırdır batır günaha
Qaynayıb fışqırır köpüyü ilə.
Canıma sərfəli şərabı daha
Bordonu¹ bilirəm bu gündən belə.
Aini² götürmür mədəm nə vaxtdır,
Ai cazibəli canansayaqdır,
Adamı azdırıb çağırır gendən,
Əslində, heç nədir, boşdur içindən.
Amma sən, ey Bordo, məlhəmisən,
Bizlərə yoldaşsan əzəl binadan
Alıb ağrımızı hər vaxt, hər zaman
Dərdə şərik çıxan bir dost kimisən
Sənsən yüngüllədən hər cür əzabı,
Yaşasın dostumuz Bordo şərabı!

XLVII

Haçandı səngiyib sönübdür ocaq,
Üstünü kül basıb qızıl közün də.
Hənilər yavaş-yavaş yerdən qalxaraq
Uçur buxarının soyuq gözündən.
Hənilər, istiyə qarışıb bu an
Qəlyan tüstüsü də çıxır bacadan.
Qədəhdə şərabısa qaynayır hələ,
Axşamın toranı ələnilir çölə...
(Doğrusu, bilmirəm niyə bu vaxta
İtlə qurd arasına məqam deyirlər;
Amma mən sevirəm lap sübhə qədər
Hap-gopa qurşana dostlar otaqda,
Qədəh toqquşdura, şərab gillədə.)
Budur, başlayıbdı onlar söhbətə:

Seçilmiş əsərləri

¹Bordo – qırmızı şərab növüdür

²Ai – şampan şərabının bir növüdür

XLVIII

«Bir danış Tanyadan, qonşu qızlardan,
Neynir şux cilvəli öz Olqan, söylə...»
–Hələ bir şərab süz... yarım stəkan...
Yetər, yetər, bəsdı... bütün ailə
Sağdı, salamatdı... salamları var...
Çiyinlər dübbədüz, sinə də hamar,
Olqa qəşəngləşib olub qiyamət!
Gedib baş çəkərik düşəndə fürsət.
Cəmi iki dəfə olmusan mehman.
Çoxdan görünürsən o yanlarda sən,
Çox məmnun olarlar ziyarət etsən...
Vay səni... korşalıb yaddaşım yaman,
Tamam unutmuşam, bilmirəm niyə?
Dəvət olunmusan gələn həftəyə.

XLIX

Bu şənbə Tanyanın ad günüdür, ha!
Olqayla anası tapşırıb mənə
Yenə bir bəhanə axtarma daha,
Özləri deyibdi... lap dönə-dönə.
«Yığılıb gələcək oraya hər kəs,
Ağız deyəni də qulaq eşitməz».
– Qıraq gəlməyəcək, əminəm qəti,
Orda ola bilməz özgə söhbəti.
Sən də öz evin bil, lütf elə gedək!
Oldumu? «Razıyam!» – söhbət zamanı
Doldurub boşaltdı bir stəkanı
Qızın şərəfinə sağlıq deyərək.
Söhbəti yenə də Olqadan saldı,
Məhəbbət əzəldən əmri-mahaldı.

L

Keyfi yuxarıydı vüsal qabağı,
İki həftə qalib toyun vaxtına.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Feyzi, əsrarıyla gəlin otağı
Onu qaldıracaq bəylik taxtına.
Hələ qarşidadır heyranlı anlar,
Himenin qoyduğu qayda-qanunlar,
Əsnəyə-əsnəyə çəkilən qəmlər
Ağlına da gəlmir heç zərrə qədər
Himeni sevməyən bizsə həyatda
Eyni şəkillərdən olmuşuq zinhar.
Lefonten zövqünə uyğun romanlar
Bizləri bezdirib, yorubdu, hətta.
Biçarə Lenski saf qəlbi ilə
Məzkur həyat üçün doğulub elə.

LI

Sevilir... Xoşbəxtdir, olub bəxtəvər,
Hər halda o özü düşünür belə;
Qəlbən ləzzət alan imanlı kəslər
Yüz qat bəxtəvərdir soyuq baş ilə;
Mənzilə çatınca qonaq düşərək
Qalıb gecələyən sərxoş yolçutək
Ya da bahar vaxtı gəzib aləmi
Çiçəkdən yapışan kəpənək kimi.
Amma zavallıdı, bədbəxtədi, hətta
Hər şeyi öncədən qabaqlayanlar,
Hər şeydə bir ayrı məna duyanlar;
Hər şeyə şübhəylə baxıb həyatda
Ürəyi soyuyur gördüklərindən,
Yadında saxlayır onu dərindən.

BEŞİNCİ FƏSİL

*Sən ey Svetlana, ey sevimli yar,
Səndən uzaq olsun müdhiş rüyalar!*

Jukovski

I

O il uzun çəkdi payız ruzgarı,
Ləngidi həyətdə, çöldə, küçədə;
Gec gəldi, gec yağdı qışın ilk qarı
Yanvarın üçünə keçən gecədə...
Tatyana yuxudan oyanıb erkən
Həyətdə boylandı buz pəncərədən,
Gördü ağ geyinib damlar, barılar,
Çiçək ləklərini örtüb dümağ qar.
Pəncərə şüşəsi naxışlanıbdı,
Sağsağan həyətdə sevincək olub,
Dərələr görünmür, dərələr dolub,
Dağlara ağ xalı bağışlanıbdı.
Dünya başdan başa olub ağappaq,
Hər tərəf gümüşü, hər tərəf parlaq!

II

Qış alıb qarını... kəndçi fərəhlə
Odun xizəyini qoşub yol açır;
Atı ürpənsə də, qarda xizəklə
Yortmaqdan savayı yoxdu əlacı.
O yanda kibitka uçur çaparaq
Yumyumşaq qar üstə şırım salaraq:
Kürkünü qurşaqda bərkidib yamcı
Oturub yerində – əlində qamçı.
Bu yanda bir dəcəl məhlə uşağı
At kimi qoşulub öz kirşəsinə,
Gəzdirir küçüyü kef nəşəsinə;

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Amma qırışmalın donub barmağı,
Gülməyi gəlsə də keyimir donu,
Anası aynadan qınayır onu:

III

Yəqin, bu lövhələr cəzb etməz sizi,
Nə etmək, belədir adi təbiət;
Yoxsa bir incəlik, zəriflik izi
Açıb könlünüzü oxşamaz əlbət.
Nə qədər yazsam da bu qışa dair
Tanrı vergisiylə başqa bir şair
Bizimçün vəsf edib çoxdan ilk qarı,
Vəsf edib ondakı min bir çaları,
Bilirdi sizləri məftun edəcək
Yazdığı alovlu, odlu şeirdə
Söz açıb xizəklə gizli seyrdən...
Amma nə onunla, nə sənə gerçək,
Sən ey fin qızının gənc nəğməkarı,
Bəhsə girişmirəm hələlik barı!

IV

Tatyana – hüsündə soyuq bir səhər,
(Ruhən rus olsa da hər şeydən əzəl,
Özü də bilmir ki, niyə bu qədər)
Sevir rus qışını bu soyuq gözəl.
Sevir soyuq gündə ağ qırovları,
Şəfəqdən bərq vuran çəhrayı qarı.
Xoşlanır xizəkdən, bayram günündən,
Zövq alır xaç vaxtı axşam çənindən.
Bu evdə adətdir bayram axşamı
Məclisin sonunda susur ağızlar,
Fal açıb bəxt yozur xidmətçi qızlar,
Nəfəs titrətdikcə yanan ağ şamı,
Xanımın bəxtinə nələr yozulur,
Hərbçi adaxlı, səfər yozulur.

V

Tatyana inanır el arasında
Baş alıb dolaşan rəvayətlərə.
Adi kart falına, ay parasında
Müxtəlif müjdəli əlamətlərə.
Duyub gözlədikcə bütün bunları,
Təlaşdan tükənir səbri, qərarı.
Hərəsi bir sirli xəbər gətirir,
Xəbərlər könlünə kədər gətirir;
Pişik soba üstə əyləşib qəşəng
Nazlana-nazlana yusa üzünü,
Hərdən mıyıldaıyıb döysə gözünü
Deməli, bir qəfil qonaq gələcək.
Göylərin solundan sıyrılıb hərdən
Təzə ay gözünə görünsə birdən

VI

Əsməcə tutardı, rəngi qaçardı.
Elə ki səmada zülmət dərindən
Bir ulduz sıyrılıb yerə uçardı,
Tatyana tələsik qopub yerindən
Ona diləyini yetirsin deyər
Az qala özü də uçardı göyə.
Bir qara rizəli rahib görəndə
Quruyub qalardı, düşərdi bəndə.
Yaxud hayandasa dərədə, düzdə
Yolunu keçsəydi hansısa dovşan
Bilməzdi neynəsin şaşırdığından
Sarsılıb donardı ayağı üstə.
Könlünü cuğlayan şəklər, gümanlar
Deyərdi qarşıda bir fəlakət var.

VII

Neynəsin? Vaxt olub, bu gözəl xilqət
Dəhşətin özündə bir ləzzət dadıb.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

Təzada meyilli qoca təbiət
Əzəldən insanı belə yaradıb;
Svyatki günləri gələn zamanlar
Hər şeydən arxayın vecsiz cavanlar
Yığışb fal açır öz adlarına,
Sonu bilinməyən həyatlarına.
Fal açır eynəkli qocalar belə
Yaşanmış ömür-gün dönməz olsa da;
Axır mənzilinə lap az qalsa da,
Ayrılmaq istəmir həyatdan hələ,
Ağrıya, acıya bal qatır ümid,
Onları uşaqtək aldadır ümid.

VIII

Tatyana fal şamın əriməyinə
Diqqətli nəzərlə maraqləyir.
Süzülən naxışlar qız ürəyinə
Sirlə, möcüzəli nəsə söyləyir.
Hərənin qəlbində titrək bir güman,
Üzük çıxarırlar su dolu qabdan.
Tanyanın üzüyü boy verir, hətta
Qədim bir mahnının sədası altda:
«Orda ər kişilər varı, dövləti
Kürəklə yığırlar sandıqlarına,
Üzük yiyəsinin gəlsin karına,
Yayılsın aləmə şanı, şöhrəti!»
İtki də vəd edir, amma bu səda,
Qızlarsa pişiyi gətirir yada.

IX

Ayazlı bir gecə, sakit bir vədə,
Ulduzlar sayrışır göyün üzündə;
Tatyana tələsik qaçır həyəətə
Yaxası düyməsiz əlbisəsində.

Aya güzgü tutub sakit izləyir,
Bəxtini sınaııb nəsə gözləyir.
Aysa məhzun-məhzun boylanır ordan,
Titrəyir, elə bil asılıb dardan.
Sss! Hiss eləyib yoldan ötəni
Barmağı ucunda uçub həvəslə,
Tütək səsindən də zərif bir səslə
Soruşur: Sən kimsən? Agah et məni!
Donub ona baxır o yoldan ötən,
Astadan deyir ki, Aqafonam mən.

X

Tatyana istədi gedib bu gecə
Dayəylə fal açıb bəxtini bilsin.
Hələ tapşırıq da verdi gizlicə
Hamamda onlara süfrə düzəlsin.
Di gəl ki, xoflanıb qorxdu qəfildən...
Burda Svetlananı xatırlayıb mən
Özüm də dəhşətə gəldim, nə isə,
Görünür, fal açmaq man deyil bizə.
İpək kəmərinə açıb belindən
Soyunub yatağa girdi nagahan
Xəbəri olmadı, hətta bu zaman
Başının üstündə uçan Lelindən!
Balışın altında qızlıq güzgüsü,
Yuxuya qərq oldu, yumuldu gözü.

XI

Qəribə vəqəə gördü yuxuda;
Gördü, bir özüdü, bir qarlı düzdü,
Hər tərəf uyuyub bəyaz uyquda,
Hara ayaq basır: dumandı, sisdi.

¹Lel – qədim slavyanlarda Məhəbbət allahı

Kəsib qabağını qar yığınları
Qaynayıb püskürən sel axınları
Qışın şaxtasına ram olmayıblar,
Məcraya sığışıb, dağılmayıblar.
Buzla yapışıqlı iki çubuqdan
Körpü də atılıb selin üstünə
Elə bil hazırdı ömür qəsdinə
Bu girdab önündə durub bayaqdan
Tatyana üşüyür hey əsim-əsim,
Şaşqınlıq içində bilmir neyləsin.

XII

Qəlbində deyini b söyür selləri
Hicran tək aranı kəsibdir deyə.
Bir kimsə yoxdur ki, o yandan bəri
Ona əl uzadıb yetsin köməyə.
Qəfil qar yığını qabaran zaman
Nə çıxsa yaxşıdır kürtün altından?
Qılları pırpızlı qorxunc bir ayı
Böyürə-böyürə göstərib çayı,
Caynaq pəncəsini uzadır ona.
Qorxudan yazığı boğsa da qəhər,
Caynaqlı pəncədən tutub bir təhər
Büdrək addımlarla keçir o yana.
Yoluna düzəlir, amma nə fayda?
Onun arxasınca yortur ayı da!

XIII

Arxaya baxmadan çalışır qaça,
Tələsir neçə ki, düşməyib heydən.
Qurtara bilməyir canını ancaq
Ardınca yüyürən qıllı lakeydən.
Deyinir bədheybət, əl çəkmir ondan,
Görünür qarşıda qalın bir orman,
Yatıb qar altında şam ağacları
Bir az qəhərlidi hüsnü, vüqarı.

Çökələr, qovaqlar, qayınlar üstən
Ulduzlar sayrışıb işıq çiləyir,
Ormanı bir soyuq nura bələyir;
Yollar yoxa çıxıb, gizlənib gözdən
Əsən sərt küləklər sovurub qarı,
Örtübdü yolları, uçurumları.

XIV

Tatyana meşəyə doğru qaçaraq
İstədi gizlənib tapsın bir aman.
Boynuna dolaşan uzun bir budaq
Qapır sırğaları qulaqlarından.
Soyuqdan güməşir əli-ayağı,
Batıb qarda qalır nəmli başmağı.
Açılıb başından düşəndə şalı,
Yerdən götürməyə qalmayıb halı
Qorxur arxasınca gələn ayıdan,
Bir macal tapmır ki, əl atıb barı
Donun ətəyini dartsın yuxarı.
Dəhşətli təqibdən təntiyib yaman;
O qaçır, ayı da cumur dübara,
Taqəti qalmayıb qaça, qurtara.

XV

Yıxılır... Ayı da qaldırıb yerdən
Vurub qoltuğuna aparıb gedir.
Tatyana huşunu itirir birdən,
Daha nə tərənir, nə də hiss edir.
Yollar uzandıqca qalın meşədə
Bir koma görünür hicra guşədə.
Qar basıb örtübdü hər yanı artıq,
Təkcə pəncərədən süzülür işıq.
Komada qalmaqal, qışqırıq, haray;
Ayı donquldanır: «Yaxşı bax, qızım,
Kirvəmin evidir gedək bir qızın!»

Sonra qalın qarı yarıb laybalay,
Dəhlizə dürtülüb süzür hər yanı,
Qapının ağzına atır Tyanı.

XVI

Tatyana özünə gəlib birtəhər
Görür ayı yoxdu, özünü ancaq.
Qarı arxasında dinir bədələr,
Ehsan məclisində olduğu sayaq.
Tatyana döyükür, anlamır heç nə,
Deşikdən baxanda evin içinə
Nə görsə yaxşıdı?.. cinlər, ərdolar,
Masa arxasında olub bərqərar.
Biri canavardı, biri xoruzbaş,
O biri bənzəyir buynuzlu itə.
O keçi saqqalı, cılız ifritə,
Bu skelet-qabırğa – məğrur bir əyyaş,
Quyruqlu cırtıdan da düşüb çəlpəşik,
Bu yarı leyləkdi, o – yarı pişik.

XVII

O yanlar bundan da dəhşətdi hələ:
Minib hörümçəyi səyirdir xərçəng.
Qırmızı qalpaqlı qazboğaz kəllə
Atılıb ortada fırlanır diltəng.
Dəyirman oynayır, atılır, düşür;
Hər qanad çalanda itlər hürüşür...
Tappıltı, guppultu, fısqırıq, alqış,
O yanda hırıltı, bu yanda qarqış.
Burdadı əsərin baş qəhrəmanı!
Tatyana dəhşətdən sarsılır yaman,
Qonaqlar içində gördüyü zaman
Bu qədər sevdiyi qorxunc insanı;
Masa arxasına yaxıb özünü,
Onegin qapıdan çəkmir gözünü.

XVIII

İşarə verəndə çaxnaşır hamı,
İçəndə içirlər, qızışır başlar.
Güləndə gülüşmə bürüyür damı
Qaşını çatanda çatılır qaşlar:
O burda hakimdi lap açıq-aşkar,
Daha Tatyananın nə qorxusu var!
Cuğlayır canını maraq, ehtiras
Çəkib aralayır qapını bir az.
Bu anda söndürür bütün şamları
Çöldən içəriyə sovrulan külək
Ərdolar şaşırır çaşqın düşərək.
Onegin cumanda qarıya sarı
Gözləri od-alov saçırdı onun,
Hamı da ardınca uçurdu onun.

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

XIX

Qorxudan Tanyanı götürdü dəhşət
Qaçmaq istəsə də tərpnə bilmir.
Vurnuxa-vurnuxa tükənilir taqət
Bağırmaq istəyir, səsi də gəlmir.
Onegin qapını çəkəndə yana
Cinlərin gözünə dəydi Tatyana.
Vəhşi bir hırıltı qopdu onlardan
Gözləri qıyğacı, dillərində qan,
Xortumlar, dırnaqlar əyrim-üyrümdü,
Bıqlar lopa-lopa buynuzlar iri,
Ağarır heybətli köpək dişləri,
Tüklü quyruqları düyün-düyündü.
Sanki Tatyana kəsilib qənim,
Hamısı qışqırır: mənimdi, mənim!

XX

Mənimdir! – Onegin qışqırdı kəskin,
Cinlərin dəstəsi qeyb olub susdu.

Bumbuz qaranlıqda olaraq təskin
Qaldı cavan qızla o özü-dostu.
Onegin Tanyanı dartıb sakitcə
Qısnaya-qısnaya çəkdi bir küncə.
Salxaq bir stulda oturub bu an
Başını çiyinə qoydu astadan.
Olqayla Lenski görünür birdən,
Gur işıq bərq vurub şimşəktək çaxır,
Onegin hirslənib özündən çıxır.
Əlini qıcaayıb durduğu yerdə
Qəfil qonaqları tutur söyüşə,
Tatyana az qalır yıxılıb düşə.

XXI

Qızışdı didişmə, artdı qalmaqal
Yevgeni götürüb uzun bıçağı
Soxdu Lenskinin qarnına dərhal.
Qaraldı gözləri, söndü ocağı
Koma silkələndi haray-həşirdən...
Tatyana diksinib ayıldı birdən,
Oyanıb gördü ki, otaq işıqdır,
Pəncərə şəfəqdə bir yaraşıqdır.
Şaxta şüşələrdə salıb naxışlar
Qapı aralanır bir azca bəri,
Olqa qaranquştək qonur içəri,
Yanaqlar ulduztək alışıb par-par,
«Can bacı, tez elə, danış görüm sən,
Bu gecə yuxuda kimi görmüsən?»

XXII

Tatyana Olqanı görmür elə bil,
Uzanıb yerində sakit susaraq.
Əlində bir kitab, gözündə nisgil,
Nəyisə axtarır hey varaq-varaq.
Tapa bilməsə də kitabda bir xətt
Bir gözəl mənzərə, bir şirin hikmət
Onu dönə-dönə çevirir həzin.

Amma nə Vergili, nə ulu Rasin¹,
Nə Skott, nə Bayron, nə də Seneka²,
Hətta Qadın Moda Jurnalı belə
Bu qədər tutmayıb bir kəsi hələ;
Qızı cəzb eləyib Martın Zadeka –
Xaldey müdriklərin əsl azmanı,
Zamanın falçısı, yuxu yozanı.

XXIII

Bu dərin əsəri matahdır deyə
Bir çərçi gətirib bir vaxt bu yerə.
Qatıb Malvinadan³ tək-tük hissəyə
Kitabçın etdiyi güzəştə görə
Alıb Tatyana dan üç manat yarım;
Ona üstəlik də bu kitabları:
İki Petriada⁴, bir toplu təmsil
Sərf-nəhv kitabı – hər iki fəsil,
Bir də Marmontelin⁵ üçüncü cildi.
Bizim Tatyana da yozum yorğunu,
Martın Zadekanın olub vurğunu
Özüylə gəzdirir neçənci ildi.
Sanki hər dərdinə taparaq dərman
Gecə yatanda da ayrılmaz ondan.

XXIV

Yuxusu yamanca narahat edir
Bilmir hara yozsun, cavab gözləyir.
Qorxunc xəyalatın mənası nədir?
Axtarıb kitabda tapmaq istəyir.

¹Rasin – məşhur fransız şairi (XVII əsr)

²Seneka – eramızdan əvvəl I əsrdə yaşamış Roma yazıçısı

³«Malvina» – fransız yazıçısı Kottenin romanı

⁴«Petriada» – Böyük Pyotr haqqında epik poema

⁵Marmontel – (XVIII əsr) ikinci dərəcəli bir fransız yazıçısı

Xətt-xətt, göz gəzdirir mündəricata,
Təşvişlə, təlaşla baxır hər ada:
Meşə, şam ağacı, ifritə, duman,
Körpü, ayı, çovğun, qaranlıq, tufan.
Martın Zadeka da ovuda bilmir
Tanyanın dəhşətli şübhələrini
Gördüyü yuxunun məchul sirrini;
Hələ bir neçə gün unuda bilmir
Axtara-axtara düşür tutardan,
Eyni heç açılmır macəralardan.

XXV

Budur, dan yerinin al şəfəqləri
Qızıl əllərini yetirib yenə.
Yarıb günəşlə bir boz üfüqləri
Ad günü bayramı gətirib yenə.
Larinlər evinə axır səhərdən
Şövkətli qonaqlar uzaq kəndlərdən.
Kimi arabayla, kimi xizəklə
Gəlib qonşular da bir xoş diləklə
Canlı izdiham var lap girəcəkdə.
Cavan, şux qızların maç-maç öpüşü,
Uşaq ağlaması, maçqı hürüşü
Həyəcan yaradır duyan ürəkdə.
Görüşə-görüşə boyun əyən kim,
Təzim göstərəndə daban döyən kim...

XXVI

Şişman Pustyakov hamıdan qabaq
Gonbul arvadıyla gəlibdi qoşa.
Kasıb mujiklərə həmişə dayaq
Qvozdin izzətlə keçibdi başa.
Yaşları ikidən otuza qədər
Uşaqlı gəlibdi Skotininlər,
Burdadı Petuşkov – qəza frantı.

Desəm tanış gələr, yəqin, soyadı –
Mənim əmim oğlu məşhur Buyanov
Tələsik gəlibdi, üst-başı tüklü,
Başında kartuzu nazik günlüklü.
Keçmişdə müşavir-məmur Buyanov¹,
Məşhurdu arada söz gəzdirəntək,
Bu doydum bilməyən, rüşvətxor, təlxək.

XXVII

Panfil Xarlikovun külfətilə bir
Başında pariki, gözündə çeşmək
Müsyö Trike də qonaq gəlibdir,
Təzəcə buyurub Tambovdan gərək.
Əsl fransıztək cibində bu gün
Kuplet də gətirib Tatyana üçün.
Onu uşaqlar da bilir əzbərdən
«Reveillez – vous, belle endormie²»
Təzədən dirildib həmin kupleti,
Nəşr də etdirib lap bu yaxında
Köhnə mahnıların almanaxında.
Şair Trikenin çatıb qüdrəti
Köhnə mahnıdakı tək belle Nina³
Dəyişib olubdu: belle Tatyana⁴.

XXVIII

Yetişmiş qızların gözünün ovu,
Dərdli anaların axır gümanı
Yaxın obadakı bölük murovu

¹Buyanov – Vasili Lvoviç Puşkinin «Təhlükəli qonşu» poemasının qəhrəmanı, poemanın müəllifi öz əmisi olduğu üçün Puşkin zarafatla Buyanovu əmioğlu adlandırır.

²«Yatmış gözəl, oyanın!» – o zaman çox populyar olan bir fransız nəğməsi

³Belle Nina – gözəl Nina

⁴Belle Tatiana – gözəl Tatyana

Qapıdan girəndə süzdü hər yanı;
Verdiyi xəbərə hamı sevindi,
Alay musiqisi gələcək indi.
Məxsusi göndərir polkovnik özü,
Balın ləzzətidir məclisin gözü.
Qızlar sevincindən atılıb durur.
Süfrəyə yeməklər düzülən zaman
Ər-arvad əyləşir hamı yanbayan.
Qızlar Tatyanaaya yaxın oturur.
Kişilər qənşərdə xaç çəkir bir-bir
Dır-dır sala-sala hamı əyləşir.

XXIX

Arada bir anlıq səngiyir söhbət,
Ağızlar gövşəyir, əllər işləyir.
Badələr dindikə dəyişir halət,
Bıçaqlar, çəngəllər yerə düşməyir.
Başlar qarışsa da, amma bir azdan
Bürüyür hamını qəfil həyəcan.
Hərə öz sözünü yeridir ancaq,
Ağız deyənləri eşitmir qulaq.
Bu zaman Lenski girir içəri
Gəlir yanında da bizim Onegin.
Sahibə dil tökür: «Nə yaxşı gəldin,
Şair gözləyirik bayaqdan bəri!»
Maraqla seyr edib təzə adamı,
Qonağa yer verib sıxlaşır hamı.

XXX

Keçib əyləşirlər əmrə müntəzir;
Tatyana ay kimi ağarıb nəsə.
Teylənmiş maraltək titrəyib-əsir
Gözünü qaldırıb baxmır bir kəsə.
Canına od düşüb, yanır qorundan,
Nəfəsi tənгийir, boğulur yaman.

Karixır süzdükcə öz qəşşərini,
Eşitmir dostların təbriklərini;
Nəmli gözlərində gilələniib yaş
Az qalib özünü itirib gedə.
Yetir köməyinə şüür, iradə
İkicə kəlməni astadan, yavaş
Deyib qurtarınca dil topuq çalır,
Elə yerindəcə qaxılıb qalır.

XXXI

Yevgeni çox görüb belə şeyləri;
Gülməli sayırdı bunu azından.
Zəhləsi gedirdi haçandan bəri
Qızların ağlayıb bayılmasından.
Belə təmtəraqılı bir ziyafətdə
Onsuz da çatmışdı acıqlı həddə,
Daşdırdı səbrini Tanyanın halı,
Bir az da alındı, qızdı əhvalı
Hirsindən bilmədi neynəsin indi,
Qəlbində and içdi əndişə salsın,
Dostu Lenskidən bir hayıf alsın.
Tapdığı əlaca xeyli sevindi.
Bütün qonaqların nəşəli halda
Karikatur rəsmini cızdı xəyaldə.

XXXII

Tanyanın çəkdiyi gizli əzabı
Sezənlər olsa da Yevgeni qədər,
Amma bu məqamda yağlı qutabı
Hədəfə almışdı rəylər, nəzərlər.
(Onların bəxtindən düzluymuş o da).
Qatranla qapanmış bir butulkada
Tsimlyan şərabı verilir bu dəm.
Jarko, blanmanje... qarışır aləm,
Süfrəyə düzülən büllur qədəhlər

Uzundur, incədir incə belintək,
Zizi, ey könlümün bülluru mələk!
Ey ilham mənbəi qənirsiz dilbər,
Eşqimi cəzb edən piyalə sənsən,
Hər səni görəndə məst olmuşam mən.

XXXIII

Tıxaclar partlayır, fışqırır şərab,
Trike qürurla qalxır ayağa.
Yazdığı kupletə çəkdiyi əzab
İndi əlindədir – dönüb varağa.
Sükuta qərq olub önündə məclis,
Tatyana bihaldı, dayanıb səssiz;
Trike səmtini çevirib ona,
Şeirini oxuyur girib min dona;
Alqışlar, təbriklər qopur məclisdən.
Həyadan Tanyanın yanır çöhrəsi,
Yanaşı oturmaq olur çarəsi.
Şair sə təvazö göstərib üzdən
Onun şərəfinə bir sağlıq deyir
Sonra kupletini təqdim eləyir.

XXXIV

Tatyana alqışa, təbrikə görə
Hamıya təşəkkür eləyir candan.
Yevgeni istəyir təzim göstərə,
Qızın dalğınlığı yayınmır ondan.
Qəmli çöhrəsində o yorğun ismət
Oyadır qəlbində ona mərhəmət.
Salam əvəzinə baş əyən zaman
Bir şəfqət süzülür baxışlarından.
Bilmirsən gerçəkdi ondakı rıqqət,
Ya naza qoyubdu zalım özünü;
Elə lətafətlə qıyır gözü
Şəfqətə çevrilir ötəri diqqət,
Məlhəmtək yayılıb qızın canına
Rahatlıq bəxş edir xanımına.

XXXV

Stullar çəkilib taraqqataraq,
Axıra yetibdi süfrə bayramı.
Zəmiyə uçuşan arılar sayaq
Qonaq otağına uçuşur hamı.
Naharın dadından aşıb-daşırlar
Qonaqlar toxluqdan fısaldaşırlar.
Qadınlar yan alır ocağa tərəf,
Qızlar da bir küncə çəkilib səf-səf.
Qumar leylacları vecsiz ahıllar
Yamyaşıl örtüklü masanın üstə
Girişir bostona, ləmbərə, vistə;
Bu yekrəng zatların bir xisləti var:
Hamısı yaranıb bekarçılıqdan,
Xəbərin olmadan əriyir zaman.

XXXVI

Bitdi səkkiz robert¹, səkkiz kərrə də
Yerdəyiş oldular vist qoçaqları.
Çay gəldi. Vərdişdi, buna görə də
Mən çaya, nahara bölüb vaxtları,
Zamanı bilirəm naharda, çayda;
Bizim kənd yerində belədi qayda:
Vaxtı bilmək üçün nə edirsən, et,
Mədənin özüdür dəqiq breget.
Yeridir, qoy deyim mötərizədə
İlhamla yazdığım sətirlərdə mən
Söhbətlər açmışam çox ziyafətdən
Sənin özün kimi çox vaxt, çox vədə,
Omır², otuz əsrin söz ilahisi!
Budur bir-birinə bənzədən bizi.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

¹Robert (*rober*) – kartda oyunun bir əli. Hər yeni əldə (roberdə) oyunçular yerlərini dəyişmişlər.

²Omır – Homer

XXXVII, XXXVIII, XXXIX

Əl-qərəz, çay gəldi, elə bu anda
Qızlar əl atınca nəlbəkilərə,
Qapı arxasında uzun salonda
Faqotla fleyta qopardı nərə.
Dinən musiqinin hay-harayına
Əlvida eləyib romlu çayına
Ətraf şəhərlərin Parisi¹ olan
Petuşkov Olqaya yanaşır bu an.
Lenski Tanyaya təzim eləyir;
Qımışa-qımışa süzüb dörd yanı
Qarıyıb qartımış Xarlikovanı
Vurur qoltuğuna Tambovlu şair.
Pustyakovanı da – Buyanov; Dərhal
Canlanıb, parlayıb guruldayır bal.

XL

Təzə başlayanda mən bu romanı
(Birinci dəftəri keçir nəzərdən)
İstədim nəzmdə anıb Albani²,
Peterburq balını rəsm eləyim mən.
Amma xəyallara uyub nahaqdan,
Gözəl xanımlarda gözəl ayaqdan
Səhnələr uydurub xatirə yazdım;
Ey qəşəng ayaqlar, yetər ki azdım,
Yetər, gəncliyimi sovurdum yelə!
Ağıllı tərpnim gərək bu gündən,
Dəyişsin əməlim, sözüm kökündən.
Salıb qaydasına mən indən belə
Beşinci dəftəri yazdıqca hərdən
Gərək təmizləyəm haşiyələrdən.

Seçilmiş əsərləri

¹Paris – Troya müharibəsi haqqında Qədim Yunan rəvayətinin qəhrəmanı – gözəl gənc oğlan. Puşkin Petuşkovu rişxəndlə ona bənzədir.

²Alban (Albani) – XVII əsr İtaliya rəssamı

XLI

Dəlisov gəncliyin qasırgası tək
Fırlanır yeknəsək vals burulğanı.
Ciftlər qoşa-qoşa vəcdə gələrək
Hərlənə-hərlənə tutub hər yanı.
Üzündə təbəssüm, ürəyində kin
Qisas məqamını güdən Onegin
Yanaşib Olqaya durur yaxında;
Onunla hərlənib göz qabağında
Oturdub söz salır hər nədən olsa,
Danışib güldürür sadələvh qızı,
Amma uzun çəkmir bunun arası
Başlayır yenə də onunla valsa.
Heyrətdən hamının bərələr gözü,
Gözünə inanmır Lenski özü.

XLII

Mazurka çalınır. Bir vaxt bu adda
Musiqi səslənib gurlayan zaman
Salonu titrədən ayaqlar altı
Lərzəyə gəlirdi döşəmə, tavan.
Bəzəkli parketlər çat verə-verə
Yerindən oynardı qapı, pəncərə.
Zəmanə dəyişib, biz özümüz də
Xanımtək süzürük lak taxta üstə.
Aləm başqalaşib, bu günə kimi
Şəhərdə belədi, kəndlərdə isə
Həminki mazurka mirasdı bizə;
Zamanlar zalımı, zövqün qənimi –
Ey yeni rusların yeni mərəzi
Dəblər dəyişməyib hələ də bizi.

XLIII, XLIV

Əhlikef qardaşım Buyanov qoçaq
Olqayla Tanyanı salıb yanına,

Yaxına gətirib hörmət olaraq
Tapşırdı əsərin qəhrəmanına.
Onegin verməyib fürsəti əldən
Olqanı oyuna çəkdi qəfildən.
Hərdənbir sıxaraq qızın əlini,
Yenə işə saldı şirin dilini;
Şövqlə söylədiyi şit mədhiyyədən
Daha da qızardı qızın yanağı.
Lenski şübhəylə süzdü qonağı,
Qısqanclıq oduna alışdı bədən.
Gözlədi: oyunun kəssin arası,
Kotilyon¹ rəqsinə çağırсын qızı.

XLV

Olqasa dəvətə yox deyir birdən,
Çünki Oneginə söz verib qəti.
Lenski hirslənib çıxır səbirdən,
Mən nə eşidirəm? Allah, bu nədi?
Bələkdən təzəcə sıyrılan bu qız
Belə dönük olsun, belə vəfasız?
Biclik də bilirmiş bu naz-naz mələk?
Qadınlar məkrini lənətləyərək
Acıqlı-acıqlı çıxır salondan.
Bir də lənət deyib qadın felinə,
Atını istəyib qalxır belinə;
Başında bir fikir dolanır bu an:
Hər şeyi həll edər indi asanca
İkicə gülləylə iki tapança.

Seçilmiş əsərləri

¹Kotilyon – fransız rəqsi

ALTINCI FƏSİL

*La sotto i giorni nubilosi e brevi
Nacse una gente e cui l'morir non dole.*

Petr¹

I

Görəndə Lenski çıxıb aradan,
Onegin özündən çox razı qaldı.
Aldığı qisası çözüb sonradan
Fikrə qərq oldu, xəyala daldı.
Olqa da əsnəyib pərişan halda
Gözü Lenskini axtarır zalda;
Məclisin sürəkli son katilyonu
Ağır yuxu kimi bezdirib onu.
Nəhayət, süfrəyə axdı izdiham.
Sonra da salındı yerlər, yataqlar
Dəhliz qarışığı doldu otaqlar;
Yan-yana uzanıb o yorğun axşam
Hamı xumarlanıb rahatca yatdı.
Təkcə Oneginim evə qayıtdı.

II

Hər şey yönə düşdü, dəyişdi büsat;
Qonaq otağında olub bərqərar
Qart Pustyakovlar – şişman ər-arvad
Baş-başa söykənilib xoruldaşirlar;
Qvozdin, Buyanov odur o üzdə
Döşənib yatıblar stullar üstə.
Petuşkov, Flyanov – onlar da eyzən.

Aleksandr Sergeyevich Puşkin

¹ Günləri dumanlı və qısa keçən bir diyarda ölüm acısını hiss etməyən bir tayfa yaşayır. (*Petrarka*)

Müsyö Trike də (zövqünə əhsən)
Taxta döşəməyə sərilib yatır
Əynində yun köynək, başında qalpaq.
Qızlarsa uyuyub hamıdan qabaq
Olqayla Tanyanın otağındadır.
Tək bircə Tatyana oyaqdır hələ,
Aynadan kədərlə boylanır çölə.

III

Oneginin qəfil peyda olmağı,
Olqayla qəribə, şəkli rəftarı,
Ona lətafətlə nəzər salmağı
Artırıb qəlbində qəmi, qubarı.
Heç nəyi, heç cürə anlamır fağır,
Qəlbinə bir dəli qısqanlıq yağır.
Sanki soyuq bir əl ovcunda bu dəm
Sıxıb ürəyini titrədir möhkəm.
Bir uçurum yaranır ayağı altda;
Sanki bu duyğular uzun çəkərsə,
Deyir ki, o mənə zülm də versə,
Xoşdu ondan gələn ölüm həyatda.
Yox, yox, deyirmirəm, dilim də gəlmir,
O mənim könlümü güldürə bilmir.

IV

Tərpən, ey əsərim, yürü qabağa!
Lenski doğulan o ucqar kənddən –
Krasnoqoryedən beşcə verst sağa,
Yolumu gözləyir bir yeni bəndə.
Nə vaxtdan gözləri qalıb intizar
Traktir natiqi köhnə davakar,
Bütün haylazların ərköyün canı,
Qumarbaz dəstənin baş atamanı
Zaretski dəyişib, olub mülayim,

Külfət yiyəsidir, dul qalıb çoxdan,
Dostluğa sadıqdi, keçib sınaqdan,
Bir dinc mülkədarı, göz qoysa hər kim
Görər ki, namuslu adamdı üzde;
Beləcə dəyişir zəmanəmiz də.

V

Bir vaxtlar bu aləm saxta bir dillə
Ondakı cürətə bəh-bəh deyibdi.
Beş sajen arada atdığı güllə
Hədəfdə onluğa sərrast dəyibdi.
Bir döyüş zamanı vəcdə gəlirkən
Lülüş qoçaqlıqda seçilib möhkəm:
Palçığa yıxılıb kalmık atından
Əsir düşməyi də çıxıb yadından
Əvəzsiz girovdu firənglər üçün.
İndisə hazırkı bu külfətli dul,
Bu şərəf tanrısı ən yeni Requ¹
Əvvələ qayıda, dəyişə bütün,
Sübh tezdən Veri də açə dükanı,
Boşalda, nisiyə, üç butulkanı.

VI

Gah gizli, gah aşkar, canında maraq,
Adam dolamaqdan ləzzət alardı.
Başlının başına oyun açaraq
Başsızın başına çatı salardı.
Bəzən də etdiyi şit zarafatlar
Qayıdıb özünün başında çatlar,
Özünü qoyardı lap yaman günə
Qəfil çevirərdi səfil miskinə.

¹Requ – Qədim Roma sərkərdəsi, düşməne əsir düşərkən öz dözümlülüüyü və igidliyi ilə şöhrət tapmış qəhrəman. Puşkin pozğun və əyyaş Zaretskini rişxəndlə təzə Requ adlandırır.

Bəhsə, höcətə də göstərib marağ
Küt-küt danışardı, tərslik edərdi,
Bəzən də susaraq sonu güdərdi,
Axırda araya qovğa salaraq
Üz-üzə qoyardı cavan dostları,
Çəkərdi onları duələ sarı.

VII

Ya da barışığa çəkib çox zaman
Onlarla birlikdə kefə gedibdi.
Şayiələr uydurub, sonra arxadan
Dostları yaxşıca rüsvay edibdi.
Sed alia tempora!¹ Bu sayaq hünər
(İlk eşqin ötəri yuxusu qədər)
Gəncliyin özüylə varıb gedəcək
İndi Zaretskim, söylədiyimtək,
Yayımb kələkli, küylü həyatdan
Ağtikan, akasiya kölgəliyində
Ömrünü yaşayır ayrı heyində.
İndi Horatsi² tək aqıldı, hətta,
Ördək, qaz saxlayır, kələm becərir
Uşağa əlifba dərsi də verir.

VIII

Ağılsız deyildi heç bir rəyində,
Mənim Oneginim duyurdu bunu:
Xoşu gəlməsə də daş ürəyindən
Xoşları dediyi sözün ruhunu:
Düşüncə tərzini sevib dərindən
Çox məmnun qalardı görüşlərindən.

¹*Sed alia tempora* – «Ancaq vaxt o vaxt deyil»

²*Horatsi (I əsr)* – məşhur Roma şairi. Horatsi öz şeirlərində şəhər həyatını pislər, sakit kənd həyatını və kənd təsərrüfatı ilə məşğul olmağı təriflərdi.

Qarşıda görüncə onu bu səhər
Təəccüb etmədi heç zərrə qədər.
Əvvəl salam-kəlam, sonra da birdən
Zaretski məkrə gülümsəyərək,
Mənalı-mənalı «buyur» deyərək
Bir namə yetirdi ona şairdən.
Onegin götürüb, çaşqın heyində
Oxudu məktubu öz ürəyində.

IX

Bu qısa karteldə¹ mənə və mətlə
Həm ürək oxşayan, həm də sərindi;
Lenski mərdanə bir nəzakətlə
Dostunu duelə çağırır indi.
Onegin yeriyib gəldi qabağa;
Süzüb bu elçini başdan-ayağa,
Rəvac da verməyib bir artıq sözə
«Həmişə hazırım» – söylədi kəsə.
Zaretski verməyib heç bir izahat
Evdə işlərinin çox olduğundan
Bayıra çıxaraq tələsdi bu an.
O getdi, Yevgeni qaldı narahat;
Dünənki tutduğu işlər üzündən
Yaman narazıydı indi özündən.

X

Düzü, bu təşvişi yersiz deyildi;
Ciddi çək-çevirə çəkib özünü,
Şəxsini çox şeydə təqsirli bildi:
Əvvəla dünənki həməən ad günü
Ötəri bir hisdən ləzzət alaraq
Kövrək bir sevgini doladı nahaq.

¹Kartel – duelə çağırış

İkinci də, şair hələ cavandı
On səkkiz yaşında beyni dumandı.
Nəyləyir eləsin – bağışlayarlar.
Şairi çox sevən Yevgeni gərək,
Hər şeyi yaxşıca ölçüb biçərək
Biləydi; sonradan hər cür yozum var.
Nə elə iş tuta, nə pərt olaydı,
Ağıllı tərənib comərd olaydı.

XI

İstəsə hissini büküb burardı,
Vəhşitək qabarıb diş qıcamazdı.
Şairi vaxtında ovundurardı,
İndi də bu qədər çox acımazdı.
Daha olan olub, dəyməz təşvişə
Onsuz da Zaretski qoşulub işə.
Köhnə duelistdi, dildən də pərgar,
Yaman xəbərçidi, yaman da qəddar.
İndi məqam güdür hər axmaq, hər səy
Başlanır daldada düzüb qoşmalar,
Gizli pıçıltilar, xosunlaşmalar.
Yaradır barəmdə ictimai rəy!
Bu rəydir şərəfin ölçüsü, canı,
Bu rəydir fırladan fani dünyanı.

XII

Evdə qisas deyə alışıb yanan
Şair yol gözləyir, tükənib tabı;
Dilavər qonşusu elə bu zaman
Yetirir əlüstü rəsmi cavabı.
Daha bayramıdı, kefidə, ancaq
Şair qorxurdu ki, dostu fırlıdaq
Salıb zarafata, bir tədbir tökə,
Köksünü güllədən kənara çəkə.

Daha yer qalmayıb heç şübhəlik də
Sabahı, lap tezdən gün doğanadək
Köhnə dəyirmanı getsinlər gərək.
Titrəyib əsməsin barmaq tətikdə,
Nişana götürüb bir-birini
Gicgaha sıxsınlar güllələrini.

XIII

Qısqanlıq oduna yandıqca canı,
Lenski, guya ki, hayif alaraq.
Cilvəli Olqanı, yosma Olqanı
Görmək istəmədi dueldən qabaq.
Dönüb gah saata, gah günə baxdı,
Əlini yelləyib bayıra çıxdı.
Bir də onu gördü qonşuluqdadı,
Qızı pərt etməkdə indi muradı.
Olqasa yenə də həmişəki tək
Enib pilləkəni, çıxdı qabağa.
«Xoş gəldin» eylədi qəfil qonağa.
Titrək ümid kimi bu nazlı mələk
Yenə qayğısızdı, yenə də şəndi;
Zərrə dəyişməyib, həməən həməndi.

XIV

«Nə tezcə getdiniz siz dünən axşam?»
Lenski gördü ki, ağır sualdı,
İçində duyğular çalxandı tamam,
Dinməzcə burnunu aşağı saldı.
Qəlbini dalayıb didən qısqanlıq
Duruş gətirməyib yox oldu artıq.
Bu aydın baxışlar gözlər önündə!
Bu aydın duyğular, hislər önündə!
Ürəyi yumşalıb kövrəldi bir az,
Gözüylə gördü ki, hələ sevilir
Olqası qədrini hələ də bilir.

Peşmanlıq keçirdi o qəlbi həssas
Üzr diləməyə yoxdur iqtidar,
O yenə xoşbəxtidir, yenə bəxtiyar!

XV, XVI, XVII

Yenə fikirlidir, kədərli, həzin
Sevdiyi Olqaya çevrilib yönü.
Fəqir Vladimir bilmir neynəsin
Necə xatırlatsın dünənki günü.
Fikrindən keçirdi: «Daha bu gündən
Onun xilaskarı olmalıyam mən.
Qoymaram aldada bu saf ürəyi
Hansı pozğununsa məkri, kələyi;
Alovlu təriflər işə düşəndə
O şirin dillərlə süzülən ağı
Qoymaram soldura qönçə zanbağı,
Quruca saplağı qala çəməndə!»
Dostlar, bircə mənə çıxır bu sözdən:
Öz yaxın dostumla atışırım mən!

XVIII

Əgər o bilsəydi nədir bu qədər
Mənim Tatyana'mı yandırıb-yaxan,
Tatyana özü də duysaydı əgər,
Bilsəydi, heç nədən duelə çıxan
Dostlar səhər tezdən görüşəcəklər,
İkisi bir qəbri bölüşəcəklər;
Bəlkə də, eşqini qurban verərdi,
Dostları yenidən birləşdirərdi.
Amma bircə nəfər təsadüfən də
Yoxdu bu sevgini eşidən, bilən;
Onegin susubdu, gətirmir dilə,
Tatyana gizlicə düşübdü bəndə.
Bundan xəbər tutsa, dayə tutardı,
Onun da huşunu illər apardı.

XIX

Gah susub, gah gülüb bütün axşamı,
Yamanca itirib yazıq başını;
Qərarsız olurmuş ilham adamı,
Lenski indi də çatıb qaşını
Keçib arxasına klavikordun
Çalır dönə-dönə eyni akkordu:
Zilləyib gözünü Olqaya sarı
Deyir ki, xoşbəxtəm, düzdümü barı?
Axır gəlib çatdı getməyin vaxtı,
Başından aşırıdı dərdi-ələmi.
Yetəndə Olqayla ayrılıq dəmi,
Ürəyi az qala partlayacaqdı,
Olqa çox diqqətlə göz qoyur ona;
«Sizə nə olub?» – «Heç» – çıxdı eyvana.

XX

Evə qayıdan baş, nəsə hiss edən
Lenski yoxladı tapançaları.
Sonra qutulara qoyub təzədən
Şilləri açdı ki, vaxt ötsün barı.
Beynində bir fikir dolaşır yaman,
Çöküb yaxasına əl çəkmir ondan.
Olqası canlanır indi gözündə
Sözlə deyilməsi çətin hüsndə.
Kitabı qatlayıb qaynayır qanı;
Qələmə sarılıb miz üstə çökür,
Eşqinin odunu kağıza tökür,
Vurulub qoşduğu zəvzək hədyanı
Ucadan oxuyur dueldən qabaq,
Delviq¹ kef üstündə oxuyan sayaq.

¹Delviq – şair, Puşkinin lisey yoldaşı

XXI

Buyurun, oxuyun o varaqları,
Qalıb təsadüfən hələ də məndə:
Ey bahar ömrümün qızıl çağları,
Hayana uçdunuz dumanda, çəndə?
Kim bilir hayanda бүrүнüb çənə
Nələr hazırlayıb iqbalım mənə?
Axtarıb gəzsə də gözüm o günü,
Nə fərqi, verəcək tale hökmünü;
Rəqibin üstümə tuşlanan oxu
Ya deşib köksümü məhv edəcəkdir,
Ya da qismətimdən yan ötəcəkdir.
Vaxtını dəyişmir ayrılıq, yuxu:
Zəhmətə səsləyən günə də şükür,
Zülmətə çağırən ünə də şükür!

XXII

Dan yeri üfüqdən sızan şəfəqlər
İşıqlı gündüzü gətirən vədə,
Kim bilir, bəlkə də, yetincə səhər
Məskun olacağam soyuq türbədə.
Cavan şair ömrüm gedəcək bada,
Kimsə anmayacaq daha dünyada;
Sən necə, ey mələk, qəbrim üstə sən
Göz yaşı axıdıb deyəcəkmisən:
«Təkcə mən olmuşam onun yaxını,
O mənim eşqimlə alışıb oda.
Mənə həsr elədi fani dünyada
Tufanlı ömrünün səhər çağını»
Gəl, gəl, ey istəklim, əza yerinə,
Ağla qəbrim üstə nakam ərinə!

XXIII

Hey yazdı beləcə dumanlı, üzgün
(Bizlər romantizm desək də buna,

Ona da bənzəmir heç doğru-düzgün;
Nə isə, bizə nə? Qalsın bir yana).
Nəhayət, Lenski səhərə yaxın
Başını sallayıb lap yorğun-arğın
Dilində dəbdəki ideal sözü
Yuxuya qərq oldu, yumuldu gözü;
Bu sevda yolçusu, ilham yorğunu
Çimir də almamış azca, ötəri,
Qonşusu qarıdan girib içəri
Yuxudan yarımçıq oyatdı onu:
«Yeddiyə işləyib, vaxtdı, dur geyin
Onegin gözləyir indi, lap yəqin!»

XXIV

Qonşu yanılırdı, nə bilsin yazıq,
Şirin yuxudadı Onegin bu an.
Gecəni tərək edib gedir qaranlıq,
Doğub dan ulduzu xoruz banından.
Az qalır günəş də qalxıb yüksələ
Dərin yuxudadır Yevgeni hələ.
Tərpənib əssə də səhər küləyi,
Başının üstündə yuxu mələyi
Qoymur Yevgenini qalxsın yataqdan.
Gah sola çevrilir, gah dönür sağa,
Narahat oyanıb qalxır ayağa.
Çəkib pərdələri baxır otaqdan,
Görür ki, vaxt ötüb, dan da atıbdı,
Getməyin zamanı çoxdan çatıbdı.

XXV

Dərhal zəngi çaldı zaranqazaranq,
Gəldi qaça-qaça xidmətçi Gilyo.
Əlində pal-paltar, bir cüt də başmaq,
Üstəlik xalat da gətirmişdi o.

Onegin tələsik geyib-kecindi,
Bunları tapşırdı Gilyo  c n də:
Silahı götürüb hazırca gəlsin,
Xiz kd  onunla yola d z lsin.
Gəlib d yirmanaya yetirən zaman
 l st   mr etdi Gilyoya sarı –
Qoşa paldırlara  ksin atları
M t b r Lenajın sexind n çıxan
Məşum tapançanı hazır, cağbacaq
Onun arxasınca g zdirsın ancaq.

XXVI

S yk nib bir bəndə səbirsiz təki
Gözləyir Lenski, d n bd  k z ;
 oxbilmiş Zaretski – kənd mexaniki
Dəyirman daşından danışır nəsə.
Gəlib  zr istəyir bu vaxt Onegin
Zaretski hidd td n şaşırmiş t kin
Soruşur: Bəs hanı sizin sekundant?
Duel sənətində klassik pedant
Sevib qaydasında g rs n hər işi.
Hələ olmayıb ki, icazə verə
Kimis  qaydasız s r s n yerə.
Qoruyur köhnədən qalma v rdişi
(Təkcə buna görə hamımız g r k
Onu layiqincə tərif eləyək).

XXVII

Sekundant deyirsiniz? Mənim şahidim
Dostum, sekundantım m sy  Gilyodur.
Mənim t qdimim , yəqin ki, heç kim
Etiraz eləməz,  z  də budur:
Məşhur olmasa da təmiz uşaqdır
Namusu, qeyrəti, istəyi haqdır!

Seçilmiş  s rl ri

Zaretski pərt olub dodaq çeynəyir
Bu vaxt Lenskiyə Onegin deyir:
«Yaxşı, başlayaqmı?» – Bəli başlayaq!
Tutqun Vladimir qaçmır sözündən
Qisas hərisliyi yağır üzündən.
Pərt Zaretskiylə o təmiz uşaq
Saziş bağlayırlar bugünkü şərə,
Düşmənlər gözünü zilləyib yerə.

XXVIII

Düşmənlər! Bu sözlə qana susamaq
Nə vaxtdan ayırıb yaxın dostları?
Daima mehriban dolanıb ancaq,
Onlar ki, hər şeyi bölüblər yarı!
Yaşanan dəhşətli yuxudu, nədi
Nəsil ədavəti, qan ədavəti?
Arada-bərədə nə olub axı
İndi bir-birinə kəsilib yağı
Ölüm hazırlayır dost dosta necə?
Əlləri necə ki, qana batmayıb,
Bəlkə, gülümsünüb, güllə atmayıb
Dostlar bir-birinə hər şeyi keçə?
Bəlkə də, aləmin vəhşi qaydası
Bunları özünə ar bilir azı?

XXIX

Zağlı tapançalar görünən anda
Çəkiç çaqqıldaıyıb dəydi sünbəyə;
Oyma lülələrdən güllə uçanda
Bozumtul barıt da sovruldu göyə.
Beləcə yoxlanıb, keçdi ilk sınaq
Yenidən atəşə hazırkı çaxmaq.
Gilyonun əhvalı qarışdı bu dәм
Bir kötük dalında dayandı sərsəm.

Zaretski aranı dəqiq ölçərək
Otuz iki addım etdi bərəni;
Sonra öz yerinə çəkib hərəni,
Dostları üz-üzə qoydu təkbətək.
Hər kəs plaşını ataraq birdən
Dərhal silahını götürdü yerdən.

XXX

«İndi yaxınlaşın!» deyilən zaman
Bir az soyuqqanlı, bir az qürrəli
Sakitcə, dinməzcə, nişan almadan
Hərəsi dörd addım atdı irəli.
Dörd ölüm pilləsi keçildi demək
Onegin qəlbində məqam güdərək
Çəkib asta-asta tapançasını,
Çalışır dostunun qursun yasını;
Daha beş addım da atdı hərəsi.
Lenski tərənib ilkin olaraq
Qıydı sol gözünü, nişan alaraq...
Bu vaxt Oneginin dindi gülləsi...
Şair silkələnib əcəl yelindən,
Susub tapançanı saldı əlindən.

XXXI

Sıxıb əllərini köksünün üstə,
Yerində burulub sərildi tirtap.
Əcəl at oynadıb dumanlı gözdə
Canı birdən aldı, verməyib əzab.
Şəfəqdə parlayan qar uçuqları
Belə yuvarlanır dərəyə sarı
Bir anlıq canına üşütmə hopdu,
Onegin tərənib yerindən qopdu.
Səslədi dostunu... amma əbədi,
Vaxtsız əcəlinə qovuşub haqdan
Alovlu nəğməkar keçinib çoxdan.

Tər çiçək üstündən küləklər əsdi
Soldu səhər-səhər gülün yarpağı,
Söndü mehrabdakı ömür çırağı.

XXXII

Uzanıb tərپənmir, gedib aradan,
Həsərətli halətdə tapşırıb canı.
Sınədən aldığı dərin yarıdan
Buğlana-buğlana süzülür qanı.
Soyuyan ürəkdə bir azca qabaq
İlham çağlayırdı aşib-daşaraq.
Orda ədavət də, ümid də vardı,
Həyat qaynayırdı, qan oynayırdı.
İndi bir yiyəsiz evdi elə bil,
Sükuta qərq olub, fikrə dalıbdı,
Qapı-pəncərəsi bağlı qalıbdı,
Köçüb sahibi də, gedibdi qəfil,
İndi hayandadı, bir Allah bilir,
Nə izi görünür, nə səsi gəlir.

XXXIII

Xoşdu həcv yazıb cinləndirəsən
Biləndə düşmənin bir səhv eləyib.
Lap xoşdur kənardan baxıb görəsən
Şeşə buynuzunu sallayıb, əyib
Ayna qabağında durub yaxından
Utanır özünü tanımağından.
İkiqat ləzzətdir, a dostlar, bu dəm
Uluya-ulaya deyə «bu mənəm!»
Ondan da xoş olar səssiz, səmirsiz
Halal tabutunu hazırlayasan,
Nəcib məsafədən nişan qoyasan
Saralmış alnını sakit, hənirsiz.
Onu o dünyaya göndərmək isə
İnana bilmərəm, xoş gəlsin sizə.

XXXIV

Nə etmək, hər halda tapançanızla
Yerə sərilibdi cavan dostunuz;
Hədəli baxışla, pərtöv ağızla
Nahaqdan səpsə də yaranıza duz,
İçib kefli-kefli təhqir etsə də,
Azğınlıq həddinə özü yetmə də
Yaxud qalibanə bir əda ilə
Sizi atışmaya çağırırsa belə,
İndi torpaq üstə sərilib özü;
Dönüb məyus-məyus səsləsəniz də,
Soyuyub, quruyub, kar etmir söz də
Ölüm pərdəsiylə örtülüb üzü.
Belə bir halətdə, söyləyin görək,
Nə hislər keçirir sizdəki ürək?

XXXV

Vicdanı önündə Yevgeni qəmli
Sıxıb tapançanı əlində bərk-bərk.
Baxır Lenskiyə dərdli-ələmli.
Qonşu dilə gəlir: «Ölüb, neynək?»
Yevgeni sarsılıb bu bəd xəbərdən,
Kənara çəkilib durduğu yerdən
Köməyə çağırırdı, kömək istədi;
Zaretski götürüb bumbuz cəsədi
Xizəyə yükləyib bir dəfinətək
Tələsə-tələsə çapdı atları;
Süzülə-süzülə köpük qatları,
Atlar da ölüdən duyuc düşərək
Gəmləri çeynəyib şahə qalxdılar
Sanasan yayından qopan oxdular.

XXXVI

Qəlbən yanırınsınız şairə, dostlar:
Qönçə ümidləri çiçək açmamış,

Körpə libasında söndürdü rüzgar,
Hələ bu aləmə şəfəq saçmamış.
Hanı o yanğısı, o çılğınlığı?
Xeyirxah istəklə sevirdi axı
Zərif duyğuları, mərd fikirləri,
Aydın əməlləri, mübhəm sirləri.
Bəs hanı eşqinin çılğın həvəsi,
Şəfahət qorxusu, ayıb hürküsü.
Müqəddəs ilhamın şirin mürgüsü?
Bəs özün hardasan, ilğım əvəzi
Şirin xəyaldakı ilahi həyat.
Şeir pərisinin çaldığı qanad?

XXXVII

Kim bilir, bəlkə də, yaranışından
Dünyaya bir nemət, şöhrət olardı.
Susan rübabı da hər vaxt, hər zaman
Heç vədə susmayan səda salardı.
Bəlkə də, şairi açılan baxtı
Ən uca pilləyə qaldıracaqdı;
Nə bilək, bəlkə də, cəfalı ömrü
Aparıb özüylə bir munis sirri?
Hər şeyə can verən o sirli səda
Yoxdu, bizim üçün ölüdür elə,
Nə qədər çağırıb səsləsək belə
O soyuq məzarda, gizli dünyada
Ona çatmayacaq dövrün sədası,
Gələn nəsillərin xeyir-duası.

XXXVIII, XXXIX

Kim bilir, bəlkə də, bizim şairi
Gözləyə bilərdi bir adi qismət;
Ötüşüb keçdikcə gənclik illəri
Qəlbinin odu da sönərdi əlbət.

Dəyişib qaçardı sözdən, rübabdan,
Ömür-gün yaşardı xoşbəxt, firavan.
Kənddən evlənərdi, dəyyus olardı,
Çiyinə sırıqlı xalat salardı.
Həyatı dərindən öyrənər bilər
Padaqra tapsa da cavan yaşında
Yeyərdi, içərdi ağı başında;
Vaxtı çatanda da evində ölər,
Evdə salınardı əcəl yatağı,
Yanında həkimi, arvad-uşağı.

XL

Hər nəşə, oxucum, burası da var:
Çılğınca bir ömür sonuna yetdi.
Məhəbbət aşiqi, cavan nəğməkar
Dostunun əliylə məhv oldu getdi.
Bir vaxt yaşadığı kəndin solunda
Məzarlıq deyilən mənzil yolunda
İki şam ağacı boylanır bəri,
Qarışıb, qovuşub yerdə kökləri.
Yaxın vadilərdən süzülən irmaq
Onların yanından dolanıb keçir,
Gələn əkinçilər suyundan içir.
Burda kölgəlikdə fikrə dalaraq
Uyuyan sadəcə bir türbə də var,
Şairin ömründən qalıb yadigar.

XLI

O türbə altında (göydən damanda
Bahar yağışları zəminin üstə)
Əlvən pəpicini hörən çoban da
Balıqçı mahnısı oxuyur pəsdən.
Şəhərli bir qız da sevib sərini
Kənddə keçirirkən yay günlərini,

Hərdən at belində çıxıb çöllərə
Gəlib çapa-çapa çatır bu yerə.
Qayış yüyənini dartıb atının,
Çəkib duvağını şlyapasının
Süzür daş üstdəki qəmli yazını,
Oxuyur şairin nakam adını:
Boylana-boylana baxır yəhərdən,
Gözləri yaşarıb dolur qəhərdən.

XLII

Gözündə, könlündə gizli bir həvəs
Atla asta-asta çölü dolanır
Xəyala daldıqca istər-istəməz
Qəlbi Lenskinin bəxtinə yanır.
Düşünür: «Bəs Olqa? Nə oldu axı,
Tezcəmi səngidi qəlbinin dağı.
Tezcəmi qurudu gözünün yaşı?
Hardadı bacısı – könül sirdaşı?
Hardadı o haylaz hamıdan qaçaq,
Hayanda gizlənib yarasa kimi.
Dəbli gözəllərin dəbli qənimi
Şairin qatili o qanlı qoçaq?»
Dostlar, tələsməyin, bir az gözləyin,
Hesabat verərəm vaxtında, yəqin.

XLIII

İndi yox. Hələlik dəyişib zaman;
Ürəkdən sevsəm də qəhrəmanımı,
Burda ayrılıram hələlik ondan;
Nəsrdir qaynadan indi qanıma;
Şıltaq qafiyələr dalınca qaçmaq
Yorub əldən salır bu yaşda ancaq.
Boynuma alım ki, istər-istəməz
Təklənib gəzməyə qalmayıb həvəs

Doldurub korlayam dümağ varağı;
Ayrı düşüncələr, ayrı duyğular
Soyuq fikirlərdir, ciddi qayğular
İndi qələmimin əsl marağı.
Ayrı yuxulardı gördüklərim də
Bu küylü aləmin hicra yerində.

XLIV

Gördüm hər üzünü, hər cür istəyin,
Təzə qəmlər daddım şıltaq, hikkəli;
Meyilim yox təzəyə ümid bəsləyim,
Ötən kədəre də heyifim gəlir.
Xəyallar, xəyallar, şirin xəyallar,
Sizdə gəncliyimin tərəvəti var!
Yəni doğurandanmı solur, nəhayət,
Gənclik dediyimiz bu şirin nemət?
Yəni doğurandanmı heç bir hüznü
(Bunu zarafatla çox desəm də mən)
Yel kimi şütüyür vaxt üstümüzdən?
Ömrümün baharı köçür izinsiz,
Deyin, kim istəyər vaxtı uduza?
Yaşım doğurandanmı çatır otuza?

XLV

Etiraf eləyim, gəldi bu sayaq
Yetişdi günortam, bitdi kəliyim.
Biz ki, dost olmuşuq, dostək ayrılmaq
A haylı-haraylı dönməz gəncliyim!
Verdiyən nəşəyə, ləzzətə görə,
Şirin əzablara, möhnətə görə
O çılğın həyata, o küyə görə
Töhfə yetirdiyin hər şeyə görə
Təşəkkür edirəm sənə ürəkdən.
Qəlbin həyəcanlı, çağlarında da,

Könlün xətirçəmli vaxtlarında da
Sizdən yetərincə zövq almışam mən.
Bəsimdi! Ötəndən dincəlmək üçün
Yeni bir səfərə çıxıram bu gün.

XLVI

Qoy geri boylanım bağışla deyə,
Ona əl eyləyim, salam göndərim.
O hicra bucaqda sovruldu göyə
Xülyalı günlərim, eşqli günlərim.
Ey çılğın ilhamım, oyna yerindən
Coşan xəyalımı qaynat dərindən,
Mürgülü könlümə həyat gətir gəl,
Könül harayıma tez-tez yetir gəl.
Qoyma bu aləmin heyran girdabı
Şairin könlünü heyifsiləndirə,
Soyuda, bərkidə, qeyzləndirə;
Axırda tükənə, qalmaya tabı.
Həmən bu girdabda, istəkli dostlar,
Sizinlə çimirəm mən də çar-naçar!

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

YEDDİNCİ FƏSİL

*Moskva! De harda tapım tayını,
Sən ey Rusiyanın istəkli qızı?*

Dmitriyev

Doğma Moskvanı necə sevməyim?

Baratinski

*Moskvaya basqı var! Bəs etməyir kubara!
Bəs yaxşı yer haradı? Harda yoxuqsa – ora!*

Qriboyedov

I

İsinib baharın şəfəqlərindən
Dağların döşündə əridikcə qar,
Kükrəyən çay kimi qorub yerindən
Basır çəmənləri bulanıq sular.
Üzündə təbəssüm, gözündə heyrət
İlin səhərini açır təbiət.
Göyərüb bərq vurur göylərin üzü:
Dünən çılpaq olan meşənin özü
Elə bil tüklənib, yaşıla çalır;
Qışı pətəklərdə yuyan arı
Uçuşur al-əlvan çöllərə sarı,
Sürülər mələşib səs-səda salır.
Yarıb qönçəsini açıldıqca gül,
Gecələr sübhəcən çağlayır bülbül.

II

Məhəbbət əyyamı-sevdalı bahar!
Gəlişin nə yaman sıxdı canımı.
Qəlbimdə uyuyan qəmli duyğular
Artırdı qanımda həyəcanımı.

Seçilmiş əsərləri

Ömrümün-günümün qaynar çağında
Sükuta bələnmiş kənd qucağında
Üzümə toxunan bahar nəsimi
Nə yaman təngitdi gur nəfəsimi!
Yoxsa yaddı mənə bu zövq, bu ləzzət?
Nədəndir hər şeyə təzə can verən,
Oyadıb, oxşayıb nəşələndirən,
Güldürən təbiət, gülən təbiət
Sıxıntı gətirir halsız bir cana,
Hər şey də qaranlıq görünür ona?

III

Məşələr təzədən dinəndə belə
Bəlkə, sevinmirik ürəkdə bu gün;
Bəlkə də, yas tutub yanırıq hələ
Payızda məhv olan yarpaqlar üçün.
Canlı təbiəti süzüb bu halda
Bəlkə, tən tuturuq çaşqın xəyaldə
Solub ömrümüzdən düşən illəri,
Gedib qayıtmazda həşəm illəri?
Bəlkə, şairanə xəyallarda da
Gəlir ağlımıza özgə bir bahar.
Dərdli qəlbimizdə coşan duyğular
Arayıb, axtarıb gətirir yada
Həs-rət könlümüzdən gəlib keçəni:
Bir uzaq məkanı... aylı gecəni...

IV

Əsl zamanıdır, tərpinin bəri,
A yaxşı tənbellər, epikurçular¹,
Levşin məktəbinin yetirmələri,
Biganə xoşbəxtlər, yığışın – kim var!

¹Epikur – Qədim Yunan filosofu

A kənd həvəskarı qart Priamlar¹,
A həssas xanımlar, yeriyan şamlar,
Çəmənələr gül açıb, gülür gözləri,
Kəndlərə çağırır bahar sizləri.
Tez olun, a dostlar, çıxın çöllərə,
İndi iş-güc vaxtı, xeyir vaxtıdı,
Aylı gecələri seyr vaxtıdı,
Yüklü karetdar dönsün sellərə
Üz qoysun şəhərdən kəndlərə sarı,
Çapın yollar boyu arabaları.

V

Lütfkar oxucum, get sən də yığış,
Karetda kirələ günü səhərdən.
Ballarda eylənib yoruldu bu qış,
İndisə aralan küylü şəhərdən.
Gəl, gedib dincələk kənddə arxayın
Çıxaq sahilinə adsız bir çayın
Şıltaq ilhamımla verib baş-başa
Palıd meşəsini dinləyək qoşa.
Veyl Oneginin orda bir zaman
Sərgərdan dolanıb bütöv bir qış,
Evi da Tanyayla yaxın, yanaşı;
Sönrələr bezikib bu qonşuluqdan
Özü varıb gedib, sözü qalıbdı,
Kədərlı, qüssəli izin qalıbdı.

VI

Silsilə dağların ətəyi çəmən,
Dağları dolanıb çəməndən keçək.
Yaşıl cökəlikdə çaya tökülən
Nəğməli ırmağın suyundan içək.

Seçilmiş əsərləri

¹*Priam* – Qədim Yunan rəvayətlərinə görə Troya padşahı, böyük ailə başçısı.
Kənd Priamları – böyük ailələri ilə öz kəndlərində yaşayan mülkədarlar

Gecələr çağlayan şeyda bülbülü
İnlədir sübhəcən həmərsin gülü.
Orda bir çeşmənin xoş zümzüməsi
Çəkib heyran qoyur hər gələn kəsi;
Bir cüt şam ağacı boy verib orda,
Yanında məzar var, məzarda – yazı:
*«Mərdanə ölümün vaxtsız güdazı
Vladimir Lenski uyuyur burda;
Doğumu filan il, yaşı da filan;
Uyu, cavan şair, uyu, rahatlan».*

VII

Bir vaxtlar var idi, o qəbrin üstə
Budaqdan asılı əklil olardı.
Səhər yelləri də əsib ahəstə
Əsrarlı gülləri bir-bir yoları.
Bir vaxtlar var idi, bir cüt bacı da
Hər bura gələndə, ağrı-acıdan
Bərk-bərk qucaqlaşib ağlaşardılar,
Birlikdə ovunmaz dərd yaşardılar.
Daha unudulub o məhzun məzar,
Nə üstündə əklil, nə gəlib-gedən,
Məhrəm cığırlar da itib indidən.
Təkcə bir çobandı – arıq, ixtiyar,
Oturub özüyün çarıq toxuyur,
Kövrəlib hərdən də pəsdən oxuyur.

VIII, IX, X

«Zavallı Lenskim, yazıq Lenskim!»
Deyib ağladıqca getdi dərinə;
Heyhat! Çox çəkmədi bu dərd, bu nisgil,
Bir gün dönük çıxdı öz kədərinə.
Özgəsi ovutdu qəm-qubarını,
Özgəsi uyutdu əzablarını;

Şirin dillər töküb yalvaran zaman
Ovladı könlünü cavan bir ulan¹.
Bir gündə dayanıb mehrab önündə
Gəlinlik tacında çatıb qaşını,
Həyalı-həyalı əydi başını
Kədərli ömrümün bu xoş günündə
Qılgıcım oynadı donuq gözündə
Yüngül bir təbəssüm gəzdi üzündə.

XI

Zavallı Lenskim! Üzgün nəğməkar!
O məşum xəbəri eşidəndə sən,
Ruhunu sıxdımı yatdığı məzar?
Şaşdınmı taleyin dönüklüyündən?
Yoxsa ki, şairin sönüb həvəsi,
Əbədi oğruya dalan bir kəsin
Daha duyğulanıb çırpınmır canı,
Qapısı bağlıdı ona dünyanın?
Qəbirdə beləcə gözləyir bizi
Hər şeyə biganə bir unutqanlıq,
Daha gəlməyəcək, susacaq artıq
Düşmənin, məşuqun, dostların səsi.
Amma susmayacaq təkcə varislər,
Mal-mülk davasını döyən hərislər.

XII

Olyanın özü də susdu bir azdan,
Larinlər evində hamı haliydi.
Alaya qayıdan çarəsiz ulan
Özüylə onu da aparmalıydı.
Gələn ayrılığa dözməyən ana
Göz yaşını axıtdı hey yana-yana.

Seçilmiş əsərləri

¹Ulan – nizəli, yüngül süvari nəfəri

Ağlaya bilmədi Tatyana qəti,
Ölü rəngiydədi amma sifəti.
Ayrılıq məqamı çatdı nəhayət;
Kareta qapıda görünən zaman
Düşüb əl-ayağa hərə bir yandan
Səfəri ləngidib bir xeyli müddət
Öyüdlər verəndə bu cavanlara,
Yaxşı yol dilədi Tanya onlara.

XIII

Xəyalı uzaqda, gözləri çəndə
Onların ardınca boylandı xeyli
Onlar uzaqlaşib gözdən itəndə
Özü təkçə qaldı, qəlbi – gileyli.
Ayrılıb gedirdi bağrının başı,
Yaxın can-ciyəri, könül sirdaşı.
Əlindən nə gəlir, neyləsin barı,
Ömürlük ayırır tale onları.
Səssiz kölgə kimi dolandı, gəzdi,
Könlünü açmadı heç nə bu çağda,
Ona boş göründü sevdiyi bağ da.
Tənhalıq içində titrədi, əsdi.
Gözündən könlünə axan yaşları
Qəlbi paralayıb bölüşdü yarı.

XIV

Bu sərt tənhalıqda qalanıb oda
Daha bərk kükrədi eşqi alovtək.
Uzaq Onegini saldıqca yada
Daha da ucadan dil açdı ürək.
Baxıb görməyəcək onu heç yanda,
Görsə də, sevsə də gərəkdi onda
Qardaş qatilinə nifrət eləsin.
Şair qətlə yetdi... indi heç kəsin
Yadında qalmayıb o bəxtiqara.

Göylərə çəkilən tüstülər sayaq
İtdi xatirəsi unudularaq
Yarı da yar oldu başqa bir yara.
İki qəlb tapılar, bəlkə, belədə
Onun həsrətini çəkə hələ də.

XV

Axşam toranında səngiyib sular,
Böcəklər dinsə də görünmür ancaq;
Yorulub dağılan xorovodçular,
Bir də balıqçının çatdığı ocaq
Gümüşü rənginə bələnib ayın
Düzənlər uyuyub əmin-ərxayın.
Tatyana tək-tənha çıxıb çəmənə
Xəyallar içində gəzinir yenə;
Az gedib, üz gedib, birdən uzaqda
Təpədə ev gördü bağlı-bağatlı;
Yanında meşəsi, çayı büsatlı
Ağalıq evi də durub qıraqda.
Tatyana baxdıqca hey ürkək-ürkək
Daha bərk döyündü köksündə ürək.

XVI

Şübhələr canında qaladı ocaq:
Gedimmi? Dönümmü, yoxsa qorxumdan?
O özü yoxdusa... kim tanıyacaq?
O evə, o bağa baxım yaxından!
Nəfəsi təngidi, gözləri axdı
Tərəddüd içində boylandı baxdı.
Təpədən enərək yola düzəldi,
Elə ki yetişib yaxına gəldi.
Həyəətə girəndə itlər hürüşdü.
Məhlə uşaqları gəldi haraya
Onlar Tatyananı alıb araya

Hürüşən itlərin üstünə düşdü:
Dəyənək götürüb qovdular getdi,
Dəcəllər xanımın hoyuna yetdi.

XVII

Tatyana suala tutdu onları:
«Ağalıq evinə baxmaq olarmı?»
Ancaq Anisyada olur açarı,
Gözləyin bir görək evində varmı?
Deyərək qaçdılar açar dalınca...
Bir azdan Anisyaya varid olunca
Açdı qapıları... Burda bir zaman
Günlər keçiribdi bizim qəhrəman.
Kiyini toz basıb bilyardın üstə
Durur qamçısı da köhnə divanda.
Soyuq buxarını gördüyü anda
Anisyaya kövrəlib dindi ahəstə:
Ağam bu otağa hərdən gəlirdi,
Buxarı yanında tək dincələrdi.

XVIII

Qış vaxtı ətrafı bağlayanda buz
Qonağı olardı hər nahar çağı
Rəhmətlik Lenski – qapı qonşumuz.
Bax bu da ağamın yataq otağı.
Qəhvəylə açardı hər gün səhəri,
Burda dinləyərdi xidmətçiləri.
Kitab oxuyardı, fikrə dalardı...
Əvvəlki ağam da burda qalardı.
Ağalıq şənini sığdırıb hərdən
Taxıb çeşməyini pəncərə altda
Duraçki oynardı mənimlə kartda
Kaş ruhu şad olsun yatdığı yerdə
Sümüyü Allahın rəhminə gəlsin
O soyuq məzarda rahat dincəlsin.

XIX

Qədir-qiymət bilən məhzun nəzərlə
Tatyana boylanıb baxır hər yana
Qəlbini coşdurub dadlı qəhərlə
Qiymətsiz görünür hər şey də ona:
Masanın üstündə sönük bir çıraq,
Kitab yığınları qalaqbaqalaq,
Xalçayla örtülü dəmir çarpayı –
Keçmişin bu günə yadigar payı.
Divarda Bayronun lord portreti,
Tutqun pəncərədən aylı mənzərə
Sehrli aləmtək çarpır nəzərə.
O yanda sütunda çəkir diqqəti
Başı şlyapalı, çöhrəsi tutqun
Əlləri qoynunda bir kukla çuqun.

XX

O dəbli hücrənin qəlb heyranitək
Dayandı Tatyana xeyli bir zaman.
Vədə çoxdan ötüb, qalxıb sərt külək
Örtüb çölləri də qatı bir duman.
Məşənin böyründə uyuyubdu çay,
Dağlar arxasında gizlənibdi ay.
Vədə çoxdan ötüb, neçə ki, vaxt var
Gərək evlərinə qayıtsın zəvvar.
Tanya da gizləyib həyəcanını,
Tələsir qayıdıb dincəlsin... ancaq
İcazə istəyir getməzdən qabaq.
Bu bağlı sarayın sirr məkanını
Ziyarət eləsin, hərdən gələrək
Oturub oxusun burda tənha, tək.

XXI

Xidmətçi qadınla salamatlaşıb
Tatyana tələsik yola düzəldi;

Sübh tezdən yenə də dərddə qatlaşıb
İndi tərki etdiyi bu yerə gəldi.
Sakitcə oturub tənha otaqda
Hər şeyi unudub bu tənha çağda
Ötən günlərini andıqca andı,
Doyunca ağladı, doyunca yandı;
Sonra kitablara yetirdi nəzər,
Köksünü ötürüb çəkdi içini,
Əvvəlcə onların məhdud seçimi
Qəribə göründü ona bir qədər.
Sonra qiraətə sarıldı möhkəm,
Canlandı önündə başqa bir aləm.

XXII

Doğrudur, Onegin eyləyib həzər,
Kitab oxumağı tərki edib çoxdan.
Amma bu da var ki, bəzi əsərlər
Gözündən düşməyib çıxıb sınaqdan.
Hələ hörməti var beş-üç romana
Gauru, Juan¹ sevib yazana,
Onlarda əks olub müasir zaman,
Həm də bu zamanda yaşayan insan.
Onlarda tapıbdı öz təsvirini
Özünü sevənlər, quru gəzənlər
Çirkab göllərinə mahilar üzənlər
Qoyub ortalığa qəlbin kirini
Qəzəbli ürəklər dolub paxırla,
Havayı yol gedir hirsli ağılla.

XXIII

Bəzi varaqlarda qalıb nə vaxtdan
Dərinə işləyən dırnaq izləri.

¹Gaur və Juan şairi – Bayron

Onlara dikilib baxır bayaqdan
Diqqətçil Tanyanın ayıq gözləri.
Heyranlıq içində çözur birbəbir
Hansı mülahizə, ya hansı fikir
Burda Onegini valeh edibdi,
O nəyin üstündən keçib gedibdi.
Qələmlə edilmiş qeydlər də var;
Orda da Onegin öz xislətini,
Dəlisov könlünün hər halətini
Açıqca göstərir qeyri-ixtiyar.
Gah bircə söz ilə, gah bircə xalla,
Gah qarmaq şəkilli yekə sualla.

XXIV

Çözur yavaş-yavaş, şükür Allaha,
Mənim Tatyana'mın artır həvəsi.
Yaxından tanıyıb anlayır daha
Eşqindən alışıb-yandığı kəsi.
Kimdi bu qəribə, bu müthiş adam?
Onu xəlf eləyib hansı yaradan?
Cənnət məxluqudu, yoxsa cəhənnəm?
Şeytandı, mələkdə, kimdi bu sərsəm?
Təqliddi, kabusdu, ilğımdı, yoxsa?
Bəlkə də, insanın özgə halıdı,
Harold libasında moskvalıdı?
Özgə vərdişinə dalğındı, yoxsa?
Dilində dəb olub dəbli kəlmələr,
Bir şəbeh deyilmi yandan gəlmələr?!

XXV

Çözülüb bitdimi əsrar, müəmma?
Haqq söz tapıldımı Onegin haqda?
Vaxt ötüb, Tatyana unudub, amma
Yolunu gözləyir evləri çoxdan.
Onlara gəlibdi qonşu bir nəfər

Seçilmiş əsərləri

Tatyana barədə söhbət edirlər.
İnləyib, sızlayır qoca anası:
Daha uşaq deyil, haqdı burası
Ondan çox kiçikdi Oleçka yaşda,
Bu çoxdan yetişib, vaxtıdı, vallah,
Mən bunu neynəyim, bilirəmmi, ah...
Gələn elçiləri eləyir başdan,
Getmirəm! – deyərək, dərdlənir bu qız
Gedib meşələri dolanır yalqız.

XXVI

«Bəlkə, vurulubdu?»... – hansına? necə?
Buyanov istədi – rədd aldı getdi.
İvan Petuşkov da eyzən eləcə.
Hələ qusar Pıxtin gör nələr etdi:
Gündə neçə dəfə gəldi görüşdü,
O qədər yalmandı, atıldı, düşdü
Dedim, yəqin, qızın könlünə yatdı,
Əşsi, nə deyirsən, zəhməti batdı.
«Onda, anam-bacım, sən qızı apar,
Apar Moskvaya, bəxtini sına,
Çıxart qız-gəlinlər yarmarkasına!»
Dədəm vay! O boyda gəlirimmi var?
«Zarıma, bir qışa yetər istəsən,
Çatmasa bir az da borc verərəm mən!»

XXVII

Qonşu məsləhəti xeyirli söz tək
Yamanca xoşuna gəldi qarının;
Bu qış Moskvaya yollansın gərək,
Verdi razılıqla son qərarını.
Tanya da eşitdi təzə xəbəri,
Dalıb düşündükcə artdı kədəri,
Əyalət ləfzində şivəli söhbət,
Vaxtı çoxdan ötmüş adi qiyafət

Kübar aləmində bəsit görünər;
Həm də frantların istehzasından
Təntiyib özünü itirər insan;
Dönüb dəyişmək də çox şit görünər;
Yox, ondan yaxşıdır burda qalmağım,
Gəzib meşələrdə fikrə dalmağım.

XXVIII

O indi hər səhər oyanıb tezdən
Tələsik geyinib qaçır çöllərə;
Hər yanı, hər yeri keçirib gözdən
Yanğılı-yanğılı tutur dillərə:
Məni bağışlayın, a dinc dərələr,
A tanış meşələr, tanış zirvələr,
Məni bağışlayın, bir baxın bəri
Siz də ey Allahın gözəllikləri!
Ey gülər təbiət, könül şadlığım!
Bu sakit aləmi, qismət üzündən,
Küylü bir aləmə dəyişirəm mən.
Özün də bağışla, ey azadlığım!
Niyə tələsirəm, hara gedirəm?
Nələr görəsiyəm mən taleyi kəm?

XXIX

Uzanır düzlərdə tək gəzişmələr,
Haraya baxırsa, «gəl, gəl!» – deyirlər.
Gah yaşıl təpələr, gah buz çeşmələr
Kəsib qabağını, sehləyirlər.
Ovlayır könlünü hər gün, hər səhər
Nəğməli meşələr, güllü çəmənlər.
Bitib tükənməyir bircə an qəti
Könül dostlarıyla könül söhbəti.
Yay ötdü beləcə, bir anlıq kimi
Gəldi qızıl payız, boylandı xəlvət;
Bəzəkli, düzəkli solğun təbiət

Çırpınıb titrəyir qurbanlıq kimi.
Əsir yavaş-yavaş şimal rüzgarı;
Gəlir sehrlı qış – qoynunda qarı.

XXX

Ələnə-ələnə çöküb hər yana,
Quru budaqlardan sallanıbdı qar.
Bürünüb sıyrıqlı bəyaz yorğana
Uyuyur düzənlər, dərələr, dağlar.
Çayın üzündəki yumşacıq pərdə
Çatıb bir-birinə sahilləri də.
Hamı heyran olub, edir tamaşa
Oyunlar çıxaran şaxtalı qışa.
Təkcə Tatyananın artıb qubarı,
Sevinib hüzura çıxmır yuvadan,
Udmaq da istəmir bu saf havadan;
Hamamın damına yağın ilk qarı
Sürtmür sinəsinə, çəkmir üzünə;
Qarşıda qış yolu durub gözüne.

XXXI

Təxirə düşsə də səfərin vaxtı,
Artıq gəlib çatıb sonuncu müddət.
Araba hazırdı yarlı-yaraqlı
Daha gözlənilmir əlavə möhlət.
Hazır üç araba durub qatara
Olan barxananı yığıb apara,
Yığılıb üstünə hər gözə dəyən:
Sandıqlar, stullar, sapılca, ləyən
Mürəbbə qabları, pərqu şiltələr,
Xoruz qəfəsləri, gül dibçəkləri,
Qazanın, tiyanın yoxdu qədəri,
Sayı bilinməyən nələr və nələr...
Nökərlər ağlaşıb tükədir tabı
Çəkilib qoşquya on səkkiz yabı.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

XXXII

Hərənin öz işi, öz qulluğu var,
Aşbazlar bişirib yol tədarükü.
Deyingən arvadlar, arabacılar
Yığır arabaya dağ boyda yükü.
Saqqallı foreytor qamçı əlində
Əyləşib bir arıq yabı belində.
Axışb hər yandan nökər-naiblər,
Gəlib vidalaşır, üzlərdə qəhər.
Minib rahatlanır yerində hər kəs
Araba karvanı çıxır qapıdan.
«Bağışla, bağışla, ey əziz məkan,
Bəlkə, görüşmədik»... tənqiyir nəfəs,
Tatyana qəhərdən güclə dillənir,
Gözünün yaşları axıb sellənir.

XXXIII

Maarifi, ürfanı yayıb hər elə,
Məhdud çevrəsini artırma bilsək,
(Fəlsəfi cədvəllər hesabı ilə
Beş yüz ildən sonra) bir vaxt gələcək
Dönüb dəyişəcək bu qara yollar,
Şoselər olacaq hər yanı hamar.
Yollar Rusiyanı dövrə vuracaq,
Uzaq diyarları qovuşduracaq.
Dağlar söküləcək həddən ziyada,
Çayların qabağı alınacaqdır,
Çuqundan körpülər salınacaqdır.
Hər mənzil başında – stansiyada¹
Traktir olacaq, duxan olacaq,
Xristian aləmi nəfəs alacaq!

Seçilmiş əsərləri

¹Foreytor – iki və ya üç cüt atı bir-birinin dalınca qoşulmuş karetanın qabaqdakı atlarından birini minmiş sürücü

XXXIV

Hələ yollarımız bərbaddı əksər,
Körpülər çürüyüb gözlərdən iraq.
Stansiyalarda taxtabitilər
Bir aman vermir ki, dincəlsin qonaq.
Üzür yolçuları soyuq daxmalar,
Nə bir rahatlığı, nə xörəyi var.
Yalandan asılıb qiymət cədvəli,
Yazıq iştahanı eləyir dəli.
Amma kənd yerinin kəlləgözləri
Dəmiri qızdırıb körük gücüylə
Avropa malını rus çəkiciylə
Sağaldıb həyata qaytarır geri.
Şükürlər oxuyur dua yerinə
Ana yurdumuzun xəndəklərinə.

XXXV

Amma qış günündə, qopsa da külək,
Səfərə çıxmağın öz ləzzəti var;
Sözləri mənasız mahnı mətnitək
Yüngüldü, asandı, rahatdı yollar.
Atlar əvvəlkindən yüyrek olurlar.
Avtomedonlar¹ də zirək olurlar.
Bir-bir ötüşdükcə verst dirəkləri,
Andırır adama uzun çəpəri.
Bədbəxtlik üzündən bizim Larina
Qorxub kirayənin bahalığından,
Yolda yedəkçinin yersiz dığından,
Ümid bəsləmişdi öz atlarına.
Yorucu yollarda üzüldü bütün
Qəmli səfəri də çəkdi yeddi gün.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

¹Avtomedonlar – sürücülər (arabaçı, faytonçu). Homerin «İlliada» poemasında Axillesin atlarına baxan arabaçılar

XXXVI

Az qalıb. Aydınca görünür üzde
Moskva, o bəyaz hörgülü şəhər.
Qızılı xaçları başının üstə
Köz kimi alışır qədim qübbələr.
A dostlar, nə qədər məmnun oldum mən
Elə ki qarşımda gördü birdən
Bağların içində zəngli halaylar,
Qülləli kilsələr, zəngin saraylar.
Moskva! Daima səni anmışam
Kədərli taleyim dönəndən bəri.
Sərgərdan gəzdiyim hicran günləri
Səni düşünmüşəm hər gün, hər axşam.
Moskva! Nələr var bu doğma sözdə!
Nələr əks olunur ürəkdə, gözdə!

XXXVII

Budur, lap yaxında, alnında qürur,
Pyotrun sarayı dayanıb dümağ.
Meşəlik içindən boylanır məğrur
Dünənki şöhrəti xatırladaraq.
Havalı gəzirdi Napoleon hələ,
Sevincdən məst olan o kəmhövsələ
Nahaq gözləyirdi cəngin barını –
Qosqoca Kremlin açarlarını!
Yox, mənim Moskvam əymədi qəddi,
Düşmən qabağına bayramla deyil,
Zəngin hədiyyəli bir camla deyil,
Alovla çıxaraq yanğın törətdi.
O da yanğınları seyr edib burdan,
Xəyala qərq oldu barsız uğurdan.

Seçilmiş əsərləri

XXXVIII

Şahidi olmusan çökən şöhrətin,
Pyotrun sarayı, sən salamat qal!
Di haydı, atları möhkəm tərpedin,
Hələ qarşıda əsl cah-cəlal!
Şəhər qapıları açıb uğuru,
Bu da Tverskoyun çala-çuxuru.
Araba keçdikcə ötür yanından
Oğlan uşaqları, qadınlar, dükan,
Bağlar, monastrlar, zəngin saraylar,
Daxmalar, fanarlar, köşklər, xizəklər,
Kazaklar, tacirlər, dildən zirəklər,
Bulvarlar, eyvanlar alışı par-par,
Darvaza üstündə şir heykəlləri,
Göylərin üzündə qarğa selləri.

XXXIX, XL

Xeyli uzansa da gəzintiləri,
Cövlə dözdülər tükənən taba;
Nəhayət, gördülər gözlənən yeri,
Çatıb Xaritonyada¹ durdu araba.
Axır ki, çatdılar xalasıgilə,
Ağır yataqdadı bəlası ilə –
Dörd ildi vərəmə tutulub yazıq;
Evin xidmətçisi bir qoca kalmık
Açdı qapıları, gözündə eynək,
Əynində yamaqlı, kirli xalatı,
Miskin görünsə də, üzüyoladı;
Knyajna yataqda uzanmışdı tək,
Qarılar görüşüb qucaqlaşdılar,
Sevincək oldular, hey ağlaşdılar.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

¹Xaritonya – yəni Xaritonya kilsəsi yanındakı döngəyə sarı

XLI

Paşenka!¹ – Alina! – Mələyim!² – Canım!
«Ax kimin ağlına gələrdi belə?
Çoxdanmı gəlmisiz? Bir söylə, xanım!»
Di əyləş, başıma sığışmır hələ,
Roman səhnəsidir, vallah, elə bil.
Bu qızım Tanyadır, özgəsi deyil.
Ax, Tanya! Yaxın gəl, canım, bəri dur,
Gördüyüm gerçəkdi, yoxsa yuxudur?
Əmiqızı, Qrandison yanında olar...
«Əlbəttə, əlbəttə, lap yadımdadır,
Bəs indi hardadı? Sorağı çatır?
Burda, Moskvada, mal-mülkü də var,
Bizə də gəlmişdi bayram çağında,
Oğluna toy etdi lap bu yaxında.

XLII

O biri barədə... qalsın yarına...
Hələlik Tyananı günü sabahdan
Aparıb göstərək qohumlarına,
Hayıf ki, canımda qalmayıb bir can.
Ayağımı zorla sürüyürəm mən:
Yəqin, yorğunsunuz uzun səfərdən,
Deyirəm birlikdə bir az dincələk;
Taqətim qalmayıb, tənğiyr ürək.
Lap heydən düşmüşəm, təkcə qəm deyil
Sevincin özü də bir yükü mənə.
Ta kimə gərəyəm, a qurban sənə.
Heç nəyə yaramır qocalıq zibil».

Seçilmiş əsərləri

¹*Paschette* – Paşenka

²«*Mon ange*» – mələyim

Deyib bitirincə bu yerdə sözü
Öskürə-öskürə yaşardı gözü.

XLIII

Xoşqılıq xəstənin nəvazişləri
Tanyanın gözünü açsa da, ancaq
Daha rahat idi kənddəki yeri,
Canına yatmırdı pərdəli otaq.
Yata da bilmirdi yumşaq ipəkdə,
Təzəcə sırımış yorğan-döşəkdə.
Dan üzü çalınan zənglərin səsi
İş-gücə çağırır eşidən kəsi.
Tanya da yarımçıq durub yuxudan
Baxıb pəncərədən çölü seyr edir;
Səhərin toranı çəkilib gedir,
Amma doğma çöldən tapmır bir nişan.
Ona yad görünür bu dəmdə əlbət
Töyləli, mətbəxli, hasarlı həyəət.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

XLIV

Ərincək Tyanı ciddi cəhd ilə
Nahar mərasimi adıyla hər gün
Qonaq apardılar qohumlargilə
Nənə babalara göstərmək üçün.
Çıxıb qabağına mehribanyana
Xoş üz göstərdilər hər yanda ona.
Düzüldü süfrəyə halal duz-çörək
«Lap yekə qız olub, o zaman gərək
Bunu xaç suyuna özüm salmışam.
Mənsə qulağımı çəkərdim hərdən,
Mən də pay verərdim şirin-şəkərdən,
Mənsə qucağımda layla çalmışam!»
Hamı bir ağızdan dinir nənələr:
«Nə yaman tez ötür illər, sənələr!»

XLV

Amma zərrə qədər dəyişməyiblər
Yenə köhnə libas, köhnə bər-bəzək.
Elə həmənkidir bu günə qədər
Lukerya xalanın taxdığı təsək.
Yenə kirşanlanır Lukerya Lvovna,
Yenə gopa basır Lyubov Petrovna.
İvan Petroviç də həmənki gicdir,
Semyon Petroviç də həmən simicdir.
Yenə Palageya Nikolavnanın
Rəfiqi həminki müsyö Finmuşdur,
Əri də həminki həmin bihuşdur,
Daimi üzvüdür qumarxananın,
Elə həmən kardı, həmən də dinməz,
Yeyib-içməkdəsə beşinə əvəz.

XLVI

Evin qızları da gəlib qabağa
Görüşüb Tanyanı qucaqlayırlar.
Qonağı süzərək başdan-ayağa
Şəhərli gözüylə qiymət qoyurlar.
Bir az qəribədi, bir az məzəli
Əyalət ədalı, arıq cüssəli
Bu qız bir azca da solğun göründü,
Amma bəd də deyil, suyu şirindi.
Qızlara xas olan incə qılıqla
Dostlaşıb çəkirlər otaqlarına,
Məhəbbət göstərib qonaqlarına
Öpürlər, qucurlar lap hamılıqla.
Hörüb saçlarını dəbə salırlar,
Ürək sirlərini xəbər alırlar.

XLVII

Oğrun uğurlara çəkib diqqəti,
İncə mətləblərə kəmənd atırlar.

Seçilmiş əsərləri

Deyib uzatdıqca məhrəm söhbəti,
Xeyirin gözüne şər də qatırlar.
Nə qədər yalmamıb yalvarsalar da,
Gizli nöqtələrə çox varsalar da
O xoş pıçılıya cavab olaraq
Tanyanın qəlbindən gəlmədi soraq.
Sanki yuxudaydı Tanya dəruni,
Ondan yan ötürdü hər səs, hər səda
Heç nə anlamırdı qulaq assa da.
Odur ki, qəlbini gizli sirtini
Açıb ağartmadı, möhkəm bələdi,
Onu bölüşmədi heç kəslə qəti.

XLVIII

İndi Tatyananın fikri, diqqəti
Qonaq otağına yönəlib ancaq.
Orda böyüklərin cılız söhbəti,
Bayağı hədyanı gedir baş-ayaq.
Bomboş laqqırtının yoxdu bir tamı,
Adi gopları da sıxır adamı.
Bəhrəsiz qeybətdə, sorğu-sualda
Saf fikir tapılmaz bircə misqal da,
Səhərdən axşama dinlənsən belə.
Qəfləti söylənən gapdan da olsa,
Zarafat xətrinə lapdan da olsa
Bir kəsin dodağı qaçmayıb hələ.
Ey kübar aləmi, avara nəsil,
Sənin səyliyin də gülməli deyil.

XLIX

Yığışıb bir dəstə arxiv gəncləri¹
Kibrlə boylanır Tanyaya sarı.

¹Arxiv gəncləri – Xarici İşlər Nazirliyinin arxivində qulluq edən gənclərə zarafatla verilən ləqəb

Aşkarca duyulur, çəkir nəzəri
 Qızın yamanına danışmaqları.
 Bu dəmdə hansısa bir dərddli təlxək
 Qapının yanında dirsəklənərək
 Düşünüb elegiya qoşurdu təzə
 İdeal sandığı bu qənirsizə.
 Bir gün Vyazemski¹ elə ordaca
 Maraqsız xalaya qonaq gələndə
 Qızın ürəyini salmışdı bəndə.
 Onları bu yerdə görən bir qoca
 Qopan parikini bərkidib haman,
 Qızın kimliyini soruşub ondan.

L

Amma o yerdə ki, Melpomenanın²
 Səhnə ulartısı uzanıb gedir,
 Laqeyd kütlənin qaraldıb qanın
 Zərli cübbəsini çəkib yellədir;
 Yuxulu Taliya³ mürgü vurur hey,
 Qopan alqışı da eşitmir o key,
 Orda cavanların bircə dərdi var:
 Yalnız Terpsixora⁴ heyran olurlar.
 (Saxlanır keçmişin köhnə adəti,
 Siz də beləydiniz, mən də beləydim)
 Tanyanın səmtinə dönmədi heç kim;
 Nə buz xanımların qısqanc lorneti⁵
 Nə də arıfların cəld durbinləri
 Bircə yol boylanıb baxmadı bəri.

Seçilmiş əsərləri

¹*Vyazemski* – şair, Puşkinin dostu

²*Melpomena* – Qədim Yunan mifologiyasında faciə pərisi

³*Taliya* – komediya pərisi

⁴*Terpsixora* – rəqs pərisi

⁵*Lornet* – dəstəkli gözlük

LI

Məclisə getdilər... gurdu adamlar,
Tünlük, darısqallıq tutub hər yanı.
Gurlayan musiqi, parlayan şamlar,
Bərk gedən ciftlərin rəqs burulğanı.
Burda gözəllərin gözəl geyimi,
Xorda adamların əlvən əyini,
Ərgən qızların da dəstəsi budur
Bütün duyğuları birdən coşdurur.
Sırtıq frantların sırtıq yığını
Nümayiş etdirir jiletlərini,
Diqqətdən yayıman lornetlərini.
Məzun qusarların saysız axını
Gəlir gözəlləri məftun etməyə,
Parlayıb, gurlayıb, uçub getməyə.

LII

Gecənin çoxluca ulduzları var,
Çoxdu gözəlləri Moskvanın da.
Səmada sayrışan ulduz bacılar
Çox da öyünməsin Ayın yanında.
Qənirsiz qadınlar, qızlar içində
Bir gözəl görmüşəm o ay biçimdə
Kənardan boylanır rübabım hələ
Onu vəsf eləyib gətirmir dilə;
Hər qədəm basanda torpağın üstə
Yerişdən ilahi fəxarət yağır!
Gözlər xumar-xumar süzülüb axır
Sinəsi ləzzətlə çırpınır közdə!
Yetər, ey qələmim, çox qızışma sən
Çılğınlıq üzündən az çəkməmişən!

LIII

Qəhqəhə, təzimlər sığmır salona,
Bitmir gah mazurka, gah vals oynamaq.

Keçib arxasına iki xalanın
Tatyana dayanıb gözlərdən iraq.
Biganə-biganə baxıb seyr edir,
Bu küylü aləmdən zəhləsi gedir.
Ürəyi qısılib sıxılır burda
Xəyalı baş çəkir o doğma yurda.
Can atır yenə də çöllü həyata,
Öz doğma kəndinə, güllü düzlərə,
O hicra yerdəki sürgün kəslərə,
Meşədə çağlayan çeşmə büsata.
Cökəli xiyaban çıxmır yadından,
Orda Onegini görüb bir zaman.

LIV

Beləcə xəyalı gəzir uzaqda,
Unudub aləmi, yaddan çıxıb bal.
Bu vaxt oğrun-oğrun durub qıraqda
Onu seyr eləyir bir şıq general.
Ürəkdən sevinib gördüklərinə
Xalalar göz vurur bir-birinə;
Tezəcə də Tanyanı dümsükləyərək,
Deyirlər: – Sola bax, göz yetir görək.
Solamı? Hayanda? Nə var ki, orda?
Hər nə var, bilərsən, hələlik toxda,
Odur, o dəstədə durub qabaqda,
İki mundirlidən bir az kənarda...
Bax, bax, aralandı, dayandı dərhal...
Hə, gördüm! Kimdi ki, o kök general?

LV

İndi Tatyananı təbrik edək biz
Çaldığı zəfərlə bu yerdə, bu an.
Başqa bir tərəfə dönsün səmtimiz,
Tərənnüm etdiyim çıxmasın yaddan.

İkicə söz deyim, gəlmişkən yeri:
Tərənnüm edirəm nə vaxtdan bəri
Bir cavan dostumun işdəklərini.
Ey epik ilhamım, isit yerini,
Uzun zəhmətimə uğurlar dilə.
Vəfalı əsa ver bu gündən mənə
Qoymasın üz tutum əyri bir yönə.
Ta yetər! Rədd olsun çiyimdən şələ!
Güvənib özüm də bir yeni əzmə,
Əlvida demişəm klassisizmə!

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

SƏKKİZİNCİ FƏSİL

*Fare thee well, and if for ever,
Still for ever fare thee well.*

Byron¹

I

O günlər günlərim çiçəkləyirkən
Lisey² bağlarında sakitcə gəzdim.
Həvəslə oxuyub Apullei³ mən
Hələ Sitserona⁴ meyil eləməzdim.
Bir səhər sübh tezdən əsrarlı düzdə
Sonası çığrısan göllərin üstə
Təzə süslənirkən baharın izi,
Könlümə yol tapdı ilham pərisi;
Qəfildən nurlandı tələbə hücrəm,
Orda məclis qurdu o gözəl pəri,
Körpəcə gönlümün həzin telləri
Şirin bir ahənglə vəsf etdi bu dəm
Ötən keçmişlərin şöhrətlərini,
Titrək gümanların həsrətlərini.

II

Oxuyub, ürəkdən bəyəndi aləm,
Uğur qanad oldu hər ikimizə;
Özü qəbir evinə atırkən qədəm,
Xeyir-dua verdi Derjavın⁵ bizə.

Seçilmiş əsərləri

¹Əlvida! Bu ayrılıq əgər həmişəliklə, həmişəlik əlvida. (*Bayron*)

²*Lisey* – Puşkinin oxuduğu məktəb

³*Apullei* – II əsrdə yaşamış Roma şairi, «Qızıl eşşək» poemasının müəllifi

⁴*Sitseron* – (e.ə.I əsr) Roma yazıçısı və dövlət xadimi

⁵*Derjavın* – Puşkinin ustası məşhur şair

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

III

Özümə dəyişməz qayda bilərək
Könlümdə qaynayan ehtirasları,
Hissimi kütləylə yarı bölərək,
İlham pərisini, o şux nigarı
Apardım qovğalı, gur məclislərə,
Onun nəfəsindən pay aldı hərə.
Vaxın¹ xidmətçisi o şux gözəltək
Gətirdi məclisə bir yeni ahəng.
O vaxtın, o dövrün çılğın gəncləri
Onun havasına havalandılar,
Düşüb arxasınca hey dolandılar.
Onunla bağlıydı hər sevincləri.
Dostlar arasında söhbət düşəndə
Onunla fəxr edib öyündüm mən də.

IV

Dostların dəstindən geri qalınca
Başımı götürüb qaçdım çöllərə:

¹*Vakxanoçka* – «Vakxanka» sözünün kiçildilmiş şəkli, Qədim Yunanıstanda Şərab və Məhsuldarlıq allahı; Vakxa pərəstiş və qulluq edən qadın

İlham pərisi də düşüb dalımca
Hər addım başında tutub dillərə
Bir gizlin hekayət sehləriylə,
Lenora¹ cildində mehləriylə
Uzadı yolumu Qafqaza sarı,
Aydın işığına çapdıq atları;
Gecələr seyr edib biz Tavridanı
Çalxanan dənizi dinlədik lal-kar.
Orda xatırladıb coşan dalğalar
Susmaz pıçılıtlı Nereidanı,
Mədhıyyə deyirdi – qalxaraq şaha –
Aləmi yaradan qadir Allaha.

V

Unutdu paytaxtı, döndü yarından,
Küylü məclisləri anmadı bir də;
Qəmli Moldavyanın ucqarlarında
Köçəri tayfalar dolaşan yerdə
Məzlum çadırları ziyarət etdi,
Arada özü də xamladı getdi...
İltifat gördüyü geniş çöllərdə
Əcaib dillərdə, kasıb dillərdə
Tanrı danışmadı gur nəfəsində.
Girəndə bağırma başqa birisi
Göründü gözümə ilham pərisi
Əyalət xanımı qiyafəsində:
Gözündə əks olub dərdi-əzabı,
Bir də əlindəki firəng kitabı...

VI

İndi də ilk dəfə o şux dilbəri
Kübar rautuna gətirmişəm mən;

Seçilmiş əsərləri

¹Lenora – Bürgenin Jukovski tərəfindən tərcümə olunmuş məşhur balladasının qəhrəmanı. Bu balladada Lenoranın öz ölü nişanlısı ilə bir yerdə at çapması təsvir olunur.

Ondakı o çöllü gözəllikləri
Qısqanc nəzərlərlə süzürəm gendən:
Yarıb cərgəsini ali zatların
Hərbi frantların, diplomatların,
Məğrur xanımların ötüb yanından
Sakitcə əyləşib boylanır heyran
Qulağı söhbətdə, gözü libasda
Gələn qonaqlar da yan alıb tək-tək
Cavan sahibəyə təzim edərək.
Sanki kişilər də bu basabasda
Qəşəng xanımları dövrələyərək
Dayanıb baxırlar şəklə baxantək.

VII

Xoşuna gəlirdi əməlli-başlı,
Oliqarx düzənli söhbətini duzu;
Müxtəlif rütbəli, müxtəlif yaşlı
Quru qürurların birgə toplusu.
O kimdir? Pəjmürdə, xəyalı dərin,
Susub arasında seçilmişlərin?
O burda hamıya özgədi, yaddı,
Hamı da onunçün bir xəyalatdı;
O niyə burdadı, o kimdir axı?
Üzündəki nədir? Sıxıntıdımı,
Kibrdən, flandan yığıntıdımı?
Eyzən Yevgenidir susub durmağı...
Doğurdan odumu? Düşünür hərə:
– Çoxdanmı gəlibdi biz tərəflərə?

VIII

Yatıbmı, görəsən, tasa-pasası?
Hələ də çəkirmi, görən, özünü?
Nədir bu gəlişin gizlin mənası?
İndi göstərəcək hansı üzünü?

Bu dəfə maskalı bir melmotdumu?
Kosmopolitdimi, patriotdumu?
Yoxsa Harolddumu, kvakerdimi?
Açıq sofuluğu gizli sirdimi?
Bəlkə də, dəyişib, mağıl adamdı,
Bəlkə də, olubdu bizlərdən biri
Deyirəm unudaq köhnə dəbləri.
Çox mahir ustadı, söz oynadandı,
Kübar məclisində başlar qatıb çox...
– Heç tanış gəlirmi? – Həm hə, həm də yox...

IX

– Ondan söz düşəndə nə üçün belə
Qərəzli fikirlər söyləyirsiniz?
Nə üçün çox zaman güc verib dilə,
Hər şeydən danışib hökm edirik biz;
Coşan könüllərin ehmalsızlığı
Xudbin düşüncəli hər cılızlığı
Ya təhqir eləyir, ya əyləndirir,
Ağıl genişliyə meyilləndirir.
Niyə özümüz də hazırıq hər an
Sözü əməl kimi qəbul eyləyək.
Səfehlik, yüngüllük, acı qərəztək
Mötəbər kəslərə gərəkdir hədyan.
Niyə elə-belə miyanə olmaq
Bizə münasibdir, man deyil ancaq?

X

Bəxtəvər odur ki, bir xoş məramla
Cavanlıq yaşında cavanlıq edə;
Ömrün sazağına dözüb aramla
Ağıla, kamala vaxtında yetə.
Şirin yuxulara çox da uymaya,
Kübar aləmində yadlıq duymaya,
İyirmi yaşında frantlıq dada,

Sərfəli evlənə otuzunda da;
Əlliyə çatanda əli uzana,
Ödəyib qurtara olan borcları,
Rütbəni, şöhrəti, dövləti, varı
Aramla, növbəylə özü qazana.
Bütün ömrü boyu sevib, öyələr,
Çox yaxşı adamdı N.N. deyələr.

XI

Kədərli haldı ki, durub deyəsən
Əbəs verilibdi bizə cavanlıq.
Ona dönlük çıxdıq, amma niyəsə
Onun yalanına qəlbən inandıq.
Ürəkdə ən gözəl diləklərimiz,
Könüldə ən yeni istəklərimiz
Ötüb birər-birər bəlaya yetdi,
Payız yarpağıtək töküldü getdi.
Dözülməz haldı ki, hər vaxt önündə
Təkcə yemək ola masa üstəki,
Baxasan həyata mərasim təki.
Ardınca getdiyən bir kütlənin də
Ümumi rəyiylə, istəyiylə sən
Heç zaman ürəkdən bölüşməyəsən.

XII

Dözülməz haldı ki, baş alıb gedən
Küylü qeybətlərə səbəb olasan;
Tədbirli insanlar arasında sən
Əcaib, qərayib adlar alasan.
Biri dəli deyə, ağılsız sana,
Biri də bənzədə yassar şeytana.
Hətta İblisimə oxşadan ola...
Onegin (qoy deyim) gəldi zavala:
Dostunu dueldə qətlə yetirib.

Zəhmətsiz həyata meyilliyindən,
Əl çəkə bilmədi veylliyindən;
Qayəsiz xiffətə pənah gətirib.
Dərdiylə baş-başa qaldı bu yaşda,
Qulluqsuz, arvadsız, əlləri boşda.

XIII

Aldı dincliyini qəfil həyəcan,
Məkanı dəyişmək fikrinə düşdü.
Tək-tək adamlara ağır cəfadan
Könüllü dadmaq da əzablı işdi.
Qanına bələnməmiş bir kölgə gündə
Gəlib dayanırdı gözü önündə,
Ormanı, zəmini, bərəni, bəndi
Unudub biryolluq tərək etdi kəndi.
Başladı mərəmsiz bir səyahətə
Axır səyahət də bezdirdi onu
Açmadı könlünü heç nəyin sonu;
Canı sıxıldıqca yad əhatədə
Geriyə qayıdıb dönəndə dala,
Düşdü Çatskitək gəmidən bala.

XIV

Bir xanım buyurdu bu vaxt içəri
Ardınca mütəbər bir general da...
Məclis silkələnib boylandı bəri,
Xəfif bir pıçıltı dolaşdı zalda.
Asta tərənəndi xanım bir qədər,
Nə soyuqqanlıdı, nə də dilavər;
Gözlər nə donuqdu, nə də ki sırtıq,
Layiq olduğundan istəmir artıq.
Bir özgə bəhanə vermir bir kəsə,
Baxışlar süzülüb hoqqa çıxartmır,
Bu kamil hüsnlə özünü dartmır;

Du comme il faut¹ (tək görünür gözə
Çevirə bilmirəm, bağışla, Şişkov²,
Tərcümə etməyə nə vaxt var, nə hov!)

XV

Xanımlar yeriyib yan alır ona,
Qarılar bürüyür xoş təbəssümə;
Gözünün içinə gizli boylanan
Kişilər baş əyib keçir təzimə;
Zal boyu gəzinən cavanca qızlar
Önündən keçirlər sakitcə, lal-kar.
Bircə o general süzdükcə onu
Gah çiyini dikəlir, gah da ki burnu
Ona gözəl deməz heç kəs, heç vədə,
Nə də tapa bilər onda bir insan
Təpədən dırnağa xırda bir nöqsan.
Yoxdu varlığında kiçik zərrə də
London mühitində mütləq dəbdəki
O vulqar³ deyilən əlamət təki.

XVI

(Yamanca xoşuma gəlib bu kəlmə,
Tərcümə eləyə bilmirəm ancaq.
Təptəzə bir sözdü, kənardan gəlmə,
Yəqin ki, hörmət də qazanmayacaq,
Ancaq epiqrama yarayar bizdə);
Söhbəti qaytararaq xanımın üstə,
Şirin lətafəti andırır yazı,
Nevanın qənirsiz Kleopatrası
Nina Voronskoyla əyləşib qoşa.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

¹*Du comme il faut* – ədəb-ərkan, yaxşı zövq

²*Şişkov* – Puşkinin müasiri, şair

³*Vuigar (ingiliscə)* – vulqar, zövqsüz

Ninanın qənirsiz yar-yaraşığı,
Mərmər gözəlliyi, parlaq işığı
Olsa da görənə əcəb tamaşa,
Kölgə salımadı öz qonşusuna,
Siz də razılaşın, qol qoyun buna.

XVII

Yevgeni zənn edir: «Yox, ola bilməz!»
Doğrudan odumu?.. Özüdür ki, var...
Uzaq bir çöllükdə kənddən çıxan kəs...
Tuşlayır lorneti bir daha təkrar,
Onun yaddaşını didənə sarı.
O vaxtdan bu yana unuduqları
Sanki yavaş-yavaş yarır toranı...
«Knyaz, tanıyırsan? Orda duranı,
O yana boylanma, belə bax bir az,
Kimdi moruq rəngli o beret geyən,
İspan səfiriylə söhbət eləyən?..»
Dönüb Oneginə göz vurur knyaz:
«Gedək tanış edim», «Kimdi o qadın?»
«Tələsmə!», «Kimdi ki?»... «Mənim arvadım».

XVIII

– Sən evli imişsən... deməli, belə,
Haçandan evlisən? – İki il olar.
– Kimlə? – Larinayla! – «Tatyana ilə?»
– Bəyəm tanışsınız? – Qonşuluğum var.
Knyaz «gedək» deyib yetir dadına,
Dostu təqdim edir öz arvadına.
Baxır knyaginya, baxır mükəddər,
Canı sıxılsa da əvvəl bir qədər,
Təəccüb etsə də, heyrətlənsə də,
Halını pozmadı, təmkinli durdu,
Demə ki, ürəyi şiddətlə vurdu,
Üzü Oneginədən çoxdan dönsə də,

Üzünə çıxmadı qəlbinin dərdi,
Ona qaydasında salam da verdi.

XIX

Ay Allah, yerində sarsılmaq nədi,
Heç bunun üzündə rəng də qaçmadı.
Qaşlar çatılmadı, tük tərپәнmədi,
Bir dodaq büzmədi, bir söz sancmadı.
Onegin diqqətlə süzsə də bu an,
Əvvəl tanıdığı o Tatyana dan
Bircə əlamət də tapmadı onda.
Söhbət həvəsinə düşsə də, sonda
Danışa bilmədi, çökdü yerinə.
Tatyana dillənib soruşdu birdən,
Çoxdanmı gəlibdi o doğma yerdən?
Sonra yorğun-argın baxıb ərinə,
Sıyrılib aradan çıxdı əlbəhəl...
Onegin quruyub qaldı məəttəl.

XX

Gördüyü yuxudu, yoxsa ki, gerçək,
Dəyişdi büsbütün qəm ovqatını.
Xəyala qərq olub fikrə gedərək
Sökdü yaddaşının neçə qatını.
Uzaq əyalətin ucqar yerində
Bizim bu romanın əvvəllərində
Tatyana adına indi gördüyü,
Əxlaqdan dərs deyib öyüd verdiyi
Həmən Tatyananın özü deyilmi?
Eşqindən əriyib, saralıb solan,
Yazdığı məktubu yadigar qalan,
O vaxt sayılmayan, indi əyilmir.
Niyə laqeyiddi, niyə kəməulfət,
Hardandı ondakı belə cəsarət?

XXI

Rautu yarımçıq tərک edib getdi,
Yatağa girəndə dəyişdi halı.
Nə qədər çalışdı, nə qədər etdi
Ondan ayrılmadı fikri xəyalı.
Səhər dəvət aldı dostu knyazdan,
Ürəyi atlandı bu iltimasdan.
Tez cavab yolladı sevindiyindən
«Mütləq gələcəyəm! Gələcəyəm mən!»
Nə gözəl fürsətədi, xoş bəhanədi,
Sevinir Yevgeni, özündə deyil,
Qəribə bir yuxu görür elə bil,
Könlünü yerindən oynadan nədir?
Sarsıntı, sıxıntı, təlaş ya rıqqət?
Yoxsa ki, gəncliyin dərdi – məhəbbət?

XXII

Onegin tələsir, güdür saati,
Səbrimi qalıbdı, sonacan dözə.
Axşam on tamamda səyirdib atı
Özünü yetirir tanış dəhlizə.
Ürkək baxışlarla girir içəri,
Otaqda təkcədir sevdiyi pəri.
Bir xeyli yanaşı oturdu onlar
Ürək bağırsa da içində bar-bar
Donub dodağında, dilində sözlər,
Çatılıb qaşları, acılmır eyni,
İnad fikirlərlə dolubdu beyni;
Xanımın gözünə zillənən gözlər
Döyünür inadla, döyünür sərməst,
Tatyana əyləşib rahatca, sərbəst.

XXIII

Üzgün tet-a-teti¹ pozaraq əri,
Gəlib Oneginlə bölüşür yarı
Bir-bir xatırlanan köhnə illəri
Şit-şit oyunları, zarafatları;
Anıb gülüşdükcə gəlir qonaqlar.
Kübar qeybətinin ayrı duzu var –
Qızışıb səpdikcə canlanır söhbət...
Evin sahibəsi yetirir diqqət
Hər yüngül hədyana nazsız, qəməzsiz.
Mənalı sözlər də olur arada,
Bayağı mövzular çıxır sıradan,
Qalmır pedantlıqdan, mütləq haqdan iz.
Sözün faydası da olur qiyamət,
Didmir qulaqları təbii söhbət.

XXIV

Paytaxtın qaymağı yığışb bu an,
Burdadı dəbsevən məşhur əyanlar;
Burdadı hər yerdə xoş qarşılanan
Zəruri səfəhlər, gərəkli canlar.
Burdadı zəhmli, yaşlı xanımlar
Hamının başında güllü ləçək var.
Bir dəstə qız da var – donuq sifətli...
Bir səfir söz salıb çox həşəmətli
Dövlət işlərindən deyir açıqca.
Burdadı saçları ətir qoxuyan,
Sözü bir-birinə incə toxuyan.
Zarafat leylacı müdrik bir qoca;
Dinəndə ağzından tökülsə də dürr,
İndiki zamanda gülünc görünür.

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

¹Tet-a-tet – üzbəüz təklikdə keçən söhbət

XXV

Gəlib bir ağa da qonaq adına,
Epiqram düşkünün salıb üzünə
Mız qoyur şipşirin çayın dadına,
Qadın əxlaqına, kişi sözünə.
Mız qoyur sevgidə ağrı-acıya
Venzel¹ bəxş edilən iki bacıya,
Jurnal yalanına, savaqlara da,
Öz arvadına da, yağın qara da...

.....
.....
.....
.....
.....
.....

XXVI

Budur Prolasov – alçağın biri,
Qəlbicaralıqda adı gurlayan.
Sənin qələməndir yazıb, St.Priest²,
Bütün albomları cızıb korlayan!
Dayanıb qapıda bal hökmdarı,
Yanağı qırmızı söyüd həvvarı.
Jurnaldan çəkiblər sanki üzünü,
Dinməzəcə dayanıb, dartıb özünü,
Bura təsadüfən gəlmiş olsa da
Bu üzü sürtülü həyasız sırtıq
Təbəssüm doğurur hər kəsdə artıq
Dayanıb qayğılı görkəm alsa da
Hər yandan üzünə zillənən gözlər
Ümumi ikrahdan verirdi xəbər.

Seçilmiş əsərləri

¹Venzel – üstü brilyantla dolu qızıl çar monoqramması (ad və soyadın naxışla yazılmış baş hərfləri). Mükafat kimi saray qadınlarına verilərdi.

²Qraf-Sen-Pri – yuxarı cəmiyyət albomlarında karikaturalar çəkən əyanlardan gənc zabıt

XXVII

Təkcə Tatyana ilə oturdu, durdu
Mənim Oneginim bütün axşamı;
Yaxından baxdıqca yaxşı duyurdu
Bunun əvvəlkinə yoxdu oxşarı.
O, ürəkək qız idi, sadə, miyanə,
Bu – knyaz arvadı – soyuq, biganə;
O, kasıb qız idi – eşqə mübtəla,
Bu – zəngin ilahə – alınmaz qala.
Nənəmiz Həvvanın övladı insan!
Şeytanın felinə uyarsa hər kəs,
Əlində olanın qədrini bilməz.
Bu dünya belədir yaranışından:
Qadağa olana tamsınır hərə,
Cənnət cənnət deyil onsuz bizlərə!

XXVIII

Nə yaman dəyişib, dönüb Tatyana!
Nə möhkəm giribdi o, öz roluna;
Nə tez uyğunlaşıb ali ünvana,
Zümrə üsuluna, zümrə halına!
O zaman bu qıza kim deyərdi, kim,
Bir vaxt olacaqdı salona hakim.
O vaxt Oneginə vurulan bu qız
Onun xiffətini çəkərdi yalnız.
Uzanıb getdikcə zülmət gecələr
Morfey¹ gözlərinə yuxu salınca
Baxıb həsrət-həsrət Ayın dalınca,
Xəyal edərdi ki, bir zaman gələr,
Onda Oneginlə qol-boyun, qoşa
Bir ömrü rahatca vururlar başa!

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

¹Morfey – Qədim Yunan mifologiyasında Yuxu allahı

XXIX

Eşqin bəndəsidir hər yaşda, hər kəs!
Cavan könüllərdə onun tüğyanı
Təzə bar gətirər, təzə də nəfəs,
Neçə ki, çöllərdə bahar tufanı.
Sevgi yağmuruna düşəndə ürək
Yuyunub paklanır təzələnərək.
Çöllərə səs salan qüdrətli tufan,
Gül-çiçək göyərdir bir az sonradan.
Yaşı ötmüslərin eşqi coşanda
Ötən ömrümüzün döngələrində
Qəmli izlər qalır eşqin yerində;
Payız tufanı da azğınlaşanda
Çəmənlər bataqlıq içində solur,
Meşələr soyunub çıl-çılpaq olur.

XXX

Vurulub Onegin ərli qadına,
Vurulub, şübhə yox, körpə uşaqtək.
Gecəli-gündüzlü eşqin oduna
Xəyallar içində çırpınır ürək.
Ağlın hökmünə asmayıb qulaq,
Yetirir özünü hər gün çaparaq;
Şüştəli dəhlizdə gözləyir onu,
Sadiq kölgə kimi izləyir onu.
Düzəltmə çiyində yumşaq boanı,
Düşən dəsmalını qaldırırsa yerdən,
Ya əli toxunsa əlinə birdən
Özünə xoşbəxtlik sayıb o anı,
Arada qaynaşan xidmətçiləri
Yana itələyib genəldir yeri.

XXXI

Özünü yandıra, çıxı cızdağı,
Tatyana məhəl də qoymayır qəti.

Sərbəst qarşılıyib gələn qonağı
Bir-iki kəlməylə kəsir söhbəti.
Bəzən təzim edib, gen qaçır ondan,
Bəzən də saymazca ötür yanından;
Ona nə ədası, nə qəmzəsi var –
Daha həzm eləmir onu kübarlar.
Onegin günbəgün saralıb-solur,
Tatyana ya görmür, ya yanmır nədi,
Bəlkə, vərəmləyib, lap divanədi;
Hərədən bir cürə məsləhət olur:
Həkimə, loğmana, nə bilim hara,
Onlar da göndərir onu sulara.

XXXII

O getmir. Hazırdı lap indi, qəfil
Dədə-babasına təşrif aparsın.
Amma Tatyananın vecinə deyil,
(Bu cinsdə rəhm yox, haray qoparsın!)
Onegin əl çəkmir, salıb tərsliyə,
Dil töküb yalvarır, yumşalar deyə.
Olan ümidini üzməyib hələ,
Gümandan-filandan bezməyib hələ,
Canda tükənməyib, sağdı cəsərət.
Qəlbini dindirib eşqin diliylə,
Bu xəstə halıyla, titrək əliylə
Alovlu bir məktub yazdı, nəhayət.
Üzdüsə canını yangılı diktə,
Budur həmin məktub nöqtəbənöqtə.

Oneginin Tatyanağa məktubu

Öncədən görürəm: yaman yaxacaq
Kədərli sirmimin izahı sizi;
Məğrur baxışlarda şimşək çaxacaq
Özündə əks edib nifrətinizi.

İndi qarşınızda ömrə müntəzir
Könlümü açmaqda məqsədim nədir?
Kim bilir, bəlkə də, açacağım sirr
Acı rişxəndlərə bir bəhanədir!

O zaman rast gəlib sizə nagahan,
Şəfqətli işartı sezsəm də sizdə,
Ürək eləmədim inanın o an;
Vaz keçdim sevdiyim xoş adət üstən;
Həm də istəmədim o vaxt, o vədə
Mənfur azadlığım əlimdən gedə.
O biri yandan da ayırdı bizi
Bədbəxt Lenskinin qurban getməsi...
Nələrیم vardısa qəlbə xoş olan,
Çıxarıb qəlbimdən atdım o zaman.
Hamıya yad olub gen gəzdim qəti,
Hürlükdə axtarib hər səadəti,
Mən necə yanıldım, mən necə yandım!
Allah, yanılısam da, haqq cəzalandım!

Sizdən ayrılmayam bircə an belə,
Hər yerdə, hər yanda bəxtim közərə;
Zilləyib axıdam məhəbbət ilə
Vurğun gözlərimi qaynar gözlərə;
Şirin ləfzinizə qulaq kəsilib
Kamil hüsnünüzə daldıqca dalam;
Bunları özümə səadət bilib
İztirab içində saralam, solam...

Bundansa məhrumam: indi baxtabaxt
Sizi axtarıram hər yanda, hər vaxt.
Hər günüm, saatım əziz olsa da,
Hər yanda havayı darıxdığımdan
Havayı sovurub verirəm bada,
Bəxtimə ayrılan illəri yaman
Bilirəm: ömrüm də ölçülüb artıq,

Çəkib uzatmaqçün onu azacıq,
Gərək əmin olum mütləq səhərdən
Gündüzlər sizinlə görüşməyə mən...

Qorxuram: baxışlar ola amansız:
Mənim məzlumanə yalvarışında
Bir hiylə oyunu axtarıb yalnız
Tənələr yığdırıb tökə başımdan.
Bilsəniz nə qədər dəhşətdi ancaq
Məhəbbət eşqinə alışıb yanmaq.
Alovlar içində canı ovutmaq,
Damarda qaynayan qanı soyutmaq.
İstərəm diz çöküb ayağınıza
Hönkürə-hönkürə yalvaram barı.
Qəlbimdə nəyim var dilimdən sıza,
Yağam üstünüzə etirafları...
Arada səngidib canda şiddəti,
Pünhanı sərinlik çiləyəm sözə.
Sakit bir məcraya salıb söhbəti,
Doyunca tamaşa eləyəm sizə.

Olan olasıdı, qalmayıb taqət,
Zidd gedə bilmirəm daha özümə.
Sizdən iradədi, məndən itaət,
Görək güləcəkmə tale üzümə!

XXXIII

Bir cavab gəlmədi. O yenə yazdı.
İkinci, üçüncü məktubları da
Xəbərsiz-ətərsiz hardasa azdı;
Məclisə getdi ki, dərdi arıda;
Təzəcə girmişdi hələ içəri,
Çıxdı qənşərinə sevdiyi pəri.
Nə bir sayə saldı, nə kəlmə kəsdi,
Bu sərtlik, soyuqluq hayandan əsdi?

Donub Oneginin ayıq diqqəti:
Hanı pərişanlıq, hanı mərhəmət?
Hanı göz yaşından üzdə əlamət?
Bunların heç biri görünmür qəti.
Yoxdu sarsıntılar, yoxdu əzablar,
O sərt çöhrəsində tək cə qəzəb var.

XXXIV

Bəlkə də, çəkinir qoca ərindən,
Canında bir gizli qorxu var hələ.
Qorxur ki, o vaxtkı işdəklərindən
Onegin biləni aləm də bilə.
Ümidi qırıldı, atdı yığını,
Getdi söyə-söyə çılgınlığını
Xəyala daldıqca alışdı sinə,
Kübar aləmini tərək etdi yenə.
Gəlib otağında daldı sükuta:
Bir-bir yada düşdü ötən çağları,
Küylü məclislərin qızgın vaxtları
Mərəzi xandra çıxıb pusqudan,
Onun yaxasında salıb düyüncə,
Tutub darta-darta qışnadı küncə...

XXXV

Yenidən yan aldı kitab rəfinə,
Oxudu Gibbonu¹, açdı Russonu;
Oxudu bir ucdan marağ kefinə
Oxudu Herderi², sonra Tissonu³.
Oxudu Şamforu⁴, şəkkak Belini⁵ də

¹Gibbon – XVIII əsr ingilis tarixçisi

²Herder – XVIII əsr alman filosofu, şairi və tənqidçisi

³Tisso – məşhur fransız həkimi, elmi əsərlər müəllifi

⁴Şamfor – Fransa inqilabı dövrünün tanınmış publisisti

⁵Bel – (Beyl Per) fransız yazıçısı və mütəfəkkiri (XVIII əsrin ikinci yarısı)

Qatdı Manzoniyə¹ Fonteneli² də.
Bişa³, Madam de Stal⁴ keçdi nəzərdən,
Oxudu hərdən də bizimkilərdən.
Xalqa ağıl qoyan boz jurnalları,
Almanax deyilən hərki-hərkini;
Oxuyub əzbərdən, içdi su kimi
Məni yamanlayan madriqalları.
Çoxuna bələdəm, dostlar, özüm də
E sempre benedir⁵ biri gözümdə!

XXXVI

Belə oxumaqdan ona nə bəhər?
Gözü kitabdaydı, fikri uzaqda;
Xəyallar, istəklər, qəmlər, ələmlər
Çaxnaşır qəlb adlı gizli otaqda.
Özünə qapanıb nə vaxtdan bəri
Gözlə oxuduğu çap sətirləri
Bir ayrı mənada, ayrı hüsnə
Ayrı sətirlərdi onun gözündə.
Onların içində gizlənilib xəlvət
Əfsanə əsrarlı köhnə dünyalar,
Bəhrəsiz yuxular, barsız külyalar,
Qınaqlı, şayiəli, sirli kəhanət,
Uzun nağılların canlı hədyanı,
Bir qız məktubunda sevgi dastanı.

¹Manzon – (Monnoni) XIX əsr İtaliya yazıçısı

²Fontenel – XVIII əsr fransız yazıçısı

³Bişa – məhşur fransız həkimi, anatomiya və fiziologiyaya aid əsərlərin müəllifi

⁴Madame de Stael – Madam de-Stal XIX əsr fransız romançısı

⁵E sempre bene – «Nə deyim, gözəldir!»

XXXVII

Xəyallar, fikirlər içində fağır
Uyğuya qərq olub gedir dəmadəm.
Xəstə təxəyyüldən əlvanlıq yağır,
Canlanır gözündə özgə bir aləm:
Gah görür, qarları əriyən düzdə
Bir qonaq evində, bir yanı üstə
Bir cavan uzanıb, yatır elə bil,
Eşidir, amma ki, diri də deyil!
Gah görür, cəm olub düşmənlər qatarı,
Burdadı qorxaqlar, qarayaxanlar,
Burdadı əhdinə dönük çıxanlar,
Çoxdan saymadığı çox yoldaşları.
Gah görür, bir kənddə sevdiyi bir qız
Baxır pəncərədən pəjmürdə, yalqız.

XXXVIII

Döndərib bu halı elə vərmişə,
Az qalır oynaya ağı yerindən,
Az qalır şairlik eşqinə düşə!
Doğrusu, əl tutub bərc verərdim mən.
Amma həqiqətin özü belədi:
Bu fərsiz şagirdin çox cəhd elədi
Bir az əxz eləsin, yığıb əzmini,
Rusiya şeirinin mexanizmini.
Buxarı önündə əyləşən zaman
Zümzümə etdikcə dodağı altda
Gah İdol mio¹, gah Venedetta²,
Kanardan şairə bənzərdir yaman.
Ocağın gözünə, hərdən çıxaraq,
Ya jurnal atardı, ya da ki, başmaq.

Seçilmiş əsərləri

¹*İdol mio* – mənim tanrım

²«*Venedetta*» – «Ey ilahi xilqət!»

XXXIX

Günlər ötüb getdi, isindi hava,
Qışın da dövrünü beləcə bitdi.
Şair olmadısa sonda binəva,
Nə öldü bu dərddən, nə ağı itdi.
Yazın gəlişiyə dirçəldi ürək,
Yuvada qışlayan bir mişovultək
Qapalı otaqdan sıyrıldı çıxdı,
Yatağı tərək edib sübhün bu vaxtı
Şütüdü buz üstə Neva boyunca;
Xizəklər çızsa da göyümtül buzu,
Hələ dərindeydi çayın yuxusu.
Günün şəfəqindən əmib doyunca,
Əriyib çirkəbə çevrilən qarı
Xizəyin qolları bölürdü yarı.

Aleksandr Sergeyevich Pushkin

XL

Haraya tələsir Onegin belə?
Lap doğru tapdınız, elədir ki, var:
Dəlisi olduğu Tatyanağilə!
Görənlər ölüylə qarışıq salar,
Mənim bu qəribə qəhrəmanımı.
Dəhlizə çatanda süzüb yanını
Qapını açınca şaşırıb durdu,
Elə bil yazığı ildırım vurdu.
Bir özgə aləmdi, cahlı-cəlallı,
Otaqda təkədi knyaz arvadı,
Hələ bəzənməyib, alt paltardadı
Bir məktub oxuyur dərdli-məlallı.
Bir damcı qan yoxdu titrək dodaqda,
Göz yaşı axıdır, əli yanaqda.

XLI

Süzdükcə bu dəmdə bu məşum anı,
O dilsiz əzabı oxuyan hər kəs
Əvvəlki Tanyanı, məsum Tanyanı
Knyaz arvadında sezməyə bilməz!
Yevgeni üzülüb, yanıb qəhərdən
Onun ayağına döşəndi birdən.
Tatyana diksinib səssiz dayandı,
Baxıb Oneginin halına yandı.
Üzündə nə heyrət, nə də bir acıq...
Dərk edir, anlayır yalvarışları,
Solub öləziyən lal baxışları
Bu xanım Tatyana dəyişib artıq.
Sadə bir qız olub o zamankitək,
Həminki istəklə çırpınır ürək.

XLII

Qolundan yapışıb, heç demir də «qalx!»,
Gözünü zilləyib baxır bayaqdan.
O vaxtdan bu vaxta qoparmır ancaq
Duyğusuz əlini təşnə dodaqdan.
Görən xəyalları uçub haraya?
Sürəkli bir sükut çöküb araya.
Tatyana, nəhayət, dinir astadan:
«Qalxın, kifayətdir, yetişib zaman,
Sizinlə açıqca danışım gərək –
Deyin, yadınızda varmı, Onegin,
Yaşıl xiyabanlı o bağda o gün
Bizi ki, üz-üzə gətirdi fələk,
Sizin öyüdləri dinlədim həqir?
Dinləyin, indi də növbə mənimdir!

XLIII

Onegin, mən onda hələ gənc idim,
Deyəsən, bir azda bundan qəşəngdim.
Sizi sevə-sevə niyə incidim?
Mən sizdə nə gördüm, sizdən nə çəkdim?
Eşqi, məhəbbəti həqir bir qızın
Ətri deyildimi təzə bir yazın?
Bəs cavab nə oldu? Moizə, sərtlik!
Hər yada düşəndə, Allah, o pərtlik
Üşüdü qar kimi soyuq baxışlar,
İndinin özündə quruyur qanım;
Hərdən xatırlayıb o məşum anı,
Sizi qınamıram. Düz idi rəftar,
Siz haqlı idiniz, buna görə mən
Sizə minnətdaram səmimi-qəlbdən...

XLIV

Dedi-qodulardan, qeybətdən uzaq
Əyalət yerində, hicra bir kənddə
Sizin xoşunuza gəlmədim o vaxt...
Bəs nələr dəyişdi son nəhayətdə?
Niyə izləyirsiniz indi siz məni?
Hər yanda axtarır gözünüz məni.
Ona görəmi ki, (tale həllidir)
Kübar aləmində yerim bəllidir?
Mən indi zənginəm, adım-sanım var
Savaşlar şikəsti ərimə görə
Mərhəmət göstərir saray bizlərə?
Bircə eybim olsa, tezcə yayılar,
Bu təmiz adıma ləkə gətirər,
Sizə də cəzb edən şöhrət yetirər?

XLV

Duyub düşündükcə ağlayıram mən...
Hələ sevilirsə, bu günə qədər,
Çıxmırsa, Tanyanız heç qəlbinizdən,
İxtiyar əlimdə olsaydı əgər
O vaxtkı tikanlı sözləri bu an
Çox üstün tutardım bu məktublardan.
O vaxt, heç olmasa, acıyaraq siz
Mərhəmət göstərüb hörmət etdiniz
Körpə xəyalıma, uşaq yaşım.
Bəs indi nə olub, nə həngamədir?
Sizi ayağıma gətirən nədir?
Mən hansı çarəni qılım başıma?
Sizdəki bu ürək, bu fikir ki var –
Cılız duyğulara kim əsir olar?

XLVI

Könlümü açmayır bu təmtəraqlar,
Qonaqlı-qaralı, dəbli kəşanəm.
Bu mənfur həyatda, mənfur maraqlar,
Kübar aləmində uğur nişanəm.
Bu küylü, bu sərsəm maskaradları,
Bu şanı, şöhrəti, dövləti, varı
Hazıram dəyişim, elə indidən
Məni o yerlərə çəkib bənd edən
Kasıb komamıza, kitab rəfinə,
Könlümə xoş olan o məsum bağa,
Biz orda gəlmişdik qabaq-qabağa.
Ordadı ən əziz, zəngin dəfinə –
Uyuyub dayəm də həmin məkanda,
Sükuta qərğ olmuş bir qəbiristanda.

XLVII

Orda səadət də lap yaxın idi,
Bəxtim gətirmədi, çıxdı əlimdən.
Bəlkə, səbəbi də qorxmağım idi,
Özüm cəza çəkdim öz əməlimdən;
Göz yaşı axıdıb yalvardı anam,
And-aman elədi: halına yanam...
O yazıq Tanya da o vaxt, o vədə
Fərqli qoyacaqdı bəxtə, qismətə?
İndi mən ərdəyəm, son iltiması
Siz gərək yaxşıca dərk edəsiniz,
Məni rahat qoyub tərk edəsiniz,
Mən sizi sevirəm (yalan nə lazım?)
Amma özgəninem, sadıqəm bunca,
Sadıq da qalacam ömrüm boyunca».

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

XLVIII

O getdi. Onegin durdu yerindən,
Elə bil ildırım çaxdı başında.
Sarsılan qəlbinin dərinlərində
Tufanlar oynadı qəm yağışında
Bu vaxt Tatyananın mahmızlı əri
Cingilti salaraq girdi içəri.
Biz də, ey oxucum, bu dərddə andan
Biryolluq ayrılacaq baş qəhrəmandan.
Onsuz da illərdir olub aşına
Uzun yollar keçdik onunla qoşa,
Dünyanı dolaşmış etdik tamaşa,
Axır ki, yetişdik mənzil başına!
Gəlin bir-birini təbrik eyləyək,
Hamı bir ağızdan «Ura!» söyləyək.

XLIX

Ey mənim oxucum, dostsan ya düşmən,
Hər kim olsan belə, səninlə indi
Dost kimi ayrılmaq istəyirəm mən.
Gözün nə axtardı, nəyə sevindi?
Duyğular çağladan xatiratamı,
İş-gücdən sonrakı xoş ovqatamı?
Canlı mənzərəyə, kəskin sözəmi,
İmla xətasına – əyri, düzəmi?
Təki bundan belə, həm də lap asan
Xəyalın, istəyin, ürəyin üçün,
Jurnal qovğasına gərəyin üçün
Nəsə zərrə boyda bir şey tapasan.
Bir də boylanasan heyran baxışla,
Burdaca ayrılmaq, lütfən bağışla!

L

Gəl sən də bağışla, qəribə həmdəm,
Sən də, ey vəfalım, ey idealım!
Gəl sən də bağışla, dincəlsin qələm,
Ey canlı zəhmətim, sabit məlalım!
Bir şair ömrünə qibtə olacaq
Hər şeyi sizinlə dadmışam ancaq.
Küylü salonlarda küylü həyatı,
Dostlar məclisində xoş ixtilatı!
Günlər yürüş etdi, qaldı geridə
Cavan Tatyana ilə haylaz Onegin
İlk dəfə yuxuma girdikləri gün.
Sərbəst romanımın üfüqləri də
Sehrli şüşədə¹ – büllur şüşədə
Çox aydın deyildi hələ o vədə.

Seçilmiş əsərləri

¹*Sehrli büllur* – fala baxmaq üçün girdə şüşə; fal açanlar o şüşədən baxardılar ki, öz talelərinin sürətini görsünlər.

LI

Hanı o dostlar ki, ilk bəndləri mən
Onlara deyərdim ilk görüş vaxtı.
Çoxu köçüb gedib – Sədi¹ demişkən –
Yerdə qalanlar da bizdən uzaqdı.
Tale qarşımıza nələr çıxartdı.
Onegin onlarsız ərsəyə çatdı;
Hanı Tatyananı yazdığım mələk?
Kimlərə qıymadı bu qansız fələk!
Bəxtəvər odur ki, ömür bayramı
Bəxtinə süzülən şərəbləri da
Sonacan içməyib, qalıb yarıda;
Qalıb damağında eşqinin tamı,
Qəfil ayrılmağı bacarıb ürək,
Mənim Onegindən ayrılmağımtək.

1821–1833

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

¹Sədi – XIII əsr İran şairi

MÜNDƏRİCAT

Bir qartal da havalanıb zirvə qaşından.....3

ŞEİRLƏR

Portretim	15
Kazak	16
Göz yaşı	18
Bıqlar	19
Özgürlük	21
Çadayevə.....	24
Qarayaxa	25
Quşcuğaz.....	25
Yazıkova.....	25
Qurana nəzirə	27
Üzüm	34
Sonuncu gülləri solan payızın	34
Baxçasaray fontanına	34
Dənizə	35
Məsləhət.....	37
Hərəkət.....	38
Qış yolu.....	38
Qış axşamı.....	39
Yadımdadır o möcüzə	40
Ex ungue leonem	41
Rəfiqlərə.....	42

Qoru məni talismanım.....	42
Stanslar	43
Peyğəmbər	43
Etiraf.....	44
Sibir mədənləri dərinliyində.....	46
Tilsim.....	46
Bülbül və gül	47
Arion.....	48
Qızıl və xəncər	48
Mələk	49
Şair	49
Ay bahar, ay bahar, a sevgi dəmi.....	50
Ançar	50
Çiçək	52
Oxuma yanımda, oxuma, gözəl.....	52
Suda boğulmuş	53
Quzğun dedi quzğuna.....	56
Sezgi	56
Dostlara.....	57
Ötən əsrlərin dərinliyində	58
Şair və kütlə	59
Qafqaz.....	61
Dəlibaş.....	62
Osmanlıyla edib cəng.....	63
Mən sizi sevirdim: eh, kim bilir, kim	63
Çəkməçi.....	63
Yol şikayətləri.....	64
Kazbekdə monastr	65
Yel.N.Uşakovaya.....	66
Y.A.Poltoratskayaya	66
Əlamətlər	66
Qış səhəri.....	67
Oleqin qalxanı	68

Yer üzündə, kasıb sadə	69
Epiqram.....	71
Təpəgöz	71
Əslim-nəslim	71
Əfsun	74
Neynirsən, nə var ki, sənə adımdan?.....	75
Cavab.....	76
Hərdən darıxdıqca durub gəzinib	76
Cinlər	77
Yuxum qaçan gecə yazılmış şeir	79
Əks-səda	79
Rusiyaya böhtan atanlara.....	80
Ziyarət elədim gəlib yenidən.....	82
Bulud	83
Allah eləməsin, ağıl itirəm	84
Dünən axşam yanımdan	85
Exegi monumentum	86

POEMALAR

Baxçasaray fontanı.....	89
Qaraçılar.....	107
Tunc atlı	126

YEVGENİ ONEGİN

Yevgeni Onegin (mənzum roman)	141
-------------------------------------	-----

Redaktoru *Gülər Mehdiyeva*
Bədii və texniki redaktoru *Abdulla Ələkbərov*
Kompyuter tərtibatçıları *Səbinə Məmmədova, Aqil Əmrahov*
Korrektorları *Ülkər Şahmuradova, Natəvan Məmmədova*

Çapa imzalanmışdır 30.10.2012. Kağız formatı 60x90¹/₁₆.
Ofset çapı. Fiziki çap vərəqi 21,0.
Sifariş 4. Tiraj 500. Qiyməti müqavilə yolu ilə.

«Çağdaş As» nəşriyyat-poliqrafiya müəssisəsi

Bakı, AZ 1052, Fətəli xan Xoyski küç., 121^A
Tel.: (+994 12) 567-81-28/29;
Faks: (+994 12) 567-82-68

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

Bakı, «Çağdaş As», 2012.